

॥ लक्ष्मण पुराण नमः ॥

“सत्संग” मासिकनुं सन १९७४ नी
सावनुं वेद पुस्तक

॥

श्री गोकुलेश षास्या मृत

भाग ६

प्रकरण- १ वा - १८५

संवत्

२०३०

॥

सन

१९७४

तंत्री :- मा. वा. कृष्णदास गोवरधनदास जीलभावाणा

संपादक :- आणुसाध वी. शवाणी

व्यवस्थापक :- रामणु लाल कृष्णदास

॥

सत्संग कार्यालय, अमरेली

માલાતિલકના રક્ષણદાર, શ્રીગુસાંબજીના ચતુર્થ લાલજી
ગો. શ્રી ગોકુલનાથજી

જન્મ દિત :

માગશર શુદ્ધ ૭, વ. સં. ૧૬૦૮

॥ श्री द्वारकेष्टो नमति ॥

श्रीगुरुसांख्यना यतुर्थकुमार यश-रसस्वरूप

❀ श्री गोकुलेशना हास्य प्रसंगो ❀

* प्रसंग-१ *

એકવાર આપશ્રી ધિરાજમાન હતા. આ વખતે એક હાંસી પ્રસંગ સ્વેચ્છાથી કહ્યો. એક કોઈ માણસ હતો તેનો સસરો માંદો પડ્યો, તેથી સસરાને જોવા જવા માટે જમાઈ તૈયાર થયો. હવે તે જમાઈ બહેરો હતો આથી તેણે વિચાર્યું કે આપણે જઈને વાત શરૂ શી રીતે કરવી? વળી હું પૂછીશ; તેનો જવાબ તે આપશે તે તો હું સાંભળીશ નહિ માટે મારે અત્યારથી ગોઠવણ કરવી. તેણે મનમાં વિચાર્યું કે હું પ્રથમ જઈશ એવો જ પૂછીશ, કે કંઈ મટે છે? એટલે તે મારા સસરા જવાબ આપશે કે જરા મટે છે. આ વખતે હું કહીશ કે બહુ સારું બહુ સારું વગેરે. પછી પૂછીશ કે કંઈ પચે છે? એટલે તે કહેશે કે જરા કાંઈ જેવું પીઈ છું, અથવા બીજું કંઈક ખાતા હશે તે કહેશે એટલે હું કહીશ કે બહુ સારું એ ધોરાક સારો છે, પોચો છે પચે તેવો છે એતું સેવન કરાવે વગેરે, પછી હું પૂછીશ કે કંઈ વૈધવારૂ કરો છો? એટલે તે કોઈ વૈધની દવા કરતા હશે તો કહેશે એટલે હું કહીશ કે બહુ સારું એ વૈધની દવા કરાવે એને હાથે જશ છે તમારું કલ્યાણ થશે. વગેરે. હવે જમાઈ સસરાને ત્યાં આવ્યા. સસરાને બચવાની જ આશા નહોતી. સસરાના શિર પાસે બેસી જમાઈએ ગોઠવણ પ્રમાણે પૂછ્યું કે કંઈ મટે છે? એટલે સસરાએ કહ્યું કે મટવાતું તો હવે ત્યાં મશાણુમાંસ્તો. આ સાંભળી જમાઈ બોલ્યા કે બહુ સારું. બહુ સારું. એમ જ મટશે. આ વાક્ય સાંભળતાં પાસેના બધા સબજડ થઈ ગયા કે આ આમ કેમ બોલે છે!

પછી જમાઈએ પૂછ્યું કે કંઈ પચે છે? એટલે સસરાએ કહ્યું કે શું પચે છે પથરા? કશું પચતું નથી. આ સાંભળી જમાઈ બોલ્યા કે બહુ સારું બહુ સારું એ પોચા છે. એતું સેવન કરાવે એનાથી શક્તિ આવશે. બહેરા જમાઈની આ વાણી સાંભળી બધા વિચારમાં પડ્યા કે આ તે જમાઈ ગાંડા થઈ ગયા કે શું? આમ છતાં જમાઈની આમાન્યા રાખી કોઈ કંઈ બોલ્યું નહિ. એટલે વળી જમાઈએ પૂછ્યું કે કંઈ વૈધવારૂ કરો છો? સસરાએ ધીમેથી કહ્યું, કે વૈધવારૂ તો હવે જમસ્તો. આ સાંભળતા જમાઈએ બોલ્યા કે બહુ સારું બહુ સારું એમની દવા ખાવે. એમને હાથે જશ છે તમે એમનાથી જ પાંસરા થશો આ સાંભળી બધા આશ્ચર્ય પામ્યાં ને છેવટે તપાસ કરતાં જણાયું કે જમાઈ બહેરો છે.

વિચેચન-જે માણસ હિંતવું ન સાંભળે તે બહેરો છે. જેનામાં પ્રેમ નથી તે મત્તીન છે. કારણ કે પ્રેમ ને યુદ્ધિ નહિ હોવાથી તે ખરી વસ્તુ સમજી શકતો નથી. જેઓ મોટા પુરૂષનાં વચનો અને ક્રિયા નથી સમજી શકતા; તેઓ ગમે તેમ લાવે છે. કારણ કે તેમને તેતું સ્વરૂપ સમજતું નથી. આ હાસ્ય પ્રસંગો પશુ જો આ જમાઈના જેવી દૃષ્ટિથી વાંચશે તે અર્થના અનર્થ કરી બેસશે. માટે બહુ વિશાળ અને પ્રેમીલી દૃષ્ટિથી વાંચવા મારી વિનંતી છે. રસસાગરશાં શ્રીગોકુલેશનાં વચનામૃતો ક્ષુદ્ર-સાગરશાં જનહૃદય શું સમજી શકે? કોઈ સ્થાનમાં સમજણ ન પડે કે દોષ આવે

તો પોતાની અકલ ઓછી અથવા પોતાનું હૃદય જ દોષવાળું છે એમ નહીં. સર્વમાંથી અને સર્વત્ર દોષ જોનારની સ્થિતિ એવી કહેવાય કે જે અત્યંત વા નીચ નતિ હોય તે ગામમાં ફરતાં ફરતાં મેલાની (વિદ્યા) શોધ કર્યા કરે છે; ને જ્યાં હોય ત્યાંથી ટોપલામાં લઈ લે છે, તેમ દુષ્ટ માણસ ખીજના દોષરૂપ મેલુ જ શોધીને તેને પોતાની પાસે લઈ લે છે. સંતપુરુષ અથવા લક્ષ્મણ પુરુષ પોતાના પ્રભુને માટે પુષ્પ કે મેવા માટેનાં સુંદર સ્થાન શોધશે, ને તેજ લેશે. આમ સંતપુરુષ સૌમાંથી શુભ શ્રદ્ધા કરી ખીજનાં પુષ્પ લેશે, ને દુવૃત્ત નિંદા કરી પાપ વહોરશે. જે ખીજની નિંદા કરે છે, તે અત્યંત સમજવેા, પણ શુદ્ધિને માટે એવા નિંદક અત્યંતની પણ જરૂર છે. સૌમાંથી શુભ લે તે સંત સમજવેા.

* પ્રસંગ-૨ *

ભાવનાનું કૃપા મળે જ-એકવાર આપત્રી ગિરાજ્યા હતા, તે વખતે એક વૈષ્ણવે પૂછ્યું કે રાજ, આપ કહો છો કે ભાવના ઉંચી રાખવી, પણ ભાવના ઉંચી રાખવાથી કૃપા મળે ખરૂં ?

આ સાંભળી કૃપાસાગર બોલ્યા કે સાંભળો, એક કેઈ માણસ હતો, તે મહિને ૩. ૫) માં શુમાસ્તી કરતો હતો. હવે તેની જ્ઞાતિમાં કન્યાની અછત હતી, તેથી કન્યા માટે જે ત્રણ હનર રૂપીયા બેઠાં. આથી તેણે વિચાર્યું, કે આપણને કન્યા મળવાની નથી. માટે વાણીથી આનંદ લેવો. આથી તે રાજ સાંજે શુમાસ્તી કરીને આવે, ત્યારે બધું કામ પોતે કરે, પણ મોઢેથી નહીં પોતાની સ્ત્રીને કરવાની સૂચના કરતો હોય તેમ બોલે, કે ઉઠને અલી, ચુલો સળગાવ. ખાવાનું થાય એટલે પોતે ને પોતે બોલે કે ઉઠને, ખાવા આપ. સૂતિ વખતે કાંઈ કે ઉઠને હવે બહુ મોડું થયું, સૂઈ જઈએ.

આમ રાજ કરે. પેલા પાડોશીએ જણ્યું, કે આ પાડોશી ખરાબ ચાલના છે. રાજ કેઈની સ્ત્રી ઘરમાં ઘાલે છે. છેવટે તેણે તેના શેઠને ફરિઆદ કરી. શેઠે કહ્યું; મારો શુમાસ્તો પ્રમાણિક અને પવિત્ર છે. પેલા પાડોશીએ કહ્યું કે તપાસીને પછી ખાત્રી કરો. આથી શેઠે એક દિવસ સાંજે પાડોશીને ત્યાં સંતાઈ રહ્યા. પેલો શુમાસ્તો આવ્યો, ને રાજની માફક જ બોલ્યો; એટલે શેઠને પણ વાત ખરી લાગી, એટલે તરતજ તેની પાસે આવી ખારણું ઉઘાડવાનું કહ્યું, તરતજ શુમાસ્તે ખારણું ઉઘાડ્યું. એટલે શેઠે કહ્યું: અલ્યા કેની બેઠે બોલે છે. પેલો કહ્યું, કેઈ નથી. ત્યારે શેઠે કહ્યું; એમ શા માટે કરે છે ? એટલે શુમાસ્તે કહ્યું, કે મારી જ્ઞાતિમાં કન્યાની અછત છે. તમે મને ૩. ૫) મહિને આપો છો, તેથી હું કન્યા પરણું એટલા રૂપીયા કદી મને મળવાના નથી; એટલે મોઢે મોઢે જીલથી રસ લઉં છું. આ સાંભળી શેઠને ઠવા આવી ને કહ્યું કે જા, કાલે જ કન્યા શોધી કાઢ, તને પરણવામાં ખચ થશે તેટલા રૂપીયા આપીશ. મેં ચાર છોકરા પરણાવ્યા, ત્યારે નહીં તું પાંચમો હતો એમ નહીંશું. તે કન્યા શોધી લાવ્યો, એટલે તેને શેઠે પરણાવ્યો. માટે ભાવના સારી રાખીએ, તો તેનું કૃપા મળે જ મળે.

વિવેચન-આ પ્રસંગ પરથી જણાય છે કે આ જગતને પ્રભુની લીલારૂપે નવાની ઇચ્છા કરે છે, તેને લીલારૂપે લાસે છે. જેવી ભાવના તેવું જ કૃપા મળે છે. મેશના વેપારથી કદી હાથ ઉજળા થાય નહિ. દુષ્ટ ભાવનાથી કદી પવિત્ર નજ થવાય. દુષ્ટ ભાવનાવાળો દુષ્ટ બને. માટે ભાવના ઉંચી રાખવી, વળી પુષ્ટિ-માર્ગ પર જે આજ્ઞેપો થાય છે, તે ઘણા ખરા આ શુમાસ્તાની માફક જ થાય છે. શુમાસ્તો મોઢે બોલે છે, છતાં તે વાત તદન જોડી છે,

બિચારાને પાડોશીઓએ નકામો વગોવ્યો. પણ એ વગોવ્યો, તેતું જ ક્ષણ તેને કન્યા મળી. માટે સંત પુરુષોને કોઈ દુર્વૃત્ત માણસ વગોવે; તો પણ તેથી ચીડાવું નહિ, તેતું ક્ષણ સાફ જ આવે તેની ખબર છેવટે પડે છે.

* પ્રસંગ-૩ *

નિંદા કરનારા મળ સાફ કરે છે: એકવાર શ્રી ગોકુલેશને પંચોળીએ વિનંતી કરી કે, રાજ આપ ધૃષ્ટર છો, તો આ ભગવદ્દીયોની નિંદા કરનારાના મોં બંધ કરી દો, તો કેવું સાફ !! આ સાંભળી કૃપાસાગર બોલ્યા, કે તમારા શરીરનો મળ સાફ કરનારાં સ્થળ તમે બંધ કરી દો; પછી શું થાય છે તે જુઓ, એટલે મને કહેજો. આ સાંભળી પંચોળીએ કહ્યું: રાજ, એમ કરવાથી તો માંદા પડી મરી જવાય. એટલે શ્રી ગોકુલેશ બોલ્યા, કે ત્યારે એવા નિંદકોને મળ સાફ કરવા ન મૂક્યા હોય તો ભગવદ્દીયો શુદ્ધ ન રહે, માટે પ્રભુ બહુ દયાળુ છે, તેથી ભગવદ્દીયોના દોષરૂપી મેલ સાફ કરવા એવા દુષ્ટ નિંદકોને પ્રભુ જ મૂકે છે, માટે તેવા ઉપર કદી ગુસ્સે ન થવું. કેમળ કપડું ધોવા કેમળ ચીજ બેઠ્ઠાં, તેમ ભગવદ્દીયો કેમળ છે, માટે તેમનો મેલ પ્રભુ નિંદકોની કેમળ જીભ વડે ધોવરાવે છે.

વિવેચન—જેમ શરીરને નિરોગી રાખવા મળ સાફ કરનારાં સ્થળોની જરૂર છે, તેમ ભકતોને શુદ્ધ રાખવા નિંદકોની જરૂર છે, માટેજ પ્રભુ તે મુકે છે. આમ હોવાથી ભકતો સ્તુતિ અને નિંદાને સમાન ગણે છે. માટે કોઈની આપણે નિંદા કરવી નહિ. ઉલટુ રાજ થવું કે સારો છે, કે વગર પૈસે મેલ ધુએ છે. ધોળી તો કપડા ધુએ તો પૈસા લે, ને આ તો વગર પૈસાનો ધોળી મળ્યો. માટે કદી પણ વિકાર મનમાં ન થવા દેવો.

* પ્રસંગ-૪ *

ભક્ત પ્રભુતું મુખ ને નિંદક પુઠ છે :- એકવાર આપ સ્વેચ્છાથી બોલ્યા કે:—ભક્ત એ પ્રભુતું મુખ છે, તેથી તે પ્રભુની સ્તુતી કરે છે, અને ભક્તને મુખે પ્રભુ આરોગે છે. વળી આગળ બોલ્યા, કે જોડું બોલનારા અને ખીજાની નિંદા કરનારા એ પ્રભુની શુદ્ધ છે, કે જે વડે મળ સાફ થાય છે.

વિવેચન—હાંસી પ્રસંગ સ્પષ્ટ છે. ભક્તના મુખ વડે પ્રભુ આરોગે છે. હવે જે આરોગે, તેનો મેલ સાફ કરવો બેઠ્ઠાં; તો તે સાફ કરવા જેમ પુઠ પ્રભુએ મુકી છે, તેમ નિંદકો એ પ્રભુની પુઠ છે. તેઓ નિંદા કરી મળ સાફ કરે છે.

* પ્રસંગ-૫ *

દુષ્ટ એટલે ઇષ્ટથી દૂર - એક વાર શ્રીમુખે બોલ્યા, કે દુષ્ટ તેજ કે જે પ્રભુથી વિમુખ હોય.

વિવેચન—વાત સ્પષ્ટ છે. સાફ દેખાતું કામ પણ સેવાની ભાવનાથી ન કરીએ; તો તે દુષ્ટ છે, કારણ કે પ્રભુની સેવા રૂપ ક્ષણ આપતું નથી. વાણી પણ પ્રભુના સંબંધ વગરની દુષ્ટ છે. આમ જે શરીરનો પ્રભુ સાથે સંબંધ નથી; તે પણ દુષ્ટ છે. આ ભાવનાને ક્ષીધેજ બ્રહ્મસંબંધ વગરનો માણસ ગમે તેવો જ્ઞાની હોય પણ તેનો સંગ ત્યાજ્ય છે. તે પોતે જ્ઞાની ગણી બ્રહ્મસંબંધ ન લે, તો તે હુંપદવાળો કે અભિમાની છે. એ અભિમાની પણ ત્યાજ્ય છે. શ્રીમહાપ્રભુજીના શરણાગતનો જ સંગ કરવો અન્યનો સંગ જમમાં નાળી જીવને અતોષ્ટ તતોષ્ટ કરે છે.

જ્ઞાનિનામપિ ષાક્યેન ન મોહયિષ્યતિ ॥ આમ શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીમુખે કહે છે. જ્ઞાનીનાં ચતુરાઇલયાં શાક્યોથી ભક્ત કદી મોહ નજ પામે.

* પ્રસંગ-૬ *

દ્વિતી જણાતા ભગવદીય પણ જીવને કૃતાચ કરે છે :- એક વાર કહ્યું કે દોષવંત દેખાતા ભગવદીય પણ બીજાના દોષને ટાળે છે; પણ ભગવદીય વગર બીજા કેઈ એ ટાળે નહિ. દોષ ટાળવાનું સામર્થ્ય ભગવદીયમાં છે. જેમ ચંદ્ર કલંકિત છે. પણ તિમિર ટાળવાને સમર્થ છે. તેમ ભગવદીયમાં સર્વના દોષને ટાળવાનું સામર્થ્ય છે. મોટા પદાર્થ ન્યાં ન્યાં છે, ત્યાં ત્યાં એક એક દોષ હોય છે, પણ બીજા ગુણ ઘણા છે, તેથી કરીને દોષ હોય તે ગણાતા નથી. અહીં દ્રષ્ટાંત કહ્યું કે જેમ અગ્નિ છે, તે અગ્નિ-સમાન તો કેઈ નિર્દોષ નથી. પણ પ્રથમ અગ્નિ પ્રકટ કરીએ છીએ, ત્યારે પ્રથમ ધુમાડો પ્રકટે છે; છતાં ધુમાડાના દોષથી અગ્નિ તમ્બો નથી. તે ઉપર એક શ્રુતિ પોતે પઢયા.

વિવેચન-આ પ્રસંગ ઉપરથી સમજવાનું કે ભગવદીયોમાં દોષ દેખાય તો તેમાં દોષ દષ્ટિનો હોય છે, ભગવદીયોનાં સર્વ કાર્યો ભક્તિમય જુદાં હોય છે. મોટા ભગવદિય અનુભવીની આ વાત છે. નિર્ગુણ અને નિર્વિકારી ભગવદીય કદી દોષ કરે જ નહિ, અને કદાચ તેનું દેખાય તો તેમાં કેઈ અલૌકિક કારણ હોવું જોઈએ. જે દેખાયો પરદેશ જતાં એકજ શય્યામાં રાત્રે પોઠયા, ત્યાં એક સાપ પેલા થતા ભગવદીયને કરડવા આવ્યો, પણ મહાનુભાવીની સાથે એક જ શય્યામાં સુવાથી સાપથી પાસ જવાયું નહિ. સાપના કુદ્દાડાથી પેલા મહાનુભાવી ન્દગ્યા. આ વખતે તેમણે પોતાના પ્રભાવથી સાપને કુદ્દાડાનું કારણ પૂછ્યું, એટલે સાપને વાણી થઈ. સાપે કહ્યું મારે ને આને પૂર્વેનું વર છે. મારે એનું લોહી પીવાની પ્રતિજ્ઞા છે, માટે લોહી પીય તો જ જઈશ. આપ મહાપુરુષ છો, તેથી કરડવા અવાનું નથી. પરિણામે મહાનુભાવીએ

અપ્યુ વડે વૃક્ષના પાનમાં પેલા ભગવદીયનું રૂધિર કાઢી પેલા સાપને પાયું એટલે સાપ તૃપ્ત થઈ પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી પગે લાગી ચાલતો થયો. અહીં આવી રીતે અપ્યા વડે રૂધિર કાઢવા છતાં તેમાં મોટા ભગવદીયનો દોષ નથી. ઉલટું એથીજ પેલો ખર્યો. માટે આવો દોષ માત્રુમ પડે તો પણ ભગવદિચ્છા માની મનમાં વિકાર ન થવા દેવો. શ્યામદાસની બાબતમાં પણ એમ જ બને છે. કેઈ વૈષ્ણવ થઈ કન્યાનું દ્રવ્ય લે છે, તેથી તેની સામગ્રી પ્રભુ અંગીકાર નથી કરતા, પણ ઉલટું તે વસ્તુઓ પાતળમાં ક્રીડા જેવી લાગે છે, એટલે શ્યામદાસ તે પાતળ ઉપરથી ઉઠીને ચાલતા થાય છે. અન્ય લૌકિક દ્રષ્ટિવાળા શ્યામદાસ પ્રસાદ છોડીને ઉઠ્યા એમ ધારી નિંદા કરે છે, પણ આમ ભગવદીયોની દ્રષ્ટિ દિવ્ય હોવાથી તેનું વર્તન પણ દિવ્ય છે, માટે તેમના પર નિર્દોષ દ્રષ્ટિ રાખવી. વિદુરજીના પત્ની પ્રભુને કેળાંનો ગર્ભ ફેંકી દઈ તેની છાલ ખવરાવે છે, આ વખતે ત્યાં આપણે ઉલા હોઈએ, તો જરૂર વિદુર પત્નીનો તિરસ્કાર કરીએ, ને જાલીએ કે આ કેવી ગાંડી છે કે પ્રભુને કેળાના છોડા ખવરાવે છે ? પણ પ્રભુને એ કેળાનાં છોડામાં કેળાના ગર્ભ કરતાં વધારે આનંદ આવે છે, માટે પ્રભુ કેવા અને કયા કાર્યથી પ્રસન્ન થાય તે આપણે જાણી શકતા નથી. શ્રીજગદિશમાં એક વાર ચોર ભરાયો. તે રાત્રે પ્રભુના સમીપમાં સંતાઈ રહ્યો. હવે ચોરવાનું તો કશું મળે નહિ, કારણ કે બધું ઠેકાણે હોય. છેવટે શ્રીજગદીશ પરનું સોનાનું છત્ર તેણે ચોરવાનો વિચાર કર્યો. પણ તે લેવું શી રીતે ? તેણે શ્રીજગદીશના ખંભાપર પગ મુકીને ચોરવાનું નક્કી કર્યું; પણ વળી વિચાર આવ્યો કે પ્રભુ પર પગ કેમ ધરાય ? છેવટે તેણે શ્રીજગદીશના ખલા પર જેસ નાખ્યો, અને વિચાર્યું કે આ જેસ પર પગ રાખી

ઉપર ચઢીશ; તે પ્રભુને પગ નહીં અડે. પ્રભુને પગ અડતા અપરાધ પડવાની તેને ચિંતા છે, પણ પ્રભુના દેખતા ચોરી ન કરવી તેનો વિચાર તેને નથી સૂઝતો!! છેવટે તે ખલા પર ચઢ્યો; ને જેવો છત્ર ઉઠાવવા નય છે, કે જગદીશ ખડખડ હસી પડયા. એટલે તે પણ હસી પડ્યો. પછી તેણે પુછ્યું કે મહારાજ, શું હસ્યા? એટલે શ્રીમુખે કહ્યું કે આજ સુધી યાદા લક્ષ્મીએ મને જળ, ફળ, ફુલ, સામગ્રી વગેરે સમર્પણ કરી પણ તે તો તારી બત સુદ્ધાં મને સમર્પણ કરી. એક વ્રજલક્ષ્મી સિવાય તારા જેવો બીજો નથી નીકળ્યો. એમ કહી જગદીશે પ્રસન્ન થઈ તેને માગવાનું કહ્યું, એટલે તેણે ભક્તિ માગી, આથી તે પરમ ભક્ત બન્યો. માટે પ્રભુને કંઈ બાબત પ્રિય છે, તે એજ પોતે બાણે, માટે આપણે પવિત્ર દષ્ટિ રાખવી. કોઈના દોષ ન બેવા.

* પ્રસંગ-૩ *

ચતુરાશ્રી કોઈને સીધે રસ્તે વાળી શકાય છે. એક દિવસે કહ્યું કે એક સ્ત્રીનો પુરૂષ કોઈ બીજા જગાએ જતો હતો, તેથી સ્ત્રીએ તેનો તિરસ્કાર કર્યો; અને કહ્યું કે ભુંડા, બીજા જગાએ શા માટે નય છે? પેલા પુરૂષે કહ્યું કે પુરૂષ તો ભ્રમર છે. આ પછી પેલી સ્ત્રી પણ એક દિવસ ગોદડું લઈને રાત્રે ચાલી, ત્યારે પુરૂષે કહ્યું કે કયાં નય છે? ત્યારે સ્ત્રીએ કહ્યું. ભ્રમરી છું, મારી ઈચ્છા આવશે ત્યાં જઈશ. પુરૂષે કહ્યું કે તો પણ ગોદડું શા માટે લઈ નય છે? ત્યારે સ્ત્રીએ કહ્યું કે તમે તો જ્યાં નયો ત્યાં તમારા માટે ગોદડું પાથરી મેલે, પણ મારે માટે કોણ પથારી કરે? આમ કળા કરીને પેલા પુરૂષની કુટેવ છોડાવી.

વિવેચન-આ ઉપરથી શિખામણ લેવાની કે આપણે જેવી રીતે વર્તીએ, તેવી રીતે આપણાં

સંબંધી પણ વર્તે. માળાપતું દેખે, તેવું વર્તન બાળો પણ કરે; માટે માળાપોએ અને મોટેરાંઓએ ઉત્તમ વર્તન રાખવું જોઈએ; જેથી સંબંધીઓ સર્વમાં તેની અસર પડે; અને ગૃહસંસાર ભક્તિમય અને અલૌકિક અનુભવાય. વળી કોઈને જોટી ટેવ પડી હોય તો આવી રીતે કળા કરીને છોડાવવી; કહેવા કરતાં કળાથી કામ સારું થાય છે.

* પ્રસંગ-૪ *

સેવક આજ્ઞાકારી ન વિવેકી જોઈએ :- એક પુરણીયો ચાકર રાખ્યો હતો, તેને વેદને ઘેર મોકલ્યો. તે એક બેડગલાં જઈને પાછો આવ્યો અને કહ્યું કે સાહેબ, મને વારંવાર શા માટે પગ તોડાવો છો? તમે તો એવા છો કે મરી જવાના છો; તે મરી જશો, મને શા માટે મોકલો છો?

વિવેચન-આ ઉપરથી સમજવાનું કે ચાકર રાખવો તે પ્રભુની ટહેલ બાણીને આપણું કામ કરે એવો રાખવો. સામા જોલો ન રાખવો. બીજું, આપણા દુઃખે કંટાળીને બીજાને આપણે હેરાન ન કરવાં; ધીરજથી પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખી પડતાં દુઃખ સહન કરવાં, વિવેક, ધૈર્ય અને આશ્રયાશ્રયમાં કહ્યાં પ્રમાણે ખૂબ સહનશીલતા રાખવી. નવરત્ન સ્તોત્રનો વિચાર કરવો એટલે શાંતિ રહે.

* પ્રસંગ-૫ *

જીવને સહેજ તરફી પણ ભારે પડે છે:- એકવાર આપશ્રી જોલ્યા કે, એક જણને દમનો વ્યાધિ થયો હતો, તેને તેની સ્ત્રી ખવરાવતી હતી, તે વખતે પણ તે હાંફતો હતો. એટલે સ્ત્રીએ કહ્યું ખવરાવું છું તો હું, ને તમે હાંફો છો શા માટે? આ સાંભળી પેલા પુરૂષ જોલ્યો કે ચાવે છે કોણ તારો આપ? મતલબ કહેવાની કે ચાવતાં પણ આને ભાર પડે છે.

વિવેચન—ખરેખર, જીવનો સ્વભાવ જ આવે છે. આપણી જીભ આગે વખત નવરી જ રહે છે, પણ આપણે પ્રભુનું નામ નથી લઈ શકતા. લગાર જીભ હલાવતાં પણ તસ્દી પડે છે. જપ કરવામાં ધનદામ કંઈ બેસતું નથી, છતાં જીવ પ્રભુના જપ નથી કરી શકતો. જીવની સ્થિતિ આ દમીલા જેવી છે.

* પ્રસંગ - ૧૦ *

શ્રી પુરૂષોત્તમનો અનુભવ - એકવાર એક વૈષ્ણવે કહ્યું કે જે રાજ, આપશ્રી પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ છે, એટલે શ્રી ગોકુલેશે કહ્યું કે તમારી મારામાં શ્રદ્ધા અને પ્રેમ છે, તે પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ છે.

વિવેચન—આ વચનામૃત બહુ રહસ્ય સૂચક છે. ભક્તિ એ બુદ્ધિનો વિષય નથી, પણ હૃદયનો વિષય છે. અને તેથી જ્ઞાન વગરનો માણસ ભક્તિમાન હોઈ શકે. પણ હૃદય વગરનો માણસ ભક્તિમાન ન હોઈ શકે. હૃદયશીલ માણસ સર્વ જ્ઞાન પારંગત છે. પ્રેમી હૃદય પોતાના પ્રેમીમાં પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ-પૂર્ણ અનુભવે. બુદ્ધિવાવાદી આ વાત ન સમજી શકે. મંદિરમાં સાક્ષાત પ્રભુ બિરાજે છે પણ જેનું હૃદય એ સ્વરૂપને પુરૂષોત્તમ તરીકે અનુભવે છે, તેવીજ આસક્તિ તેમાં હોય છે. આમાં જ્ઞાનનો સંબંધ નથી, આથી જ મહાપ્રભુજી કહે છે કે:

જ્ઞાનિનામપિ ઘાક્ષ્યેન ન ભક્તત્ મોહવિષ્યતિ

જ્ઞાનીના વાક્યથી કદી પણ ભક્તિમાન જીવ મોહ પામતો નથી, મતલબ:કે હૃદયશીલ માણસ જ્ઞાનીનાં વચનોથી કદી પોતાના પ્રભુથી અભાયમાન નથી થતો. ખરેખર, જેણે શ્રી મહાપ્રભુજીમાં અને અન્ય સ્વરૂપોમાં પ્રભુત્વનો અનુભવ કર્યો છે, તેવાઓને દિવ્ય સ્વરૂપોની

નિદાથી કદી પણ તે સ્વરૂપોમાંથી અભાયમાન થતા નથી. શીશુપાલની ગાળોથી સલામાં બિરાજેલા ભીષ્મ, વિદુરજી વગેરે ભકતોની શ્રીકૃષ્ણ પરની શ્રદ્ધા અભાયમાન ન થઈ, ઉલટો શીશુપાલ જ નાશ પામ્યો. માટે હૃદયશીલને જ્ઞાનનો મોહ નથી હોતો, પણ પોતાના પ્રિય-તમ પ્રભુનો જ મોહ હોય છે. તેમને જ્ઞાનનો ઉપદેશ જેર છે. શ્રી ગોપીજનનો અને ઉદ્ધવનો પ્રસંગ અહીં યાદ કરવાથી સ્પષ્ટ ખુલાસો થઈ જશે. ગોપીજનના હૃદયદ્રવિત પ્રેમ આગળ ઉદ્ધવજીનું જ્ઞાન ગળી ગયું. હૃદયશીલ માણસ પાસે જ્ઞાન પણ હૃદયમાં ભરેલા પ્રેમ-રસમાં ઓગળી જઈ નાશ પામે છે. એક પ્રભુ સિવાય બીજી બાળતનું ભાન જ ન રહેવું એ કૃષ્ણ દશા છે. કૃષ્ણ દશામાં કૃષ્ણનો અનુભવ કે સ્વાદ ચાખવાનો છોડીને જ્ઞાનનાં થોથાને કોણ ચહાય? પુષ્ટિમાર્ગ એ માર્ગ નથી, પણ કૃષ્ણ છે. હૃદયની પ્રેમવેલીનું અલૌકિક સ્વાદવાણુ કૃષ્ણ તેજ પુષ્ટિ. પુષ્ટિ એટલે પ્રભુનું ભકત પાસે કૃપા કરીને સાક્ષાત પ્રકટ થવું.

* પ્રસંગ - ૧૧ *

યોગ્યતા પ્રમાણે સોંપણી કરવી:—શ્રીજીએ રોહિણી બેઠીજીને શિખામણ દીધી, અને કહ્યું કે આપણા ઘરમાં બીજું કોઈ કંઈ સમજતું નથી, તું એકલી પ્રવીણ અને ડાહી છે. જેમ આપણા ઘરની મર્યાદા છે, તેમ કરજે. એટલા માટે કહું છું કે આ વર્ષમાં આસુર વ્યામોહ કરવું છે. આ વાત શ્રી વિઠલયરાયજીને કહેશો નહિ.

વિવેચન-ઘરની મર્યાદામાં પ્રવીણ હોય તેને જ જરૂર પડ્યે ઘર સોંપવું કે જેથી મર્યાદા જળવાઈ રહે. વળી મોટા પુરૂષોને ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાન કાળની ખબર હોય છે. તેથી તેઓ પ્રથમથી જ વ્યવસ્થા પોતાના અલૌકિક ગૃહ વ્યવહારની કરી લે છે, વળી

આવી વાત ખાસ અંગતને જ કહેવાય તથા જે સમજીને સહન કરી શકે, તેને જ કોઈ સુખ વાત કહેવાય. એ વાત પણ આ પ્રસંગ પરથી સમજાય છે.

* પ્રસંગ - ૧૨ *

અણસમજથી કરેલાં દુષ્કાર્ય, સત્કાર્ય ક્ષણ તો આપે જ - એક દિવસ કોઈએ કહ્યું કે મન વિનાતું લીધું કયું કાંઈ દોષ નહિ. ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું, કે મન વિના વિષ ખાઓ બેઈએ, મરો છો કે નહિ, અને મન વિના ઘી ખાઓ છો તો પુષ્ટ થાઓ છો કે નહિ.

વિવેચન-કેટલાક કહે છે કે અબ્જાતાં પાપ થઈ જાય તો લાગે નહિ. તેમણે આ વચનામૃત વિચારવા જેવું છે. જેમ કોઈકે અબ્જાતા પણ ખરાબ કામ થઈ જાય, તો ભોગવવું જ પડે છે, વળી અજ્ઞાની છતાં જો પવિત્ર કામ કરે, તો તેમને ક્ષણ સારું જ આવે છે, બહુ કે અબ્જાતા પણ પ્રભુતું નામ દેવાઈ જેમ રૂના ઢગલામાં ચીનગારી પડે તો, ઢગલો બળી જાય છે તેમ પાપોનો ક્ષય થઈ જાય છે. માટે પ્રભુતું નામ ક્ષણવાર પણ ન ચુકવું. સદા જ સદા પવિત્ર કામો જ કર્યા કરવાં.

* પ્રસંગ - ૧૩ *

પ્રભુના નામથી કે માલાજીના સ્પર્શથી પણ વસ્તુ પ્રસાદી થાય છે:- એક વૈષ્ણવ પાસે ચરણામૃત ખૂટ્યું, આથી તેણે ઉપવાસ કર્યા. આ વાત શ્રીજી આગળ થઈ, ત્યારે આપે કહ્યું કે, કંઈમાં માળાજી હતાં તેનો સ્પર્શ કરાવીને કેમ પ્રસાદ ન લીધો? ભૂખ્યો શા માટે રહ્યો? એક તો માળા પ્રસાદી છે. શ્રીઅંગનો સ્પર્શ છે, વળી લકતપણું છે. લકતતું આધિદૈવિક સ્વરૂપ કરી કંઈમાં ધરી છે, માટે જો માલાના ચરણામૃતમાં સિદ્ધ થાય.

વિવેચન- પ્રભુ લકત વત્સલ છે. લકતને ભૂખ્યો નહીં પોતે દુઃખી થાય છે, માટે આવે

વખતે પ્રભુના સુખનો વિચાર કરીને દીર્ઘદષ્ટિ વાપરી સંપ્રદાયની મેંડને ખાધ ન આવે તેમ પ્રસાદ લેવો. પ્રભુતું નામ પણ સ્વરૂપાત્મક છે. કોઈ અસમર્પિત વસ્તુ પાસે પ્રભુતું નામ દેતાં પણ પ્રભુ નામ રૂપે પણ આરોગે છે. રસ્તામાં જતાં તરસ લાગી હોય તો ડોલચી વડે જળ કાઢી પ્રભુતું નામ સ્મરીને પી શકાય છે. તાદશી લક્ષ્મીની દષ્ટિ વડે પણ પ્રભુ આરોગે છે. આ વસ્તુ બહુ જ જીણી છે.

* પ્રસંગ - ૧૪ *

માલાજીના સ્પર્શથી વસ્તુ પ્રસાદી થાય છે-વળી એકવાર સ્વજીભાઈ ઉમરેદીયો અને સુરજી મારગમાં કાફલાથી વિખુટા પડ્યા, અને ચરણામૃત તો કાફલામાં રહ્યું. તેઓ બીજે દહાડે ભોગા થયા. આથી ચરણામૃત વગર જો ઉપવાસ થયા. આ વાત ગોકુલભાઈ આગળ કરી, ત્યારે એમણે પણ ઉપર પ્રમાણે જ કહ્યું, કે માલાતું ચરણામૃત શા માટે ન લીધું? ભૂખ્યા શા માટે રહ્યા?

* પ્રસંગ - ૧૫ *

અન્યાયથી વિપરીત ક્ષણ મળે:- એક દિવસે શ્રી ગુણાંજીને કોઈએ પૂછ્યું, કે મહિના આવવાથી રૂડું થાય, તે તો ઉલટું ભૂંડું થયું! ત્યારે પોતે કહ્યું કે શ્રી ઠાકોરજી ઉપરથી ચિત્ત ઘટ્યું અને મહિ ઉપર શ્રદ્ધા થઈ આથી વિપરીત થયું.

વિવેચન- જે વસ્તુના આવવાથી પ્રભુ ઉપરથી ચિત્ત ઘટે, તે વસ્તુથી કદી ભડકું થાય નહિ. વળી ધન એ માયા છે, આથી તે આવતાં માયાવી થઈ જવાથી પ્રભુને વિસરી જવાય છે અને ધનમાં જ તકરારો રહેલી છે. સનકાદિક ઋષિયો પણ વૈકુંઠના સ્કાટિક મહિના કોટ બેઈને પ્રભુને ભુલી ગયા, અને તે ભોવામાં ચિત્ત લાગી ગયું, આ કારણથી જ જ્ય અને વિજયે તેમને વૈકુંઠમાં જતા ખાખ્યા

હતા. માટે જે વસ્તુથી પ્રભુમાંથી ચિત્ત ઉઠે, તે વસ્તુનો સંગ દુઃખદાયક છે એમ જાણવું તે વસ્તુ જ આસુરી છે.

* પ્રસંગ-૧૬ *

શરિરના સંબંધ કરતાં આત્માનો સંબંધ જ ખરો છે:- એક દિવસે કહ્યું કે. ચતુર્ભુજ શેખર સારસ્વત બ્રાહ્મણ શ્રીગુણાધિપતિને સેવક હતા. એકવાર અકબરે તેમની સરાહાના કરી ત્યારે બિરબલે કહ્યું કે એ તો મારો ચાકર છે એની શાની પ્રસંશા કરો છો? ત્યારે અકબરે ચતુર્ભુજ શેખરને કહ્યું, કે શું તમે બીરબલની ચાકરી કરી છે? ત્યારે તેમણે જવાબ આપ્યો કે પ્રભુ સિવાય મેં કોઈની પણ ચાકરી કરી નથી.

વિવેચન-લકત કદી ઉદર પોષણ કે નિર્વાહ માટે કોઈની નોકરી કરે છે પણ તેનો આત્મા તો સર્વ રીતે માત્ર પ્રભુનો જ સેવક હોય છે. લકત નિર્વાહ માટે ગમે તેને ત્યાં સંબંધ રાખે પણ તેનો આત્માનો સંબંધ તો કશું સાથે જ હોય. એની વાણી તો પ્રભુના જશ ગાય છે. દયારામભાઈની પણ એવી પ્રતિજ્ઞા હતી કે પ્રભુ વગર બીજાના ગુણ ગાવા નહિ.

* પ્રસંગ - ૧૭ *

ભગવદેશ એ ભક્તનો નિર્વાહ છે-એક માધવગઢનો રાજા વાઘદેવે રામચંદ્ર એવો ધર્મચ્યુસ્ત હતો. કે મ્હેં સાથે સંભાષણ કરે તો સ્નાન કરે. તેના પિતાનું નામ વીરલાન હતું; આ વીરલાનને શ્રીમહાપ્રભુને મળવા આકાંક્ષા બહુ જ રહેતી હતી. એકવાર શ્રીમહાપ્રભુ પુરુષોત્તમ ક્ષેત્રમાં બીજીવાર પધાર્યા; ત્યારે રાજાએ માર્ગમાં આવીને ખૂબ ટહેલ કરી. શ્રીઆચાર્યજી ધોતી ઉપરણાં સાથે સહજ હંમેશા પ્રમાણે બિરાજ્યા હતા; આ રાજાની સાથે પંડિતો રહેતા હતા; તે સર્વ

સાથે આવ્યા હતા. આ પંડિતોએ એક યુક્તિપૂર્વક પ્રશ્ન પૂછ્યો. માલા ઉપરણા, ઉપવીત આપે ધારણ કેયું હતું તેથી પૂછ્યું કે આ બધું શું? ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ કહ્યું કે સર્વ નિર્વાહ શ્રુતિ સ્મૃતિ અને શ્રીલાગવત છે.

ઉપવીત વેદ ઉપરના પુરાત; માલા ભાગવત, એ ત્રણ દેખાય કહ્યું મુસકત વચન.

આ પછી શ્રીમહાપ્રભુજીને ફરી પૂછ્યું કે (સર્વસલા વચ્ચે) અમે એમ સાંભળ્યું છે કે તમે શ્રીલાગવતની ટીકા કરી છે. એ વાત સત્ય છે. ત્યારે પંડિત બોલ્યા શ્રીલાગવતની ટીકા કરી તેમાં શું કંઈ છે? ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી બોલ્યા કે વેદ વેદાંત અને શાસ્ત્ર પુરાણ મેં જ્યાં તો સર્વમાં શ્રીલાગવત બરાબર કોઈ કંઈ નથી. ત્યારે પંડિતે કહ્યું, શ્રીલાગવતમાં શો કઠિન પકાર છે? ત્યારે આપે કહ્યું કે તમારે બોલવાની ગમત છે. હવે શ્રીમહા પ્રભુજીએ કહ્યું કે, એક શ્લોકનો અર્થ અમને કહો. (શ્રીકાકોરજી પ્રકટ થયા ત્યારે) અથ યવ ગુણોપેતકાલઃ પદ્મશોભને ॥ આ કહી પોતે કહ્યું કે કાલ પરમ શોભિત શાસ્ત્રી થયો? મહા કનિષ્ઠ ભાદરવો માસ, વળી ચતુર્માસ કૃષ્ણપક્ષ દશમીયાનના સૂર્ય, આઠમ અર્ધીરાત અને બુધવાર.

શ્રી રઘુનાથજી પ્રકટ થયા ત્યારે સર્વજ રાજયોગ હતો, એવો યોગ તો શ્રીકૃષ્ણના પ્રકટય સમે એક પણ નહિ. તો આવા કાળનો શો ઉપયોગ? શ્રીશુકદેવજી તો શોભન [અલૌકિક રૂપાળો] કાલ કહે છે. આ વચન સાંભળી આશ્ચર્ય થયું પંડિતોએ નીચું ઘાલ્યું કશો ઉત્તર ન આવડ્યો; એમાં ઉંધું ઘાલ્યું. આથી રાજાએ કહ્યું કે એ શું જાણે? મહામુઠ છે. શ્રીમહાપ્રભુજી, તમે કહો. ત્યારે પોતે શ્રીમહા પ્રભુજીએ કંઈ વિવેચન કયું;

આથી રાજ સાંભળીને બહુ પ્રસન્ન થયો; નમન કરીને ખૂબ સ્તુતિ કરી. વિનયપૂર્વક ખૂબ નમ્ર વચન બોલ્યો. આથી શ્રીમહા-ભુજ અત્યંત પ્રસન્ન થયા. રાજને પ્રીતિ પૂર્વક શ્રીલાગવતના એક શ્લોકનો અર્થ કહ્યો; આ શ્લોકનો અર્થ હ મહિતા સુધી ચાલ્યો તો પણ અંત ન આવ્યો. આ રાજના પિતાનું નામ વીરસિંહદેવ હતું. લક્ષ્મીમાગીય ઘણો પ્રેમી વૈષ્ણવ હતો; કંઈ પણ અભિમાન હતું નહિ. આ રાજની વાત ઘણીવાર શ્રીમુખે કહી. જલધરમાં વૈષ્ણવ પાસે ઉભા છે સ્નેહની વાત ચાલી, ત્યારે પોતે આ વાત કહી.

વિવેચન- પંડિતાઈથી લગવત્સ્વરૂપ નથી સમજતું. એ આ પ્રસંગ ઉપરથી સમજાય છે. જે ઉપરથી સહેલું જણાય તે અંદરથી સહેલું ન હોય, માટે જેમ અને તેમ નવું નવું જાણવાની આકાંક્ષા રાખવી. શ્રીમહા-પ્રભુજી સરસ્વતીના પતિ છે એટલે સર્વ પ્રકારનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન પોતાને જ છે. પોતે નિકુંજ નાયક હોવાથી સર્વ રસિક છે. આથી જ આપશ્રીની કૃપાથી જ શ્રીલાગ-વતના ગૂઢાર્થ કંઈક સમજાય.

* પ્રસંગ - ૧૮ *

સ્નેહથી મરેલું એ શ્વતું થાય :- એકવાર વીરસિંહદેવ મૃગયા રમવા ગયો હતો; તેની જ્ઞાતિનો વાઘલો રાજ રામચંદ્ર વીરસિંહદેવનો મિત્ર હતો. તે પણ મૃગયામાં સાથે હતો. તે રામચંદ્રને મૃગચર્મ પહેરાવીને તેમાં ખેસાડ્યો, ને વીરલાન સૌ મૃગને ઘેરીને લાવ્યો; અને તે રામચંદ્ર પણ તે મૃગના ઠોળામાં છે. આ વખતે વીરલાન રાજને મૃગ ઉપર શર માર્યું, પણ કોઈ મૃગને વાગ્યું નહિ. અને ઉલટું રાજના મિત્ર રામચંદ્રના ઉરમાં વાગ્યું, આથી વાગતા તરતજ પ્રાણ નીકળી ગયા. આ જાણ વિષ

ભરેલું તિક્ષણ હતું. આ અવસ્થા રાજને જાણી એટલે રાજ બહુ જલદીથી તેની પાસે ગયો. જઈને જોયું તો મિત્રમાં તો પ્રાણશ્વાસ કશું છેજ નહિ. આ જોઈ રાજની આંખમાંથી ચોધાર આસુ વહ્યાં જાય છે; આ પ્રમાણે રાજના રડવાથી પેશાનો શ્વ ઉગર્યો. આ વાત સાંભળી સર્વે વૈષ્ણવ સભાને આશ્ચર્ય થયું; અને પંચોળીએ પૂછ્યું કે મહારાજ, સ્નેહથી પ્રાણ ગયા તો સાંભળ્યા છે પણ આવતા સાંભળ્યા નથી; ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે આમાં કેટલીક વાત એવી છે કે જેના વડે મરે, તેના વડે શ્વે સાચો સ્નેહ જોઈએ.

વિવેચન- આ ઉપરથી જણાય છે કે લગ-વદીયને દયા આવે, તો મરેલું પણ શ્વતું થાય. એ વસ્તુ તદન સત્ય છે. પ્રભુ લગવદી-યના આસુ નથી જોઈ શકતા. આથી જે કારણસર લક્ષ્મીને અશ્રુપાત કરવો પડે છે તે કારણ પ્રભુ પોતે તરત જ દૂર કરે છે. આ વસ્તુ બહુ જ સૂક્ષ્મ વિચારની છે. અનુભવ વગર સમજાય તેવી નથી. શ્રદ્ધાથી સમજી શકાય ખરી. શ્વ સ્નેહમાં મરે છે ને સ્નેહથી શ્વે છે. અહીં સ્નેહથી શ્વે છે. લગવદીયની દયા સ્નેહનું સ્વરૂપ છે માટે જ દયાથી શ્વે છે.

* પ્રસંગ - ૧૯ *

લોભ એ પાપનું મૂળ છે :- શ્રીગોકુલ-નાથજી લોભન કરીને સન્યાસર બિરાજ્યા; ત્યારે પોતે કહ્યું કે લોભ છે તે મહાપાપ રૂપ છે. ત્યારે કૃષ્ણદાસલાઈએ કહ્યું કે રાજ, યથાર્થ છે. લોભ એવો નહારો છે. તે ઉપર પોતે શ્રીગીતાનો શ્લોક કહ્યો; અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે જેમ લોભે કરીને સર્વ શુભ માર્યા જાય છે; તેમ લોભે કરીને મેં આ સૌ માર્યા છે.

વિચરન-લોભ એ કનિષ્ઠમાં કનિષ્ઠ દુર્ગુણ છે. લોભીમાં સદ્ગુણ હોય તો તે પણ ઠંકાઈ ત્ય છે. લોભી માણસ વિવેક તો સાચવી શકે જ નહિ. કૌરવોએ રાજ્યને લોભ કર્યો. તો શ્રીકૃષ્ણે ઉપર રહીને મરાવ્યા. વળી લોભી કૌરવોનો પક્ષ કરનાર ભકત કર્ણુ સતીઆ દ્રોણ અધત્યામા અને ભીષ્મ પણ મરાયા અને તે શ્રીકૃષ્ણ ત્યે પ્રેમવાળા હોવા છતાં મરાયા. માટે લોભ એ ભકિતમાર્ગમાં મહા-આધક છે એમ સમજવું.

* પ્રસંગ - ૧૦ *

ક્ષણે ક્ષણે વચારવું કે પ્રભુ શું કરે છે - એકવાર શ્રી ગુસાંઈજી ગિરાજ્યા હતા અને સર્વે ગાળકો પણ પાસે ખેઠા હતા, ત્યારે શ્રીગુસાંઈજી દાદાએ સામે જોઈને કહ્યું કે અત્યારે શ્રી ઠાકોરજી શું કરે છે? ત્યારે કોઈએ જવાબ ન દીધો. આથી મેં દાદાજીને કહ્યું કે કંઈક તો કહો. ત્યારે આપ કહે શું કહીએ? કોઈ જોવાયું નહિ. ત્યારે વળી શ્રી ગુસાંઈજીએ કહ્યું કે એ વસ્તુમાં જે પેસે, તે જાણે. જે પેસે નહિ તે શું જાણે?

વિચરન-પ્રભુમાં પેઠા હોય તે જ પ્રભુ કયે સમયે કંઈ લીલા કરે છે તે જાણે છે. ભાવ કે આર્તિ વગર આ વસ્તુ જાણી શકાતી નથી. પુષ્ટિ રસ મેળવવામાં ભાવ જ પ્રધાન છે. જેઓ તેના ખાસ અધિકારી છે તેઓ ક્ષણ ક્ષણની ભગવદ્લીલાનો સાક્ષાત અનુભવ કરી શકે છે.

* પ્રસંગ - ૨૧ *

પ્રભુની કૃપાએ પ્રભુ મળે, જીવના સાધને નહિ :- એકવાર પંચોળીએ પૂછ્યું કે રાજ. હું નિત્ય દોઢ પાશેર ઘી ખાઉં છું. અને કેડ ખાંધીને હિંદુ તો ખારગાઉ કાપી નાખું; પણ રાજ, આપ જ્યારે શ્રીજીદ્વાર પધારો છો ત્યારે

સાથે અવાતું નથી, અને અહીં રહીને રાજ વિના સુખ પણ મળતું નથી. રહ્યા રહ્યા તરફડયા કરીએ છીએ તો પણ અવાતું નથી. ત્યારે આપે કહ્યું કે જેને નિરખવા જઈએ, તેના મનમાં આવે, તો દર્શન આપે, શ્રીજી પોતે ધારે કે એ મને આવીને દેજે, તો અવાય, પોતાના બળે ન અવાય.

વિવેચન-આપણા બળથી પ્રભુનાં દર્શન થતાં નથી, પ્રભુ કૃપા કરે તોજ દર્શન દે, પ્રભુ વિચારે તો જીવતું કામ થાય. જીવના સાધનતું પ્રભુનાં દર્શનમાં કંઈ જ ગતું નથી, માટે અનન્યાશ્રયે રહી વિશ્વાસ રાખી નિઃસાધન અને દીન બનીએ તો ભગવત્કૃપા થાય. પ્રભુ જેના ઉપર કૃપા કરે તેને જ પોતે વરે છે, ને સાક્ષાત આનંદતું દાન કરે છે.

* પ્રસંગ - ૨૨ *

મજની બધી ચીજે લીલાત્મક છે - એક દિવસે વાતને પ્રસંગે કહ્યું કે અહીંના (મજના) કાગડાઓની પણ સદ્ગતિ છે, જે ગતિ પ્રહ્લાદિકને પણ અન્યસ્થાને નથી.

વિવેચન:-મજમાં સર્વ વસ્તુ લીલાત્મક છે, જેની જેવી યોગ્યતા તેવી યોનિ તેને મજ-ભૂમિમાં મળે છે. પણ તે સર્વ ભગવત્સંબંધી છે. માટે તે સર્વની ગતિ ઉત્તમ છે, કાગડો એ અધમ વાણીનું પ્રાણી છે, છતાં તેની પણ મજના સંબંધથી ઉત્તમ ગતિ છે તો ઉત્તમ યોનિવાળા જે મજનો આશ્રય કરે તો કહેવું જ શું?

* પ્રસંગ - ૨૩ *

પગે અડેલી ચીજ પ્રભુને ન ખપે:-એક-વાર કલશ ભરીને ગ્રહણને દિવસે માંચી ઉપર મૂક્યો. ત્યાંથી ગડુવો ભરતાં જળ વિઠલરાય-જીના પગ નીચે ઢળીને આવ્યું, આથી બધી

માગરોત્તું જળ નાખી દેવરાવ્યું. કારણ કે પાદશોષ થયું માટે પ્રભુને ન ખપે.

વિવેચન:-ગડુવો ભરતાં જળ ઢળ્યું, ને તે ચરણ નીચે આવ્યું, તેથી ગડુવામાંનું જળ પણ પાદશોષ એટલે ચરણને અડતાં વધેલું ગણાયું. સેવામાં બહુ જ સાવચેતી આવી ખાખતોની રાજવી જોઈએ. ખખર ન પડે એવા સૂક્ષ્મ અપરાધો પડે છે, માટે સેવા બહુ સાવધાનીથી કરવી જોઈએ, પણ અપરાધના ડરથી સેવા મૂકવી ન જોઈએ. સેવા કરે તેના અપરાધ પડે, ન કરે તેના શું ? પ્રભુ તેવા અપરાધ ગણતા નથી. પણ ખૂબ સાવધાનતા રાખવી જોઈએ.

* પ્રસંગ - ૨૪ *

દૈવીજીવ દષ્ટિ પડતાં આત્માના સંબંધીને ઝાળખી શકે છે :- એક દિવસે કહ્યું કે, એક રાઘવ તપો ગોડીયો હતો, તે તિખારી કુંડમાં રહેતો હતો. એક દિવસે આપ ત્યાં પધાર્યા, ત્યારે દર્શન કરીને શરણે આવ્યો.

વિવેચન-આ પ્રસંગ ઉપરથી એટલું જ વિચારવાનું છે, કે જે જીવ લીલાત્મક છે, તે દર્શન કરતાં જ પ્રભુમાં આસક્ત થઈ શરણ સ્વીકારી લે છે. પૂર્વેનાં આત્માનાં ઝાળખાણ અથવા સંબંધ તરત જ પરખાઈ જાય છે, ને જીવ શરણમાં પડી જાય છે. આ નિવેદન સર્વોત્કૃષ્ટ છે, તે આત્મનિવેદન કહેવાય.

* પ્રસંગ-૨૫ *

અધિકારીજ ભગવદ્રસ પી શકે છે:- એક દિવસે પોતે કહ્યું કે, કેલાસમાં મહાદેવને પાર્વતીએ પૂછ્યું કે, તમે નિત્ય ભજન કરો છો, તે મને કહો. આથી જન્ને પછી પૃથ્વી પર આવ્યા. અને વનમાં એકાંતે બેસીને કહ્યું. હવે, આ ભજનની વાત કહી ત્યારે ત્યાં એક

સુવો એટલે પોપટ હતો, તે ઉડ્યો, આ વખતે મહાદેવે કહ્યું કે, રસ લઈ ગયો. તેથી ખમ્પી-આણા થઈને ઢોડી ગયા. આ સુવો (શુક) ઈંદ્રલોકમાં ગયો. તેને ત્યાં રાખ્યો તે શુકદેવજી.

વિવેચન-ભગવદ્વાર્તામાં સાંભળનાર કેઈ મુખ્ય હોય પણ રસ લેનાર તો જમે તે હોય. અહીં મહાદેવજી પાર્વતીને વાત કહે છે. ને તે વાતનો રસ ત્યાં મેઠેલો સુવો લઈ ગયો. મતલબ કે અધિકારી વાન ગ્રહણ કરી શકે છે. ક્ષણના રસનો લોકતા સુવો છે, ને તે સારામાં સારા ક્ષણનો લોકતા છે, તેમ શુકદેવજી પણ સર્વ વેદ શાસ્ત્રોના સારરૂપ શ્રીમદ્-ભાગવતના રસના લોકતા છે.

* પ્રસંગ - ૨૬ *

કામ વગર, સામગ્રી થાય ત્યાં ઉભા રહેવું નહિ:-એક દિવસે કહ્યું કે શ્રી જાણકૃષ્ણજીનો સ્વભાવ તદ્દન સુકુમાર (સુકોમલ) છે, તેથી સવારે ભૂખ લાગે; તેથી ગોપીવલ્લભના સમયનો લોગ આવે. તે પ્રસાદ શ્રીજાણકૃષ્ણજી લે. એકવાર અચવન કરીને રાજલોગ આવ્યા છે; તે વખતે માંહેલીતર આવ્યા. ત્યારે શ્રી ગુસાંઈજીએ કહ્યું કે અહીં અર્થ શા માટે ઉભા છો ? કામ વિના ઉભા રહેવાનું કશું પ્રયોજન છે ? શ્રીઠાકોરજીની વસ્તુપર તમારી દષ્ટિ પડે માટે બહાર જાવ. આવી મર્યાદા છે, માટે કામ વગર અહીં ઉભા રહેવું શા માટે ? શ્રીઠાકોરજીની સામગ્રીમાં દષ્ટિ પડે.

વિવેચન-આ પ્રસંગ બહુ જ વિચારવા જેવો છે. શ્રીગુસાંઈજી શ્રીઠાકોરજીની સામગ્રી પર કેઈની દષ્ટિ ન પડે માટે બહાર જવાની આજ્ઞા કરે છે, માટે વૈષ્ણવોએ શ્રીઠાકોરજી માટે જે સામગ્રી કરવી તે એકાંતમાં કરવી, કે જેથી કેઈની દષ્ટિ ન પડે, તેવા જીવની દષ્ટિ પડે, તે સામગ્રીમાં શ્રીઠાકોરજી ન

આરોગે. આ પ્રસંગ શ્રી ગુણાંધરજીએ જીવેને ખાસ શિખામણ માટે કહ્યો હોવો જાઈએ. મલીન દષ્ટિ સામગ્રીમાં મલીનતા ઉત્પન્ન કરે છે; આનેજ નજર લાગી કહે છે. આ વાત કોઈને મરકરી જેવી લાગશે; પણ દષ્ટિની અક્ષર ભારે છે.

* પ્રસંગ-૨૭ *

અકત પ્રભુતું જ સુખ વિચારે છે : એકવાર નિરપેક્ષ ભક્તિ પર વાત ચાલી ત્યારે આપે કહ્યું કે નારાયણદાસ પ્રહાર્યારી અંત સમયે શ્રી ઠાકોરજીની પાસે ગેઠા હતા; ત્યારે શ્રીઠાકોરજીએ કંઈક અનુભવ જણાવ્યો; અને કહ્યું કે કશું માગ. ત્યારે નારાયણદાસે કહ્યું કે શું માગું ? હવે તો એવું માગું છું કે આપ શ્રી ગુણાંધરજીને ઘેરે પધારો; ત્યાં સેવા કરાવો. મનનો આશય નારાયણદાસનો એ કે ખીજને ઘેર શું સુખ મળે ? આ વખતે આજ માગ્યું; ખીજું કાંઈ માગવાની ઇચ્છા નહિ.

વિવેચન- ભકતો પ્રભુતું જ સુખ વિચારે. પ્રભુએ માગવાનું કહ્યું; ત્યારે શ્રીઠાકોરજીને પોતાને સુખ થાય એજ માગ્યું; આ ઉપરથી સમજવાનું કે પુષ્ટિભક્ત સદા પ્રભુના જ સુખનો વિચાર કરે. એને રાતદિવસ પોતાના પ્રભુના જ સુખના વિચાર આવે.

* પ્રસંગ-૨૮ *

મોટા પ્રભુના સુખના વિચારે વર્તે છે :- એકવાર જન્માષ્ટમીને દિવસે એક નારાયણદાસ પ્રાહ્મણ હતો, તેણે શ્રીજીને પૂછ્યું કે મહારાજ જન્માષ્ટમી નિરાહાર કહી છે ? ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે હા. ત્યારે તેણે કહ્યું કે રાજ શ્રીડા લ્યો ત્યારે આપે ના કહી. ત્યારે પેલાએ કહ્યું કે કોઈ વાર તો દેખીએ છીએ ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે તે દીકું હશે અમે તો દીકું નથી. પેલાના કહેવાનો ને પૂછ્યાનો આશય

એ હતો કે, ઉત્સવ સમયે શ્રીજી ખીડી આરોગે છે અને શ્રીજીના કહ્યાનો ભાવ એ હતો કે ઉત્સવ નિમિત્તે ગાયનને (કીર્તનને) માટે લઈએ છીએ, વ્રત મધ્યે નથી લેતા. એણે તો વ્રત નિરાહાર પૂછ્યું. માટે ભગવત્કાર્યમાં ભગવત ઉપયોગી સર્વ કાર્ય કરીએ છીએ.

વિવેચન:- ઉત્સવમાં કીર્તનનો રાગ સારો આવે ને પ્રભુ પ્રસન્ન થાય માટે ખીડું શ્રીજી લે છે, આ સમજ્યા વિના પેલા પ્રાહ્મણે કહ્યું; આ ઉપરથી સમજવાનું કે મોટા જે કરે તે સાર્થકજ હોય. તેમાં જીવબુદ્ધિએ સમજણ ન પડે તો પણ દષ્ટિ ઉચી રાખી ભગવદ્દિશા વિચારવી. મોટા પ્રભુના સુખના વિચારે કામ કરે છે.

* પ્રસંગ-૨૯ *

કૃપા હોય તો જ પ્રભુ અનુભવ જણાવે :- એકવાર શ્રીગુણાંધરજીને આપને અનુભવ થયો. એકવાર અચાનક શ્રીગુણાંધરજી શ્રીગોકુલેશને ત્યાં ગયા, અને જઈને રેવાલ ઘોડો તૈયાર કરાવ્યો, અને જેઉ જણ શ્રીઠાકોરદ્વાર પધાર્યા. ભંડારીને આજ્ઞા કરી કે ચામરવડી આપને, અને ખવાસને આજ્ઞા કરી કે સાથે લેજે. શ્રીઠાકોરદ્વાર અનવસરમાં આવી પહોંચ્યા. પિતાપુત્રે વિશ્રામ કર્યો, જરા નેત્ર મળ્યાં. ત્યારે શ્રીનાથજીએ શ્રીગુણાંધરજીને કહ્યું. કે હું તો ભૂખ્યો છું. ત્યારે શ્રીગુણાંધરજીએ તરતજ ઉઠીને ખવાસને પૂછ્યું કે કશું સાથે લાવ્યા છો કે નહિ ? ત્યારે ચામરવડી ખવાસે હાથમાં આપી. શ્રીગુણાંધરજીએ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું. કે ઉપર જઈને જલદી પાક સિદ્ધ કરી લાવો. પ્રથમ વડી ભુંજીને ચામરવડી કરી. ઉત્થાપન કરીને ભોગ સમર્પ્યો, અને તિળારીમાં આવી ગેઠા. ભીતરીયા પ્રચારક સર્વેને પૂછ્યું કે આજે શું હતું કે શ્રીનાથજી આરોગ્યા નહિ ? ત્યારે ભાઉ ભીતરીયે કહ્યું કે નેક તો સૌ નિત્યની

પેટેજ થાય છે, કશી ન્યૂનતા નથી. પણ થાળ લઈ જતાં કૃષ્ણદાસ અધિકારીની દાસીની દૃષ્ટિ પડી હતી. ત્યારે પોતે આજ્ઞા કરી. સવારથી લઈને સેનભોગ સુધીની સામગ્રી સિદ્ધ કરો. સેનભોગ પછી પ્રથમ ભોગના ડબરાં અને ભાતવડી શ્રીજી લઈને નીચે ઉતર્યા. ઉતરતાં શ્રીગુસાંઈજીએ જોયા ત્યારે પૂછ્યું કે, આટલો પ્રસાદ કેમ લીધો? શ્રીજીએ કહ્યું કે થોડો છે. ત્યાર પછી પિતાપુત્રે 'લોજન ક્યું'. તે હસી હસીને સવે લીધું. કહ્યું કે 'મીઠું વધારે હોત, તો વધારે પણ લેત.

વિવેચન:- પ્રભુની કૃપા હોય તો પ્રભુ અતુલવ જણાવે. પોતે ભૂખ્યા હતા, વાત શ્રી ગુસાંઈજીને જણાવી. શ્રી ગુસાંઈજી પણ સમજી ગયા ને સવારથી સાંજ સુધીની સામગ્રી તૈયાર કરાવી. આ પ્રસાદીમાં કેઈ અલૌકિક સ્વાદ આવ્યો. આમ શ્રી ઠાકોરજી અતુલવ જણાવે તો જાણવું કે ભગવત્કૃપા થઈ, કેઈવાર પ્રસાદ લેવામાં બહુ આનંદ અને સ્વાદ આવે, તો જાણવું કે આજે પ્રભુ બહુજ ઉમળકાથી સામગ્રી આરોગ્યા છે.

* પ્રસંગ - ૩૦ *

વસ્તુનો અંગીકાર નથી. પ્રેમનોજ છે - એકવાર શ્રીજીએ કહ્યું કે અમે સહરાનપુર ગયા હતા. ત્યાં એક છીપા વેણીદાસ હતા. તેમને કેઈએ કહ્યું કે નીલરંગ હોય તે આહીં (સેવામાં) કામ ન આવે. તે મારી પાસે એક છીટનો પરકલો લાવ્યો પછી કહ્યું કે રાજ મેં એવું સાંભળ્યું છે કે રંગીન નીલરંગતું વસ્ત્ર કામ ન આવે? ત્યારે મેં કહ્યું કે રંગનો દોષ નથી ત્યારે તેણે કહ્યું કે એક પરકલો ખીજો પણ છે. જો આજ્ઞા હોય તો લઈ આવું! ત્યારે મેં કહ્યું કે તારે ક્યાં નકામું દોડવું પડે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે

રાજ, હું દોડવા લાયક છું. આ ભાવ સાંભળીને ઘણી પ્રસન્નતા થઈ.

વિવેચન-વેણીદાસ છીપા એક મહાતુલાવી ભગવદીય હતા. નીલરંગતું વસ્ત્ર ઉપયોગમાં ન આવે, પણ તે મહાભાવિક હોવાથી તેનો શ્રીજીએ અંગીકાર કર્યો. પુષ્ટિમાર્ગ ભાવ પ્રધાન માર્ગ છે. વળી ખીજો પરકલો લેવા જવાને કહ્યું ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે તમારે દોડવું પડે. ત્યારે વેણીદાસે કહ્યું કે હું દોડવા લાયક છું. મતલબ કે હું સેવક છું એટલે આપની કોઈપણ પ્રકારની સેવા કરવાને લાયક છું આથી શ્રીજી પ્રસન્ન થયા. પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રેમત્ત્વ પ્રાધાન્ય છે વસ્તુતું નહિ એ સ્પષ્ટ છે.

* પ્રસંગ - ૩૧ *

નામ પાડવામાં પણ ચતુરામ રાખવી :- જ્યારે શ્રીજીએ શ્રીજીદ્વારમાં પોતાના વિવાહની વાત પોતે શ્રી મુખે કરી તેથી ઘણા દેખણોને મહા આનંદ થયો આથી દેખણોએ મન લાવતી ભેટો કરી. આ વખતે જ્યારે સુદરદાસ ગાંધીની સ્ત્રી નાગા ભાભી ભેટ કરવા આવ્યાં ત્યારે અધિકારીએ કહ્યું કે મહારાજ નાગા ભાભી ભેટ કરે છે. ત્યારે શ્રીજીએ ટોક કરી કે નાગા ભાભી શું તમે વસ્ત્ર પહેર્યા નથી? ત્યારે કશું ના રાજ વસ્ત્ર તો પહેર્યા છે. પણ કોઈએ એવું નામ ધર્યું છે.

વિવેચન-શ્રીજી ખચપણમાં બહુ વિનોદી હતા. મોટપણના હાંસી પ્રસંગમાં તો લહેરની અવધિ છે, આ ઉપરથી સમજાય છે કે એવું નામ પાડવું કે જેની ટીકા ન થાય, ને પ્રભુનો સંબંધ યાદ આવે; વેણુવોએ પ્રભુનાં સંબંધ-વાણાંજ નામ પાડવાં જોઈએ, કે નામ દેતાં પ્રભુ જ યાદ આવે.

* પ્રસંગ - ૩૨ *

પ્રભુના નિમિત્ત વગરનું કાર્ય બાધક છે - શ્રીમહાપ્રભુજી ગુજરાત પધાર્યા હતા; ત્યારે સંતદાસે પ્રશ્ન પૂછ્યો કે કોઈ ભગવદ્દીય વહેવારમાં રચ્યા-પચ્યા રહે, અને અનેક અપરાધ પડ્યા કરે, તે ક'ઈ બાધક થાય કે નહિ. ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ કહ્યું કે ઉત્તમ ભગવદ્દીય જે વહેવાર કરે છે, તેથી ક'ઈ બાધક નથી, તેનું દ્રષ્ટાંત કહ્યું કે જેમ મહા પ્રસાદમાં ઘી ઘણુંય લે છે, છતાં જીભને સ્પર્શ થતો નથી, જે શ્રીપ્રભુનિમિત્ત વિના વહેવાર કરે છે, તેને વહેવાર બાધક થાય. જેમ ઘી પાત્ર ઉપર પડે તે ચીકણું થાય. ડીલે લાગે તે ચીકણું થાય; તેમ જે કોઈ પ્રભુ નિમિત્ત વિના જે જે કામ કરે તે બાધક થાય.

વિવેચન-ખરેખર, પુષ્ટિભગવદ્દીયનો ગૃહ વહેવાર ભક્તિમય છે; એટલે તેને તે બાધક નથી; પણ સાધક છે. જે પ્રભુ નિમિત્ત વિના સ્વાર્થ માટે વહેવાર કરે તે બાધક થાય. મક્તનો સર્વ અવહાર યજ્ઞમય છે. ભક્તનું તે દરેક કાર્ય પણ યજ્ઞમય જ છે, બાધક નથી.

* પ્રસંગ-૩૩ *

પ્રથમના ને હાલના જીવોમાં તારતમ્ય:- કાઈએક સમયે શ્રીજીને શ્રીદેવકીનંદજીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો; કે રાજ; પૂર્વેના જીવ વર્ષા છે તે, અને હમણાના વર્ષા છે તે, જુદા છે કે, માંહેજ છે? ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે પૂર્વે અંગીકાર કર્યા, ને હમણા કીધા છે, તે બેઉ એકઠા જ રહે છે. ત્યારે શ્રી દેવકીનંદજીએ પૂછ્યું કે, તેનું તારતમ્ય શી રીતે જણાય? ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે પૂર્વેના ભગવદ્દીય હશે તે વિષય રહિત હશે, ને સંગથી દૂર રહેશે. તેને જ્ઞાનાનંદન પૂણું

પુરષોત્તમ હૃદયમાં રમી રહે છે. તેનામાં અચલ આનંદ છે, તેને વ્યામોહ લીલા દષ્ટિએ પડતી નથી, તેની દશા સ્વાભાવિક હોય છે, તેમને કોઈ શીખવતું નથી. હમણાના વર્ષા છે, તે સ્નેહ રહિત હશે. તે વિષય ઉપર આસક્ત હશે, તે વાતવાતમાં પરાધીન બનશે, અને ભગવદ્દીયો સાથે વિરોધ કરશે. તેમનામાં પરમાર્થ બુદ્ધિની હાનિ હોય. જે કોઈ સેવા કરશે, અને વ્યમોહલીલા ગાઈને જીવશે, તેને આનંદ પુષ્ટિલાવ નહિ આવે. તથા મર્યાદાની લીલાઓ ગાઈને મર્યાદા ભક્ત સાથે પ્રસન્ન થશે. આ બેઉ પ્રકારની લીલા સૃષ્ટિ અહિં જ છે, લાવ આવ્યે જણાય.

વિવેચન-પૂર્વના ને હાલના ભગવદ્દીયમાં તારતમ્ય બતાવે છે, તે સમજવા જેવું છે. આ પ્રસંગ ઉપરથી ભગવદ્દીય પોતાની સ્થિતિ સમજી શકે છે. સ્વાભાવિક પ્રેમ અને કૃત્રિમ પ્રેમમાં તારતમ્ય છે. માહાત્મ્ય જાણીને સેવા કરવી. અને પ્રભુના સુખને માટે સેવા કરવી એ જેમાં મોટું તારતમ્ય છે. પ્રભુના સુખ માટે સેવા કરવી એ તદ્દન નિર્ગુણ સેવા છે. સ્વાર્થને માટે કે કોઈ પણ પ્રકારની કામના રાખીને સેવા કરવી એ સકામ સેવા હોઈ પુષ્ટિમાગીય નથી. સ્વાભાવિક સેવા તેજ પુષ્ટિસેવા છે.

* પ્રસંગ-૩૪ *

અસમર્પિત લેવું મહાદોષ છે - એકવાર સંતદાસે શ્રીમહાપ્રભુજીને પૂછ્યું કે, જે કોઈ અસમર્પિત લે છે, તેને કેટલો દોષ લાગે? બળી જે કોઈ ભગદ્વાર્તા ચૂકીને બીજી વાર્તા કરે તેને કેટલું બાધક થાય, તે કહીએ. ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ કહ્યું કે શ્રીરઘુનાથજી મર્યાદા પુરુષોત્તમ હતા. હવે રાવણના મસ્તક છેઘાં, ત્યારે લોચ પડવા માંડી. ત્યારે શબ્દ થયો, કે મારૂ કૃત કોણ કરશે? ત્યારે શ્રીરઘુનાથજીએ કહ્યું કે, તે તો

મેં પ્રથમ પ્રકટ કીધું છે; જે કોઈ માણસ અસમર્પિત લેશે, તે તારૂં કૃત કરશે, તે સદા સૂતકી રહેશે. અને ભગવદ્વાર્તા વિના રહસ્ય જે કોઈ ખીલે જશ બોલશે, તે તારી મોંકાણુ કરશે. એનો અર્થ એ કે તારે (રાવણને) નામે રાશે.

વિવેચન:-જેઓ ઇશ્વરને સમર્પણ કર્યા વગર કંઈ પણ લે છે, તેઓને અહીં આસુરીત્વ કૃત કરનારા જણાવ્યા છે. માટે વૈષ્ણવે અસમર્પિત કંઈ પણ લેવું નહિ; જે સ્વરૂપ સેવા ધેર હોય તો તો ઠીક, અથવા જે હોવા છતાં બધી સામગ્રી ન ધરાવી હોય તો છેવટે ચરણામૃત પધરાવીને પણ લેવું જોઈએ. ચરણામૃત પણ ન હોય તો તુલસીજીનાં માળાં-જીને પણ સ્પર્શ કરાવીને પ્રસાદ લેવો. વળી ભગવાનના નામ વડે પણ પ્રભુ અંગીકાર કરે છે. કારણ કે પ્રભુત્વ નામ પણ સ્વરૂપાત્મક છે. માટે છેવટે પ્રભુત્વ નામ ઈર્ષને પણ વસ્તુને ઉપયોગ કરવો જોઈએ. આમ સમર્પણની રીતનો ને સમયનો વિચાર કરીને તે પ્રમાણે વતીને પણ અસમર્પિતનો ત્યાગ કરવો.

* પ્રસંગ - ૩૫ *

ભગવદ્દીલા હાલ ભૂતળ પર છે -કોઈ એક સમયે રઘુનાથદાસે શ્રીમહાપ્રભુજીને પૂછ્યું કે મહારાજ, પુરૂષોત્તમ અહીં પ્રકટ છે. તો ત્યાં શું છે? ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ કહ્યું કે એ સર્વ સમાજ અહિં જ છે.

વિવેચન-આ વચનામૃત બહુ જ સૂક્ષ્મ વિચારતું છે. નિત્ય લીલામાંથી પુષ્ટિસૃષ્ટિ અત્યારે ભૂતળ પર પ્રકટ થઈ છે; એવું શ્રીમહાપ્રભુજીના કથનતું હાઈ છે. જ્યારે દિવ્યદ્રષ્ટિ થાય, ત્યારે આપણને હાલની જ પુષ્ટિસૃષ્ટિ સાક્ષાત લીલાત્મક ભાસે, નિર્ગુણ દ્રષ્ટિ કે પ્રેમદ્રષ્ટિ આ અનુભવ કરી શકે.

* પ્રસંગ - ૩૬ *

રસિક ભક્તનો સંગ એજ ફળ છે:- એ સમયે શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે શ્રીગુસાંઈજીએ શ્લોક લખીને એક પુસ્તકમાં સુકયો હતો તે નીચે મુજબ છે.

ત્વદ્વત્તરંગમક્ષાધીયપદ્મવાસસ્ય નિરંતરમ્ ।
ત્વદ્દીવાનાં પરમફલમનેન નેતરમ્ ॥

એનો ભાવ શ્રીજીએ કહ્યો કે, આ શ્રીગુસાંઈજીની શ્રીઠાકોરજી પ્રત્યે પ્રાર્થના છે, અને તે સાક્ષાત શ્રીગોકુલેશ પ્રત્યે કરી છે. (શ્રીગોકુલેશ એટલે શ્રીગોકુલપતિ નંદનંદન કે યશોદોત્સંગલાલિત સમજવા,) કે હું તમારો છું. તમે મને પોતાનો કીધો. તેજ પરમફળ તો એ છે કે કોઈ તમારું છે, તેની સાથે તમારે અંતરાય નથી, રસલીલા છે, આવા આપના અંતરંગ ભક્તત્વ ઠાસત્વ આપો. જ્યાં તેવા ભક્તો રહે છે, ને જ્યાં તમારું નિજ સ્વરૂપ રસાત્મક રહે છે, એ પરમફળ અંતરંગ ભક્તો પાસેથી જડે છે, અન્યત્ર નથી, માટેજ ભક્તત્વ ઠાસત્વ તે પરમ ફળ છે, અન્ય ફળ તે પરમ ફળ નથી માટે મને તે આપો.

વિવેચન-અહીં શ્રીગુસાંઈજી શ્રીઠાકોરજી પાસે વૈષ્ણવત્વ ઠાસત્વ માગે છે, અને તે પણ શ્રીગોપીજનવલ્લભ શ્રીગોકુલેશત્વ ઠાસત્વ કરનાર સેવકત્વ ઠાસત્વ માગે છે. કારણ કે શ્રીઠાકોરજીત્વ શ્રીગોકુલેશ સ્વરૂપ રસાત્મક આનંદાત્મક છે. તે ભક્તો પાસે છે, શ્રીગોકુલેશમાં વિવિધ પ્રકારની રાસાદિક લીલા કરનાર શ્રીકૃષ્ણત્વ સ્વરૂપ. આ સેવા માગવાતું તારતમ્ય એ છે કે, ભગવાન પોતે પોતાતું મહાતમ્ય જણાવતા નથી, પણ ભક્તની મારફતે જણાવે છે. ભક્તના હૃદયમાં ઊરાજીને પોતાની લીલાઓતું જ્ઞાન પ્રભુ પોતે કરે છે. ને એ રીતે ભક્તને પોતાતું માહાતમ્ય જણાવે છે. આ લીલાઓ જે ભગવદ્વાર્તા કહેનાર ભગવદ્દીય

પર અત્યંત પ્રીતિ હોય તોજ સ્કુરે છે, ને અનુભવ આવે છે. માટે લગવદીયો પર અત્યંત પ્રીતિ રાખવી બેઈએ; શ્રીઠાકોરણ કરતા યુરમાં વધારે અને શુર કરતા લગવદીયમાં વધારે પ્રીતિ રાખવી, કે જેથી લગવદીય મારફતે શ્રીગુરુદેવતું અને શ્રીઠાકોરણતું સ્વરૂપ જાણાય, અને શ્રીગુરુદેવ મારફતે શ્રીઠાકોરણના સ્વરૂપની ખબર પડે છે. શ્રીગુરુદેવ પણ પોતાના મુખે પોતાતું મહાત્મ્ય નજ જાણાવે. પોતાના અંતરંગ લક્ષ્મીના હૃદયમાં અલૌકિક રીતે ગિરાણને અન્ય સંવકોના કલ્યાણ માટે પોતાતું સ્વરૂપ ખુલ્લું કરે છે, માટે પુષ્ટિમાર્ગતું, શ્રીઠાકોરણતું અને શ્રીગુરુદેવતું સ્વરૂપ સમજવા લક્ષ્મીના પ્રત્યે પ્રીતિ રાખી સત્સંગ કરવો.

* પ્રસંગ-૩૭ *

પ્રેમના પ્રકાર. આરૂઠ પ્રેમ શ્રેષ્ઠ છે :- એક દિવસે કહ્યું કે સ્નેહ ચાર પ્રકારનો છે- (૧) વિષયીસ્નેહ (૨) સહજસ્નેહ (૩) માહાત્મ્યસ્નેહ (૪) આરૂઠસ્નેહ શ્રીઠાકોરણની સેવા મજન કોઈ કોઈ કરે છે, તે માહાત્મ્ય જાણીને કે મોટા જાણીને કરે છે. આરૂઠ સ્નેહ હોય તો તરત અંગીકાર કરે. આરૂઠ સ્નેહ તો પરસ્પર વિના હોય નહિ. આરૂઠસ્નેહથી તો જીવ શ્રી ઠાકોરણ સાથે રસબસ થઈ જાય. જ્યારે શ્રીઠાકોરણ કૃપા કરે, ત્યારે જીવને આરૂઠ સ્નેહની પ્રાપ્તિ થાય.

વિવેચન:- ઉપર સ્નેહના ચાર પ્રકાર જાણાવ્યા છે. અલૌકિક સ્નેહ પણ ચાર પ્રકારના છે, તેમાં સૌ કરતાં ઉત્તમ સ્નેહ આરૂઠસ્નેહ કહ્યો છે. આરૂઠસ્નેહ એટલે જેમ નિરસો થયો તે ઉતરે જ નહિ, તેમ સ્નેહતું ઘેન ઉતરે જ નહિ. સદા બન્યો બનાયો રહે, તે આરૂઠસ્નેહ કહેવાય. જેને કેટલાક પ્રભુસંગથી

વિષયી સ્નેહને ઉત્તમ સ્નેહ કહે છે; તેને તો સૌથી ઉતરતો ગણ્યો છે. પ્રભુ પ્રત્યેનો વિષયી-સ્નેહ પણ ઉતરતો છે, તો મનુષ્ય પ્રત્યેનો તેવો સ્નેહ અધમ હોય તેમાં નવાઈ નથી. આરૂઠસ્નેહ લગવત્કૃપા હોય તોજ મળી શકે, માહાત્મ્ય સ્નેહ માહાત્મ્ય જાણવાથી થઈ શકે. સહજ સ્નેહ તો નવરાશ મળે તો પ્રભુનાં દર્શન કે મજન કરીએ નહિ તો કંઈ નહિ. આ સ્નેહ સહજ કહેવાય, સહજનો અર્થ ઠીકઠીક છે. તાદશી લગવદીયોનો સ્નેહ આરૂઠ સ્નેહ છે.

* પ્રસંગ-૩૮ *

પ્રભુનો નિઃશ્વાસ તે વેદો છે :- એક સમયે કલ્યાણ લટને પોતાની ઇચ્છાએ શ્રીજીએ એક અદ્ભુત વાત કહી. પોતે કહ્યું કે ઇશ્વરની અનંત વિભૂતિઓ છે. તે વિભૂતિ-રૂપ માંહેની કોઈ એક રૂપની સૃષ્ટિ ઉપર એક બાર એવી કૃપા થઈ કે આ સૃષ્ટિતું દુઃખ શી રીતે મટે, એમ વિચારી નિસાસો મૂક્યો. એ નિસાસાના સામર્થ્યમાંથી વેદ પ્રકટ થયા. આ વેદથી સૃષ્ટિ પોતાતું હિત અહિત જાણવા લાગી અને જાણીને તે પ્રમાણે વર્તવા લાગી. આથી તેતું લડું થાય છે તેમાંના કેટલાક લગવાન વ્યાસ, નારદાદિ શુકદેવજી સરખાની કૃપાથી શ્રીલાગવત પ્રકટ થયું, તેથી લોકો ઇશ્વરને જાણવા લાગ્યા. તેમાંના કેટલાક લાગ્યવાન જીવો પુષ્ટિનો અનુભવ પામ્યા. તેથી લગવાન નંદ-જશોદાનો અનુભવ પામ્યા. આટલા સુધી શાસ્ત્ર વેદ પુરાણ શ્રીલાગવત અને ગીતાદિક છે હવે આગળ અમારી ગમ્ય (સુજ) નથી. “ગોવિંદ તિહરે સ્વરૂપ નિગમ નેતિ નેતિ ગાવે” એવા પ્રકારતું શ્રુતિતું વચન છે. સાક્ષાત શ્રીપુરુષોત્તમ સ્વરૂપ એથી અગમ્ય છે. તે થકી કોઈ એક લાગ્યવાન સાક્ષાત પૂર્ણપુરુષોત્તમનો અનુભવ પામ્યા.

શ્રીપુરુષોત્તમના પ્રકાર ઘણા છે. અનુભવ પણ ઘણા છે, તેમાં વિવેક એ છે કે; કેઈ એક કહેતા સાથે અનુભવ પામે છે. તે જાણે છે કે જેની હું છું, તે લીલા પુરુષોત્તમ મારા છે. વળી એમ જાણે છે કે જેની હું છું, તે મારાથી અજાણ્ય નથી એવી રીતે આપણા પ્રભુ પુરુષોત્તમ પર સ્નેહ કરે કે પોતાના દુઃખને દુઃખ જાણે નહિ. ભુના સુખમાં પોતાનું સુખ જાણે છે. આ વસ્તુ કેવળ અનુગ્રહથી અનુભવાય છે.

અનુગ્રહથી જ પૂર્ણપુરુષોત્તમની યોગ્યતા અનુભવાય છે, જેના પર પૂર્ણ અનુગ્રહ થાય તેને સ્નેહ થાય, અને એ સ્નેહથી કૃપા થાય, કૃપાથી અનન્યતા થાય અને અનન્ય થાય તે દિવસે તદાત્મ થાય અને તદાત્મ થાય એટલે અંગીકારની ઢીલ નહિ.

વિવેચન-આમાં મૂળથી જીવને ઇશ્વરનું અને સત્યાસત્યનું જ્ઞાન શી રીતે થયું તે આપ્યું છે. શ્રીપુરુષોત્તમ સ્વરૂપ તદ્દન અગમ્ય છે; તે પણ આમાં શ્રીગોકુલેશ જણાવે છે. થી ગોકુલેશ પોતે કહે છે, કે હવે આગળ અમારી ગમ્ય નથી. તે જે જીવો પોતે “અહં પ્રહમાત્મિ” બની બેઠા છે તેમની તે વાત જ શી! અહીં શ્રીગોકુલેશ પોતાની દીનતા સ્પષ્ટ કરે છે. નિગમ નેતિ નેતિ શબ્દ કહે છે, તેથીજ તેને પ્રભુના સ્વરૂપનું કંઈક જ્ઞાન છે એમ સમજી શકાય. પ્રભુના સંપૂર્ણ સ્વરૂપને કૃતિઓ નથી જાણતી, તેથી નેતિ નેતિ શબ્દ બોલે છે. જેમ ખંભાતના દરીયા કિનારે કે મુંબઈના દરીયા કિનારે ઉલેલાનો સમુદ્રનું તે જ્ઞાન છે, પણ સંપૂર્ણ સમુદ્રનું જ્ઞાન નથી, તેમજ શ્રુતિઓને પણ પ્રભુના સ્વરૂપનું કંઈક જ્ઞાન છે; પણ સંપૂર્ણ નથી. મટે નેતિ નેતિ શબ્દ વાપરે છે. શ્રીગોકુલેશ પોતે પણ એમજ કહે છે. “એથી આગળ ગમ્ય અમારી નથી.”

એને અર્થ એ કે કંઈક લીલાત્મ પૂર્ણપુરુષોત્તમને અમે જાણીએ છીએ, પણ સંપૂર્ણ પણે જાણતા નથી, કારણ કે પ્રભુની લીલાઓ અનંત છે. નિત્યલીલા નિત્ય નૌતમ શ્રુતિ ન પામે પાર ” શ્રીવલ્લભાખ્યાનમાં ગોપાળ દાસજી કહે છે. તેનું કારણ આ જ છે.

* પ્રસંગ-૩૯ *

વસ્તુની કિંમત તેના ગુણ પ્રમાણે છે:- એક સમયે શ્રીગોકુલનાથજીએ પોતાની ઇચ્છાએ કૃપા કરીને કલ્યાણ ભટને કહ્યું કે એક રાજની સલામાં બે રત્ન આવ્યાં, એક મોટું અને એક નાનું હતું, તે રત્ન રાજાએ દીઠાં; એટલે રાજાએ સલાના લોકોને પૂછ્યું કે બે રત્નનું મૂલ્ય કરો; ત્યારે સલાએ મોટા રત્નનું મૂલ્ય વધારે કહ્યું, ને નાના રત્નનું મૂલ્ય ઓછું કહ્યું આથી રાજાએ વિચાર કર્યો; કે આ લોકોનું બોલવું પ્રમાણ નથી. રત્નની પરીક્ષા આ લોકો શું જાણે? જવેરી હોય ને જાણે. ત્યારપછી જવેરીને બોલાવીને પૂછ્યું, કે આ રત્નનું તારતમ્ય કહો. ત્યારે તેમણે મોટા રત્નનું મૂલ્ય ઘણું કહ્યું, અને પછી કહ્યું કે નાનાનું નો મૂલ્ય થઈ શકે એમ નથી મૂલ્ય થઈ શકે એવું હોય તો કહીએ. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે મોટા રત્નનું મૂલ્ય વધારે થવું જોઈએ; અને નાના રત્નનું મૂલ્ય થોડું કહેવું જોઈએ, છતાં તમે આમ કેમ કહો છો? ત્યારે જવેરીઓએ કહ્યું કે રાજાજી, મૂલ્ય તો ગુણ ઉપર છે છોટાઈ મોટાઈ ઉપર કીંમત નથી, છોટામાં ગુણ ઘણા છે; અને મોટામાં ગુણ થોડા છે માટે મોટું રત્ન પણ કીંમતી તો છે. પણ નાનાની તો કીંમત થઈ શકે તેમ નથી. ગુણ વિચારે જોઈએ તો છોટું રત્ન મોટું છે ને મોટું છે તે છોટું છે. છોટાઈ અથવા મોટાઈની કીંમત ગુણ ઉપર છે. આ સાંભળી રાજા પ્રસન્ન થયો અને કહ્યું કે એ વાત સત્ય છે, ત્યારે કલ્યાણ ભટ પૂછ્યું

કે રાજ, કંઈ સમજણ પડતી નથી. (મહારાજ રાજનું સ્વરૂપ તથા રાજના લોકોનું સ્વરૂપ અને ઝવેરીનું સ્વરૂપ રત્ન મોટાનું સ્વરૂપ તથા રત્ન નાનાનું સ્વરૂપ.) રાજ જણાવે તો જાણીએ. ત્યારે શ્રીમુખે જોલ્યા કે, રાજનું સ્વરૂપ તો ભગવદ્દીયોનું તારતમ્ય સમજવાનો ઉદ્દેશ કરે તો રાજનું સ્વરૂપ જાણે, પ્રથમ ભગવદ્દીયનું તારતમ્ય જાણીએ. ઝવેરીનું સ્વરૂપ તો તેજ કે જે ઉત્તમમાં ઉત્તમ ભગવદ્દીય કે જે ભગવદ્દીયના તારતમ્યને સારી રીતે જાણે. મોટા રત્નનું સ્વરૂપ તે ભગવદ્દીય દાતા અને છોટા રત્નનું સ્વરૂપ તે ભગવદ્દીય લિશ્ચક. લિશ્ચક દાતાથી લઈને પોતાનો નિર્વાહ કરે. વળી કલ્યાણુ લટે વિનંતી કરી કે મહારાજ ઉત્તમ ભગવદ્દીય તારતમ્યને સમજે તે ઝવેરીને અતિ ઉત્તમ ભગવદ્દીય કહ્યા અને દાતાને ન્યૂન કેમ કહ્યો; અને લિશ્ચકને અધિક કેમ કહ્યો ? રાજ, તે ભાવ અમને કહો. ત્યારે પ્રાણનાથજીએ કહ્યું કે અલૌકિક દષ્ટિએ જોતાં દાતા છે; તે લિશ્ચક છે અને લિશ્ચક છે તે દાતા છે. ખીજને આપે તે દાતા કહીએ. જે પોતાના ઘરમાં રાખે તે લિશ્ચક કહીએ. જ્યારે ભગવદ્દીયનું પોતાના આત્મા પરનું વહાલ તૂટે, અને તે સ્નેહ જઈને પ્રભુના આત્મા પર ચોટે છે; ત્યારે શ્રીપ્રભુજીના ભગવદ્દીયનો જે આત્મા તે પોતાનો આત્મા થાય છે. જ્યારે કોઈ ભગવદ્દીય શ્રી ભુને તથા ભગવદ્દીયને કોઈ વસ્તુ સમર્પે છે, અને પછી પોતાના ઘરમાં રાખે છે, તે દાતા ન હોય. દાતા કહેતાં જે વસ્તુ ખીજ ભગવદ્દીયના આત્માને સમર્પે તે પોતાના આત્માને સમર્પુ એમ જાણે. પોતાના આત્માએ તે વસ્તુનો ઉપયોગ કર્યો હોય ને જેટલો આનંદ આપ તે કરતાં પણ તે વસ્તુ ખીજ ભગવદ્દીયના ઉપયોગમાં આવે તો તેથી

અધિક આનંદ થાય તે દાતા ભગવદ્દીય. દાતા ન હોય તે પોતાના ઘરમાં રાખે, માટે જે દાતા છે તેજ લિશ્ચક કહીએ છીએ, જ્યારે ભગવદ્દીય પોતાના આત્મપરનો સ્નેહ કાઢીને શ્રીપ્રભુના પર તથા ભગવદ્દીયનો જે આત્મા ત્યાં સ્નેહ રાખે છે, ત્યારે શ્રીપ્રભુજીનો તથા ભગવદ્દીયનો જે આત્મા તે પોતાનો આત્મા થાય છે. અહીં પોતાનો આત્મા તે પરનો આત્મા થાય છે, તેનું કારણ એ છે કે તેવા ભગવદ્દીયને પોતાના આત્મા પર સ્નેહ નથી. વળી જે જે શ્રીપ્રભુજીનો આત્મા તથા ભગવદ્દીયનો આત્મા તે પોતાનો સ્નેહાત્મા થાય છે. ભગવદ્દીયના સંબંધ તથા વહાલ માટે પ્રથમ જે પોતાના આત્મા પર વહાલ રાખે છે, તેનો એ રીતે શ્રીપ્રભુસંબંધ થાય છે, ત્યારે તેનો પોતાનો આત્મા તે ખીજ ભગવદ્દીયનો થાય છે. અને તેવો સ્નેહ કરે છે, તે ખીજ ભગવદ્દીનો થાય છે અને તેવો સ્નેહ કરે છે, તે ખીજ ભગવદ્દીયને આત્મા આપે છે, એટલા માટે લિશ્ચક તે દાતા કહીએ છીએ. દાતા ભગવદ્દીયનો પોતાનો આત્મા તે શ્રીપ્રભુનો તથા ભગવદ્દીયનો થાય છે; આ પ્રમાણે પ્રથમ પોતાના આત્માને પ્રભુનો અને ભગવદ્દીયનો કરનારને પ્રભુ પણ પોતાનો આત્મા આપે છે. પારકા આત્મા તે કોણ ? જે પોતાનો આત્મા પ્રથમ તો પારકા આત્મા માટે આપે તે. માટે લિશ્ચકને દાતા કહીએ.

વિચાર:-આ પ્રસંગ બહુ જ લાંબો છે, ભાષા પણ જરા સહેલથી સમજાય તેવી નથી, પણ પ્રસંગ બહુ વિચારવા જેવો છે. પ્રથમ તો વસ્તુની કિંમત તેની મોટપણ પર નથી. પણ શુભ પર છે એમ જતાવે છે. ગુણાઃ પૂજાસ્થાન ગુણાણુ ન ચ લિંગં ન ચ વયઃ ॥ શુભાણી વસ્તુઓમાં શુભો જ પૂજનું સ્થાન

છે, જાતિ ને ઉમર પર પૂજાનું સ્થાન નથી. આ સ્પષ્ટ થાય છે.

વળી ઉત્તમ લગવદીય હોય તે જેમ જેવેરી હીરાને પારખે છે તેમ લગવદીયના અધિકારને ઓળખે ને તેના સ્વરૂપને પણ જાણે. જ્યારે સામાન્ય પ્રવાહી માણસો દુનિ-આની મોટાઈવાળા જીવને મોટા માને છે.

દાતા અને શ્રોતાનો ભેદ સમજાવે છે. દાતા અન્ય લગવદીયને લગવદ્રસનું દાન કરે છે, પણ શ્રોતા વગર તેમ જાનતું નથી. માટે શ્રોતાઓ પણ પોતાના શ્રવણના અધિકાર પ્રમાણે વક્તાને લગવદ્રસનું પાન કરાવે છે. શ્રોતા ઉત્તમ હોય તો લગવદીયના હૃદયમાં ગિરાજેલા પ્રભુ કેાઈ અલૌકિક પ્રસંગો ખુલ્લા કરી શ્રોતા વક્તા ગેઉને મહા રસમાં ડુબાવી દે છે. શ્રીગોકુલેશની પાસે એક લગવદીય મહા રસિક શ્રોતા આવતા હતા. તેઓ આવે ત્યારે શ્રીગોકુલેશ ઘણી-વાર પ્રસંગ છેડતા, અને આવે ત્યારે “આવો પાપી” એમ કહીને તે શ્રોતા રસિકને ખેલાવતા. આવા રસિક હોવા છતાં પાપીના શબ્દ સંમોઘનથી શ્રીગોકુલનાથજી ખેલાવતા હોવાથી એક વૈષ્ણવને શંકા થઈ ને વિનંતી કરી કે રાજ, આવા રસિક લગવદીયને આપશ્રી પાપી કેમ કહો છો તે સમજાવતું નથી. આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે, પાપીનો ભાવ એવો છે કે તું લગવદ્રસ ખીજને પા અને પોતે પી એટલે કે તું નિત્ય આવીને મારી મારફતે ખીજને પા અને તું પી મતલબ કે તું આવે છે તેથી પ્રસંગમાં રંગ જામે છે. પ્રસંગમાં એક રસિક શ્રોતા હોય તો ખરે રંગ જામે, આમ શ્રોતાની રસિકતા ઉપર પ્રસંગના રંગનો આધાર છે.

વળી ઉત્તમ લગવદીય પોતાના આત્મા પર વહાલ રાખે છે, તે પ્રભુ સેવાના તથા લગવ-

દીયની સેવાના ઉપયોગ માટે રાખે છે, આવા લગવદીયો પોતાનો આત્મા પણ ઈશ્વરના અથવા લગવદીયના કરતાં વહાલો કરતા નથી. ત્યારે તેવા લગવદીયો કરતાં અન્ય લગવદીયો તથા લગવાન પણ કંઈ વહાલા ગણતા નથી. આમ અરસપરસ લગવદીયનો આત્મા તે ઈશ્વરનો આત્મા ને ઈશ્વરનો આત્મા તે લગવદીયનો આત્મા જની રહે છે, ત્યારે અલેદ રસનો અનુભવ થાય છે, આ વસ્તુ ખહુ જ ત્યાગની છે. ઉંચામાં ઉચી છે.

આવા લગવદીયો કે જે પ્રભુમાં ને લગવદીયમાં વિવેકસર પોતાના સર્વસ્વનો વિનિયોગ કરે તેમને ધન્ય છે.

* પ્રસંગ - ૪૦ *

ગાન અને મોહ પ્રભુ સંબંધી હોય તો ફળરૂપ છે - એકવાર કોઈએ કહ્યું કે, મહારાજ ગાન નીચ કે મોહ નીચ. આ વસ્તુઓમાં કાંઈ દોષ છે ? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે અમૃતનું પાન તો ગેઉમાંથી થાય માટે કરીએ, નકામું હોય તે ફેંકી દઈએ. સારી વસ્તુ તો ગમે ત્યાંથી લઈ લેવી જોઈએ.

વિવેચન:- ગાન અને મોહ એ વસ્તુઓ તા તારતમ્યમાં શ્રી ગોકુલેશ કહે છે કે, ગેઉમાં સ્થાન અને શ્રોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે તારતમ્ય છે. પ્રભુ સંબંધી ગાન અને મોહ ઉત્તમ છે, માટે તે તો અમૃત છે, પણ લૌકિક વિષયના ગાન અને મોહ નીચ છે માટે તે ત્યાજ્ય છે. વળી શ્રીગોકુલેશ કહે છે કે ઉકરડામાં પણ રત્ન પડ્યું હોય તો તે ગ્રહણ કરવામાં વાંધા નથી. તેમ લગવદ્ર જ્ઞાન ગમે તે રીતે ગમે ત્યાંથી સંપાદન કરવામાં વાંધા નથી જેવી સીજ કાવે ત્યાંથી ઉપયોગમાં લેવાય, માત્ર તે ઉત્તમ એટલે જેવી હોવી જોઈએ.

* પ્રશ્ન-૪૧ *

બ્રહ્મસંબંધ જલદી ફળ કેમ આપે ? :-
એર વાર શ્રીજીને પંચોળીએ પૂછ્યું કે મહારાજ એ શુ કે આપ પાંચ દશ જણને સાથેજ તુલશીદલ એટલે નિવેદન આપો છો. છતાં એક ઉત્તમ લગવદીય થાય છે અને એક એવા ને એવા જ રહે છે, આતું વૃત્તાંત મને કૃપા કરીને કહો. ત્યારે શ્રીજી જોલ્યા કે માંલજો. નિવેદન પાંચ પ્રકારની કૃપા હોય તો ફળરૂપ નીવડે; (૧) ગુરૂની કૃપા પૂર્ણ હોય, (૨) તે જીવનો ઉદ્ધમ હોય, (૩) કોઈ લગવદીયની કૃપા હોય. (૪) શ્રીપૂર્ણ પુરૂષોત્તમની કૃપા હોય. (૫) શ્રીસ્વામિનીજીની કૃપા હોય. આ પાંચેની કૃપા હોય તો નિવેદન પૂર્ણ ફળરૂપ થાય. તે કેવી રીતે ? જેમ એક રાજા મોટો છે તેને ઘણીએ સ્ત્રીઓ છે પણ રાજા આજાળતો નથી. તેમજ જીવ જાણે છે, કે મેં નિવેદન કયું, પણ શ્રીપુરૂષોત્તમ જાણતા નથી. પણ કૃપા તો આવે, પણ જે ન આવે, તે માંલજો. એક લગવદીયની ને જીજી શ્રીસ્વામિનીજીની, આ જે કૃપા મેળવવી મુશ્કેલ છે, એ જે આવે તો પાત્ર ન પડે. પણ શ્રીસ્વામિનીજી સામું જુએ નહિ; પણ જેની સામું શ્રીસ્વામિનીજી જુએ; તે મહારસ પાત્ર થાય છે. શ્રીપુરૂષોત્તમમાં અઢાર વસા છે, અને શ્રીસ્વામિનીજીમાં બાવીસ વસા છે. શ્રીસ્વામિનીજી સવાયાં છે, દોઢા બમણાં નહિ. સવાઈ વસ્તુ સઘળે જીતે. માટે શ્રીસ્વામિનીજીની કૃપા વિના સંત' ખોટું. ઉત્તમ મધ્યમ એટલા માટે થાય છે.

વિવેચન- આ વચનામૃત નિવેદન કરવા છતાં અનુભવ નથી થતો તેનાં કારણ ગતાવે છે. ઘણા જીવો સાથે નિવેદનમાં પણ તારતમ્ય છે. જીવ નિવેદન કરે છે પણ અન્ય વસ્તુઓ પરની કે જીજી જાતની અહતા મમતા નથી

હોડતો. ઈશ્વર સિવાય જીજી વસ્તુમાં મમતા એજ અન્યાશ્રય છે. એ અહતા મમતા ચાર કૃપા હોય તો છુટે અને નિવેદન ફળરૂપ થાય. તે કૃપા તે કૃપાઓમાંથી મગવદીયની અને સ્વામિનીજીની કૃપા મહા દુર્લભ છે. લગવદીયની અને શ્રીસ્વામિનીજીની કૃપા થાય, તો નિવેદન ફળરૂપ નીવડી તેને શ્રીપૂર્ણ પુરૂષોત્તમનો અનુભવ થાય.

* પ્રશ્ન-૪૨ *

ખર્ચ વ્યસન કયું ? - કોઈ એક સમયે શ્રીજીને સંતદાસે પૂછ્યું, કે મહારાજ વ્યસન તે કેવું હોય છે ? ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે વ્યસન તો અનેક પ્રકારનાં છે, પણ વ્યસન તો ખર્ચ તેજ કહેવાય કે લગવત્સ્વરૂપ દીઠા વિના ન જ રહેવાય, પણ એક જાય તે યુગ-સમાન થાય. તેજ સત્ય વ્યસન કહેવાય.

વિવેચન-વ્યસન કેવું હોય તેના જવાબમાં શ્રીજીકુલેશ કહે છે કે શ્રીઠાકોરજીના દર્શન કર્યા વિના ન જ રહેવાય તે ખર્ચ વ્યસન. સેવા જે પ્રારની છે, સાધનરૂપી અને ફળરૂપી. સાધનરૂપી સેવા નવરાસ મળે કે સવડ હોય તો કરી ન કરી તે, અને ફળરૂપી સેવા તો સેવા કે સત્સંગ વિના રહી ન શકાય, જીવ તલપાપડ સેવા ને સત્સંગ માટે તથા લગવદી-દર્શન માટે થઈ રહે, તો તે ફળરૂપી સેવા છે. આવી સેવા, સત્સંગ વા દર્શન તે વ્યસન કહેવાય. જેમ વ્યસનીને વ્યસન ન છુટે, તેમ આ સૌ ન છુટે. સેવા સત્સંગ કે પ્રભુનાં દર્શન વગર વિહવળ થાય તે તેજ વ્યસન કહેવાય.

* પ્રશ્ન-૪૩ *

પુષ્ટિ જીવનો અગિકાર છે એ ને છેજ :-
એક દિવસે કહ્યું કે ભક્ત અને શ્રીઠાકોરજી ત્યાંજ છે, તે નિત્ય છે. ત્યારે પંચોળીએ કહ્યું

કે મહારાજ; ભક્ત તો વિરક્ત છે ભજન પણ કરે છે, એજ લક્ષ છે તો એને આ દેહે પ્રાપ્તિ કેમ થતી નથી? આ શું કે આ દષ્ટિએ દેખતા નથી? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે કોઈકને આ બધું હોય છે. (આ દેહે પ્રાપ્તિ પણ થાય છે, ને આ દષ્ટિએ દેખાય પણ છે.) કોઈને આજ કોઈને કાલ અને કોઈને દેહાંતરે પણ હોય છે.

વિવેચન:- પુષ્ટિમાર્ગમાં જે જીવ આવે છે, તેને સમય અને યોગ્યતા પ્રમાણે અનુભવ થાય જ થાય, અને તેનો અંગિકાર પણ થાય જ થાય. જે દૈવીજીવ શ્રીવલ્લભકુળ દ્વારા પ્રહસંગંધ લે છે તેને ત્રણ જન્મથી વધારે જન્મ લેવા ન પડે. યોગ જીવનો એક જન્મે, કોઈનો બે જન્મે, કોઈનો ત્રણ જન્મે પણ અંગિકાર છે.

* પ્રસંગ-૪૪ *

સમય પ્રમાણે ભગવાન સામગ્રી અને સ્વરૂપ લે છે:- એક સમે કલ્યાણ ભટ્ટે વિનંતિ કરી કે કૃપાસાગર, જે સમયે શ્રી પુરૂષોત્તમનું પ્રાકટ્ય વિદ્યમાન છે, ત્યારે હરસ્થના સર્વ દોષ દૂર થવા જોઈએ, તો નિકટસ્થિત કૃપાપાત્ર સેવા તત્પર જે સાથે શ્રીપ્રભુવાર્તા કરે, તથા હાસ્યવિનોદ કરે તથા ભોજન કરે, જેમને ચરણામૃતે પોષ્યા, શ્રીજી પણ જેને વિષે ઘણા ઘણા ગુણુ છે તેવા ભગવદીયના દોષ કેમ રહે? કેટલાકને ઘણો લોભ, કેટલાકને ઘણો ક્રોધ કેટલાકને ઘણો દ્રેષ, કેટલાકને ઘણું કપટ, કેટલાક મિથ્યાવાદી કેટલાકમાં દશ દોષ, કેટલાકમાં સો દોષ, કેટલાકમાં હજાર દોષ, કેટલાકમાં લાખ દોષ, કેટલાકમાં કરોડ દોષ કેટલાકમાં અનંતદોષ સાંભળ્યાં છે. જાણીએ નહિ પણ છે. એ વાત કેમ સંભવે? પ્રભુના સ્મરણ માત્રથી સર્વ દોષ

દૂર થાય તો તેના સાક્ષાત પ્રાકટ્યમાં દોષની સ્થિતિ ન સંભવે, એક વાર નામ દીધાથી અજમીલના સર્વ દોષ દૂર થયા, અને અહીં તો સેવક સાથે ઘણો સંગંધ છે, પ્રભુ પરમ કૃપાનિધાન છે સર્વ સમર્થ છે, સર્વજ્ઞ છે. એવી વિનંતિ સાંભળી શ્રીગોકુલેશ ઝોલ્યા કે, પ્રભુના નામ માત્રથી જીવના સર્વ દોષ નિવૃત્ત થયા છે, થાય છે, અને થશે. એ પ્રભુનું પ્રાકટ્ય કારણ અને અંતરખે સમજતો, લીલા કે ઇચ્છાએ કરીને સમજે તો સમજણ પડે કે એવું કયું કાર્ય છે કે પ્રભુથી ગુમ રહે અને પ્રભુ ન કરી શકે? ઇચ્છા માત્રે કરી પ્રભુ સર્વ કરવા સમર્થ છે. ન્યારે એવી ઇચ્છા થઈ કે ઘેર કલ્પયુગમાં મહાપાપી, દુષ્ટ, અધમ કુટિલ કામી, ખલ કપટી, બહિસુંબ અને સુરખ લોકમાં પ્રગટ થઈ ક્રીડા કરે ત્યારે પોતે પ્રભુ પ્રકટ થયા. તોપણ આવું હોવાથી પ્રભુ પ્રકટ થાય ત્યારે પણ કલ્પયુગ સત્યયુગ કેમ થઈ શકે? તથા અધમ કેમ લલા થાય? પ્રભુની તેવી ઇચ્છા તે કેમ ખંડિત થાય? પ્રભુની જેટલી શક્તિ છે, તે સદ્રળી ઇચ્છા શક્તિની પાછળ છે. ઇચ્છા શક્તિ સર્વથી બળવાન છે. ન્યારે એવી ઇચ્છા થઈ કે વાનરો સાથે ક્રીડા કરે, ત્યારે પણ વાનરો દેવતા ન થયા; પણ દેવતાઓ વાનર થયા. દેવતા કેટલાક વાનર થઈ ક્રીડામાં પેઠા. ન્યારે ઇચ્છા થઈ કે ગોવાળ સાથે ક્રીડા કરે, ત્યારે ગોવાળો પ્રાહ્મણુ ન થયા દેવતા ન થયા પણ દેવતા ગોવાળજ થયા. ન્યારે ઇચ્છા થઈ કે ત્રેતા યુગમાં પ્રકટ થાઉં ત્યારે પ્રગટ થયા પણ ત્રેતાયુગ સત્યયુગ ન થયો. ત્રેતાજ રહ્યો ન્યારે ઇચ્છા થઈ કે દ્વાપર યુગમાં પ્રકટ થાઉં ત્યારે પ્રકટ થયા પણ દ્વાપર યુગ ત્રેતાયુગ કે સત્યયુગ ન થયો. દ્વાપરજ રહ્યો, તેમ ન્યારે કલ્પયુગમાં પ્રકટ થવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારે પ્રકટ થયા. પણ

કળિયુગ તે કળિયુગ જ રહ્યો. સત્યુગ ન થયો. આવી જ રીતે જ્યારે હુંટ મહાહુંટ સાથે રમવાની ઇચ્છા લગવાનને થઈ, કે હુંટો મહાહુંટો સાથે રમવું છે, ત્યારે હુંટો લલા કેમ થાય ? ઇશ્વરેચ્છા સર્વથી બળવાન છે. પણ તે જે વાનર છે, તેને વાનર કરી રાખે છે. તેમ સમજે તો સર્વથી હુંટ છે, તેને હુંટ કરી રાખે. સમજે તો તે અધિક સમજાવે. કળિયુગમાં કળિયુગ કરીને રાખે; સમજે તો કલિયુગ સત્યુગથી અધિક છે. ઇશ્વર સંબંધી જે સંસારી તે મુક્તથી પણ અધિક છે. પુરુષોત્તમ સંબંધી જે હુંટ તે પણ મલાથી લલા છે. આવી બાબત અર્થશક્તિને ન સૂઝે. જગદીશ અલૌકિક દષ્ટિ આપે તો દેખે, એમાં કંઈ સંદેહ નથી.

વિવેચન:-પુણિલકતમાં પ્રપંચ જેવું જણાય પણ તે દિવ્ય દ્રષ્ટિવાળાને લગવદિચ્છા કારણયુક્ત લાગતું હોવાથી સમાન દષ્ટિ રહે છે; તે આ વચનામૃત ઉપરથી જણાય છે. લગવદિચ્છા જ આવી હોવાથી તેવી રીતે પ્રભુ કીડા કરે છે. કલિયુગ આ સમયનો રાજ છે. રાજ એ પ્રભુનું સ્વરૂપ છે. એમ પ્રભુ ગીતા-શ્રીમાં પણ કહે છે. આ જમાનાનો રાજ કલિયુગ છે, તો તે પોતાની પ્રભુતા બતાવે, એમાં નવાઈ નથી. વળી રાજ પોતાની સત્તા વાપરે તેમાં પ્રભુ આડે શા માટે આવે ? એ વડે તો પ્રભુને રમવું છે, માટે આવી રીતે વિપરીત લક્ષણો દેખાવા છતાં લગવદી ચોએ મનમાં ન લાગવું. લગવદિચ્છા માની જોયા કરવું. અશક્તિ વા સુશક્તિ વા સર્વથા કારણ હરિ આ સૂત્ર ક્ષણ વાર ન ભુલવું. માટે પોતાને સાચવીને બીજાના દોષ જોયા વગર શુદ્ધાદૃષ્ટિ દષ્ટિએ જોઈને ચાલવું. તાદરી લગવદીયજી આ લક્ષણ છે. આતું જ નામ સર્વાત્મભાવ.

* પ્રસંગ-૪૫ *

પ્રકટ સ્વરૂપને લખવું :- એક સમયે શ્રીગોકુલેશે દયા કરી પોતાની ઇચ્છાએ એકાંતમાં શ્રીમુખે વાણી પ્રકટ કરી કે, જ્યારે શ્રીપ્રભુએ કૃપા કરીને પોતાનું સ્વરૂપ જાણના મંગળાર્થે પ્રકટ કર્યું છે. ત્યારે જીવ, જે સર્વાત્મભાવે તે પ્રકટ સ્વરૂપને ન લાગે, તો તે જીવનું મોટું અલાભ્ય કહેવાય. જ્યારે શ્રીપ્રભુએ કૃપા કરીને કોઈ સ્વરૂપ પ્રકટ કરે છે, ત્યારે જીવનાં જેટલાં હિત તેટલાં હિત માટે તે સ્વરૂપ પ્રકટ કરે છે. તે પ્રકટ સ્વરૂપ જીવનાં હિત પોતાના હાથમાં રાખે છે. પ્રકટ સ્વરૂપ જે જીવનું જેટલું હિત કરવા ઇચ્છે, તે જીવનું તેટલું હિત કરે છે, તે માટે જીવનું સર્વ મૂકી જીવ સર્વથા પ્રકટ સ્વરૂપને પ્રસન્ન કરે. ત્યારે તે જીવનું તે પ્રકટ સ્વરૂપથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય. તે જીવના સર્વ મનોરથ તેથી જ સિદ્ધ થાય, તથા મનોરથથી અધિક જેટલાં હિત છે, તે પણ પ્રકટ સ્વરૂપથી જ સિદ્ધ થાય અને સર્વ અનિષ્ટ દૂર થાય, જે પ્રકટ સ્વરૂપને મૂકી અપ્રકટ સ્વરૂપને ધાય છે, તેણે પ્રકટ સ્વરૂપ તો પોતે મૂક્યું. તેથી પ્રકટ સ્વરૂપના અનાદિ-રથી અપ્રકટ સ્વરૂપ પણ હાથ ન આવે. જેમ કોઈ એક પીરસેલી થાળી છોડીને વગર પીરસેલી થાળી લાણી દોડે તો તેને હાથ કશું આવે નહિ, ખેડ હાથથી જાય, માટે જ્યારે પ્રભુએ પોતાનું સ્વરૂપ કૃપા કરીને પ્રકટ કર્યું છે, ત્યારે સર્વાત્મભાવે તે સ્વરૂપની સેવા કરવાથી જીવ પ્રસન્ન થાય.

રાવણ પુલસ્ત્ય સરખા મોટા ક્રમિષ્ઠના કુળમાં જન્મ્યો. વેદ વેદાર્થ સર્વ જાણે; ઇશ્વરના ગુણ સ્વરૂપને લાગે, પ્રભુથી વિમુખ નહિ, પણ પ્રકટ જે શ્રીરામનું સ્વરૂપ તેનાથી વિમુખ

હતા, એટલા માટે નિંદા થયા. હવે વિલીખણ રાવણનો લાઈ તે, રામ જે પ્રભુનું પ્રકટ સ્વરૂપ તેથી પ્રસન્ન હતો, આથી તેને લક્ષ્મણ કહીએ છીએ. દ્વિવિદ વાનર પ્રકટ શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપથી વિમુખ હતો, તેથી જો કે શુભ રીતે રામનું જે સ્વરૂપ તેમાં પ્રસન્ન હતો, છતાં બળલદ્રે માર્યો, શીશુપાળ તથા જરાસંઘ તથા દંતવક સર્વે વેદમોગી હતા. ઇશ્વરને શુભ લજતા હતા, પ્રકટ સ્વરૂપ જે શ્રીકૃષ્ણ તેમનાથી વિમુખ હતો, તેથી નિંદાયા અને દંડ પામ્યા.

દુર્યોધનાદિક સર્વે ઇશ્વરને લજતા. જેવા પાંડવ તેવા તે હતા. કણ્ઠ ધર્માત્મા દાતા અને જ્ઞાની હતો, ગાંધારી મોટી પાત્રતા હતી, ધૃતરાષ્ટ્ર શકુનિ વગેરે સર્વે ધર્માત્મા હતા, લલા હતા; તથાપિ તે વખતે પ્રકટ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણથી તેઓ વિમુખ હતા; તેથી નિંદાયા તથા દંડ પામ્યા, પાંડવો તથા દ્રૌપદી પ્રકટ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણથી પ્રસન્ન હતાં, માટે તેના વખાણ કરીએ છીએ. વ્રજના ગ્વાલ સર્વે તથા ગોપી સર્વે તેમજ પશુપક્ષી કેવળ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપમાં પ્રસન્ન હતાં. બીજાં જે પ્રભુમાં શુભ સ્વરૂપ તેનાં નામ પણ બાણતા નહોતા છતાં વખાણ કરીએ છીએ.

વિવેચન:-આ વ્યનામૃત કેટલાક શ્રીમહા-પ્રભુને જ અને કેટલાક શ્રીગોકુળનાથને જ એટલે આ પ્રકટ સ્વરૂપને જ માને છે, તેમને બહુ સમજવા જેવું છે. જેઓ પ્રકટ સ્વરૂપો શ્રીમહાપ્રભુના જ વિધવિધ છે તેમને નથી ઓળખતા તેઓ ખેડ બાણથી ભટકે છે. પ્રકટ સ્વરૂપોમાં એટલે પોતાના શ્રી શુરદેવ સ્વરૂપે પ્રકટ શ્રીમહાપ્રભુ સ્વરૂપમાં જે પ્રીતિ રાખે છે તેને પ્રકટ અને અપ્રકટ ખેડ સ્વરૂપનું જ્ઞાન અને અનુભવ થાય છે. પ્રકટ સ્વરૂપે પર પ્રીતિ રાખવાથી અપ્રકટ

સ્વરૂપ પણ કૃપા કરે છે. કારણ કે અપ્રકટ સ્વરૂપનાં અપર સ્વરૂપ પ્રકટ સ્વરૂપો છે. પ્રકટ સ્વરૂપને નથી માનતા, તેમને મોટી અનન્યતાનું અભિમાન આવે છે, ને એ મોટી અનન્યતા તેમને બહિર્મુખ બનાવે છે. માટે જે પ્રકટ સ્વરૂપો પર સ્નેહ રાખે છે, તેનાજ સર્વે મનોરથ તે પ્રકટ સ્વરૂપની કૃપાવડે પૂર્ણ થાય છે. કેઈ પણ પ્રકટ સ્વરૂપમાં આસક્તિ રાખવાથી તેમાં પ્રભુત્વનો અનુભવ કરી શકાય છે. પ્રેમ અથવા આસક્તિ એજ કેઈ પણ પ્રકટ સ્વરૂપમાં પ્રભુનો અનુભવ કરવાનું સાધન છે. આ વાત બુદ્ધિવડે પ્રકટ સ્વરૂપનાં કાર્યો નિરખવાથી નહિ સમજાય. પણ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા વડે નિરખી શકાય. પરંતુ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા એ હૃદયનો રિષય છે. શ્રીકૃષ્ણ સાક્ષાત લગવાન છે, પણ તે સ્વરૂપમાં પણ જે આસક્ત હતા તેમણે જ પ્રભુત્વ અનુભવ્યું, બીજાઓને તે મનુષ્ય નાટક લાગ્યું. તેમ અત્યારે પણ છે. હૃદયશીલ ગોપીજનોએ પ્રભુનાં પ્રભુત્વ ચાખ્યાં. બુદ્ધિવાદી જ્ઞાનીઓએ નહિ.

* પ્રચંગ-૪૬ *

લાવભંગ ન થાય તો પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય :-એકવાર વિનંતી કરી કે, કૃપાનિધાન, લગવહીયને પુરુષોત્તમની પ્રીતિ કેમ થાય તે કૃપા કરીને કહો, ત્યારે શ્રીગોકુલેશ શ્રીમુખે કહ્યું કે; શ્રીપુરુષોત્તમ ઉપર લગવહીયનો ભાર ઠરે; (નિરોધ પ્રભુમાં થાય) સર્વદા કર્યો રહે, વચ્ચે વચ્ચે ખંડિત ન થાય, તો સર્વથા જલદીથી શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રીતિ થાય ભાવ તો વચ્ચે ખંડિત થાય છે, માટે વિલંબ થાય છે, આ વખતે વળી કલ્યાણભટ્ટે વિનંતી કરી કે મહારાજ, ભાવ કેમ ખંડિત થાય છે, તે અમને કહો. આ વિનંતિ સાંભળીને શ્રી ગોકુલેશ કૃપા કરીને બોલ્યા કે

અસાવધાનતાથી લાવ ખંડિત થાય છે. જો લગવદીય સમયે સમયે સાવધાન રહે તો લાવ ખંડિત ન થાય. ત્યારે વળી વિનતિ કરી કે ક્યારે ક્યારે લગવદીય અવસધાન ને સાવધાન રહે છે તે કહો. આ વિનતિ સાંભળી પોતે થોડીવાર શાંત રહી મુસકાઈને કહ્યું કે, જ્યારે શ્રીપ્રભુજીથી કોઈને અધિકતા અથવા સમાનતા પ્રાપ્ત થાય ત્યારે લગવદીય સાવધાન રહે. પોતાના લાવને અનિત્ય થવા દે નહિ, આવે વખતે લગવદીય એમ સમજે કે શ્રીપ્રભુજી પોતાના સ્વરૂપને છુપાવે છે, વળી પોતાની સેવાને પોતાના લજનને તથા પોતાના લાવને તેમજ મહાત્મ્યને પ્રભુ ન્યૂન કરીને દેખાડે ત્યારે લગવદીય અસાવધાન ન થાય પણ સાવધાન-તાથી લાવ રાખે. વળી પ્રભુના કોંઈને કોંઈ કરી ન જાણે. વળી જ્યારે પ્રભુ લય દેખાડે ત્યારે સેવક એમ જાણે કે પ્રભુ શસ્ત્રનો આદર દેખાડે છે. જ્યારે પ્રભુ પોતાને કામવશ દેખાડે. ત્યારે સેવક એમ સમજે કે શ્રીપ્રભુજી મને કૃપા કરીને રસ પ્રકટ કરે છે. વળી જ્યારે પ્રભુજી ભૂખ કે તૃષ્ણા જણાવે ત્યારે સેવક શ્રીપ્રભુજીની કૃપાજ સમજે. વળી પ્રભુ પીડા રોગ જવર વગેરે જણાવે. અપવાસ, તપ તનદાહ વગેરે ઉપદ્રવ દેખાડે, ત્યારે સેવક આસુર વ્યામોહ સમજે. અથવા સેવકની જે વાત્સલ્ય સેવા પ્રેમ તેનો અંગીકાર કરવાની ઈચ્છા સમજે; જ્યારે પ્રભુ કપટ દેખાડે; ત્યારે ચતુરાઈ સમજે. જ્યારે પ્રભુ લક્તને દોષ આપે છે ત્યારે તે લક્ત એમ જાણે; કે પ્રભુ મારા દોષ કાઢે છે જ્યારે પ્રભુ કાંઈ લઈ લે, ત્યારે લોભ ન સમજે; શ્રી પ્રભુની દયાજ સમજે. જે વારે જે સેવકની જે ગમતી વસ્તુ તથા સ્ત્રી પુત્રાદિક તથા ધન તેનો નાશ કરે, ત્યારે સેવક એમ સમજે કે શ્રીપ્રભુજી કૃપા કરીને અમારાં

ખંધન કાપે છે. ક્યાં લગી કહીએ ? જ્યારે બીજી પણ વિપરીત લીલાઓ દેખાડે ત્યારે સેવક આસુર વ્યામોહ જ સમજે. જ્યારે પ્રભુ પોતાના દોષ દેખાડે ત્યારે સેવક શુભ જ માને. આવી રીતે રહે તો લાવ દિવસે દિવસે વધે, ખંડિત ન થાય. કોઈ વાર ઉદ્ભવજીના લાવ ખંડિત થયા છે, કોઈવાર અકુરના, કોઈવાર વસુદેવના, કોઈવાર દેવકીજીના, કોઈવાર વિદુરના, કોઈવાર દ્રૌપદીના, કોઈવાર નારદજીના એમ સર્વના લાવ ખંડિત થયા છે. માટે સેવકે સાવધ રહેવું. પોતાના પ્રભુ ઉપર ચિત્ત રહેશે; તો સર્વ થશે, જે લાવ ખંડિત થાય તો સર્વ જાય. એક શ્રીગોપીજનોના લાવ ખંડિત ન થયા માટે સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહીએ છીએ.

વિવેચન:- આ વચનામૃત સર્વાત્મલાવ સંબંધી છે. સર્વાત્મલાવ વગર પ્રભુ પ્રાપ્તિનું નથી તે આ વચનામૃત સ્પષ્ટ કરે છે. જો લક્ત પોતાની આબુખાબુ ખનતાં સર્વ ખનાવોમાં પ્રભુની લીલા જ જોઈ શકે, કે અતુલધી શકે, તો લાવ ખંડિત થાય જ નહિ, અને અખંડિત લાવ જ પ્રભુ પ્રાપ્તિનું સાધન છે, એમ શ્રીગોકુલેશ આ પ્રસંગથી લક્તોને સમજાવે છે. લાવ ખંડિત થાય તો ખોટજ જાય, પછી પ્રભુરૂપ નદો કેમ મળે.

* પ્રસંગ-૪૭ *

પ્રભુ સમાન કોઈ નથી, તેની પ્રાપ્તિના પ્રકાર:-એકવાર કલ્યાણ લટે વિનંતી કરી કે મહારાજ, શ્રીપ્રભુ શ્રીગુસાંઈજી તથા શ્રીઆચાર્યજી, તથા બીજા મોટા મોટા પદાર્થો જાણવા માટે શ્રીઆચાર્યજી તથા શ્રીગુસાંઈજીએ નથી લખ્યું, તે સર્વ પ્રકાર મિથ્યા છે? એનો લેખ નથી કે બીજા પ્રકાર રહ્યા જ નથી. આ વસ્તુ અમને આપ કૃપા કરીને

કરે. વળી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ગિરાજે છે. તેમની કાંઈ ન્યૂનતા છે; અથવા કાંઈ ન્યૂનતા હશે ? આ વાત અમને કૃપા કરીને કહો. ત્યારે શ્રીગોકુલેશ હસીને કહ્યું, ન્યૂનતા છે કે ત્યાંજ છે, ત્યાં સર્વ ન્યૂન છે. ત્યારે ભટે વિનંતિ કરી કે જ્યાં પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ત્યાં શ્રી ન્યૂનતા હશે તે કહીએ ત્યારે શ્રીમુખે જોલ્યા કે શ્રીપૂર્ણપુરુષોત્તમ સર્વોપરિ ગિરાજમાન છે, તેથી અધિક કોઈ પદાર્થ નથી, તેની ચરણરેણું સમાન કોઈ પદાર્થ નથી, જે છોટા મોટા સર્વ પદાર્થ છે, તે તેની ચરણરજથી અત્યંત ન્યૂન છે કોઈ પદાર્થ તે સમાન નથી, શ્રીપૂર્ણ પુરુષોત્તમ જેવા છે, તેમને યોગ્ય તેનાં મંદિર નથી, તથા વસ્ત્રાભરણ નથી સેવક. સ્ત્રી પુરુષ, ખવાસ, નિકટ રહેનારા અધિકારી તથા મીઠા લોક લાઈખંધ પિતા માતા તથા કોઈ પદાર્થ પુરુષોત્તમને યોગ્ય નથી. અથવા તેમનાથી સર્વ ન્યૂન છે. એવા શ્રીપ્રભુ છે તે સમાન કોઈ પદાર્થ નથી. આ વખતે કલ્યાણભટે વિનંતિ કરી કે, જે કોઈ પદાર્થ પૂર્ણ પુરુષોત્તમને યોગ્ય નથી તે શ્રીપૂર્ણ પુરુષોત્તમની કીલા રસપૂર્ણ કેમ થાય છે ? તેને ઉત્તર પોતે શ્રીમુખે જોલ્યા કે ભેકે કોઈપણ પદાર્થ શ્રીપ્રભુને યોગ્ય નથી. પણ શ્રીમહાપ્રભુ સમર્થ છે પોતાની ઈચ્છાએ પોતાની કૃપાએ અયોગ્યને યોગ્ય કરે તે સર્વથા શ્રીપ્રભુને યોગ્ય થાય, જે વસ્તુને અંગીકાર કરે તે વસ્તુ શ્રીપ્રભુની કૃપાથી યોગ્ય થાય જે પ્રભુની ઈચ્છા થાય તે પ્રભુ રજને પર્વત કરે જે ઈચ્છા કરે તે પર્વતને રજ કરી નાખે. જે ઈચ્છા કરે તે અયોગ્યને પોતાના સરખા કરે. વળી જે ઈચ્છા કરે તે અયોગ્યને આપથી પણ અધિક કરી દેખાડે. પ્રભુ સર્વ સમર્થ છે. આ વાત સાંભળી ભટે હંડબત કરીને વિનંતિ કરી કે; શ્રીઆચા-

ર્યાંજ મહાપ્રભુ તથા શ્રીગુસાંઈએ માર્ગમાં સેવાના પ્રકાર જેટલા બતાવ્યા છે. તથા શ્રીપુરુષોત્તમ પ્રાપ્તિના ઉપાય જેટલા લખ્યા છે, તે કરતાં કોઈ અધિક પ્રકાર છે ? આ વાત અમને કહો. ત્યારે મહાકવિસમુદ્ર શ્રીગોકુલેશ જોલ્યા કે, શ્રીઆચાર્યાંજ તથા શ્રીગુસાંઈએ ઘણા ઘણા પ્રકાર જીવના કલ્યાણ માટે લખ્યા છે, પરંતુ સ્વરૂપ ઘણું છે. પ્રકાર પણ ઘણા છે સર્વ શ્રીરીતે લખાય ? પુતક વધી જાય વળી સર્વ પ્રકારના ગ્રાહક પણ ક્યાં છે ? શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિના જેટલા ઉપાય છે, તેટલા કોણ જાણે છે ? પ્રકાર તર છે. આ વાત સાંભળી કલ્યાણ ભટે વિનંતિ કરી કે રાજ, જેટલા પ્રકાર શ્રીઆચાર્યાંજ તથા શ્રીગુસાંઈએ લખ્યા છે તે કરતાં અધિક પ્રકાર અમારા અંતઃકરણમાં કેમ આવે તે કૃપા કરીને કહો; ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે એક કોઈ ભીલડી સવરી નામે હતી. તેણે પોતાના જુઠા ખોર તે પ્રભુને સમર્પ્યાં તેથી તે પ્રભુ પામી, આ માર્ગ પ્રભુ મેળવવાને લખેલો ક્યાં છે ? કરમા માર્ગ શ્રીકાળમાં ખીચડી રાંધતી. તે પોતે આખી ભેતી, અને કહેતી કે ખીચડી ઉત્તમ થઈ છે. હીંગ, લુણ અને આદુ સારી રીતે ભેઈએ તેટલું છે, આવી જુઠી ખીચડી પ્રભુને સમર્પતી. શ્રીપ્રભુ રુચિ કરી સાથે લોજન કરતા, આ કરમામાર્ગ પ્રભુ પામી, આ પ્રભુ પામવાની રીત ક્યાં લખેલી છે ? લાવના પ્રકાર અનંત છે તે ક્યાં લગી લખીએ ? પ્રભુ જે પ્રકાર આપે છે તેજ પ્રકાર કરાવીને તેને પોતાના દાન કરે છે ને એ પ્રકારે શ્રીપ્રભુને પામે છે. આવા અનંત પ્રકાર છે, તે લેખનમાં ક્યાં છે ? કોઈને લાવ આપીને પ્રભુને પમાડે છે કોઈને રસદષ્ટિએ ભેઈને અને કોઈને સ્પર્શ કરીને પ્રભુ પમાડે છે, કોઈને હાથ કરીને, કોઈને ચુંબન કરીને, કોઈને આલીંગન કરીને કોઈને હાથ ધરીને.

કોઈને મધુર વચન કહીને પોતાને પમાડે છે, એવા એવા અનંત પ્રકાર લેખનમાં કહ્યા છે. શ્રી પુરુષોત્તમના પ્રભુત્વનો પાર નથી, અને અંત નથી.

વિવેચન:- પ્રભુ કયા જીવ પર કયે રસ્તે કૃપા કરશે, તે કશું કહી શકાય નહિ. આ કારણથી ભગવદ્દીઓનો એકબીજા વચ્ચે વૃત્તિઓનો વિરોધ હોય છે. કારણ કે કોઈની વૃત્તિઓ કોઈને કોઈ રસ્તે લઈ જઈ પ્રભુ સ્વાતુલવ આપે તો કોઈને કોઈ રસ્તે આપે છે. અતુલવના માર્ગો વિધવિધ છે. જેમ ગોપી-જનોની દરેકની વિધવિધ લીલાઓમાં વૃત્તિઓ હોય છે, તેમ ભગવદ્દીઓની આસક્તિ પણ જુદી જુદી લીલાઓમાં હોય છે. કોઈની પ્રીતિ રાસમાં, કોઈની જળવિહારમાં, કોઈની ચીર હરણમાં તો કોઈની વનવિહારમાં હોય છે. જીવની જે લીલામાં ભાવના અને યોગ્યતા તેજ લીલાનો અતુલવ શ્રીકાકોરજી તેને કરાવે છે. વરણ પ્રમાણે ભેદ છે, સ્વાદમાં ભેદ નથી.

* પ્રસંગ-૪૮ *

જેમાં જેની આસક્તિ તે તેને સર્વથી અધિક છે:- એકવાર કલ્યાણ ભટ્ટે પ્રશ્ન પૂછ્યો શ્રીગોકુલેશ જળધરામાં બિરાજ્યા હતા. જે પ્રાકટ્ય થયું તે રાજના કદ્યાથી પૂછવું પડે છે. પ્રજલકતતું, નારકતું હતુમાનતું તથા ક્રુવતું પ્રાકટ્ય છે, પણ આજ તો શ્રીઆચાર્યજીના પ્રાકટ્યથી તથા શ્રીગુસાંઈજીના પ્રાકટ્યથી રાજતું પ્રાકટ્ય અધિક દેખાય છે. પણ ભગવદ્દીઓને એતું કારણ સમજાતું નથી. પછી શ્રીગુણે કહ્યું કે સત્ય છે. તે પ્રાકટ્યથી લાખ ઘણું અને કરોડગણું એ પ્રાકટ્ય અધિક છે, પણ એ જીવ જુદા અને તે ભકત જુદા હતા આ હાલના જીવને દોષ ઘણા છે. તે ભકતોને દોષ નહોતા; તેઓ શુદ્ધ

હતા, જીવમાં દોષ તો ઘણા ભર્યા છે, પણ શ્રીકાકોરજીએ બહુ કયું છે. શૈયા સુધી જીવ આવે તે તો ન પામે. શ્રી કાકોરજી આગળ સાત કેટ છે. ને લાખ પોળીઆ છે. કોઈ અંદર ધસવા પામે નહિ, શ્રીકાકોરજીએ બહુ કરીને શૈયા લગણ તો આણ્યા, મહારાજ છે. તેઓ હીરાની કોથળી લઈને સન્યાએ ખેડાં છે, તે હીરા આપવા ઈચ્છે છે ઈચ્છા માત્ર રહી છે. મનમાં હે આવે તો એટલી વારમાં આપે. મનમાં હે આવે તો તે ચપટી વગાડે એટલી વારમાં આપે, એમ ચપટી વગાડીને કહ્યું.

વિવેચન:- અહીં શ્રીગોકુલેશને કલ્યાણ ભટ્ટ અધિક કહે છે. અને તે શ્રીગુસાંઈજી અને શ્રીમહાપ્રભુજી કરતાં પણ અધિક કહે છે, તેતું તારતમ્ય શ્રીગોકુલેશ અધિક છે, એવું ન સમજવું; આમ કહેવાતું કારણ એ છે કે શ્રી ગોકુલેશ તેવખતે પ્રકટ સ્વરૂપ છે, અને શ્રીમહાપ્રભુજી તથા શ્રીગુસાંઈજી બંને આસુર વ્યામોહ કરેલો હોવાથી આમ કહેવામાં આવ્યું છે. પ્રકટ સ્વરૂપમાં પ્રીતિ વધારે રાખવાનો ઉદ્દેશ આ વચનામૃતનો છે શ્રીગોકુલેશ પ્રકટ હતા ત્યારે તેમને પ્રીતિપૂર્વક પ્રસન્ન કરવાથી શ્રીમહાપ્રભુજી અને શ્રીગુસાંઈજીની કૃપા પણ મેળવી શકાય. જે પ્રકટ સ્વરૂપ પર પ્રીતિ બતાવી શકતો નથી તે અપ્રકટ પર તો શું બતાવી શકે? શ્રીકૃષ્ણ પણ ગીતાજીમાં એમ જ રહે છે. કલેશોઘિકતરસ્તેષામવ્યક્તાસકતચેતસામ ॥ અવ્યક્તમાં ચિત્તને આશકત કરનારને બહુ જ કલેશ થાય છે, આવી વસ્તુ અહીં સમજવી. વળી જેમાં જેની અસકિત તે તેને સર્વથી અધિક છે. આસકિત જ ઈશ્વરત્વ અતુલવાવે.

* પ્રસંગ-૪૯ *

પ્રભુનું અને જીવનું સ્વરૂપ :- એકવાર કલ્યાણભટ્ટે વિનંતી કરી કે, પાણનાથ, જીવ

અને પ્રભુમાં કેટલું તારતમ્ય છે તે કહો. આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશ યોલ્યા. કે જેટલું રજમાં અને પર્વતમાં તારતમ્ય છે, એટલું જીવમાં અને પ્રભુમાં તારતમ્ય છે, ત્યારે ભટે કહ્યું સત્ય છે, મહારાજાધિરાજ, જે કહો તે સત્ય એમજ છે. જેમ રજ તેમ જીવ છે, જેમ પર્વત તેમ શ્રીપુરૂષોત્તમ શ્રીગોકુલપતિ છે, આ સાંભળી શ્રીગોકુલનાથજી મુસકાય રહ્યા. તે વખતે ભટે વિનંતી કરી કે પ્રાણનાથ, મેં કાંઈ અનુચિત કહ્યું છે ? મારા અનુભવે તો મેં ઉચિતજ કહ્યું છે. પણ મહારાજા. આપ કેમ મુસકાયા તે કૃપા કરીને કહો. એ સાંભળી શ્રીજી યોલ્યા કે દૃષ્ટિ જે છે. એક લૌકિક અને બીજી અલૌકિક. વાતો પણ જે પ્રકારની છે. એક અલૌકિક દૃષ્ટિનેજ અનુસરનારી અને બીજી લૌકિક દૃષ્ટિને અનુસરનારી. જે પ્રકારની વાતોમાં કયા પ્રકારની વાત કહું ? અલૌકિક દૃષ્ટિની વાતમાં ને લૌકિક દૃષ્ટિની વાતમાં બંને લેદ છે. આ વાત સાંભળી ભટે વિનંતિ કરી, હું તો જે વાતમાંથી એકેય વાત સમજતો નથી જે કૃપા કરીને જણાવો તો જેઉ વાત જાણવામાં આવે. એ વિનંતિ સાંભળી હસીને પ્રસન્ન થઈ યોલ્યા; લૌકિક દૃષ્ટિની ઓરજ વાત છે તેવી તમને કહી કે જેમ રજ તેમ જીવ છે; અને પર્વત તેમ શ્રીમહાપ્રભુજી છે. વળી અલૌકિક દૃષ્ટિની પણ કોઈ ઓરજ વાત છે, પણ તે કહેતાં ભય લાગે છે. ભયથી કહી શકાતી નથી; એવું સાંભળી ભટે પૂછ્યું, કૃપાનિધાન, આપને કોનો ભય છે ? આપ કૃપા કરીને અવશ્ય કહો. આ સાંભળી શ્રીજી યોલ્યા ઉત્તમ ભગવદ્દીયને વિષે જ્યાં જીવલાવ આવે ત્યાં લૌકિક દૃષ્ટિ સમજવી. આવો લૌકિકદ્રષ્ટિવાળો જીવ અલૌકિક વાત સાંભળે તો મિથ્યા લાગે; અને સમજે તો તે વાત ઉપર તેને વિશ્વાસ નહિ. અવિશ્વાસુના આગળ જે અલૌકિક વાત

કહીએ તો તે વાત કહેનારને ગાધક હોય. અલૌકિક વાત તો તેવા જીવોનાં આગળ કહેવી સર્વથા અનુચિત છે, તેથી મને ભય ઉપજે છે. ઉત્તમ ભગવદ્દીયને વિષે જીવલાવ નથી, તે સવાત્મ શુદ્ધ ભગવદ્દીય છે તેને જ અલૌકિક વાત સાંભળવાનો અધિકાર છે; અને અલૌકિક વાત સાંભળવી મહાદુર્લભ છે, માટે અલૌકિક વાત કરવી કોઈના આગળ ઉચિત નથી. જે અલૌકિક વાત ભગવદ્દિચ્છાથી પોતે પ્રકટ થાય તો સુખે કોઈના આગળ કહેવી. આ વખતે મનુષ્યનો દોષ નથી, અલૌકિક વાત ઉપર પણ જે સર્વોત્તમ ભગવદ્દીય યા સાધારણ લકત પણ કોધ કરે, તો તેનું અકાર્ય થાય. (અલૌકિક બગડે) અલૌકિક વાત તો સાધારણ વાત નથી, અલૌકિક વાત તો શ્રીમહાપ્રભુજીનું સ્વરૂપ છે; તેના પર કોધ કરવાથી કેમ અકાર્ય ન થાય ? નક્કી અકાર્ય થાય. શ્રીશુકદેવજીએ રાજા કને જઈને કયા નથી કહી. પણ કયા જ શ્રીશુકદેવજી દ્વારા એ રાજા કને પોતે પ્રકટી. જેમ કોઈ ઘોડે ચડી કહી જાય તેમ. તે માંહે પણ ભેદ છે. એ ભેદ લક્ષણથી સમજાય. જ્યાં કોઈ અલૌકિક કરે છે, ત્યાં અવશ્ય ભંગ થાય છે અથવા સાંભળનારને અવિશ્વાસ આવે છે. અનાદર, અરુચિ ઉપજે છે. પૂર્વપક્ષ ઉપજે છે. તો કહેનારનું મન મલીન થાય છે, કે કહેનારો પસ્તાવા લાગે છે કે મેં શા માટે એવા લોકો આગળ વાત કહી ? જ્યાં અલૌકિક વાત કહેવાની હોય છે ત્યાં ભગવદ્દિચ્છાથી પ્રકટ થાય છે, ત્યાં અવશ્ય સાંભળનાર અને કહેનાર વચ્ચે રસ પરસ્પર જળવાઈ રહે છે; પ્રીતિ પ્રસન્નતા અને સુખ ઉપજે. દ્રઢ વિશ્વાસ ઉપજે શ્રીમહાપ્રભુજીને વિષે ઘણી લકિત હોય. દાન; માન મહોત્સવ હોય, નમન ઉપકાર અતિ ઘણા ઉપજે. સર્વ સંદેહ મટી જાય. આના લક્ષણ વાળાં ભગવદ્દીય પાસે અલૌકિક વાતનું કહેવું પોતેથી જ પ્રકટ થયું જાણજે. આથી એક

કદાપિ સુપાત્ર શ્રીતા (સાંભળનાર) હોય છે ત્યાં ચોર મનથી અલૌકિક વાત થાય છે, પણ તેમાં કદાપી કુપાત્ર શ્રીતા હોય તો મહારસ ન ઉપજે. હમણાં કદાપી પ્રભુ ઈચ્છાથી અલૌકિક વાત પ્રકટ થાય પણ કહેતા નથી, પણ શું કહીએ? એટલામાં સમજો. જેમ લકતને નિમિત્ત બનાવી પ્રભુ પોતે શ્રી પુરુષોત્તમ પ્રકટ થયા. તેમ તેમની અલૌકિક વાતો પણ લકતને નિમિત્ત બનાવી કૃપા કરી પોતે પ્રકટ થાય છે. જે લકત પર કૃપા કરે તેની મારફતે પોતાની વાર્તા પ્રભુ પ્રકટ કરે જેવા શ્રીમહાપ્રભુજી તેવીજ અલૌકિક વાત શ્રીમહાપ્રભુજીની જાણીએ. આ બધી વાત સાંભળી લઈ દંડવત્ કર્યાં. અને વિનંતિ કરી કે રાજ. આપ કૃપા કરીને જે વાત કરો છો. તે અલૌકિક થાય છે તે કહો તો પાન કરી કૃપા થઈ. આ વાત સાંભળી શ્રીગોકુલેશ હસતા હસતા જોડ્યા કે જેમ પર્વત તેમ જીવ છે, અને રજ તેમ શ્રીમહાપ્રભુજી છે. કલ્યાણુ લઈ કહ્યું મહારાજ એ કેમ સંભવે તે કૃપા કરીને કહો આવું લટવું કહેવું સાંભળીને શ્રીગોકુલેશ જોડ્યા, વડાઈ અને છોટાઈ અનેક પ્રકારની છે તેમાં ગુણુ વડાઈતમ શુદ્ધ ભગવદ્દીય છે; તેનેજ અલૌકિક વાત સાંભળવાને અધિકાર છે. અને અલૌકિક વાત કરવી કોઈના આગળ ઉચિત નથી. જો અલૌકિક વાત ભગવદ્દિચ્છાથી પોતે પ્રકટ થાય તો સુખે કોઈના આગળ કહેવી. આ વખતે મનુષ્યને દોષ નથી. અલૌકિક વાત ઉપર પણ જો સર્વોત્તમ ભગવદ્દીય ના સાધારણુ લકત પણ કોંઈ કરે; તો તેવું અકાર્ય થાય. (અલૌકિક બાંહે) અલૌકિક વાત તો સાધારણુ વાત નથી. અલૌકિક વાત તો શ્રીમહા-ભુજી સ્વરૂપ છે; તેના પર કોંઈ કરવાથી કેમ અકાર્ય ન થાય? શ્રીશુકદેવજીએ રાજા કને જઈને કથા નથી કહી પણ કથાજ શ્રી શુકદેવજી દ્વારા

એ રાજા કને પોતે પ્રકટી. જેમ કોઈ ઘોડે ચડી કહી જાય તેમ. તેમાંજે પણ ભેદ છે. એ ભેદ લક્ષણથી સમજાય. જ્યાં કોઈ અલૌકિક કરે છે; ત્યાં અવશ્ય ભંગ થાય છે અથવા સાંભળનારાને અવિશ્વાસ આવે છે, અનાદર અરુચિ ઉપજે છે. પૂર્વ-પક્ષ ઉપજે છે તો કહેનારનું મન મલીન થાય છે કે કહેનારો પ તાવા લાગે છે, કે મેં શા માટે એવા લોકો આગળ વાત કહી? જ્યાં અલૌકિક વાત કહેવાની હોય છે ત્યાં ભગવદ્દિચ્છાથી પ્રકટ થાય છે ત્યાં અવશ્ય સાંભળનારા અને કહેનારા વચ્ચે રસ પરત્પર જળવાઈ રહે છે. પ્રીતિ પ્રસન્નતા અને સુખ ઉપજે, દંભ વિશ્વાસ ઉપજે. શ્રીમહાપ્રભુજીને વિષે ઘણી લક્ષિત હોય. દાન, માન, મહોત્સવ હોય તે મુખ્ય વડાઈ છે. અવગુણુ પ્રાપ્ત થતી છોટાઈ મુખ્ય છોટાઈ છે. ગુણુથી અધિક કોઈ નથી. જે શ્રી પુરુષોત્તમ શ્રીગોકુલાણુ નાથના ચરણુરવિંદ વિષે રસરૂપ લક્ષિત, આસક્તિ, રનેહ, વ્યસન અને વિશ્વાસ સર્વાત્મભાવે, અત્યંત આદરપૂર્વક સર્વાત્મભાવે સેવા શ્રીચરણુરવિંદની પ્રાપ્તિ માટે અનંત પ્રકારના ઉદ્યમ ઈલાદિ વગેરે બધું જીવ વિષે છે. શ્રી પુરુષોત્તમ વિષે તો એકેય નથી. વળી જીવ છે. તે તદ્દન અધમ છે, ક્ષુદ્ર છે, મહાદુષ્ટ છે, પાપી છે, કૃતઘ્ની છે બહિર્મુખ છે તેના ઉપર આસક્તિ, પ્રીતિ અને આદર એ મોટો દોષ છે. તે શ્રીમહાપ્રભુજીને પૂર્ણ સર્વ થાય છે. એવું વિચારી કહીએ છીએ કે જેમ પર્વત તેમ જીવ છે અને રજ તેમ શ્રીમહા-ભુજી છે. વળી શ્રીગોકુળપ્રાણુનાથ સર્વાત્મ છે, સર્વગુણુ સંપન્ન છે. સર્વજિ વિરોમણિ છે. સર્વગુણુ સંપન્ન છે, કૃપા સમુદ્ર છે. સર્વશીલ સંપન્ન છે, તેની બરાબર કોઈ નથી, તે સર્વથી અધિક છે, તે તો

જીવના દોષ કે છોટાઈ જોતા નથી. તે ક્રૂટ ભક્તના ગુણની વડાઈ જુઓ છે તેને પર્વત કરી સમજે છે. પોતાને રજ કરી સમજે છે, તે માટે જે અલૌકિક વાત કહી, તે વિષે પ્રમાણ શ્રીમહાપ્રભુજીના અનુભવજ નાણુએ. એ વાતમાં ખીજ પ્રમાણ ન શોધશો. મુખ્ય પ્રમાણ જ્યારે મળે; ત્યારે ન્યુન પ્રમાણ વેદ શાસ્ત્રાદિની શી અપેક્ષા ? વળી શ્રીમહાપ્રભુજી સૌથી મોટા છે. તેઓ જીવની ભક્તિથી પોતાને રજ કરી સમજે છે. જીવને પર્વત કહે છે, અને પોતાને રજ કહે છે. તે સર્વ શ્રીમહાપ્રભુજીનીજ વડાઈ અને ગુણ સમજવું. એવાં અલૌકિક વાતનાં અને અલૌકિક દૃષ્ટિનાં કૃણ છે. ઘણું ક્યાં લગી કહીએ ?

વિવેચન:- આ વચનામૃત વિરૂદ્ધ ધર્માશ્રય બતાવે છે. ખામાં જે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના દાસોને પોતાનાથી અધિક ગણે છે તે બતાવ્યું છે. વળી જીવને અધમ, પાપી દુષ્ટ છતાં પ્રભુ તે જીવમાં આસક્તિ રાખે તોજ તેનો ઉદ્ધાર થાય માટે પ્રભુની આ જીવમાં આસક્તિ કે પ્રીતિ હોય છે માટે પ્રભુ પોતાને રજ માની લે છે, જીવ અધમ છતાં પ્રભુમાં પ્રીતિ રાખે છે માટે તેની મોટાઈ બતાવે છે. આ વચનામૃત બહુજ ખૂબીવાળું છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં ચતુ તે ઉંધુ છે, ને ઉંધુ તે ચતુ છે. એ સમજવું તીવ્ર બુદ્ધિનું કામ છે.

* પ્રસંગ-૫૦ *

લગવદીયની કૃપાથીજ પ્રભુ વેગી મળે:- એક વાર શ્રીજી બોલ્યા કે શ્રેષ્ઠ લગવદીયની કૃપા થાય; તો વેગી શ્રીપ્રભુજી મળે. લગવદીયની શ્રેષ્ઠતા ત્રણ પ્રકારની છે. એક શ્રીમહા ભુજીની સેવાથી છે, ખીજી પ્રભુ ઉપર સ્નેહ હોય તેનાથી છે. ત્રીજી શ્રીપ્રભુની કૃપા

થાય તો તેનાથી થાય. તેથી કેટલાક લગવદીય સેવાથી શ્રેષ્ઠ છે કેટલાક સ્નેહ શ્રેષ્ઠ છે, કેટલાક કૃપા શ્રેષ્ઠ છે, પહેલા ઉત્તમ કહીએ, ખીજા અત્યુત્તમ કહીએ, ત્રીજા સર્વોત્તમ કહીએ. જે સર્વોત્તમ લગવદીય તેમની કૃપાથી લગવદીયોને જલદી શ્રી પુરૂષોત્તમની પ્રાપ્તિ થાય. જે તેમનો અપરાધ પડે તો માંહે સર્વથા અંતરાય થાય વળી સેવા શ્રેષ્ઠને વિષે જે લગવદીયો ધનાદિ ન્યુનતાને મનમાં આણી અનાદર કરે, તેને મોટો અપરાધી નાણુવો. જે સ્નેહ શ્રેષ્ઠ લગવદીયને વિષે સેવા વગેરેની ન્યુનતા નાણુ તેનો અનાદર કરે, તો તેને અધમ નાણુવો. કૃપાશ્રેષ્ઠ લગવદીયને િ સ્નેહાદિ ન્યુનતા વિચારી અનાદર કરે તો તેને પતિત નાણુવો.

વિવેચન:- આ વચનામૃત લગવદીયોની વિવિધ વૃત્તિઓને કૃતિઓનું પ્રકુમાંજ મિલન છે. તે બતાવે છે ત્રણ પ્રકારના લગવદીય બતાવે છે. સેવાચતુર પ્રેમી અને કૃપાપાત્ર. સેવારસિક સ્નેહરસિક અને કૃપારસિક, તેમાં પ્રભુના કે શ્રીગુરુદેવના કૃપાપાત્રને સૌથી શ્રેષ્ઠ ગણે છે. ને તેની કૃપાથી જલદી મળે, એમ કહે છે. હવે નર્મી સ્નેહી હોય અને સેવા ન કરતો હોય, તો પણ મનમાં ન લાવવું, અને તેથી તેનો અનાદર ન કરવો. સેવા રસિક હોય ને ગરીબ હોય તો તેનો પણ વિચાર ન કરવો. જે કોઈ લગવદીય સેવારસિક હોય, સ્નેહી હોય અને વળી શ્રીગુરુદેવનો કૃપાપાત્ર હોય તો તો તેના ભાગ્યની વાતજ શી કરવી ?

* પ્રસંગ-૫૧ *

અસક્તિથીજ અનુભવ મળે:- એકવાર ભટે વિનંતિ કરી કે મહારાજ શ્રીપુરૂષોત્તમ પ્રકટ થયા. ત્યારે જ શ્રીપુરૂષોત્તમના નિકટમાં રહેનાર રસ માગી લગવદીય તેમ. શ્રીપુરૂ-

તમના વચન હાસ્ય વિલાસ, કટાક્ષ તેમજ સ્વર વિષે શોભા વગેરે વિષે રસાનુભવનો ઘણો દોલ રહે છે, તેમને રસાનુભવ કેમ થાય છે તે કહો. ત્યારે શ્રીજી યોગ્યા કે વ્યાસંગ સુકી હાસ્યાદિકના અનુભવ માટે એક ટક થઈ, તત્પર થઈ, સાવધાન થઈ મનોરથ પૂર્વક દીનતા સાથે પ્રાર્થના સહિત, અત્યંત આદરવાળા થઈ પ્રભુને જ વળગી રહે તો સર્વથા જલદીથી હાસ્યાદિકના અનુભવ થાય. આ અનુભવ સિદ્ધ ઉપાય છે, જે કોઈ હમણા પણ એમ થઈને રહે તેને પણ જલદીથી રસાનુભવ થાય આ વાતમાં સંદેહ નહિ.

વિવેચન:-આ વચનામૃતમાં પ્રભુના રસાનુભવની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય તે બતાવ્યું છે. વ્યસંગ એટલે ન કરવા જેવી હોય તેમાંની આસક્તિ છોડીને જીવ આર્તિપૂર્વક આદરપૂર્વક સાવધાન થઈ તત્પર થઈ દીનતા સાથે મનોરથ પૂર્ણતા માટે પ્રાર્થના સાથે પ્રભુની પાસે રહે તો જલદી અનુભવ થાય એમ કહેવામાં આવ્યું છે. માત્ર પોતાની પ્રભુમાં જ સર્વ આસક્તિ ચોંટી જાય તો સર્વનો અનુભવ થાય અને જીવ સદેહે જીવન સફળ કરી શકે.

* પ્રસંગ - ૫૨ *

ઉત્તમ ભક્તનાં લક્ષણો:- એકબાર શ્રીજીએ પોતાની ઈચ્છાએ ઉત્તમ ભગવદ્દીયનાં લક્ષણો કહ્યાં. આજ્ઞા કરી કે ઉત્તમ ભગવદ્દીયનાં લક્ષણ સાંભળો, તેઓ પોતાના મન વિષે, પોતાના દેહ વિષે અને પોતાના વચન વિષે ભગવાનના દર્શન વડે પૂર્ણ હોય ઉત્તમ મધ્યમ તથા કનિષ્ઠ જે ભગવદ્દીય તેના હિતને વિશે રાત દિવસ પ્રયત્ન કરે જેમ શ્રીજી લોકો પોતાનું હિત કરીને પોતાને તથા પોતાના લોકને સદા સંતુષ્ટ રાખે છે, તેમ તે સદા ભગવદ્દીયને સંતુષ્ટ રાખે. ખીચું ભગવદ્દીયમાં રજ જેટલો શુભ હોય, તે પર્વત

જેટલા માને. આ પ્રમાણે ભગવદ્દીયના કાર્યમાં મદદ કરી સંતોષ રાખી કુલે એટલે આનંદ પામે, આખો દિન માત્ર દયા કર કર કરે. લક્ષ્મીનો જે મદદ એટલે ગર્વ તે મનુષ્યને આકર્ષ્યા વિના રહેતો નથી, તે તેને લગાર પણ અડે નહિ. કેઈ ભગવદ્દીય આવી તેની પાસે માગે તો ગળ શકિત આપે છે, અને બે જીવ માગે તો અતિ ઘણો આનંદ માને છે. લગારે દુઃખ ન માને. જે ઉલટો એમ વિચારે કે આ ભગવદ્દીય માગવા આવ્યો છે. તે મને છેતરશે, તો એમ વિચારી સંકલ્પ કરે તેને ઘિઝાર છે. ઉત્તમ ભગવદ્દીય તો તે વસ્તુ તેના માગવા પહેલાં મન વતીને પોતાની મેળેજ આપે છે. ઘિઝાર છે તેને કે જે વસ્તુ માગવાનું ભગવદ્દીયનું મન છે, તે વસ્તુ જાણ્યા પહેલાં પોતે નથી આપતો, અને મગ્યા પછી આપે છે. જ્યારે ભગવદ્દીય માગવાને નિમિત્તે આવે છે; ત્યારે તે દાતા ભગવદ્દીયની ઘણી સ્તુતિ કરે છે. ઘણું પ્રિય યોલે છે. પછી ઘણું લાજતાં, સકુચાતાં સકુચાતાં હજવે હજવે માગે છે. આમ કર્યા પછી જે આપે છે, તેને આપ્યાનો શુભ નથી થતો, તેટલો દોષ ભગવદ્દીયને આમ કરાવ્યાનો લાગે છે. ભગવદ્દીયના મનોરથ પૂર્ણ કરવાને બે ન હોડે, તો તેથી પૃથ્વી પોતાને ભારવંત સમજે છે, તેજ પૃથ્વીને ભાર છે, વૃક્ષ એ ભાર નથી વળી આ જીવને તારુણી એટલે સ્ત્રી રૂપી સાન્નિપાત આવીને વળગે છે, ત્યારે તેને વશ થઈ ધર્મ ન ચુકે. પ્રાણુ છે, તે ઘાસના પાન પરનું ઝાકળના ઝિંદુ જેવો ચંચળ છે, તેની રક્ષા માટે જે લોકો ધન મત્ત છે, તેઓના આગળ પોતાની બઠાઈ ન કરે. જે લોકો સર્વત્યાગ કરે છે, તેઓથી પણ પ્રતિષ્ઠા સુકાતી નથી આવી પ્રતિષ્ઠાને ઉત્તમ ભગવદ્દીય વિષ્ટા કરીને માને છે, એવા ખીતા રહે કે રજેને કોઈ બખતે આપણને

એ વિષ્ણુની છીટ લાગે ? આવા લગવદીય તે સર્વાત્મલાવી છે, તેને સદા શ્રીપુરુષોત્તમના ચરણારવિદ્ધ પામવાનો મનોરથ રહે છે. જેને શ્રીપુરુષોત્તમનો સંગંધ થયો છે, એવા લગવદીયની ચરણ કમલની રજ ક્યારે પ્રાપ્ત થાય કે, હું જે અધમ જીવ છું, તેના માથાને અલંકૃત કરે, આવું જ સદા વિચારે.

વિવેચન:- આ વચનામૃત બહુજ ઉત્કૃષ્ટ લગવદીય માટેનું છે. સર્વાત્મલાવવાળો લગવદીય સર્વને પ્રભુ રૂપ દેખાતો હોવાથી તે સર્વની ઈચ્છા પોતાની શક્તિ પ્રમાણે લગવદ્ભાવે પૂરવા પ્રયત્ન કરે છે. આમાં પણ ખરી રીતે વિવેકની જરૂર છે. ઈશ્વરને તન મન અને ધન એ ત્રણે સોંપાય. શ્રીગુરુ દેવને મન અને ધન સોંપાય. અને લગવદીયનો યોગ્યતાને શક્તિ પ્રમાણે વિવેકસર આદર થાય, વળી ટહેલ કરવામાં તે હરિ ગુરુને વૈષ્ણવ એ ત્રણેને માટે શરીરનો પણ ઉપયોગ થાય. પણ આવી બાબતોમાં વિવક ન ચુકવો જાઈએ. કોઈ લગવદીય ભારે ઈચ્છા કરે તે ઈચ્છા પૂરવાની પોતાની શક્તિ ન હોય, તેા હીનતા પૂર્વક સંપોષી વિવેકધેર્યાશ્રયમાં કહ્યા પ્રમાણે વર્તવું. હરિ ગુરુ અને વૈષ્ણવને માટે ત્યાગ એજ લગવત્પ્રાપ્તિનું સાધન છે. સંત પુરુષો પ્રભુની પુંજ છે એ પુંજને ત્યાગથી સાચવી તેના સંગતું સુખ લેવું, એ ફળ વસ્તુ છે. સંગતું સુખ એટલે લગવત્સ્વરૂપની ચર્ચા એટલે લગવદ્વાર્તાનો સ્વાદ આખવો, રસિક લગવદીયના મુખમાંથી પ્રકટ થતી લગવદ્વાર્તા પ્રભુનો નિશો ઉત્પન્ન કરનારી છે. નિશો અથવા આવેશ એ મહા આનંદાત્મક વસ્તુ છે, અનુભવગમ્ય આ વાત છે.

* પ્રસંગ-૫૩ *

ત્રણ પ્રકારના સર્વાત્મલાવ:- સંવત ૧૯૬૩માં વૈશાખ સુદ ૬ ને દિવસે શ્રીકલ્યાણ-

રાયજીને ઘેર છપ્પન લોગનો કેતસવ થયો, તે વખતે શ્રીગોકુલેશ ત્યાં પધાર્યા હતા, ત્યાં પોતાની ઈચ્છાએ ભટકલ્યાણ આગળ પ્રસંગ કહયો કે સર્વાત્મલાવ ત્રણ પ્રકારનો છે. જે જીવ ધર્મમાં રહે છે, તે ધર્મ કરી પૂજા થાય છે, ત્યારે કોઈએક પ્રભુજીની કૃપા થાય છે, ત્યારે તે જીવ આચાર્યશ્રીના માર્ગમાં દૃઢ થાય છે. એક આ સર્વાત્મલાવ છે. ત્યાર પછી રહેતાં રહેતાં સર્વાત્મલાવ ઉપજે છે. ઉપરાંત કોઈ એક અનુબ્રહ્મ થાય છે, તે મારે શ્રીપ્રભુજી જાણે છે, કે એ જીવ મારો છે, સ્વરૂપ યોગ્ય છે, રહેતાં રહેતાં સર્વાત્મલાવ આવે છે; આ ભાવ આવ્યા પછી વિરહ ભાવ ઉપજે છે, દૃઢ થાય છે. આને બીજા પ્રકારનો સર્વાત્મલાવ કહે છે, ત્યાર પછી રહેતાં કરતાં પ્રભુને સર્વાત્મના ભાવ તે લગવદીય ઉપર ઉપજે છે, ત્યારે શ્રી પ્રભુજી એમ જાણે છે કે, એ સર્વ પદાર્થ મુકીને કેવળ મનેજ ભજે છે, અને મારા વિના બીજો પદાર્થ નથી. મનેજ કેવળ સંસ્થ કરી જાણે છે. તે એવી રીતે કે ભકત વિના મારે બીજા કશું નથી. આવો ભકત જ્યાં જ્યાં જાય છે, ત્યાં ત્યાં શ્રી પ્રભુને પોતાના મોં આગળ દેખે છે. તૃષ્ણા વખતે જળની ઝારી લઈ દેખે છે. ભૂખ વખતે ભોજન સામગ્રી લઈને દેખે છે. કોઈ વાર ભોજન કરતાં શ્રીપ્રભુને દેખે છે. આ લગવદીયને પછી હૃદયમાં તાપ થાય છે કે, આળા મોટા, કોમળ સુકુમાર, અતિ સરસ પ્રભુ મારા અર્થે આમ કરે છે, એ અનુચિત છે, પછી તે ભકત એમ જાણે છે કે, શ્રીપ્રભુજી મારા અર્થે એમ કરે છે, એ તો મને અયોગ્ય લાગે છે, એ તો ઘણું અનુચિત છે ઉચિત તો એજ કે અમો પ્રભુજીને આધીન રહીએ અને પ્રભુજી પ્રભુજીના પ્રકારે રહે, અમારા સ્નેહ જોઈ અંત-

૧૨૯૫
૧૨૯૬
૧૨૯૭
૧૨૯૮
૧૨૯૯

કરણમાં આવી કૃપા કરીને એમ કરે છે, એ સ્નેહ કેમ મટે? શ્રીપ્રભુજીને પોતાની પ્રભુતામાં જ ક્યારે દેખીએ? પ્રભુજી મારે માટે આટલું કરે છે તે તો અયોગ્ય થાય છે તેથી અમને મહા દુઃખ લાગે છે. આ વખતે એ સક્ત એમ જાણે છે કે જે સ્નેહ રહિત છે તેમને ધન્ય છે. કે જેઓ પ્રભુને એ નિમિત્તે ક્રોધકર્તા નથી. હું અધર્મી છું, કે મારે માટે એ તો મને અયોગ્ય લાગે છે, એ તો ઘણું અનુચિત છે. ઉચિત તો એજ કે અમો પ્રભુજીને આર્ધીન રહીએ; અને પ્રભુજી પ્રભુજીના પ્રકારે રહે. અમારો સ્નેહ જોઈ અંતઃકરણમાં આવી કૃપા કરીને એમ કરે છે, એ સ્નેહ કેમ મટે? શ્રીપ્રભુજીને પોતાની પ્રભુતામાં જ ક્યારે દેખીએ? પ્રભુજી મારે માટે આટલું કરે છે. તે તો અયોગ્ય થાય છે, તેથી અમને મહા દુઃખ લાગે છે, આ વખતે એ લકત એમ જાણે છે કે જે સ્નેહ રહિત છે તેમને ધન્ય છે. કે જેઓ પ્રભુને એ નિમિત્તે ક્રોધકર્તા નથી, હું અધર્મી છું, કે મારે માટે પ્રભુ ક્રોધ પામે છે. આ સ્નેહ કેમ ઘટે? આમ કરતાં કરતાં ઉલટો સ્નેહ વધતો જાય છે. આ વખતે શ્રીગોકુલેશોકથું કે કલ્યાણ દીનતા આવું નામ કહેવાય. જ્યારે આવી દીનતા થાય ત્યારે પ્રભુજી ક્ષણમાત્ર તે મકતને મુકતા નથી. આ વખતે રહેતાં રહેતાં તે લકતવું સ્વરૂપ પલટાય છે, સર્વ લકતની સામગ્રી પ્રભુની સામગ્રીથી અધિક થાય છે, એવો અનુભવ લકતને થાય છે. ત્યારે ક્રમે ક્રમે પ્રથમને જે પરતાપ તે ટળે છે. જેમ જેમ પોતાની સામગ્રીનો વિનિયોગ થાય છે, શ્રીપ્રભુના ઉપયોગમાં આવે છે તેમ તેમ લકતને ક્રમ થાય છે, આ હુષની પાર નથી ત્યારે તે મગ્ન થાય છે. તે કેમે નીકળી શકે નહિ, ત્યારે તે લકતને અસાધારણ સ્વરૂપવાળો કરીને ત્યાંથી કાઢીને અંતરંગ લીલામાં નાખે છે.

એમ અનુગ્રહ નિરંતર કરતા રહે છે. એ અનુગ્રહનો પાર નહિ એ અનુગ્રહ તાદશી લકત મેળવી જાણે. ખીજાને કદાપિ નથી. એ પરમ ક્ષણ છે, આટલું કહેતાં કરેતાં શ્રીગોકુલેશના કંઠ ગદગદ થઈ ગયા પછી ઘડી અર્ધી ઘડીએ જોલ્યા કે આથી આગળ ઘણી વાત છે, તે ત્યાંથી કહેવાય? આ વખતે શ્રીઅંગ અંગની શોભા વિલાસી અનુભવી આ વાત જાણે, લખવાથી શું જણાય?

વિવેચન-આ પ્રસંગ ક્ષણાત્મક છે. ત્રણ પ્રકારના સર્વાત્મલાવ સ્પષ્ટ બતાવ્યા છે. અન તે પરમક્ષણ સુધી શી રીને લઈ જાય છે, તે પણ સ્પષ્ટ બતાવ્યું છે. આ પ્રસંગ તદ્દનજ વિસ્તારપૂર્વક સમજાવ્યો છે, એટલે તે સમઘી કંઈવધારે કહેવાતું હાય નહિ. મર્યાદામાર્ગમાં લકતનાં કામ લગવાન કરે, તેથી લકત રાજ થાય કે ત્યારે પુષ્ટિમાર્ગમાં લગવાન તસ્તી છે; તે લકતને દુઃખ થાય છે. પ્રભુજીનું સુખ વિચારવું તે પુષ્ટિ.

* પ્રસંગ-૫૪ *

પુષ્ટિ લકત પ્રભુનો આયંત લોલી હોય છે:- એક વાર શ્રીગોકુલેશે જળધરામાં કહ્યું કે વેદશાસ્ત્રે કહ્યું છે કે જે નિર્લોલી અન નિષ્કામી હોય, તે પુરુષોત્તમના ચરણારવિંદ સુધી લોલ ન કરે આવું મર્યાદાએ કહ્યું છે, અને અહીં (પુષ્ટિમાર્ગમાં) તો એમ કહ્યું છે કે અતિશય લોલી હોય તે પુરુષોત્તમને પામે. અને સરૂપન પામે. તે લોલી કેવા? સાત કોટડીમાં વસ્તુ ઘાલી છે, તે કોટડી ફોડીને ઉપાય કરીને પ્રાણ અંત સુધી ઉઘમ કરે અનેક પ્રકારે ઉઘમ કરે અને તે મહેની વસ્તુ કાઢે એવો લોલી જોઈએ; આવું શ્રીપ્રભુએ કહ્યું. અહીં આ શ્રીકોટારણ પચ પ્રકારે દર્શન આપે છે અને પચ પ્રકાર લોક દર્શન કરે છે,

શ્રીગોકુલેશને આ વખતે ૨૫૦૦ વર્ષ થઈ

તેનો અંગીકાર જેવાં દર્શન કરે, તેવો તેનો અંગીકાર છે. લોક રીતે દર્શન કરે તેનો અંગીકાર લોક રીતે છે. એક તો લોક રીતે દર્શન પામે છે, તેનો અંગીકાર લોક રીતે છે, એક મર્યાદા રીતે દર્શન પામે છે જે મર્યાદા સ્વરૂપ છે; તેનો અંગીકાર મર્યાદામાં છે. એક તો મહાત્મ્ય સ્વરૂપ છે તેને જાણે છે, તેનો મહાત્મ્ય રીતે અંગીકાર છે એક તો પુષ્ટિ સ્વરૂપ પુરૂષોત્તમ કરી જાણે છે, તેમનો પુષ્ટિમાં અંગીકાર છે. પાંચમું રસાત્મક સ્વરૂપ જાણે છે તેમનો અંગીકાર રસાત્મકતા માં છે. રસાત્મકનો અધિકાર તે રસાત્મક જાણે છે, એકને એકજ સ્વરૂપ વેષે પાંચ પ્રકારે લાસે છે. અંગીકાર ભેદ પ્રમાણે રસાત્મક સ્વરૂપ શ્રીઠાકૌરણ્યે કથ્યું છે, તે સ્વરૂપ શ્રીઠાકૌરણ્ય પાસે નથી. ત્યારે ક્યાં છે? આપે કહ્યું કે ભક્તના હૃદયમાં તે સ્વરૂપ રહે છે સકળ સામગ્રી સહિત રહે છે. શા માટે કે ત્યાં કોઈ જાણે નહિ. આ કારણથી ભક્તો લૌકિક જેવા દેખાય છે, કારણ કે ત્યાં રહેલા પ્રભુને કોઈ જાણે નહિ, એના ચોર ઘણા છે. તે પાસે રહે છે તે રખે જાણી જાય. જો આમ છે, તો રસાત્મક સ્વરૂપ શી રીતે જાણાય? અને શી રીતે પમાય? ભક્તો તો સર્વે સરખા દેખાય છે, કાંઈ ફેરફાર જણાતો નથી કે જાણીએ, એ કેમ જાણાય? કે કૃપાપાત્ર ભક્ત જેને શ્રીઠાકૌરણ્યે કૃપા કરે તેના મનમાં એમ થાય કે એની પાસે રહું. એની કાંઈ સેવા કરું. આ સેવાથી શ્રીઠાકૌરણ્ય જાણે અને એથી માઈ સાઈ થાય, એવી રીતે સેવા કરે તો જેમ તેમ પ્રસન્ન થાય. સેવા કરતાં કરતાં ગુઢ ભાવ ઉપજે. તે વારે તે ભગવદીય શ્રીઠાકૌરણ્યને જાણવા લાગે. પછી રસાત્મક સ્વરૂપનો અનુભવ થાય પાંચ પ્રકારનો અનુભવ એકજ સ્વરૂપ વિષે થવા લાગે. જો કે અનેક પ્રકારે સેવા

કરે છે. પણ રસાત્મક સ્વરૂપનો અનુભવ ન થાય અને પ્રાપ્તિ પણ ન થાય કારણ કે રસાત્મક સ્વરૂપ તો ભગવદીય પાસે છે, તેથી ભગવદીયની સેવા વિના પામે નહિ માટે તેવા ભગવદીય વિરલા છે.

વિવેચન:- રસાત્મક સ્વરૂપ ભક્ત પાસે છે. ભક્તના હૃદયમાં ગિરાજે છે, માટે ભક્તની સેવા વડે પ્રસન્નતાથી તે મેળવી શકાય. શ્રીગુરૂની કૃપા વડે પણ મેળવી શકાય, કારણ કે ગુરૂએ રસાત્મક પુણ્ય પુરૂષોત્તમનાં સ્વરૂપને હૃદયમાં છુપાવનારા છે. આથીજ જો રસાત્મક સ્વરૂપ જાણવું હોય તો શ્રીગુરુદેવની વા કોઈ મહાનુભાવી ભગવદીયની સેવા વડે કૃપા મેળવવી. જેના હૃદયે રસાત્મક પુણ્ય પુરૂષોત્તમ ગિરાજે છે; એવા ભગવદીયો પણ વિરલજ હોય છે, અને હોય છે. તો ઓળખવા પણ પડે છે, માટે ઓળખાય તો પ્રભુ કૃપા જાણવી.

* પ્રસન્ન-પપ *

પ્રેમની પ્રાપ્તિ રસીક ભગવદીયથી થાય છે:- એક વાર કલ્યાણ ભટ્ટે વિનંતી કરી કે કેટલાક લોક એમ કહે છે કે ભગવદીયનું કાર્ય પ્રેમે થાય, હવે આ પ્રેમ તો ઉઘમે હાથ આવતો નથી; જ્યારે શ્રીપ્રભુ કૃપા કરે, ત્યારે હાથ આવે. માટે વાત કરવાનું શું પ્રયોજન? વાત કરે પ્રેમ હાથ આવે નહિ. આ વાત સાંભળી શ્રી ગોકુલેશ યોલ્યા કે શ્રી પ્રભુજીની પ્રાપ્તિ પ્રેમે થાય છે; તે પ્રેમ વડે શ્રીપ્રભુજી ઉત્તમોત્તમ વસ્તુ છે, તે પ્રેમ વડેજ પામીએ, પ્રેમ વિના પ્રભુ નથી. શ્રીપ્રભુને લાયક જેટલી ઉત્તમ વસ્તુઓ છે તેમાં સૌથી અતિશય ઉત્તમ પ્રેમ છે. પ્રેમથી પ્રભુજીને પામીએ. પ્રભુ પ્રેમને વશ છે. પ્રેમ પૂર્વક ભક્ત જેમ કરાવે છે તેમ પ્રભુ કરે છે; માટે પ્રેમ શ્રેષ્ઠ છે, કે જેને વશ શ્રીઠાકૌરણ્ય છે, તે પ્રેમ જ

નથી સજીવ છે. સર્વ સમજે છે. જે કોઈ પ્રેમની વાર્તા કરે છે, ને તેમાં રચ્યા પચ્યા રહે છે સાંભળે છે, જે કોઈ પ્રેમની વાત મનમાં ધરે છે, તેનીજ ઉપર પ્રેમ દેવ પ્રસન્ન થાય છે, તેજ પ્રેમ મેળવે છે, તે માટે જીવે અવશ્ય પ્રેમની સેવા કરવી જોઈએ. હવે તે પ્રેમની સેવા કેમ થાય તે પ્રેમનો ઘણી ભગવદ્દીય છે, તેની સંગતિમાં રહેવું; તેની સેવા કરવી. તે ઉપર ઘણો ભાવ રાખવો. આ બાબત બહુ વધારે શું કહીએ? સર્વ એજ સમજો. કદાપિ પ્રભુ ઘણી કૃપા કરીને જીવને પ્રેમ અપાવે છે, પણ જો એ પ્રેમની સેવા નથી કરતા. ચર્ચા નથી કરતા તે પ્રેમ હુંકડો નથી આવતો. પ્રભુજી પ્રેમને આધીન છે, માટે અવશ્ય પ્રેમની કાની રાખવી, તે માટે જે કોઈ પ્રેમી ઉપર પ્રેમ કરે છે તે પ્રેમી બની જાય છે, તેથી અવશ્ય પ્રેમની સંગતિ કરવી, કારણ કે તે પ્રેમ ભગવદ્દીય પાસે છે.

વિવેચન: - સત્સંગ વગર પ્રભુના સ્વરૂપનો સ્વાદ આત્મો નથી. શ્રીગુણસાંધ્યજી પણ પોતાના અંતરંગ ભક્તોને સત્સંગ રાખતા. સત્સંગ એ અમત્કારી ચીજ છે. તેથી પ્રેમ રૂપી અમત્કારી વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા શ્રીમહાતુલાવીએને સત્સંગ કરવો પ્રેમ ભગવદ્દીયને આધીન છે. માટે અવશ્ય સત્સંગની ટેજ રાખવી, પ્રેમ એ એવી વસ્તુ છે. પ્રેમના સંગથી પ્રેમ રૂપી એવ લાગે માટે પ્રેમીના સંગમાં રહેવું. રસિકનો સંગ મહા હલ્લ છે.

* પ્રસંગ-૫૧ *

પુરૂષોત્તમનો સાક્ષાત અનુભવ કેમ થાય? એક સમયે શ્રીગોકુલેશ જળધરામાં બિરાજ્યા હતા, ત્યારે કલ્યાણ ભટ્ટે વિનંતિ કરી કે ભગવદ્દીયને શ્રીપુરૂષોત્તમની પ્રાપ્તિ કેમ થાય? આ વાત કૃપા કરી કહો. ત્યારે આપશ્રી જોડ્યા કે; પુરૂષોત્તમની પ્રાપ્તિ સાધન

સાધ્ય નથી, કૃપા સાધ્ય છે, ત્યારે શ્રીમહા- પ્રભુજી કૃપા કરીને કરાવે ત્યારે થાય. આ પ્રમાણે શ્રીમુખના વચન સાંભળી કલ્યાણ ભટ્ટે વિનંતિ કરી. કે શ્રી મહાપ્રભુજી કૃપા કેમ કરે તે કહીએ. આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશ જોડ્યા કે શ્રીપ્રભુજી પ્રથમ પોતાના ગામમાં રાખે છે. વળી વધારે કૃપા કરીને પોતાના જે મિત્ર તેની સંગતી કરાવે છે. વળી કૃપા કરીને શ્રંગાર કરાવે છે. વળી પોતાના મનોરથની વાર્તા કરે છે. તે સાથે વળી રસ રીતે રમે છે, વળી અધિક કૃપા થતાં તે ભક્તતૃપ્ત મુજ રૂપ પલટાઈ જાય છે. વળી કૃપા કરીને રસની કીડા સમાપ્ત કરે છે. વળી કૃપા કરીને તે ભક્તને તેજ કીડા મંદિરમાં રાખે છે. તેથી અજગા ન કરે. આ સાંભળી ભટ્ટે વિનંતિ કરી કે રાજ, ગામ તે શું? ઘર તે શું? એ સર્વ પ્રકટ કરીને સ્પષ્ટ રીતે કહીએ. ત્યારે શ્રીગોકુલનાથજી જોડ્યા કે, રસમાગી ભક્તની સંગતિ તે ગામ છે. તેજ મુખ્ય શ્રીપુરૂષોત્તમનો નિવાસ છે, એવા રસમાગીય ભક્તોની જે કૃપા તે પ્રભુજી ધરે છે. તે રસમાગીય ભગવદ્દીયની કૃપામાં સદાજ રાખે; ત્યારે જાણીએ કે પોતાના ઘરમાં પ્રભુજી ભગવદ્દીયને રાખ્યો; ઘર તે તેજ નામ છે. મિત્ર કહેતા શું? ત્યારે કહ્યું કે શ્રીપ્રભુના રસમાગી અંતરંગ કૃપાપાત્ર જે ભક્ત તેને શ્રીમહાપ્રભુજીનો પોતે રસાનુભવ કરાવે છે. તે મિત્રને જ સખી કહીએ. તે મિત્ર દ્વારા નેત્રે દર્શન થાય, નેત્ર તે શું? મિત્રદ્વારે મુખથી કાને પ્રભુની રસવાર્તા સાંભળીએ એ નેત્ર. આંખ જે તે મુખ્ય નેત્ર નહિ; પણ કાન તે મુખ્ય નેત્ર છે. શાથી કે જેટલા શુભ સાંભળીએ. અને કાને સમજીએ તેટલા નેત્રે દેખીએ, દેખીને સમજીએ એ દર્શન તેજ મુખ્ય દર્શન કહેવાય. જે મિત્ર

દર્શન કરે તે સમજીને જે રસને આપે તે વીરુ દેખ્યું તરવાય. રસિકના મનને પુલક દેખે

સ્વર્ગ વેદીમાં શુભગુણ ૨૫૦૧ નજીક હોય તે સ્વર્ગવતી બને. ત્યજી જીવનમાં વિચારોનું જીવન જીવે તે સ્વર્ગવતી બને.

શ્રી ગોકુલેશ હાસ્યામૃત

દ્વારા સાંભળીએ, તેનું જ દર્શન મુખ્ય. સાંભળીને જ્યારે દર્શન કરીએ, ત્યારે પરમાનંદનો અનુભવ થાય, તેટલા માટે સાંભળીએ, તેજ મુખ્ય દર્શન જાણવું સર્વાત્માનું નામ ક્રીડા મંદિર. શ્રીમહા-પ્રભુજી જ્યારે ક્રીડા મંદિરમાં (સર્વાત્માલાવ) લગવહીયને લે ત્યારે જાણવું કે તેને ક્રીડા મંદિરમ રાખ્યો શ્રીપ્રભુજી સર્વાત્માના ભાવમાંજ સદા ક્રીડા કરે છે. પ્રભુ સર્વાત્માના ભાવ રૂપી ક્રીડા માંહેજ છે. તે જ્યારે લકિતના ભાવે લકત પ્રવેદ પામે, ત્યારે જાણવું, કે પ્રભુએ લકતને સ્નાન કરાવ્યું. ને તે લકતે સ્નાન ક્રીડું, જ્યારે લકતના સર્વ દોષ ધોવાયા. જ્યારે લકત પ્રભુ ભાવે રોમાંચિત પામે. ત્યારે જાણવું કે શ્રીપ્રભુએ લકતને શુંગર ક્રીડું. રોમાંચિત છે તે અલૌકિક શુંગર છે વળી જ્યારે લકતના કંઠ ગદગદ થાય, ભાવે ગદગદ વચનો નીકળે, ત્યારે જાણીએ કે પ્રભુજીના મનોર્થની રસવાર્તા કરી. વળી જ્યારે લકત લકિતભાવે કંપાયમાન થાય, અંગો અંગ કંપે, ત્યારે જાણવું કે શ્રીપ્રભુજી લકત સાથે રમે છે. વળી જ્યારે લકતભાવે પરમ આનંદ પામે છે, ત્યારે જાણવું કે લકતનું રૂપ પલટાયું, અલૌકિક સ્વરૂપ આપ્યું. વળી જ્યારે લકત વારંવાર આંસુ નાખે છે, ત્યારે જાણવું કે પ્રભુએ ક્રીડા સમાપ્ત ક્રીડી. ક્રીડા સમાપ્તનું લક્ષણ એ કે, જળ પ્રકટી નેત્રે ધુએ. વળી જ્યારે તે લકત ત્યાંજ ક્રીડા મંદિર માંહે રહે તે તેજ મુખ તેજ પ્રકારે મળે, તેથી જરા પણ અળગો ન થાય. ત્યારે જાણવું કે લકતને શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ થઈ.

સ્થિતી પારખી શકે છે. પિદ્ધતા પર મોહી પડેલાઓએ આ વચનામૃત વિચારવું જોઈએ. નયાં વિન્દાનોના કે જ્ઞાનિઓના હૃદયની અને સારિરીક સાધનોની આવી સ્થિતિ થતી નથી, પણ પ્રેમીઓનીજ થાય છે. આથી પુષ્ટિમાર્ગમાં પ્રેમજ અલૌકિક અનુભવનું સાધન છે. હૃદયશીલ પ્રેમીઓજ પુષ્ટિરસ અનુભવે છે. સ્ત્રીઓ હૃદયશીલ છે, માટેજ તેઓ પ્રેમલકિત પ્રભુના માર્ગમાં બહુ રસ લે છે.

* પ્રસંગ-૫૭ *

શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કેમ થાય? :- એકાર ભટજીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે મહારાજ પુષ્ટિમાર્ગ મહા કદમ્બ છે, ઉત્તમ લગવહીને શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ જલદી કેમ થાય? ત્યારે શ્રીગોકુલેશ જોલ્યા કે ઉત્તમ લગવહીયને પોતાની પ્રાપ્તિ શ્રીપ્રભુજી પોતે કરાવે છે. તે લગવહીયને ચાલવાજી પેંડા છે, તે પેંડે ચાલે તો જલદી શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ થાય. તે રાત સાંભળીને કલ્યાણ ભટે પ્રશ્ન પૂછ્યો કે મહારાજ, ઉત્તમ લગવહીયે કયે પેંડે ચાલવું તે અમને કહો, ત્યારે શ્રીગોકુલેશ જોલ્યા કે જે માર્ગે લોક ચાલે છે, તે માર્ગે લગવહીય ન ચાલે. ઉત્તમ લગવહીય વનવન ચાલે છે, કે જ્યાં જીજ્ઞે કોઈ ન ચાલી શકે. કેવળ પર્વત પર્વતપર ચાલે કે જ્યાં કોઈ ચડી શકે નહિ વળી જળ જળ માંહે ચાલે કે જ્યાં ચાલતાં ડુબી જવાય. વળી જાયરે વાયરે ચાલે (અધર) કે જ્યાં ચાલતાં પડી જવાય. તલવારની ધારે ધારે ચાલે, જ્યાં ચાલતાં પગ કપાઈજાય. અગ્નિ અગ્નિ ઉપર ચાલે કે જ્યાં ચાલતાં જળી જવાય. ત્યારે કલ્યાણ ભટે વિનતિ કરી કે મહારાજ એ માર્ગે વનાદિક કહ્યા તે મને પ્રકટ કરીને કહો. ત્યારે દયાસિંધુએ કહ્યું કે; સમાજ માંહે વસે છે તે પોતાનું

વિવેચન- આ વચનામૃત બહુજ પ્રમેય બળનું છે. લકતની અલૌકિક અનુભવની સ્થિતિનું બરાબર સ્વરૂપ શ્રીગોકુલેશ સમજાવે છે. લકત આ વચનામૃત વિચારી પોતાની

લોકના લાવ આવા હોય છે. હવે અલૌકિક લાવ કહીએ છીએ, ઉત્તમ લગવદીયને ઘેર સાધારણ લગવદીય પણ આવે, અને તેને કંઈ પણ નોંધએ, તો તે વસ્તુ તથા દેહ સર્વસ્વ પ્રાણ પર્યાંત લૌકિક અલૌકિક સર્વ જ્યાં હળી પોતાનું સામર્થ્ય આલે ત્યાં સુધી આદર કરે. સ્નેહ સમર્પે કે કોઈને ખબર પણ ન પડે, એમ સમર્પે. હવે પછી લગવદીયના ચાર પ્રકાર છે તે સાંભળો. એક લગવદીયને લૌકિક અલૌકિક એ બેઉ માંહે કંઈ નથી. પ્રભુનું નામ માત્ર છે, તે પોતે અધિકાર નોંધને પોતે પોતાનું સામર્થ્ય નોંધને સ્નેહ શુભ રાખી લૌકિક અલૌકિક સંપન્ન રહે. વળી કોઈ લગવદીય એવા છે કે જેને સર્વંય છે. અલૌકિક કાંઈ નથી, અને પ્રભુનું નામ માત્ર છે તેને અલૌકિક આપે. વળી કોઈ લગવદીય એવા છે કે જેનું લૌકિક છે અને અલૌકિક નથી. લૌકિક વિના અલૌકિક માંહે હાનિ થાય એવું હાય તેને લૌકિક સંપન્ન કરવું જેમ અમલીને અમલ વિના સર્વસ્વ આપે તો હાનિ થાય, તેમ તેને એ વિના હાનિ થાય. વળી કોઈ લગવદીય એમ કહે છે કે, જન લૌકિક છે. અને અલૌકિક છે. તેને જે નોંધએ તે આપવું. પ્રસન્ન થાય એ ન આપવું. તેનું ખરું સુખ વિચારીને તજ કરવું; તેનું સુખ એમાં છે કે તેની પાસે લૌકિક છે, ને અલૌકિક માગી લે. પ્રાર્થના કરીને માગે તેને હું આપું; તો મને સુખ થાય; અને તેનું અંતઃકરણ પણ શીતળ થાય. જે વસ્તુ નાણવી હોય તે વા લેવી હોય તે બે દિવસમાં ઉત્તમ લગવદીય ઉત્તમ લગવદીય પાસેથી લઈ લે છે આ ચોથો પ્રકાર છે. તે મધ્યે લૌકિક લે છે, તે અતિ શ્રેષ્ઠ છે. એટલા માટે કે આગલાંને સુખ દેવાને લે છે. લૌકિક પહેલાં પ્રિધિમાં છે, તેથી પહેલું તેના (બીજાના)

સુખને અથે માગે છે, પોતાને નોંધતું નથી. તેને (બીજાને) સુખ દેવાને માગે છે. લૌકિક અર્થનો લાવ એ પાંચમો પ્રકાર છે.

હવે છઠો પ્રકાર અગ્નિ ઉપર ચાલવું. લગવદીય જેમ જેમ સંપદા થાય, ધન લક્ષ્મી ઘણી આવે તેમ તેમ અભિમાન ન કરે; પણ એમ સમજે કે શ્રીપ્રભુજીની કૃપા થકી એ સંપત્તિ થઈ છે અમે તો યોગ્ય નથી, એમ અંતઃકરણમાં દીનતા લાવે. લૌકિક જીવને લગભર પણ સંપત્તિ આવે તો અવશ્ય અભિમાન આવે. મનમાં એમ જાણે કે અમારા પુરુષાર્થ વડે એ સંપત્તિ થઈ છે, બીજા નિર્ભાગને ગણે પણ નહિ, નિર્ભાગ લગવદીયને પણ ગણે નહિ, આ અગ્નિ ઉપર ચાલવું કહેવાય. આવી સ્થિતિ છતાં દીનતા રહેવી મહા કઠણ છે. દીનતા રહે તો અગ્નિમા રહે પણ હાજરો નહિ એવું કહેવાય.

વન એકલા કેમ ચલાય ? પર્વત ઉપર કેમ ચઢાય ? જળમાં ચાલતાં કેમ ન ડુબાય વાયરા ઉપર તો કેમજ હિંડાય ? તલવારની ધાર પર પણ કેમ રખાય ? પગ રાખવાથી કેમ ન કપાય ? અગ્નિ માંહે તો અવશ્ય બળી જવાય. વળી ભટ્ટે પ્રસન્ન પૂછ્યો કે મહારાજ મારું મહા દોહલો છે. આવા દોહલો માગે સુખ્ય ભક્ત શી રીતે પહોંચે ? ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે, જ્યારે શ્રીપ્રભુજીએ નણ્યું કે સુખ્ય ભક્ત મારી પાસે આવે અથવા આવવાનો મનોરથ કરે છે, ત્યારે પ્રભુજી પ્રસન્ન થાય. પ્રસન્ન થઈને કૃપારૂપી જે પોતાના શ્રીહસ્ત તે માગે ઉપર પાથર્યા. ત્યારે તે કૃપારૂપી હસ્ત ઉપર થઈને સુખ્ય ભક્ત કલેશ વિના ચાલ્યા આવ્યા તે શ્રીપ્રભુજીને પામ્યા. શ્રીપ્રભુજીએ પણ

તેમને નિકટ રાખ્યા. વળી કૃપારૂપી હસ્ત જે માગે ઉપર પાથર્યા તે પાછા જેચી ન લીધા. વળી તે ઉપર મુખ્ય જે લક્ષ્મી તેમણે પોતાના કૃપારૂપી હસ્ત જે માગે ઉપર પાથર્યા કારણ કે તે ઉપર થઈને ણીજા લકતો ચાલી આવે, તે ઉપરાંત જે કોઈ લક્ષ્મી એ માગે ઉપર થઈને પ્રભુને પહેાંચ્યા તેમણે પણ પોતાના કૃપારૂપી હસ્ત તે માગે ઉપર પાથર્યા છે. કારણકે કૃપારૂપી ઘણા હસ્ત લેગા થાય તો માગે સહેલો થાય. પણ ચાલવાનું ઉઘમ તો અવશ્ય કરવું જોઈએ, તે ઉઘમ કોઈ મુખ્ય ઉત્તમ લગવહીયથી પામીએ.

વિવેચન:-આ વચનામૃત લક્ષ્મીની સ્થિતિ પ્રમાણે દાન કરવાનું કહે છે, પુષ્ટિલક્ષ્મીમાગે મહા વસમો છે, પણ પ્રભુની કૃપા વડે તે પર ચાલી શકાય છે. લૌકિક તેમજ અલૌકિક ન બગડે, એ માગે લગવહીયને દોરવો એવું પણ આમાં બતાવ્યું છે વળી ઉચી દશાના લગવહીયોએ પણ ણીજાના કલ્યાણને માટે લૌકિક તરફ વિચારવું એમ પણ બતાવ્યું છે. દાખલા તરીકે પુષ્ટિલક્ષ્મીને ણીજાઓનું અલૌકિક સાધવા માટે પણ સંસાર વગેરે ચલવવું જોઈએ, ઉચા લગવહીયે પણ યોગ્યતા પ્રમાણે વસ્તુનું દાન કરવું એમ પણ શ્રીગોકુલેશ કહે છે. જેને લૌકિકમાંથી દૂર કરવાથી અલૌકિક બગડે તેવું હોય તેને લૌકિકમાં પણ પ્રવૃત્તિ કરાવવી, મતલબ કે તેનું લૌકિક પણ અલૌકિક છે, આમ દર્શાવી તેને તે તે માગે વાળવું. લકતોએ લગવાન પર પ્રીતિ વધારવા કરેલું કીર્તન વગેરે સાહિત્ય લગવહીયના કૃપારૂપી હસ્ત છે.

લગવહીયની કૃપા વડે પુષ્ટિમાગેમાં પ્રવેશ થઈ શકે એ પણ આમાં બતાવ્યું છે. વળી ઉત્તમ લગવહીયને ઉત્તમ લગવહીયનો સંગ થાય તો બેજ દિવસમાં વસ્તુ માત્રનું તાત્પર્ય

બહુ લે, એ પણ બતાવ્યું છે. ઉત્તમ કીડો લમરીના એક ચટકાથી લમરી બની બય છે. એ સુંદર સિદ્ધાંત આ વચનામૃતમાં છે. તાત્પર્ય એ છે કે કૃપાવડેજ માગેનું તાત્પર્ય બહુ શકાય છે. પુષ્ટિમાગે લોક વેદથી પર છે એ પણ આ વચનામૃતથી સ્પષ્ટ સમજાઈ બય છે.

* પ્રશ્ન-૫૮ *

નર્યા લગવાનના લગ્નથી નહિ પણ લક્ષ્મીની સેવાથી પ્રભુ રીઝે:- એક દિવસ કલ્યાણ લટે પૂછ્યું કે મહારાજ શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ? ત્યારે શ્રીગોકુલેશ બોલ્યા કે, લગવહીયનું લગ્ન કરવાથી પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય. ત્યારે લટે કહ્યું કે લગવહીય લગ્ન તો લોક બહુ કરે છે, પણ કંઈ નથી પામતા, માટે આપશ્રી આનું સ્પષ્ટીકરણ કરો, ત્યારે શ્રીગોકુળનાથજી બોલ્યા કે, લગવહીયનું લગ્ન કરતા નથી, પણ એ ઋણ આપે છે. ત્યારે લટે પૂછ્યું કે; ઋણ લેતાં દેતાં શ્રી-ભુજને કેમ પામે ? વળી લટે પૂછ્યું કે ઋણ તે શું આપે છે ? ને લે છે તે શું ? ત્યારે શ્રીમુખે હસીને બોલ્યા કે, જે લોકે લગવહીયનું લગ્ન કરે છે, સેવા કરે છે તે લગ્ન ન કહીએ, તે ઋણ આપે છે. તેમાં એમ છે કે હું લગવહીયનું લગ્ન કે સેવા કરું તો એ મારી સેવા ને લગ્ન કરે, તેથી એ લગ્ન ન કહીએ એ અધિક મેળવવા માટે કરે છે. તેથી ઋણ. તે અપેક્ષાવાળો થઈ અધિક મેળવવા માટે કરે તે ઋણ આપે છે. જે નિરપેક્ષ થઈ અધિક પામવાનો લોભ મુકીને કરે છે, શ્રીપ્રભુજનો સંબંધ વિચારીને કરે છે. પરમાર્થ કરે છે. તે પરમાર્થ લગ્ન કહેવાય છે. અને લૌકિક લગ્ન કરે છે, એ ણીજાને લગે છે, તે ઋણ આપે છે લે છે, જેને લીધે

અધિક આપવાની ચિંતા પડે, તે ઋણ લીધું કહેવાય. માટે લગવદીય સાથે ઋણ લેવા દેવાનો વહેવાર ન કરવો. લગવદીય લગવ-ત્સંબંધ જાણી લોભ મુકી નિરપેક્ષ થઈ ભજન કરે, તો શ્રીપ્રભુજી અંગીકાર કરે; તો ઋણ લીધું લીધું ન કહીએ. ઋણ લેવું દેવું તે કેવળ લૌકિક છે તે પરમાર્થ ભજન નથી, શ્રીપ્રભુનો સંબંધ જાણી કરે; તો પણ પ્રતિકૂલ થાય.

વિવેચન:- પ્રભુના ભજન કરતાં પણ ભકતના ભજનથી પ્રભુની પ્રાપ્તિ જલદી થાય છે, એ વાત પાછળ બહુવાર આવી ગઈ છે, પણ તે ભજનમાં સ્વાર્થ ન જોઈએ. લગવ-દીયની સેવામાં લગાર પણ સ્વાર્થ તે સાકર મેળવેલાં દુધના ઝેર સમાન છે. સ્વાર્થ રાખવાથી તે સેવા અનંતરૂપ નથી બનતી; પણ લૌકિકમાં ખપી જાય છે; માટે નિઃસ્વાર્થ પણે લગવદીય પર પ્રેમ રાખી સેવા કરવી જેથી પ્રભુ પ્રસન્ન થાય.

* પ્રસંગ-૫૯ *

પ્રભુના સંબંધાળો વ્યવહાર અલૌકિક છે:- ખીચડીનો પ્રસંગ લખ્યો છે, કોઈ એક સમયે કલ્યાણ ભટે વિનંતી કરી કે જે રાજ, જે ઉત્તમ લગવદીય છે, તે શ્રીપ્રભુજીને શ્રીસ્વામિનીજીને તથા ખીજા સર્વ પદાર્થને અંતઃકરણ જાણે છે, તો તેના અંતઃકરણમાં લૌકિક કેમ રહે છે ને કેમ ઘટે છે? અમૃત પીધાં પછી મીઠાનો રસ કેમ પીવે છે? વળી શ્રીપ્રભુજી પરમ દયાળુ છે, લગવદીયતું માહું ન કરે, સદા સર્વદા લગવદીયતું ઉત્તમ થાય તેમજ કરે, તો પ્રભુ એવા ઉત્તમ લગવદીયને લૌકિક વહેવાર સંબંધ કેમ કરાવે છે? દુર કેમ ન કરે? ત્યારે શ્રીગોકુલેશ કૃપા કરી પ્રસન્ન થઈને હસીને શ્રીમુખે કહ્યું

કે લગવદીયનાં અંતકરણ માંહે નવી અલૌકિક ઉત્તમ ખીચડી અલુણી રહે તો તો શા કામમાં આવે? માટે ખીચડી સલુણી કરવી. ત્યારે તેવા ઉત્તમ લગવદીયને કેમ અલૌકિકમાં બાધ કરાવે? આ વાર્તા સાંભળીને ભટે વિનંતી કરી કે ઉત્તમ લગવદીયની ખીચડી તે કહી એ તે ખીચડી કેવી રીતની તે કહો. ત્યારે શ્રીગોકુલેશ શ્રીમુખે બોલ્યા કે તે ખીચડી અલૌકિક છે. તેમાં સાક્ષાત પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ ચોખા છે. શ્રીસ્વા-મિનીજી મગ છે, તેમાં સર્વાત્મભાવ છે, તે ઘી છે સંયોગ તે શીતળ જળ છે. વિરહ તે અગ્નિ છે. એવી અલૌકિક ખીચડી લગવદી-યને છે. અહંકારે કરીને તે અલુણી (મીઠાશ વગર) રહે છે. જ્યારે દીનત્વ આવે, અહંકાર દુર થાય ત્યારે ખીચડી સલુણી થાય ત્યારે ભકતનો અર્થ સરી દીનતા ત્યારે આવી જાણીએ, ભકત જાણે કે હું સદા લૌકિક વિચારમાં શું છું મને ધિકકાર છે, જ્યારે ખીચડી સલુણી થાય, ત્યારે ભકત એમ સમજે. જ્યારે તે પદાર્થ સર્વ મુકીને હું લૌકિકમાં રહું છું એમ જાણે ત્યારે એથી જ દીનતા આવે.

વિવેચન:-દીનતા લાવવા માટે પ્રમ ભકત પાસે લૌકિક અને વહેવારીક કાર્યો કરાવે છે. લગવદ્ભક્તિમાં પણ સંસાર વહે-વાર રૂપી લુણ આવે તો મીઠાશ આવે એમ કહેવાનો પણ આશય છે; પણ તેમાં મમતા રાખવાથી તે દીનતા વસ્તુ મળી શકતી નથી. માટે દીનતા પ્રાપ્ત થાય તેમ કરવું જોઈએ. વળી ભકતનો ગૃહવ્યવહાર ભક્તિમય છે, એટલે તે બાધક નથી. સેવાલાવે વ્યવહાર કરવાથી અલૌકિક રૂળ આપે છે. માત્ર દૃષ્ટિજ લૌકિક દેખી શકે છે. સેવા એ પણ લૌકિક કાર્ય જેવી લાગે છે. પણ અલૌકિક લાવનાથી અલૌકિક રૂળ આપે છે, તેમ આ છે.

* પ્રસંગ-૬૦ *

શ્રીપ્રભુ પામવાની નવી સીડી:- એક સમયે કલ્યાણુ ભટ્ટે નિનંતી કરી કે શ્રીપ્રભુની પ્રાપ્તિ કેમ થાય? ત્યારે શ્રીપ્રાણનાથજી શ્રાવ્ય કે ભાવ હોય તો સ્ત્રીને થાય અને પુરુષને પણ થાય ભાવ ન હોય તો સ્ત્રીને પણ ન થાય; ને પુરુષને પણ ન થાય. શ્રીપ્રભુજીને પામવાની નવ સીડી છે. એ નવ સીડી જે અનુક્રમે ચઢે તો પ્રભુજીની પ્રાપ્તિ થાય. તે નવ સીડીનો પ્રકાર.

પ્રથમ સીડી શ્રવણ- હવે શ્રવણ એટલે શું? શ્રવણ એટલે સખીદ્વારા શ્રીપ્રભુનાં સ્વરૂપનાં શુભગાન લીલા સાંભળતો રહે, ત્યારે ભગવદીય પહેલી સીડી ચઢે

બીજી સીડી કિર્તન- કિર્તન તે શું? સખીદ્વારા જે પ્રભુના શુભલીલા સાંભળે તે શુભ હૃદયમાં રાખે. પછી બહાર પ્રકાશ કરે. એ બીજી સીડી ચડયા કહેવાય. જ્યારે શ્રીપ્રભુજી એમ ભક્ત સાથે વાત કરે ત્યારે જાણવું કે બીજી સીડી ચડયા.

ત્રીજી સીડી સ્મરણ- સ્મરણ કહેતા તે શું? ભક્ત પ્રભુના શુભરૂપ લીલા સમારે. અમારા શ્રીપ્રભુજીનું આણું સુંદર રૂપ એમ ધ્યાન નિરંતર કરે. અને વિચારે કે એ પ્રભુને ક્યારે પામીએ? એમ સદા મનમાંહે ધ્યાન રહે. ત્યારે ત્રીજી સીડી ચઢયા કહેવાય. એવી સ્થિતિ પ્રભુ ભક્તની કરે ત્યારે ત્રીજી સીડી ચઢયો કહેવાય.

ચોથી સીડી પાદસેવન- પાદસેવન તે શું? ભક્ત શ્રીપ્રભુજીને રસસેવા નિમિત્ત સમ્રે સમે જે જોઈએ તે ખીડા, માંલાં, વંદન, વસ્ત્ર તે સખીદ્વારા મોકલે. શ્રીપ્રભુજીને અંગીકાર કરાવે. આ પાદસેવનનું રૂપ.

હવે પાંચમી સીડી અર્ચન- અર્ચન એટલે શું? પૂજા યુષ્ટિમાગીય તેનો પ્રકાર. સખી દુતી સાથે સકળ સામગ્રી લઈ જ્યાં પ્રભુજી ખીરાજે છે, ત્યાં લઈ જાય, ત્યાં જઈને પ્રાર્થના કરે. પ્રાર્થના કરીને નવરાવે. શ્રીઅંગ ઉવટનું કરાવે અને પછી સુંદર વસ્ત્ર ધરાવી અંગીકાર કરાવે. સુગંધ લગાવી કેસરી તિલક કરે, નખશીખ પર્યંત આલરણ ધરાવે રસ-રીતે ભોજન સામગ્રી તબોળ આરોગાવે. કુલની મળા સમર્પે. પછી દર્પણાદિ દેખાવે, જ્યાં પોતે રહે ત્યાં પ્રભુજીને પધરાવે. એવી રીતે અર્ચન કરે. સમયાંતર એવી રીતે પ્રભુને ભક્ત કરાવે, ત્યારે જાણવું કે એ ભક્ત પાંચ સીડી ચડયો.

છઠ્ઠી સીડી તે વંદન- વંદન એટલે શું? પ્રભુજીનું અર્ચન કીધું તે વારે જે શોભા પ્રકટ થઈ તે શોભા. તે રૂપ તે સમયના શુભ લીલા હાસ્ય વિગેરે સ્નેહ વાર્તા રસભાવ પોતાના અંતઃકરણમાં આણીને વંદન કરે, અને પોતાની હીનતા વિચારે કે આ સ્વરૂપને યોગ્ય હું નથી, એમ વિચારી વંદન કરે. એવી સ્થિતિ ભક્તની પ્રભુજી કરે, ત્યારે જાણવું કે છઠ્ઠી સીડી ચઢયા.

સાતમી સીડી દાસત્વ- દાસત્વ તે શું? રસ રીતે મનવચન ને કર્મે કરીને દાસ થઈને રહે. એવી રીતે જ્યારે ત્યારે ભક્ત સાથે પ્રભુજી વતે ત્યારે જાણવું કે સાતમી સીડી ચઢયા.

આઠમી સીડી સખ્યત્વ- સખ્યત્વ કહેતાં તે શું? જે કંઈ પ્રભુ કરે તે પોતાને ગમે, સર્વ ઉત્તમ જ લાગે. કંઈપણ માકું ન લાગે. શ્રીપ્રભુની અપ્રસન્નતા હોય તે ઉત્તમ ન લાગે સખ્યત્વનું સ્વરૂપ એજ છે. આવી સ્થિતિ થાય ત્યારે આઠમી સીડી ચઢયો કહેવાય.

ભાષ્ય - સુબ્રહ્મણ્ય સુદી ૩૨

આત્મનિવેદન વિષયકે આત્મનિવેદન વિષયકે

ઉદ્દેશ્ય મિલન સ્વયં પ્રકાશ કરે છે. આત્મનિવેદન વિષયકે

શ્રી ગોકુલેશ હાસ્યામૃત

નવમી સીડી તે આત્મનિવેદન છે.-આત્મનિવેદન તે શું? દેહ પ્રાણ અંતઃકરણ આ લોક અને પરલોક સર્વ શ્રી પ્રભુને સમર્પે એવી સ્થિતિ પ્રભુ લક્ષતની કરે ત્યારે જાણવું કે નવમી સીડી ચઢ્યા

વિવેચન:-લક્ષત નવ સીડી ચઢે ત્યારે પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય આ નવ સીડીમાં પુષ્ટિ-માગીય આત્મનિવેદન છેલ્લામાં છેલ્લું છે. નવેય લક્ષિતને રસરીતે સમજાવવામાં આવી છે. મર્યાદાની રીતે પણ આ નવેય સીડી ચઢાય છે પણ પુષ્ટિની રીતે કંઈ ચોરજ છે શ્રીગોકુલેશ તે બતાવે છે અનુક્રમેજ આ સીડીઓ ચઢી શકાય છે આત્મનિવેદન કર્યા પછી લક્ષતમાં નિઃસાધનતા આવે છે. એ નિઃસાધનતાથી વિપ્રયોગ દશા પ્રાપ્ત થાય છે આત્મનિવેદન કર્યા પછી માત્ર શ્રી પ્રભુનું આલંબન રહે છે તે આલંબનની અતુલવી દશા મેળવવા લક્ષતને તલપાપડ થાય છે, તે દશા વિપ્રયોગની છે આ દશા પછી પ્રભુના સાક્ષાત વિમાણો પ્રાપ્ત થઈ શકે છે વિપ્રયોગ દશા એ ફલાતનક દશા છે

* પ્રસંગ-૬૧ *

સંયોગ અને વિપ્રયોગ બેઉ આનંદાત્મક છે- એક વાર શ્રીકલ્યાણ ભટે વિનંતી કરી કે કૃપાનાથ શ્રી સ્વામિનીજી શ્રીઠાકૈરજીને વિયોગ કેમ ઘટે? વિયોગમાં તે શ્રીસ્વામિનીજી મહાદુઃખનો અનુભવ કરે છે. શ્રી પ્રભુજી તો પરમહયાળ છે, તે વિયોગ કેમ સહન કરે છે? વિયોગમાં શું પ્રભુજીને દુઃખ નથી? શ્રી પ્રભુજીને પણ વિયોગમાં મહામહા દુઃખ છે હવે શ્રીસ્વામિનીજી તો પરમહયાળ છે, તેમજ સર્વ સામર્થ્યવાળાં છે; તે શ્રી પ્રભુજીને પોતાનો વિયોગ કેમ પડવા દે? શ્રી પ્રભુજીને દુઃખ તે શું પોતાને દુઃખ નથી? સંયોગ તો મહા-સુખરૂપ છે તેમાં શ્રીસ્વામિનીજી તથા

શ્રી પ્રભુજીની કૃપા ન ઘટે? બહુ બહુ કલંકા સંભવે, તો શ્રીઠાકૈરજીને શ્રીસ્વામિનીજી સંયોગ દૂર કેમ કરે છે? પ્રભુજીને પોતાનું સુખ તે સુખ નથી, શ્રીસ્વામિનીજીને પોતાનું સુખ તે સુખ નથી, પણ પ્રભુજીને સુખે સુખ છે; શ્રી પ્રભુજીને શ્રીસ્વામિનીજી સંયોગ કેમ ટાળે છે? વિયોગ તો શ્રીઠાકૈરજીને તથા શ્રીસ્વામિનીજીને ગમે નહિ, તે વિયોગ કેમ પડે છે? વળી સંયોગ તે તો શ્રી પ્રભુજીને શ્રીસ્વામિનીજીને ગમે છે, તે સંયોગ કેમ ટાળે છે? શ્રી પ્રભુજી તથા શ્રીસ્વામિનીજી સર્વ સમર્થ છે: બીજા સર્વ એથી ન્યૂન છે તો એમની પ્રતિકૂલ કૌણ થઈ શકે? આ વિનંતિ સાંભળી શ્રીગોકુલેશ બોલ્યા કે શ્રી પ્રભુજી તો ધર્મી છે. સર્વથી બળવત છે, તથા શ્રીસ્વામિનીજીની સુખ્ય લક્ષત છે, મારે બળવંત છે એ વાત સત્ય છે. જ્યારે શ્રી પ્રભુજી તથા શ્રીસ્વામિનીજીએ રસલીલાનો વિચાર કર્યો, ત્યારે સંદેહ ઉપજ્યો કે જ્યારે આપણે રસવશ થઈશું, ત્યારે એવું કૌણ છે કે, આપણા શરીરની રક્ષા કરશે વળી લીલામાંહે જે જે જોઈએ; તે કૌણ સંપન્ન કરશે? આ વખતે શ્રી પ્રભુજીના તથા શ્રીસ્વામિનીજીના જે ધર્મ છે, તે બધાએ હાથ જોડી દંડવત કીધા, અને શ્રી પ્રભુજીને અને શ્રીસ્વામિનીજીને વિનંતી કરવા લાગ્યા કે અમે સર્વે તમારા સેવક છીએ; જ્યારે જે આજ્ઞા કરશે ત્યારે અવશ્ય કરશું. ધર્મની આ વિનંતિ સાંભળીને શ્રી પ્રભુજીએ તથા શ્રીસ્વામિનીજીએ કૃપાને તથા સ્નેહને આગળ કરીને અધિકાર આપ્યો, એટલે બીજા ધર્મ સ્નેહને આધીન થયા. ત્યાર પછી બેઉ રસ-લીલામાં પ્રવિષ્ટ થયા. જ્યારે સંયોગ અધિક વધવા લાગ્યો ત્યારે કૃપાએ એમ વિચાર્યું કે સંયોગ અત્યંત વધતો જાય છે, તેથી બહાર અને બીતર શ્રી પ્રભુજી અને શ્રીસ્વામિ-

વિનંતિ = ભાષ્ય, આલંબન, ઉદ્દેશ્ય મિલન વિનંતિ સુદેવ્યામ.

નીજ સર્વ અંગમાંહે રસ વ્યાપશે. ત્યારે ખેડ મળીને એક થઈ જશે; સ્નેહે પણ એમજ વિચાર્યું : આથી કૃપાએ અને સ્નેહે મળી સંયોગ દુર કર્યો, અને વિયોગને આણી રાખ્યો. હવે વિયોગ વધવા લાગ્યો; ત્યારે કૃપાએ વિચાર કર્યો કે જ્યારે બહાર અને અંદર વિયોગ વ્યાપશે ત્યારે સ્વરૂપ કેમ રહેશે ? સ્નેહે પણ આમજ વિચાર કર્યો, ત્યારે સંયોગ થયો. જ્યારે સંયોગ વધે છે; ત્યારે વિયોગ નથી, અને જ્યારે વિયોગ વધે છે. ત્યારે સંયોગ નથી; આથી શ્રીપ્રભુની તથા શ્રીસ્વામિનીજ તથા સર્વ ધર્મ અધિકાર માટે કૃપાને અને સ્નેહને સર્વ માને છે, તેથી ખેડને સદાજ સદા રસલીલા ચાલે છે.

વિવેચન- આ વચનામૃત તદ્દન પ્રમેયત્વ છે. વિયોગમાં અને સંયોગમાં બન્નેમાં રસ છે વિયોગથી સંયોગમાં આનંદ આવે છે. સંયોગ એ ગળપણ છે. નયું ગળપણ હંમેશા ન લાવે. તીષુ, ખાઈ, ખાટું એ વિયોગ સમાન છે. નયું તીષુ વગેરે પણ ન લાવે. બન્ને હોય તો સામગ્રીમાં સ્વાદ આવે, તેમ સંયોગ અને વિપ્રયોગ બન્નેમાં વારાફરતીમાં જ આનંદ અને લહેજત છે. પ્રભુને પણ તેમાં જ આનંદ છે, કૃપા અને સ્નેહજ આ એક અલૌકિક ધર્મો સંયોગ પછી વિપ્રયોગ અને વિપ્રયોગ પછી સંયોગ કાવે છે. સર્વ ઈશ્વરી ધર્મોમાં કૃપા અને સ્નેહજ કુખ્ય વસ્તુ છે, એ બતાવવાનો આશય આ વચનામૃતમાં સ્પષ્ટ થાય છે.

* પ્રસંગ-૬૨ *

પ્રભુ મળના રોકનાર છડીદાર:-એક સમે પ્રસંગ ચાલ્યો, કે છડીદાર ચાર રહે છે, તે શ્રીઠાકોરજી સુધી પહોંચવા હેતા નથી તે કોણ ? એક આત્મા, એક આત્મીય કે જેનાથી

સુખ પામે, તે એ કે ઘર, સ્ત્રી પુત્ર એ વગેરે ઉપર મન રહે. એક મન ચાર તરફ થયું. તે પ્રભુજી પર શી રીતે રહે ? આત્માને સુખ થાય એવું જે કરે તેમાં મન રહે છે. બીજું આત્મીય મિત્રથી સુખ ઉપજે, તેથી સુખ પામે એટલે તેમાં મન રહે. ઘર, સ્ત્રી, પુત્ર અને મિત્ર એ ચાર બાધક છે, તે સુખ આપી પોતાનામાં મન જેવે.

વિવેચન:- જે વસ્તુ આપણને સુખ આપે છે, તેમાં આપણું ચિત્ત રહે છે. ઘર, સ્ત્રી, તથા મિત્ર હુન્યવી સુખ આપે છે. તેથી છડીદારની માફક પ્રભુ તરફ ન જવા હેતાં પોતાનામાં ચિત્તને જે ચી લે છે. માટે મનને સાવધાનતાથી પ્રભુમાંજ લીન કરવું. ઉપરનાં સર્વમાં પ્રીતી રાખવી પરે, તે તો પ્રભુ નિમિત્તેજ રાખવી. આસક્તિ તો એક પ્રભુમાંજ રાખવી.

* પ્રસંગ-૬૩ *

શ્રીઠાકોરજી ભક્તની સેવા જાણે છે:-એક વાર એક વૈષ્ણવે પૂછ્યું કે, શ્રીઠાકોરજી વૈષ્ણવની સેવા જાણે છે ? ત્યારે શ્રીઠાકોરજી કહ્યું કે, શું ઠાકોરજી કૃતઘ્ની છે કે વૈષ્ણવની સેવા ન જાણે ? શ્રીઠાકોરજી સર્વ જાણે છે.

વિવેચન:- શ્રી ઠાકોરજી મહા ઉદાર છે. ભક્તની ક્ષણ ક્ષણની સેવાનો પોતે અંગીકાર કરે છે. રજ જેટલી સેવાને મેરૂ સમાન માને છે. સેવાના પ્રમાણમાં કૃપા અને કૃપાના પ્રમાણમાં નિરોધ પ્રાપ્ત થાય છે. નિરોધ વગર અનુભવ નથી. આપણે જેમ કોઈપણ વસ્તુ સમપીએ; તે પ્રભુ અંગીકાર કરે છે, તેમ આપણે કોઈપણ પ્રકારની જેટલી સેવા કરીએ, તે સ્વરૂપાત્મક બની પ્રભુની પાસે જાય છે, મતલબ કે સેવામાત્ર સ્વરૂપાત્મક છે. તે જેવી લાવનાથી કરીએ તેવું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. ને તેનું રૂપ આપે છે.

* પ્રસંગ-૬૪ *

ઉત્તમ ભક્તનાં લક્ષણ :- એકવાર ભટે વિનંતી કરી કે, શ્રીપુરૂષોત્તમના ઉત્તમ ભક્તનાં લક્ષણ કૃપા કરીને કહો આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશ જોલ્યા કે ઉત્તમ ભગવદ્દીયનાં આ લક્ષણ છે.

સર્વ ઉપર સદા કૃપાવંત રહે, ક્યારે પણ કોઈનો દ્રોહ ન કરે. ભગવદ્દીયનો અપરાધ પડ્યો હોય તો પણ કોષ ન કરે. કોઈનો અપરાધ કરે નહિ. અને ધીજના અપરાધ સહન કરે ભગવદ્દીય જો કોષ કરે વા દુર્વાચન કહે, તો પણ જય જોલે, અને પોતાનો અપરાધ માને, દુર્વાચન સાંભળી મન માઠું ન કરે, ક્ષમા કરે. તેને પગે પડીને હાથ જોડીને મધુર વચન બોલીને ક્ષમા કરાવે ભગવદ્દીયો સાથે તથા શ્રીપ્રભુજી સાથે સાચું હીંડે. ભગવદ્દીય ઉપર તથા શ્રીપ્રભુજી ઉપર સદા ચિત્ત નિર્મળ રાખે પોતાના પુત્રાદિક તથા સ્ત્રી ઉપર પ્રભુનો સંબંધ વિચારીને ચન સમાન રાખે સર્વના ઉપકારમાં રહે. વિષયની તૃષ્ણા ન કરે. પ્રભુજી ઉપરથી તથા ભગવદ્દીય ઉપરથી મન ડગાવે નહિ, ઇદ્રિયોને જીતે, મન કોમળ રાખે, કદીપણ કઠણ કરે નહિ. સંદેહ થાય તો દીનતાથી પૂછે. પોતે પ્રસાદ માત્રનો અંગીકાર કરે. તદ્દન સ્વાર્થને માટેજ ઉદ્ધમ ન કરે. પ્રસાદ કંઈક ન્યૂનજ લે. ઘણું લેવાથી મહા આળસ, નિદ્રા તથા રોગાદિક થાય અને પ્રભુજીની સેવામાં અંતરાય આવે. મને જીતે, વશ કરે, પણ મનને વશ ન થાય. વારેવારે શ્રીમહાપ્રભુજીનું ભજનજ કર્યા કરે, સદા સર્વ કાર્યમાં શ્રીમહાપ્રભુજીજી છે, એમ સમજતો રહે. સદા-સર્વદા પ્રભુની સેવામાં તત્પર રહે. કદીપણ અસાવધન રહે. શ્રીપ્રભુજી તથા ભગવદ્દીયનું રહસ્ય પ્રકટ ન કરે ધીરજ કદી પણ છોડે નહિ

ભૂખ, તરસ, નિદ્રા ટાઢ, તાપ, કોષ, લોભ એ વગેરે તથા જે દોષો છે તેને વશ ન થાય પણ તે સર્વને જીતે. અભિમાન ન કરે. સદા ભગવદ્દીયો સાથે મૌત્રી કરવા ઉદ્ધમ કરે, સદા શ્રીકાકોરજીના સ્વરૂપને ભગવદ્દીયના સ્વરૂપને તથા પોતાના સ્વરૂપને, વિચારતો રહે, પોતે વિચારે કે હું કોણુ હતો? વળી પ્રભુની કૃપાને પણ વિચારતો રહે. આવા લક્ષણ હોય તેને ઉત્તમ ભગવદ્દીય જાણવો.

વિવેચન:- ઉત્તમ ભગવદ્દીયનાં લક્ષણ ઘણીવાર આગળ આવી ગયાં છે. ભગવદ્દીયે પોતે આ લક્ષણો વિચારી તેમાં પોતાનામાં જે ન્યુનતા હોય તે દુર કરવા પ્રયત્ન કરવો. શ્રીવલ્લભકુળનું કારણ અને મતુષ્ય જન્મ જેઉ દુર્લભ છે. માટે આ અમૂલ્ય વસ્તુ નિષ્કળ ન બચ તે તરફ ખૂબ લક્ષ રાખે તે ચતુર કહેવાય.

* પ્રસંગ-૬૫ *

મૂળ સ્વરૂપની લીલામાં સ્ફુરણા:- એકવાર ભટે વિનતિ કીધી કે ભગવદ્દીયને શ્રીપુરૂષોત્તમની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય? ત્યારે શ્રીગોકુલેશ જોલ્યા કે, શ્રીપ્રભુજીની લીલામાં સાંભળતાં સાંભળતાં થાય ત્યારે. ભટે કહ્યું કે, લીલા તો સર્વ કોઈ સાંભળે છે, પણ શ્રીપુરૂષોત્તમની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેનું કારણ અમને કહો, ત્યારે પોતે શ્રીમુખે જોલ્યા કે, લીલા તો કોઈકે સાંભળે છે. વળી લીલાનાં સ્વરૂપ જાણતા નથી, જે લીલાનાં સ્વરૂપ જાણે તો જલદી લીલાની પ્રાપ્તિ થાય. વળી વિનંતી કીધી કે લીલા તે કેવી તથા લીલાનાં સ્વરૂપ કેવાં તે અમને કહો. ત્યારે પ્રભુજીની એક લીલા કહી કે એક સમયે સખી સમેત મુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજી બેઠાં હતાં, ત્યાં શ્રીમહાપ્રભુજી પધાર્યા. મુખ્ય સ્વામિનીજીએ શ્રીપ્રભુને દીઠા. વળી પોતાના શ્રીહસ્તે સખીને શ્રીપ્રભુજીનાં દર્શન

કરાવ્યાં. શ્રીહસ્તે કરી દર્શન કરાવતાં શ્રીસ્વામિનીજનાં જે શ્રીહસ્તનાં કંકણ તે હારને લાગ્યાં, આથી તૂટ્યો, તે હારનાં મોતી વક્ષઃસ્થળ ઉપર પડ્યાં. ત્યાંથી શ્રીપ્રભુજનાં મસ્તક ઉપર પડ્યાં. શ્રીસ્વામિનીજ અટારી ઉપર હતાં. શ્રીપ્રભુજ નીચે શેરીમાં ઉભા હતા, જ્યારે શ્રીપ્રભુજના મસ્તક પર મોતી પડ્યાં, ત્યારે લોક એમ સમજ્યા કે શ્રીસ્વામિનીજએ શ્રીપ્રભુજ ઉપર મંગળ ઢાળ્યાં. ખિલોનાને બહાને મોતી નાંખ્યાં એવું લોકો સમજ્યાં, એટલે એક લીલાના સ્વરૂપની વાત છે.

એકવાર શ્રીપ્રભુજએ શ્રીસ્વામિનીજના હૃદયમાં ઉત્કંઠા ઉત્પન્ન કરી. એ ઉત્કંઠાએ મનોરથ ઉપજ્યો. શ્રીપ્રભુજને પણ એવીજ ઉત્કંઠા ઉત્પન્ન થઈ, શ્રીસ્વામિનીજને ઉત્પન્ન થઈ એવીજ ઉત્કંઠા શ્રીઠાકોરજને ઉત્પન્ન થઈ. આથી તેજ વખતે શ્રીઠાકોરજ ન્યાં સ્વામિનીજ છે ત્યાં આવી ઉભા રહ્યા. મનોરથે પ્રભુને ઉભા કર્યાં. શ્રીસ્વામિનીજએ પ્રભુને દીઠા કે પ્રભુ પણ આનંદ પામ્યા. આ વખતે શ્રીપ્રભુએ દર્શન સ્પર્શે આનંદે શ્રીસ્વામિનીજએ એને અંગે અંગે પ્રકુલિલ કર્યાં. આ મનોરથ પ્રમાણે ભેટનો શ્રીસ્વામિનીજએ અંગીકાર કર્યો, જ્યારે શ્રીસ્વામિનીજના હૃદયમાં કૃપા થઈ કે પ્રભુતું દર્શન પામે તો ભલુ થાય, ત્યારે શ્રીસ્વામિનીજએ કૃપા કરીને શ્રીહસ્તે ઉઠાવ્યો અને સખીને શ્રીહસ્તે કરીને શ્રીપ્રભુજતું દર્શન કરાવ્યું. આ વખતે શ્રીસ્વામિનીજનાં હસ્તે હારને હરખપૂર્વક જઈને આલિંગન કર્યું, આ આલિંગને હારને એમ જણાવ્યું કે, શ્રીઠાકોરજએ શ્રીસ્વામિનીજના કંઠમાં તમને રાખ્યા છે, તેણું કારણ તમે પ્રભુના છે. હવે શ્રીઠાકોરજ શ્રીસ્વામિનીજનાં કેમ માન રાખે છે અને આવીને સ્નેહ કેમ દર્શન આપે છે? હારના અંતઃ-

કરણમાં એ વાત આવી કે શ્રીપ્રભુજ અમારા છે, એ સ્નેહી છે. તેથી કૃપા કરે છે, તેથી એમને મળાય તો સારું. એમ વિચારીને કંકણને વાગીને તૂટ્યો, અને જઈને છાતી ઉપર પડ્યો; પડતાં છાતીને કહ્યું કે, પ્રભુ તમારા આલિંગન માટે આવે છે, તમે પોતાને વશ ન કરી લેશો ત્યારે છાતીએ કહ્યું, કે અમે એમ નહિ કરીએ. હવે આ વાર્તાથી હાર શ્રીપ્રભુજ પાસે ગયા. શ્રીએ આ સર્વ ચતુરાઈની વાર્તા જાણીને આદર કરીને સ્નેહ કરીને હારને પોતાના મસ્તક પર લીધો; આ એક લીલાતું સ્વરૂપ છે, આમ જુદા જુદા સર્વ લીલાનાં સ્વરૂપ છે, તે જે સમજે તેને વેગી પ્રાપ્તિ થાય. જે લીલાના સ્વરૂપને ન સમજે તેને વિલંબે પ્રાપ્તિ થાય. પ્રભુ પાસે તથા લોકત પાસે જેટલી વસ્તુ છે. તે સર્વ સજીવ છે. નિજીવ નથી પણ નિજીવ થઈ રહે છે. પણ સમયે સમયે ઉચિત સેવા કરે છે. શ્રીપ્રભુજ અને શ્રીસ્વામિનીજ ક્ષણે ક્ષણે મહા સુખ લે છે, તે સુખ સેવા માંહે રહેલું છે.

વિવેચન:-આ વચનામૃત લીલાત્મક છે, જે કે તે પુસ્તકમાં છપાવી શકાય એવું નથી. છતાં લખનાતું કારણ એટલુંજ છે કે જીવે પોતાનો અને પોતાના પ્રભુના સ્વરૂપના સંબંધનો વિચાર કરવો. લીલાની સ્કુરણ અને લીલાના સ્વરૂપની સ્કુરણા જીવને મૂળના અતુલવના સંબંધેજ થાય છે. જે જીવની જે લીલામાં સ્કુરણા થાય તે જીવ તે લીલાનો અધિકારી છે એમ સમજવું. મૂળ લીલાત્મક અતુલવજ હાલની સ્કુરણામાં કારણભૂત હોય છે. દયારામભાઈ મૂળમાં સુદેવીજ છે, શ્રીયુસાં-ઈની સાથેના પ્રાકટયમાં ન દદાસજી છે. આ પોતાના સ્વરૂપની ખબર તેમને પોતાના જીવનના છેવટના લાગમાં શ્રીમહાપ્રભુજએ દર્શન દઈને આપી હતી. જેમ મૂળ સ્વરૂપના જ્ઞાન વગરનો બાળક પણ પોતાની વૃત્તિ પ્રમાણે

રમત રમ્યા કરે છે. તેમ પોતાના લીલાત્મક સ્વરૂપની સ્ફુરણા વગર પણ દેવીજી લીલાત્મક રસ સદેહ અનુભવે છે. છેવટે તેને કોઈ સમયે ભગવત્કૃપા થતાં તે વસ્તુ ખુલ્લી થાય છે, ત્યારે તેને અનહદ આનંદ થાય છે. આ વસ્તુ અત્યંત સૂક્ષ્મ છે. ભગવદ્દીયેની સર્વકૃતિઓ મૂળ લીલાસંબંધે છે, જેને હંમેશને માટે ભગવદ્લીલામાંજ આસક્તિ છે તેની ચક્ષુઓ આ દિવ્યતા અનુભવે છે. આથીજ કહેવાય છે કે ઉત્તમ ભક્તની ક્રિયામાત્ર લીલાપરત્વે છે. આ વાત અત્યંત ગૂઢ છે. જે આપણને આટલું જ્ઞાન અનુભવમાં મુકાય, તે શુદ્ધ દેવનો અનુભવ તરતજ થાય. તદ્લીનતા માટે પોતેજ ભક્તિમાન બનવાજા પ્રયત્ન કરવો તથા સત્સંગ કરવો અને આ વિશ્વના જીવોનાં સર્વ કાર્ય લીલા દૃષ્ટિએ જોવાં જોઈએ એજ સર્વાત્મભાવ.

* પ્રસંગ-૬૬ *

લીલાનો અનુભવ કેમ થાય ? :-એકવાર ભટે વિનંતિ કરી કે મહારાજાધિરાજ, કલિ-યુગના જે પાપી જીવ અધમ તથા દુષ્ટ છે, તે સર્વથા કૃતાર્થ ક્યારે થાય તે અમને કહો. આ વિનંતિ સાંભળીને શ્રીગોકુલેશે શ્રીમુખે કહ્યું કે, જ્યારે તેવાં જીવ શુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગીય રસ લીલા યોગ્ય સર્વોત્તમ ભગવદ્દીય થાય, ત્યારે સર્વથા કૃતાર્થ થાય. આ સાંભળી ભટે પુછ્યું કે, તે જીવ તેવા ક્યારે થાય છે. ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે જ્યારે શ્રીપુરુષોત્તમ શ્રીગોકુલપ્રાણનાથ તેમ વર્ણ કરે ત્યારે તે જીવ તેવા ભગવદ્દીય થાય છે. વળી ભટે વિનંતિ કીધી કે શ્રીગોકુલપ્રાણનાથજી ક્યારે તેવા જીવ ઉપર તેવી કૃપા કરે ? આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે, જ્યારે શ્રીમુખ્ય સ્વામિનીજીને જે સખી તેની જે દાસી તેની જે ચરણરજ અથવા દૃષ્ટિ તે તેવા જીવ ઉપર

પડે ત્યારે શ્રીગોકુલપ્રાણનાથ તે જીવનું વર્ણ કરે છે. આ સાંભળી કલ્યાણી ભટે વિનંતિ કરી કે ક્યારે તેવા જીવની ઉપર દાસીના ચરણની રજ અથવા દૃષ્ટિ પડે છે ? ત્યારે શ્રીજી જોલ્યા કે, જ્યારે સખી પોતાને ઘેર મનોરથ કરે, મહોત્સવ કરે, નૃત્ય કરે, ગાન કરે, મહાપ્રસાદ લે અને લેવડાવે, વળી વિશ્રામ કરે, ત્યારે સર્વ દાસીઓ સખીનાં મંદિર ખુદારે, ઝારે તથા છિરકે છે, આવે વખતે મહોત્સવની ધૂળ અને અખીર શુભાખ તથા ફૂલ નાખવાને તથા જીવન નાખવાને ખહાર આવે છે, ત્યારે તેના ચરણની રજ અથવા દૃષ્ટિ તેવા જીવ ઉપર પડે છે. આ સાંભળી ભટે વિનંતિ કરી કે, ક્યારે સખી મહોત્સવાદિ સર્વ કરે છે ? ત્યારે શ્રીગોકુલનાથજીએ આજ્ઞા કરી કે, જ્યારે શ્રીમુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજી પોતાની કૃતાર્થતા માને છે, ત્યારે સખી સર્વ મનોરથ કરે છે; તથા મહોત્સવ પણ કરે છે. આ સાંભળી ભટે વિનંતિ કરી ક્યારે શ્રીસ્વામિનીજી પોતાની કૃતાર્થતા માને ? ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું કે, જ્યારે શ્રીમહાપ્રમુજી પોતાને સર્વથા કૃતાર્થ માને છે ત્યારે આ સાંભળી ભટે વિનંતિ કરી કે ક્યારે શ્રીમહાપ્રમુજી પોતાને કૃતાર્થ માને ? ત્યારે શ્રીજી જોલ્યા કે શ્રીપુરુષોત્તમના હૃદયમાં અલૌકિક અદ્ભુત ક્ષેત્ર છે, તે જ્યારે શ્રીમુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજીના કટાક્ષરૂપી હળથી વારંવાર ખેડે છે. અને મુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજીના સ્નેહરૂપી જે સમાર તેનાથી સર્વ પ્રકારની વિષમતા ટાળીને સમાન કરે છે, વળી શ્રીસ્વામિનીજીના જે મંદહાસ્ય રૂપી અમૃત તેથી વારંવાર સિંચાય છે તેમાં સખી રૂપી ખેડુત તે મુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજીની આતુરતાનાં ચરણ રૂપી ખીજ વાવે છે. આ ખીજથી એક અદ્ભુત આશારૂપી વેલ નીપજે છે. શ્રીમુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજીને શ્રીગોકુલપ્રાણનાથને મળવાનો જે

નિરધાર તે વેલના અંકુર છે. વળી શ્રીમહા-
પ્રભુજીની નિકટ જવાને જે શ્રીસ્વામિનીજીનાં
મુંગાર તે વેલના પ્રથમના જે જે પત્ર જાણવા,
વળી શ્રીસ્વામિનીજીનું ત્યાં જવું તે નવપદ્મવ
સમૂહ જાણવાં, શ્રીપ્રાણનાથનાં અલૌકિક રમણ
યાય છે, તે કૃણ જાણવું. વળી જે રમણરસ
લીલા અધર પાન પ્રેમહાસ્ય વિનોદ એક બીજા
સાથે છે. પ્રાણરૂપી વેલનાં જે કૃણ તેનો લોગ
જાણવો. આવી રીતે પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ આનંદ
માત્રકરપાદસુખોદરાદિ રસિકરાય શિરોમણિ
તવકિશોરરૂપ શ્રીસ્વામિનીજી સાથે યુગલ
થઈ તે આશારૂપી વેલના કૃણ લોગવે છે,
ત્યારે સર્વથા કૃતાર્થ માને છે. તે જીવ શુદ્ધ
પુષ્ટિમાર્ગીય સર્વોત્તમ રસિક કે જેનાં વર્ણ
શ્રીપ્રભુજી કરે છે. પુષ્ટિમાર્ગીય સર્વોત્તમ
સ્નેહ લીલા યોગ્ય દેહાદિક પામીને સ્નેહપૂર્વક
જેનું વર્ણ કરે છે તે જીવ શુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગીય
સર્વોત્તમ દાસ દાસી યોગ્ય ભગવદીય થઈ રાસ
યોગ્ય દેહ પામીને પ્રભુની સેવા સુખના
સસુદ્ર છે, તેમાં પ્રવેશ કરે છે. ત્રણ રૂપ મળીને
એકજ રૂપ જાણવું. તથાપિ શ્રીપ્રભુતારૂપ સ્નેહ
સ્વરૂપને આ વર્ણ છે. સ્નેહ રૂપ ને રસરૂપનાં
આ વર્ણ છે, રસરૂપ સર્વથી અધિક છે એ
લીલા પણ સર્વથી અધિક છે. આ પ્રમાણે
શ્રીલામાં પ્રવેશ થાય છે. વળી ત્રીજું એક
શ્રીપુરૂષોત્તમનું પ્રભુતાત્મક સ્વરૂપ છે; તેનું
શ્રી મહાપ્રભુજીનું એક સ્નેહાત્મક સ્વરૂપ છે.

વિવેચન:- આ પ્રસંગ પર શું વિવેચન
થઈ શકે? પ્રસંગ લીલાત્મક છે, શ્રીપુરૂષો
ત્તમની અનંત લીલાઓ છે; તે લીલાઓના
અનુસંધાનથી નિરોધ પ્રાપ્ત થાય અને તેથી
શ્રીલાનું જ્ઞાન થાય તથા અનુભવ પણ થાય.
પ્રસંગ તદ્દન મુંગારાત્મક છતાં કેટલોક ફેરફાર
કરીને લખવામાં આવ્યો છે જીવબુદ્ધિથી આવા
પ્રસંગ વિચારવાથી પરિણામ વિપરીત આવે,
માટે ભગવદ્બુદ્ધિથી અને તદ્દન નિશુભ્દ્રિથી

વાંચવાની વિનંતિ છે. અલૌકિક ઇશ્વરી યુગલ
જોડીને રસિક મુંગાર કે જે કૃણ રૂપ છે, તે
સ્પષ્ટતાથી શ્રીગોકુલેશે સમજાવ્યો છે, આવા
પ્રસંગોના મનનથી જીવ તદ્દન નિષ્કામ
થઈ જાય છે. અલૌકિક ઇશ્વર સંબંધી કામ
એજ નિષ્કામ છે. હૃદયથી અને શુદ્ધાવૈત
દ્રષ્ટિથી આવા પ્રસંગો વાંચીને વિચારવા.
આવા વચનામૃતો વાચતાં લગાર પણ
વિપરીતતા જે મનમાં આવે, તે જીવનું
પોતાનું અહિત થઈ જાય, માટે તદ્દન
નિષ્કામવૃત્તિ અને દ્રષ્ટિથી આવા પ્રસંગો
વાંચવાની મારી આ વિનંતી છે.

* પ્રસંગ-૬૭ *

પુષ્ટિમાર્ગીય પૂજા - પુષ્ટિમાર્ગીય પૂજના
ઉપચાર લખાય છે. પ્રથમ આવાહન તેનું
સ્વરૂપ, પ્રથમ મંત્ર દેવતાને પુજા માટે તેડીએ.
પુષ્ટિમાર્ગમાં આવાહન - ફૂતીને લકત પ્રભુ
પાસે મોકલે છે. તે ફૂતી પ્રથમ કહે છે કે,
પ્રભુને તેડો, તો આવે. આ વખતે વારંવાર
પ્રાર્થના કરે છે, આથી મુખ્ય લકત હસીને
કહાવી મોકલે છે કે તમે અમારી પાસે કૃપા
કરીને આવશો. આ ફૂતી આવીને શ્રીમુખ્ય
લકતનું વચન શ્રીપ્રભુને કહે છે. ત્યારે
શ્રીપ્રભુજી ત્યાં પધારે છે; આ આહવાન.

આસન-પ્રિય જે તેડયા આવ્યા છે, તે
માર્ગમાં પધારે છે. પણ પોતેશ્રી મહાકોમળ
છે. તેથી શ્રીચરણ ભૂમિપર કેમ ધરે? તેથી
લકત કમળ પાથરે છે, તે ઉપર ચાલે છે. અને
આવી ગેસે છે, તે કમળને નેત્રકટાક્ષે કરીને
દેખાડે છે. હવે અર્ધ્ય-શ્રીપ્રભુજી પધાર્યા છે.
તેથી શરીરને હર્ષ થયો છે તેથી રોમાંચિત
થાય છે. તે પુખ્તાવલી છે, ત્યાં લાવથી પ્રસ્વેત
થાય છે, તે જળ તે અર્ધ્ય છે. હવે પાદપ્રક્ષા-
લન-પ્રિયને જોઈને નેત્રથી આંસુ પડે, તે

ચરણારવિંદ ઉપર પડે. તેથી ચરણ પ્રક્ષાલન થાય તે પાદપ્રક્ષાલન. આચમન-પ્રિય હુષે કરી પ્રિયાતું અધરપાન કરે છે તે આચમન. સ્નાન-અધરપાન ઉપરાંત પ્રિય મહારસમમ થાય છે તે સ્નાન. વસ્ત્ર-પુષ્ટિમાર્ગમાં લજ્જા એ વસ્ત્ર થાય છે. લકત કહે છે કે તમે અમને મુકીને ખીજા લકતો સાથે રમો છો. એ આપને કેમજ ઘટે ? એમ કહીને પ્રિયને લજ્જા આપે છે એ વસ્ત્ર. ભૂષણ-પહેલાનાં ભૂષણ ઉતરાવીને લકત પોતાના મનોરથના ભૂષણ પ્રભુજીને ધરાવે છે તે ભૂષણ. માલા-વને હસ્તે કરીને પ્રિયને કંઠે સ્નેહ કરી ધરાવે છે તે માલા. ધુપ લકતનો દેહ તે અગર છે. તે વિરહે કરીને જલે છે. આશાએ કરીને વિપ્રયોગ લભૂકે તે ધુપ. દીપ-લકતનો દેહ દુઃખી જોઈને પ્રિયને મૂર્છા થાય છે. મનમાં આંધાધુધી થાય છે, તે અંધકાર ટાળવાને દીપ જોઈએ તેથી લકત હાસ્ય કરે છે, આ હસવાથી પ્રિયના મૂર્છાના અંધકાર ટળે છે, એ દીપ છે. લોજન-લકત આત્મસમર્પણ કરે છે, તે ઉપરાંત શ્રીપ્રભુજી હસ્તથી આત્માનો અંગીકાર કરે છે એ લોજન. અધરરમ લે છે, તે તંગેલ, એ લોજન છે. દંડવત- સુરત કીડા એ દંડવત. પ્રદક્ષિણા-સુરત કીડાએ હર્ષ પામીને લકત પ્રભુને લામણે બાય છે. તે પ્રદક્ષિણા. સ્તુતિ-સુરત કીડામાં પ્રિયતું જે જે સામર્થ્ય તથા ચતુરાઈ તેનું વર્ણન લકત કરે છે, તે સ્તુતિ. વિસર્જન-શ્રીપ્રભુજીનો અત્યન્ત સ્નેહ જાણીને મુખે કહીએ, કે આપતું અંતઃકરણ હોય ત્યાં જઈને રમો તે વિસર્જન એનું કૃણ એ કે પ્રભુજી લકતને કદાપિ ન મુકે. આ પ્રમાણે પુષ્ટિમાર્ગીય પૂજા પ્રસંગ.

વિવેચન:- પુષ્ટિમાર્ગીય સેવા પૂજામાં પ્રેમ એ મુખ્ય વસ્તુ છે સોડપ પૂજામાં કેવા ભાવ રાખીને સેવા કરવી જોઈએ તે આમાં

ખતાવ્યું છે આ ભાવથી સેવા કરવામાં આવે. તોજ તે ફલાત્મક છે માત્ર ક્રિયા કરવાથી કંઈપણ ફળરૂપ નથી, પણ એટલું તો ખરૂં કે, ક્રિયાત્મક પણ કરવાથી ફલાત્મક સુધી જઈ શકાય છે લકતની વિપ્રયોગની હાથ હે ધૂપ છે. હાથની વરાળ તે ધૂપ

* પ્રસંગ-૬૬ *

પ્રભુ પર લકતની પ્રીતિ હોય. તેટલીજ લકત પર પ્રભુની પ્રીતિ હોય છે:- શ્રીમુખે એક શ્લોકનો ભાવ કહ્યો તે એ કે શ્રીઠાકોરજી શ્રીસ્વામિનીજી પ્રત્યે કહે છે કે, તમારું પાતિ-વ્રત્ય અમારે વિષે ઉત્કૃષ્ટ છે, તમારો ભાવ અમારે વિષે છે, તે ભાવનો અમે અંગીકાર કર્યો છે, અમારા સંબંધે તમારો ભાવ અન્યથા ન થાય વળી કહે છે, કે તમે કેવાં છો ? અમારા પ્રાણ થકી પણ વહાલાં છો એમ પણજીએ કહ્યું.

વિવેચન:- પ્રભુ પર લકતની જેટલી પ્રીતિ હોય છે તેટલીજ પ્રીતિ પ્રભુની લકત પર હોય છે. તે આ પ્રસંગથી ખતાવે છે. એ યથામા પ્રવચન્તે તાંસ્તેજીવ મજામ્યહમ્ ॥ આ વસ્તુનું સત્યત્વ શ્રીઠાકોરજી અહીં ખતાવે છે પ્રેમ અને આર્તિ એકબીજાના પ્રેમીઓની સમાનજ હોય છે. પ્રભુ લકતના પ્રેમી છે માટે સમાન આર્તિ હોય છે.

* પ્રસંગ - ૬૯ *

નિષ્કપટતાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થાય:- એક સમયે કૃષ્ણહાસે પૂછ્યું કે, જીવને હાથ તો કંઈ નથી ઉપાય કંઈ સાધ્ય નથી, અને શ્રીઠાકોરજી તો કૃપા કરતા નથી હવે તેનું શું થશે ? યારે શ્રીમુખે દહ્યું કે, જો જીવનમાં નિષ્કપટતા આવે તો પ્રભુજી કૃપા કરે અને જાન પણ કરે.

વિવેચન:- જીવ જો તદન નિષ્કપટી બન્યા જાય તો શ્રીઠાકોરજી કૃપા કરે નિષ્કપટતા

એટલે નિઃસાધનતા પ્રભુના સર્વ સાધનો છે તેને પોતાના માનવાં, એ પણ કપટજ છે. જ્યારે જીવ સર્વ વસ્તુ પ્રભુની માને, ત્યારે તે નિઃસાધન બને, અને તેજ નિષ્કપટતા કહેવાય. પ્રભુત્વ છે, તે પ્રભુત્વ જ માની પ્રભુને પોતાનાં માનવા એટલે પ્રભુ કૃપા કરે અને તેજ નિષ્કપટતા.

* પ્રસંગ - ૭૦ *

સન્મુખ તથા પ્રભુ તુરતજ માન કરે છે:- એક દિવસ શ્રી મુખે કહ્યું કે શ્રીઠાકૌરવ રસદાન માટે હાથમાં લઈને ઉભા છે. વિલંબ નથી, પણ જીવે સન્મુખ થવું જોઈએ જો જીવ સન્મુખ થાય તો જીવને દાન કરતાં વાર નથી.

વિવેચન:- જીવ સન્મુખ થાય તો પ્રભુ તરતજ દાન કરે છે, સન્મુખ થયો જીવ ક્યારે કહેવાય કે જ્યારે સર્વમાંથી અહંતા મમતા ઠાઠી નાખી ક્ષત માલીકનાજ પતિવ્રતા પણાની મમતા રાખે. ત્યારે પ્રભુજી તરતજ રસદાન કરે છે. પ્રભુરસ સિવાય અન્ય કોઈ પણ ઈન્દ્રિયને પણ ખબર જ ન રહે તેજ સન્મુખતા કહેવાય.

* પ્રસંગ - ૭૧ *

નિઃસાધનતા અને ધર્માચાર- શ્રીમુખે શ્લોક કહ્યો કે ॥ નિઃસાધનકલામ્ભતા ॥ આનો માવ શ્રીમુખે પ્રકટ કર્યો. શ્રીગોકુળને વિષે પ્રભુ પ્રકટ થયાં, તે શ્રીગોકુળત્વ શું સાધન છે? ત્યારે પોતે કહ્યું કે સાધનત્વ ક્ષણ તો કાંઈ એ સ્વરૂપ નહિ, એ સ્વરૂપ તો નિઃસાધન ક્ષલાત્મા છે, શ્રીગોકુળની જે સૃષ્ટિ પોતાના સ્મરણને અર્થે પોતાની ઇચ્છાએ પ્રકટ કરી છે, તો તેજ સાધન શું વિચારે? સાધન વિચારીને જેને જેને અર્થે પોતે પ્રકટ થયા હાય તે

ક્ષણ તો મહા ન્યૂન હોય. અહીં તો પોતાનેજ ચિંતા થાય છે, કે પોતેજ ક્ષણદાન કરવા આ સૃષ્ટિ કીધી છે. તેથી નિઃસાધન ક્ષલાત્મા પોતેજ છે, તો સૃષ્ટિને સાધનની શી ચિંતા? આ સૃષ્ટિત્વ તો કશું કર્તવ્યજ નથી. આ સાંભળી પંચોળી બોલ્યા કે મહારાજ, હવે એ સૃષ્ટિને કંઈ સાધન કરવાતુંજ નહિ. ત્યારે આપશ્રી શ્રીમુખે બોલ્યા કે શ્રીઆચાર્યજીએ કહ્યું છે કે જીવે ધર્મ સાધને રહેવું. એતન્માર્ગીય જે આચાર ધર્મ છે, તે ન કરે તો ભ્રષ્ટ થાય. જેમ એતન્માર્ગીઓ એકાદશી નથી કરતા તેમ થાય, માટે એતન્માર્ગીએ ધર્મ સહિત રહેવું.

વિવેચન:-જેઓ પોતાને મોટા પ્રેમીઓ માનીને આચાર ધર્મ નથી પાળતા, તેમને આ વચનામૃત બહુ સમજવા જેવું છે. આચાર એજ ધર્મત્વ લક્ષણ છે. પુષ્ટિમાર્ગીય આચાર ન પાળનાર પતિત થાય છે. એકાદશીવ્રત વગેરે ખરાખર નિયમિત કરવાં જોઈએ. તેમજ ણીજશૌચાચાર પણ ખરાખર પાળવાં જોઈએ. ક્ષણની ઇચ્છાના ત્યાગ પૂર્વક સ્વધર્મ સમજીને સર્વ કરવાતું છે. સાધન કરતાં કરતાં ને સાધન છતાં નિઃસાધન પણાનો વિચાર કર કર કરવો તં નિઃસાધનતા.

* પ્રસંગ - ૭૨ *

સ્વરૂપાસક્તિ વગર સ્વાક નહિ:- એક દ્રાવિડી અંદરૂડ મહા પંડિત આંગ્યો તેણે એક શ્રીમહાપ્રભુજીત્વ સ્તોત્ર કીધું, તેમાં રસમાર્ગીય સ્વરૂપ કરીને વર્ણન કયું ત્યારે પંચોળીએ શ્રીજીને પૂછ્યું કે રાજ, એ તો કાંઈ વૈષ્ણવ નથી? છતાં રાજના સ્વરૂપત્વ વર્ણન શાથી કયું? ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે એ સ્વરૂપ જાણ્યો નથી તો શું થયું? પણ સર સ્વતી તો છે, એટલે કાંઈતું જુઠું જોડે

વિવેચન:- આ પ્રસંગ વિચારણીય છે. જ્ઞાની જ્ઞાનથી વર્ણન કરે, પણ સ્વરૂપના વિજ્ઞાન (અનુભવ) વિના કશું નહિ. સ્વરૂપનું જ્ઞાન તો પ્રભુની કૃપાથી થાય અને વિદ્વાન તો સરસ્વતીની કૃપાથી થવાય, પણ અનુભવ વગરની વાણી પોપટ જેવી છે. વિદ્વાન હોય તો વિદ્વતા બતાવે, પણ સ્વરૂપાસક્તિ વિના તેમાં સ્વાદ ન આવે. શ્રીમહાપ્રભુજી અગ્નિ સ્વરૂપ હૃદયમાં પધારે તો હૃદય પીગળે ને રસની ખબર પડે. હૃદય પીગળે તોજ રસ આવે. રસ ઘન હોય ત્યાં સુધી તેનું પાન ન થાય. અગ્નિ સ્વરૂપ શ્રીમદાચાર્યજી ઉરમાં પધારે ત્યારે પ્રેમ પીગળી રસ થાય અને સ્વરૂપની મજા ભોગવાય. વિદ્યાર્થી બુદ્ધિ વધે, પણ પ્રેમ ન વધે તે તો પ્રભુના રસિકોના સત્સંગથી વધે. સત્સંગથી પ્રેમદેવ પ્રસન્ન થાય.

* પ્રસંગ - ૭૩ *

પ્રભુનો શ્રવણ પ્રભુનું શરણ સ્વીકારે:- એકવાર ગોધરાના શિવજીભાઈએ વિનંતિ કરી કે જે રાજ, મને એક વાર શ્રામુખે કહો કે તું અમારો છે. આ સ બળી ગોકુલપતિએ મુસકાઈને પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે, તું અમારો છે તેમાં શો સંદેહ? અમારો હતો તે અમારે ઘેર આવ્યો છું. નહિ તો શી રીતે આવું? તું જે ગામમાં રહે છે તે ગામમાં બીજા લોકો કઈ થોડા રહે છે? તે બધા કેમ ન આવ્યા અને તું કેમ આવ્યો? તું આવ્યો એટલે અમારો છું તેમાં શો સંદેહ?

વિવેચન:- જેનો સંબંધ જેની સાથે હોય તેજ તેને શરણે ભય છે શ્રીકૃષ્ણ શ્રીગીતા-જીમાં પણ એમજ કહે છે કે જે જેનો અંશ હોય તે તેને જ લજે છે, તેમ શ્રીમદાચાર્ય શ્રીના માર્ગમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના સંબંધવાળા શ્રવણ શરણે આવે છે, માટે શરણે આવ્યા

પછી કોઈ બાબતમાં સંદેહ ન રાખવો. શરણથી આપણે પ્રભુનાજ હતા તે પરખાઈ આવ્યું. પ્રભુએ આપણો અંગીકાર કર્યો. પ્રભુના શ્રીઅંગ સાથે સબંધ છે, એટલે પુષ્ટિ મકતે હું પ્રભુનોજ છું, એવો દ્રઢ વિશ્વાસ રાખવો નાના બાબકને જેમ જ્ઞાતિની ખબર નથી હોતી પણ જ્ઞાન થતાં તેની ખબર પડે છે તેમ આપણી અજ્ઞાન દશામાં પ્રભુ સાથેના સંબંધની ખબર નથી પડતી, પણ સમયે તે સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે જ. અતિથી સ્વરૂપની ખબર પડે.

* પ્રસંગ - ૭૪ *

અમર સ્વરૂપાસક્તિ ને ક્ષણિક દેહાસક્તિ:- એક વાર શ્રીકાકુર દ્વારમાં કલ્યાણ ભટ્ટ ખંભા-જીએ પૂછ્યું કે પ્રથમ શ્રી અચાર્યજીના સેવક હતા, શ્રીગુસાંઈજીના સેવક પણ હતા. પણ આજના રાજના વૈષ્ણવોના અંતઃકરણનો પ્રકાર દેખાય છે; તેવા પહેલા નહતા. ત્યારે પોતે કહ્યું કે આતો કળનો સમય છે.

વિવેચન:- શ્રીગોકુલેશ પોતાના સેવકોમાં અને શ્રી મહાપ્રભુજીના ને શ્રીગુસાંઈજીના સેવકોમાં તારતમ્ય બતાવે છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ અને શ્રીગુસાંઈજીએ પોતાના ભક્તો પાસે પ્રમાણમાં વર્તન રાખ્યું હતું; જ્યારે શ્રીગોકુલેશ પ્રમેય વર્તન પ્રસંગોમાં ને વાર્તાલાપોમાં બતાવ્યું છે, પોતાના સ્વરૂપનો આનંદ શ્રીગોકુલેશ એટલો બધો પ્રકટ પોતાના ભક્તોને આપ્યો કે જેથી શ્રીગોકુલેશે લીલા વિસ્તારી ત્યારે કેટલાકની દેહ પણ ન ટકી રહી. શ્રીમહાપ્રભુજીએ લીલા વિસ્તાર્યો પછી પણ અલૌકિક સ્વરૂપે પોતાના ભક્તોને અનુભવો આપ્યા છે, જ્યારે શ્રીગોકુલેશના સંબંધમાં લીલા વિસ્તારતા ભક્તોની દેહ છુટી ભય છે આવી બાબતોનું રહસ્ય શ્રવણ બુદ્ધિ શું સમજી શકે? અનહક પ્રેમ

વિયોગ સહન કરી શકતો નથી; અને કરી શકે તો જાણુ' કે અંદરથી પ્રભુ' ખાસ યોગ્ય મળે છે.

* પ્રશ્ન-૭૫ *

પ્રભુ ભક્તેન્દ્રાપૂરક છે:- એક વાર શ્રીગોકુલેશે વલ્લભદાસ જ્યોતકીને કહ્યું કે સ્વપ્ન અધ્યાય જુઓ. ત્યારે પુછ્યું કે કોણે કરેલો જોઈ ? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે મહાદેવજીકૃત જુઓ. આ સાંભળી વલ્લભદાસે વિનતિ કરી કે રાજ, મહાદેવજીકૃત મળતા નથી પ્રદાકૃત છે, તે ધણા મળે છે, તે જોઈએ ? આ સાંભળી શ્રીમુખે કહ્યું કે અવધ જુઓ. આ સાંભળી કલ્યાણ ભટ્ટે વિનતી કરી કે રાજ તો શ્રીગોકુલેશજી હા, ને આ તો જીવ છે, એ કહે છે તે પ્રમાણે કહો છા. અને રાખો છો, એ શું કહેવાય ? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે, શ્રીકાકોરજીને જે શ્રીગોકુલમાં પ્રાકટ્ય છે, તે ભક્તને હિત છે. બીજા અંશ કળાઓ અવતાર થયા છે તેના જીભ કામ છે, અને આ તો શ્રીપુરૂષોત્તમજી પ્રાકટ્ય છે. એના ભક્તોના હિત નગર જીજી કામજ નથી. એવું શ્રીમુખે કહ્યું.

વિવેચન:- આજે પણ શ્રીગોસ્વામી બાળકો ભક્તોની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે, તેજી કારણ ઉપરના વચનામૃતથી જાણાય છે. પ્રભુ પુષ્ટિ-માર્ગમાં ભક્તને આધીન છે, એટલે ભક્તની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે એમાં નવાઈ નથી. શ્રીદયારામભાઈ કહે છે કે-

શ્રીબલ્લભ કુલકે બંધમે, સખહી બલ્લભરૂપ
સ્વઅશે અશેષ મળે, સ્વમાહાત્મ્ય શ્રીબલ્લભરૂપ
(ભક્તિવિધાન ગ્રંથ તુક ૧૮)

આ પ્રાકટ્યો પુષ્ટિમાર્ગમાં છે, તે સર્વ પ્રભુના સ્વરૂપ સ્વરૂપનાં છે. શ્રીગોસ્વામી

બાળકોતું વર્તન આજીબાજીના માણસોની વિનતી પ્રમાણે હોય છે, તેજી કારણ આ છે, આચાર્ય સ્થાનને વિભૂષિત કરનાર આચાર્ય સ્વરૂપ છે.

* પ્રશ્ન-૭૬ *

ભક્તિવસ્તુ સ્વાભાવિક છે:- એક દિવસે શ્રીમુખે કહ્યું કે પુષ્ટિ જીવને અલભ્ય વસ્તુનો ઉદ્યમ કરવો સુલભ છે, તેમાં પ્રયત્ન કે મહેનત શી ?

વિવેચન:- પ્રભુ અલભ્ય છે, જે જીવ પ્રભુના છે, તેમને મેળવવાનો ઉદ્યમ કરવો એ સુલભ છે, કહેવાતું તાત્પર્ય કે ભક્તિવસ્તુ સ્વાભાવિક છે. જેમ આંખને જોતાં કોઈ શીખવતું નથી કાનને સાંભળવાતું કોઈ શીખવતું નથી. નાકને સ્વાસ લેવાતું અને જીભને ચાખવાતું પણ કોઈ શીખવતું નથી તેમ પ્રભુના શ્રીઅંગનાં અવયવરૂપ પુષ્ટિભક્તને પણ પ્રભુ પર પ્રેમ રાખવો કે સેવા કરવી શીખવવી પડતી નથી. “જે કોઈ પ્રેમ અંશ અવતરે પ્રેમ રસ તેના ઉરમાં કરે” આ દયા-રામભાઈની ઉક્તિ પ્રમાણસર શ્રીગોકુલેશ ભતાવે છે. પ્રવાહી અને મર્યાદા જીવને પ્રભુ દુર્લભ છે, અલભ્ય છે, જ્યારે પુષ્ટિ ભક્તને સુલભ છે એ સ્પષ્ટ છે.

* પ્રશ્ન-૭૭ *

વિનન કરે તેવા કાયે કરવા:- એકવાર એક વૈષ્ણવે મનમાં વિચારી રાખ્યું હતું કે શ્રીગોકુલેશ સંધ્યાવદન કરીને ગાઠી ઉપર આવીને જોસે, તે વખતે પ્રથમ વચન શું કહે છે તે સાંભળી તે પ્રમાણે કરીએ. હવે ચતુરરાજ પધાર્યા, અને આવીને ચોકમાં બેસતાંજ શ્રીમુખે કહ્યું કે, જીવે તેજ કરવું કે પોતાને જે વિનરૂપ ન થાય. એ વાતને એક સંકેત કર્યો.

વિવેચન:-જીવ સ્વભાવથીજ દુષ્ટ છે, તેને પરિણામની ખબર નથી પડતી, તેથી તર્કો કરીને ગમે તેમ વિચારે છે, પણ પોતાને લક્ષિતમાં વિધનરૂપ ન થાય. એવાજ કામ કરવા ભ્રેષ્ઠ છે. લક્ષિતમાં વિધન પડવું એજ પુષ્ટિ માર્ગમાં પાપરૂપ છે. માટે પવિત્ર કાર્યો કે જે મનુષ્ય જન્મમાં વિધનરૂપ ન થાય એવાંજ કાર્યો હંમેશા કરવા ભ્રેષ્ઠ છે. અનન્યતા સિદ્ધ થાય તો બધાં કાર્ય સુલભ થાય છે. આ વાત યાદ રાખવી.

* પ્રસંગ-૭૮ *

મન અભ્યાસ વડે પ્રભુમાં લાગે:- એક વાર શ્રીપાતે પૂછ્યું કે મહારાજ, મન ચરણારવિદમાં શી રીતે રહે ? ત્યારે આપે આજ્ઞા કરી કે સુરત કરી કરી ચિત્ત માંચ લાવે અને અભ્યાસ કરતો રહે, તો આવે. જેમ કુવાની પર પાપાણુના થાળાને દોરીના કાપા પડે છે, તેમ મન પર પણ અભ્યાસથી અસર થાય છે, જો પત્થર પર અભ્યાસી ઘસારો પડે, તો મન પર પણ અભ્યાસથી ચરણારવિદની અસર કેમ ન પડે.

વિવેચન:-જેમ વિદ્યાઅભ્યાસ વડેજ આવડે છે. તેમ મન પણ અભ્યાસ વડેજ વશ થઈ પ્રભુમાં પેસે છે, ધીમે ધીમે તે બધું બને છે. શ્રીકૃષ્ણને અર્જુન શ્રીગીતામાં કહે છે કે વાયુની પેઠે મન જીતવું કઠણ છે, ત્યારે પ્રભુ કહે કે અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય એ બે વડે એ જીતી શકાય આ શ્રીગોકુલેશ બતાવે છે.

* પ્રસંગ-૭૯ *

પ્રેમનો સંદેશો ઉરતું વિરહ દર્દ છે :- એક દિવસ શ્રી ગોકુલેશને કલ્યાણ ભટ્ટે પૂછ્યું કે મહારાજ, ઠાકોરજી શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર ત્યાં મથુરામાં અને મુખ્ય ભક્તો શ્રીગોકુલમાં

રહે, અને એટલા દિવસનો સંબંધ છતાં શ્રીઠાકોરજીએ કોઈ માણસ સાથે સંદેશો પણ ન મોકલ્યો ત્યાર પહેલાં અને ત્યાર પછી કોઈનેજ મોકલ્યો તેનું શું કારણ. એમના ઉપરથી હેતુ ઘટ્યું કે ધરુણ નકિ આમાંનું કયું કારણ હશે તે કૃપા કરીને દહો.

આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે એવું કોઈ મળ્યું નહિ કે જેની આગળ મુખ્ય ભક્ત સંબંધી જે સનેહ તેનું હાઈ પોતાનું પરમ શુદ્ધ પ્રકાશ કરી નિરૂપણ કરાય અને તે વાર્તા જઈ ત્યાં પહોંચાડે. અને વળી ત્યાંની સાંભળીને અહીં પહોંચાડે. એવો વજ્ર છાતીનો ઘાણી મહા કઠોર કોઈ મળ્યો નહિ. એક તો અહીંનું દુઃખ સાંભળીનેજ ન જીવે. છાતી ફાટે. અને કદાપિ અહિંથી જીવે તો મુખ્ય ભક્તની આગળ કહેતાં કેમ કહેવાય ? અને કદાપિ કહ્યું તો પછી મુખ્ય ભક્તના (વિયોગ) દુઃખ સાંભળી શી રીતે જીવે ? અને ન જીવે તો સંદેશો કોણ પાછો લાવે ? માટે કોઈને ન મોકલ્યો.

એક તો પોતાનું શુભ પ્રકાશમાં આવે, અને ફરી તેનો સંદેશો પણ ન મળે. પછી ઉદ્ભવજીને કઠણ ચિતવાળા અને કઠોર છાતીવાળા જાણીને મોકલ્યા, પણ એમની આગળ પોતાનું હાઈ ન કહ્યું, જોગને વિષે ગોખ્ય વચને કરી કહી મોકલ્યું, જેમ વિષ એક ઠામડાંમાં મુકી ઠામડી લપેટી કોઈના હાથમાં આપીએ. અને કહીએ કે તું એ ઠામડી ફલાણુને આપજે એમ ભઈજતાં તો જતાર. કાંઈ સમજણુ ન પડે તેમ પોતાનું દુઃખ જોગને મિષે લપેટી ઉદ્ભવ સાથે મોકલ્યું અને તેજ ઉદ્ભવે મુખ્ય મુખ્ય ભક્તો આગળ કહ્યું અને પછી તેનો પ્રકાર ભ્રેષ્ઠ તેવા કઠણ ઉદ્ભવનું પણ મન આદ્ર થયું.

વિવેચન:-પ્રેમને સંદેશો હૃદય છે. વાણી દ્વારા વિયોગના દુઃખનો સંદેશો મોકલી શકાય નહિ. પ્રેમને માપ ન હોઈ શકે. જો સ્નેહહૃદય વળું ન શબ્દથી થઈ શકતું હોય, તો સ્નેહ માપી શકાય. એક જણે નૂજહાંને પૂછ્યું કે જહાંગીરમાં તમે અને તમારામાં જહાંગીર એવું શું દેખી રહ્યાં છો કે જેકે એક બીજામાં મુગ્ધ છો? નૂજહાંએ કહ્યું કે તને તે નહિ સમજાય જહાંગીરનું અને મારું હૃદય તું બની જાય તો તને ખબર પડે તે બનવું કઠણ છે. આમ પ્રેમનું હાર્દ સંદેશથી ન જ મોકલાય. ઉદ્ધવજ્ઞાની હતા તેથી તેમની જોડે જ્ઞાનમાં પ્રેમ છુપવી યોગ દ્વારા સંદેશો મોકલી પોતાના હૃદયનું દર્દ ગોપીજી ન મોકલ્યું. ગોપીજીને એ પણ ઉદ્ધવને પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રેમનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું અને ઉદ્ધવજ્ઞને કઠણ છતાં પીગળાવ્યા. પ્રેમને સંદેશો ઉરની વિરહ આગ છે.

* પ્રશ્ન - ૮૦ *

લગવદ્વાર્તા એ વ્યસન છે:- એકવાર શ્રીગોકુલેશજીને કહ્યું કે, પાત્ર વિના રાજ કોને હૃદય વાત કહો? ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે જે સત્પુરુષ છે તે પ્રભુની વાર્તા કહ્યા વિના ન રહે. જેમ કોઈ લક્ષ મારે, તો લક્ષથી ચોટ લાગે કે ન લાગે, પણ પોતાનું વ્યસન તો નિવૃત્ત કરે. ત્યારે યુનાથદાસે કહ્યું કે આપ તો આપનું વ્યસન નિવૃત્ત કરો છો. ચોટ લાગે તો લાગે આ સાંભળી આપ મુસકાઈ દ્યા.

વિવેચન- લગવદ્ લબન એ એક વ્યસન છે, કહેનારથી વણીવાર કહ્યા વિનાં નથી રહેવાતું પણ યોગ્ય જીવ હોય તો તેને એ વાર્તાની ચોટ લાગે છે નહિ તો કહેનારનું વ્યસન તો નિવૃત્ત થાય, શ્રીગોકુલેશથી વાર્તા કહ્યા વિના નથી રહેવાતું; તેની ચોટ કોઈ વિરલાને લાગે સલેલીયાઓને તો તે સામાન્ય

વાતચીત સમાન છે. વાર્તા સ્વરૂપાત્મક વસ્તુ છે, તે તેના અધિકારને સ્વરૂપાત્મક બની ક્ષણ આપે છે. અનધિકારીને તેમાં આસક્તિ ન હોવાથી ક્ષણ રૂપ નથી થતી. ભુખ્યાને ભોજનથી તૃપ્તિ થાય છે, અપચાના રોગ-વાળાને ભોજન લાલ નથી કરતું.

* પ્રશ્ન - ૮૧ *

માર્ગમાં જીવો છે તે અનુસરતા નથી:- એકવાર પોતે સ્વેચ્છાથી આચાર્ય થઈને જોલ્યા કે અહાં હાં, હાં, એ તાદશી શ્રીઆચાર્યજીનો માર્ગ તેમાં જીવ અનુસરે. તો પણ આજ કેમ (ક્ષણમાં) વિલંબ છે? કે સ્વાનંદના દાનમાં કેમ નિલબ હશે? પણ ખબર નથી પડતી કે જીવનો શો દોષ છે? આ સાંભળી કલ્યાણલટ ખંભાળીઆએ વિનંતિ કરી કે, જીવો આ માર્ગમાં અનુસર્યા તો ખરા. ત્યારે આપશ્રીએ શ્રીમુખે કહ્યું, કે અનુસરવાની વાત તો ક્યાં છે, માત્ર માર્ગમાં આણી રાખ્યો.

વિવેચન:-પુષ્ટિલકિત ઉચ્ચ હોવા છતાં ક્ષણમાં વિલંબ કેમ થાય? આ પ્રશ્નના નિકાલમાં શ્રીગોકુલેશ કહે છે કે જીવ પુષ્ટિને ક્યાં અનુસરે છે, માત્ર માર્ગમાં જ રહે છે. પુષ્ટિ સિદ્ધાંતો પ્રમાણે ચાલવું એ નાની સુની વાત નથી. શ્રીગોકુલનાથજીને પણ આચાર્યએ એવો જવાબ આપ્યો હતો કે સેવા તો આપ બેટા (શ્રીમહાપ્રભુજી) અને શ્રીગુસાંઈજી) કરી ગયા અને સાપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા. મનલબ કે હવે સેવા નથી રહી, પણ સેવામાર્ગ રહ્યો છે, સેવામાર્ગમાં શ્રીગોકુલેશ છે, એમ આચાર્યએ જણાવ્યું, એ વસ્તુ ઉપરના વચનામૃતમાં શ્રીગોકુલનાથજી જણાવે છે. પુષ્ટિ પ્રમાણેનું વર્તન અસાધારણ વસ્તુ છે સેવા ન તજ કે એક તરફ સેવા કરતો જાય અને સાથે

બીજી તરફ ચોધાર અશ્રુ નીકળતાં જાય. સંયોગમાં ને વિપ્રયોગમાં સાક્ષાત્ લીલાસની રચનામાં જીવ વિહ્વળ થાય તેજ સેવાનું ફળ છે.

* પ્રસંગ - ૮૨ *

અવિદ્યા શી રીતે જાય ? :- એકવાર શાણામાઈએ પૂછ્યું કે મહારાજ જીવની અવિદ્યા કેમ જાય ? ત્યારે આપશ્રીએ શ્રીમુખે કહ્યું કે જે જીવે અવિદ્યા જાણી છે તેની મર્ષ છે.

વિવેચન:- જે અવિદ્યા જાણે છે, તેની અવિદ્યા જતી રહે છે જે માણસ અમુક વસ્તુ વિષ છે એવું જાણે, તે તે વસ્તુ પાસે ફરી નજ જાય. તેનાથી દુરજ રહે છે. તેમ જે અવિદ્યા કે જે વિષ જેવી છે, તેને જાણે છે, તે અવિદ્યાથી દુરજ રહે એ સ્વાભાવિક છે. વિદ્યા આવે ત્યારે અવિદ્યા જાણે.

* પ્રસંગ - ૮૩ *

શ્રીમહાપ્રભુજીની અને શ્રીગુણાંજીની તથા તેમના સેવકોની અધિકતા:- એકવાર શ્રીકૃષ્ણદ્વારામાં કલ્યાણુ લટે વિનંતી કરી કે પ્રથમ શ્રી આચાર્યજીના અને શ્રીગુણાંજીના સેવક હતા તેમને કેટલાક પ્રકારના અનુભવ હતા, ને આજ કંઈ જણાતું નથી તેનું શું કારણ હશે ? આ સાંભળી શ્રીમુખે બ્રાહ્મણ કે જેવા આજ અમે પુરુષોત્તમ છીએ; તેવા આજ અમારા સેવક છે.

વિવેચન:- આ વચનામૃતમાં શ્રીગોકુલ નાથજી પોતાનાથી શ્રીમહાપ્રભુમાં તેમજ શ્રીગુણાંજીમાં અધિકતા બતાવે છે. વળી પોતાના સેવકો કરતાં શ્રીમહાપ્રભુ અને શ્રીગુણાંજીના સેવકોની અધિકતા પણ બતાવે છે, પોતાનું સ્વરૂપ અહીં સમયાનુસાર જીવોની અયોગ્યતાને લઈને શ્રીગોકુલેશ છુપાવે છે.

અને પોતાનું સ્વરૂપ છુપાવી પોતાના સેવકોને અયોગ્યતાને લઈને અનુભવ નથી આપતા તે વહિતની પેઠે કહે છે, અથવા અનુભવ મળવા છતાં સ્નેહી બુખ્યોજ રહે છે, તેવી સ્થિતિ પણ કલ્યાણુ લટની હોય જે અનુભવી છે, તેનાથી કલ્યાણુ પણ અનુભવ વગર નથી રહેવાતું; તેથી પણ આમ બોલ; બીજી રીતે શ્રીગોકુલેશ શ્રીમહાપ્રભુજીમાં ને શ્રીગુણાંજીમાં તથા પોતાનામાં લિનન લાવ મટાડવા પણ આમ કહેતાં હોય.

* પ્રસંગ - ૮૪ *

પ્રભુ પર જેનો સ્વાભાવિક સ્નેહ છે, તેજ ખરો ભક્ત છે:- એકવાર સ્વેચ્છાએ શ્રીમુખે કહ્યું કે જાણી કરીને શ્રીકૃષ્ણ સાથે સ્નેહ કરે છે, તંના ભાગ્યનો પાર નથી, પણ જેને સહજ સ્નેહ છે, તેની તે વાતજ શી કહીએ ?

વિવેચન:- ગુણુ અથવા શકિત જાણીને પ્રીતિ થવી એ નૈસર્ગિક પ્રીતિ નથી, નૈસર્ગિક પ્રીતિ તે સ્વાભાવિકજ હોઈ શકે, એવી આત્માસ્વરૂપ ઇશ્વર પર પ્રીતિ હોવી અને તે પણ નિરૂપધિ પ્રીતિ હોવી એની તે બલિહારી જ છે. આવી પ્રીતિજ નિર્ગુણ પ્રીતિ કહી શકાય.

* પ્રસંગ - ૮૫ *

શ્રીમુખે ઔપધ પ્રેમજ છે:- એક વાર સ્વેચ્છાએ દયા કરીને કહ્યું કે સ્નેહ છે, તે કેવો છે અને કેવી રીતે થાય છે ? જેમ ઘોડાને દાણા ખવરાવીએ અને ઘોડાના દાંત તળે કાંકરો ચાચ અને પીધી ઘોડો ચમકીને ચઢી જાય, આ ચઢ્યા ઘોડાનું ઔપધ અથવા ઉપાય નહિ. તેમ જેને સ્નેહ ઉપજે, તેનો બીજો ઉપાય જ નહિ.

વિવેચન— પ્રેમ એ નિસ્સો છે, પ્રેમનો નિસ્સો ચઢ્યો ઉતરે નહિ, પ્રેમ સદાં વૃદ્ધિજ પામે. કદીજ ઘટેજ ન હે. વિયોગમાં પણ તે તો વિયોગાગ્નિથી પોષાય છે. તેથી શ્રી ગોકુલેશ આ વચનામૃતમાં કહે છે કે જેને પ્રેમ પ્રકટયો, તેને પ્રેમીના સંબંધ સિવાય બીજો પ્રેમ દર્શને કપાયજ નથી. પ્રેમી વિયોગમાં પણ પ્રેમીના અનુસંધાન વડે જીવી શકે છે.

* પ્રસંગ-૮૬ *

પ્રભુનું સ્વરૂપ ભક્તો પાસે વર્ણવાય :-
એક વાર બંસીધર લાખીયા ક્ષત્રિય વૈષ્ણવને કોઈની સાથે બોલવું પડ્યું, ત્યાં આગળ એ વૈષ્ણવે શ્રીમહાપ્રભુજીનું પ્રાકટય વિશદ (પ્રકટ) કરીને કહ્યું, અને આ વાત આવીને શ્રીજીના આગળ કરી, કે મહારાજ, એક બહિષ્કૃત સાથે મારે બોલવું પડ્યું. ત્યાં મેં રાજનું પ્રાકટય પ્રકટ કરીને કહ્યું. આ સાંભળી શ્રીમુખે આજ્ઞા કરી કે બહુજ ખોટું કયું. ત્યારે તેણે કહ્યું કે રાજ, શા માટે યુરૂં કયું? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે સ્વેચ્છતા ડરથી કોઈ ગામમાં કોઈ એકાંત જાય અને ડરી રહેયો હોય, તેને કોઈ ખતાવી દે; તો તેને બહુજ યુરૂં લાગે, તેવીજ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજીનું પ્રાકટય દેવી સૃષ્ટિને નિમિત્તે એટલે કારણે છે. કોઈ આસુરી સૃષ્ટિમાં પ્રકટ કરે તો પ્રભુને ખરાબ લાગે.

વિવેચન—કેટલાક પૂછે છે કે ચોવીસ અવતારોમાં શ્રી મહાપ્રભુજીનું કેમ જણાવ્યું નથી? તેમને માટે આ વચનામૃત સુંદર છે. ચોવીસ અવતારો મર્યાદા દૃષ્ટિના છે, પણ શ્રીમહાપ્રભુજીનું પ્રાકટય તો તદ્દન પુષ્ટિ છે. એટલે તે સ્વરૂપનું પ્રભુત્વ માત્ર પુષ્ટિસૃષ્ટિજ અનુભવી શકે, અને માની શકે, જેમ શ્રી

કૃષ્ણની શક્તિ અને આનંદ તેમના અનુભવી ભક્તોજ જાણી શકે, અને માની શકે, તેમ આ સ્વરૂપ પ્રાકટય પણ તેના અનુભવથીજ જાણી અને માની શકે. બીજા આસુરી જીવોના આગળ કહેવાથી ઉલટું મરકરી રૂપ લાગે, અને ખેદ થાય. કૃષ્ણદાસ મેઘનને શ્રીમહાપ્રભુજીનું પૂર્ણ પુરૂષોત્તમત્વ પોતાના મૂળના ગુરુ પાસે પડછાથી ખતાવતાં ફેલટો ખેદ થયો હતો. માટે પ્રભુની વાતો દેવી સિવાય બીજા પાસે નજ કરવી જોઈએ.

* પ્રસંગ-૮૭ *

પ્રભુ પરના પ્રેમની પ્રજ્વળતા પ્રેમીનેજ ખબર છે :- એક વાર શ્રીગોકુલેશ શ્રીકાકુરદ્વારમાં મંદિર ઉપર ખલીનું ઘર છે, ત્યાં સંધ્યાવદન કરતા હતા તે વખતે શુભરાતથી ભાઈ ત્રીકમભાઈ આવ્યા, સાથે સાથે પણ બીજો ઘણો હતો, આથી વૈષ્ણવોથી ગલી ભારાઈ ગઈ હતી, આથી દિનકરે કહ્યું કે આગળ જાઓ. ભીડ શા માટે કરી રહ્યા છો? ગલીઓ રોકી રહ્યા છો, જળધરીઆને ઓવડાવશો. આવું ઘણું ઘણું કહ્યું. શ્રીગોકુલેશ સંધ્યાવદનમાં હતા, તેથી બોલ્યા નહિ. આથી પંચોલીએ દિનકરને કહ્યું કે દિનકર ભાઈ, તમે શા માટે ખીજો છો? આ લોક પાંચસે સાતસે ગાઉથી આવે છે. બીજા સાધન તો જપ તપ તો ત્યાં પણ કરે. જો પ્રભુનાં દર્શન કરવા હોય તો અહીંઆ ન આવે તો ક્યાં જાય? આ વાત સાંભળી શ્રીદયાસાગર ગોકુલેશ બોલ્યા, કે પંચોળી, એ દિનકર શું જાણે? જે ચતુર હોય તે જાણે. પછી એક સ્લોક કહી ભાવ કહ્યો કે જે બાંજણી છે, તે પ્રસુતિની પીડામાં શું સમજે? જે લણ્યો નથી, તે લણ્યાના શ્રમને શું જાણે? તેમ આ દિનકર શું સમજે?

વિવેચન:- સ્ત્રીઓ આપણા મંદિરોમાં દર્શન કરતાં જે જે કરતી હોડે છે, તે સામાન્ય જીવોને મશ્કરી જેવું લાગે, પણ તેમના હૃદયનો ભાવ ક્ષણતો જેની જાણવાની શક્તિ હોય તેજ એ વસ્તુ જાણી શકે લાંબે વખતે પ્રભુનાં દર્શન કરવાથી કશાતું ભાન ન રહે, અને પ્રભુમાં લીન થઈ જવાય, તેની ખબર શત દિવસ પ્રભુ પાસે રહેનાર કે જેને પ્રીપણુ વસ્તુ સામાન્ય થઈ ગઈ હોય તેને ખબર પડતી નથી. જેઓ પ્રેમીઓને દર્શનમાં પજવાણી કરે તેઓ ઠીક નથી કરતા. ઘણાં મંદિરોમાં આપટીયાઓ જાણીને ઘણાં વખતે દર્શનમાં વિધન કરે છે. તેમણે આ વચનામૃત જુખ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. દર્શન વખતે આપટીયાઓએ દર્શન કરનારને વ્યવસ્થા કરી આપવાની છે. વિદ્ય કરવાતું કાર્ય તેમણું નથી. ઘણી વાર ધનવાનોને ધનની લાલચે દર્શનમાં આગળ ઘુસાડવામાં આપટીયાઓ પોતાનો ધર્મ સમજે છે, અને બિચારા ભાવિકો દર્શન માટે ટાંપી રહે છે, તે વખતે માંખી થાય તો આપટીયાઓ વિદ્ય કરે છે. ભગવાનના દરબારમાં દર્શન કરવા આવનારને પ્રસન્ન કરીને વિદાય કરવો એ જ વ્યવસ્થાપકોતું કર્તવ્ય છે.

* પ્રસંગ - ૮૮ *

ઉલ્લેખ કરીથી કરો- એકવાર શ્રીગોકુલેશ શ્રીઠાકોરદ્વારમાં ઉપર મંદિરમાં સંખ્યા-વંદન કરતા હતા. ત્યાં ભીંતપર એક મંકોડો ચઢતો હતો અને ખસી પડતો હતો, અને વળી પાછો ચઢતો હતો, આ જોઈને દિનકર હસ્યો. આ જોઈ શ્રીગોકુલેશે પૂછ્યું કે શું છે ? આ સાંભળી દિનકરે કહ્યું કે જે, એક મંકોડો છે તે ભીંતથી ખસી પડે છે અને વળી ચડે છે. આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે કહ્યું

કે લલો છે કે ચઢવાતું છોડતો નથી. પડે છે ને વળી ફેર ચઢે છે માટે લલો છે. એવું જ જોઈએ.

વિવેચન:- પ્રયત્ન કરવાથી જ વસ્તુની પ્રાપ્તિ છે, જે નાસીપાસ થાય છે, તેતું કાર્ય ફળીભૂત થતું નથી. લાલ થાય કે હાની થાય, પણ સેવાભાવે કર્તવ્ય કરવાથી પરિણામે તો લાલજ થાય છે. જે નાસીપાસ થાય છે, તે નામદં છે. મરદ જેરલાલ છતાં નાસીપાસ નથી થતો. વળી લગવન-માર્ગમાં તો આ વસ્તુ જુખ ઉપયોગી છે. વિવેક-પૈર્યાશ્રયતું દુઃકમાં જ્યાં આ વચનામૃતમાં શ્રીગોકુલેશ એક મંકોડાના દાખલાથી બતાવે છે.

* પ્રસંગ - ૮૯ *

પ્રભુના પક્ષમાં દુષ્ટનો પણ પ્રભુ નાશ ન કરે :- તેજ સ્થળે બેઠાં બેઠાં શ્રીમુખે કહ્યું કે શ્રીપ્રભુજીનો અંગીકાર સર્વથી જલવંત છે. શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર અને બલરામ ખેત્રતા હતા. ત્યાં પ્રલંબાસુર દૈત્ય ગોવાળીઆતું રૂપ ધરીને ઘાત કરના આવ્યો અને ગોવાળીઆઓમાં પેસીને રમવા લાગ્યો. તે શ્રીઠાકોરજી પાસે આવ્યો, તેથી દુષ્ટ પુદ્ધિ દૈત્ય હતો, છતાં પોતે ન માર્યો અને બળલદ્ર પાસે મરાવ્યો. એવી પક્ષમાં આવ્યો તેની કાન રાખી.

વિવેચન:- ગમે તેવો ખરાબ હોય પણ પ્રભુના તરફ આવ્યો, એટલે અલય આપનાર પ્રભુ તેને શી રીતે મારે ? આથી પોતે આ રાક્ષસ દુષ્ટિ પ્રભુનો નાશ કરવા આવ્યો હતો છતાં પ્રભુએ તે મનમાં આણ્યું નહિ, અને પોતે ન મારતાં પોતાતું પણ અથવા કાની રાખવા બળલદ્રજી પાસે મરાવ્યો. કહેવાની મતલબકે કોઈ પ્રભુના તરફ મશ્કરીમાં

કે દુર્ભાવે જાય, છતાં પ્રભુ પોતે તેને દુઃખ નહીં દે. પ્રભુ એવા મહા ઉદાર છે. માટે મહેદાર અસ્તિત્વવાન કહેવાય છે

* પ્રસંગ-૯૦ *

દીનતાથીજ પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય:-એકવાર જલધરામાં લાટે વિનંતિ કરી કે જીવને પ્રભુની પ્રાપ્તિ કેમ થાય? આથી શ્રીગોકુલેશે કૃપા કરીને કહ્યું કે, શાસ્ત્રો ચાર પ્રકારનાં છે, એક તે લૌકિકને અલૌકિક કહે છે એક કરે છે શ્રીકૃષ્ણ અને કહે છે અમે અલૌકિક કરીએ છીએ; એક ભગવદ્ગીર્ણા આદરે છે અને સર્વ કરે છે, પણ પોતાના કર્યાનું અભિમાન લાવે છે, સર્વથી ખરાબ છે તે બહુ બાધક છે તેનામાં ભગવદ્ગીર્ણા કેમ આવે? ભગવદ્ગીર્ણા આચરતાં કુટુંબ પડે છે તેનું જીવ શું કરે? વળી આગળ કલ્યાણ લાટે વિનંતિ કરી એટલે શ્રીગોકુલેશે કહ્યું. જેમ એરાકી ઘોડો હોય અથવા સારી જોડ બળદ હોય પણ તેને ચાખજો ભેંજો, ચાખખા વિના ખરાબર ચાલે નહિ, તેમ ઉત્તમ ભગવદ્ગીર્ણા સંગતીથી તેને સંઘનો સામજો લાગે, ત્યારે તે બાધક ન થાય. ઉત્તમના સંગથી બાધક ન થાય; નહિ તે અવશ્ય બાધક થાય. તે કેવી રીતે થાય? જેમ ડાળ પર રહી ડાળનું મૂળ કાપે; પછી તે કોઈ પર વળી નીચે વાધ જોડા છે પડતા થાણે જ ખાય જાય આમ તેનો નાશ થાય છે, જે અલૌકિક કરે છે તે એમ જાણે છે કે હું લૌકિક કરું છું. અભિમાન લાવતો નથી. તે સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. જે લૌકિકતા જાણે છે તે દીનતાને પ્રાપ્ત થાય છે જે કરે છે લૌકિક અને માને છે અલૌકિક તેમનું નાશ થઈ જાય છે.

વિવેચના:- લૌકિક કરે અને અલૌકિક માને તે તો ડાળ પર બેસીને ડાળ કાપે અને નીચે પડે, તો વાધ ભરજો એના જેવી સ્થિતિનો

કહેવાય, લૌકિક અને અલૌકિકનું લિપ્તવ સત્સંગ વડે સમજાય સત્સંગથી જીવને હું પદ આવે નહિ અને સેવામાં પણ હું પદ ન આવે પોતે દીનતાથી સેવા કરે તોજ અતુભવ થાય પ્રભુના સંબંધ પૂર્વક પ્રભુ કરાવે છે, એમ માની પોતાની નિઃસાધનતા અતુલાવી એ અલૌકિકતા છે.

* પ્રસંગ-૯૧ *

પ્રભુનું સુખ વિચારે તેની મરણ પ્રમાણે પ્રભુ કરે:-એકવાર શ્રીરઘુનાથજીનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે શ્રીગોકુલેશે શ્રીમુખે કહ્યું કે જાનકીજીને શ્રીરઘુનાથજીને પૂછ્યું કે, સૌ કોઈ તમારી મરણ પ્રમાણે કરે છે તો તમે જેની મરણ પ્રમાણે કરો છો એવા કોણ છે? અને એવો હોય તે મને બતાવો, આથી એક શ્રીરઘુનાથજીનો સેવક હતો, તેને હાથે રાગ થયો; આથી સેવા છોડીને ગુદો રહ્યો, અને સ્ત્રી સેવા કરવા લાગી; હવે હાથે તો પર નીકળવા લાગ્યું. ત્યારે દૂરથી દર્શન કરવા લાગ્યો કેવટે શરીરમાંથી દુર્ગંધ નીકળવા લાગી, ત્યારે મહિરમાંજ આવવાનું બંધ કર્યું હવે જ્યારે બહુજ દુર્ગંધ નીકળી ત્યારે ઘેરથી બહાર રહેવા ગયો. આ વખતે શ્રી રામચંદ્રજી તેની પાસે આવ્યા, આ જોઈ તે દૂરથી બોલ્યો કે આઘા આવશે તો મારા પ્રાણ નીકળી જશે આ સાંભળી જાનકીજીને કહ્યું કે આની મરણ પ્રમાણે હું કરું છું. પછી શરીર સાર થઈ ગયું એટલે સેવા કરવા લાગ્યો.

વિવેચના:- પ્રભુનું સર્વ પ્રકારનું સુખ વિચારે તેની મરણ પ્રમાણે પ્રભુ વર્તે છે. ઉપરનો સેવક દરેક વખતે પ્રભુનું સુખ વિચારે છે. પોતાને રાગ થતાં પ્રભુને ગ્લાનિ થાય માટે દૂર રહ્યો. દુર્ગંધ નીકળ ત્યારે દર્શન

પણ ન કરવા લાગ્યો. અને છેવટ શરીરની બહુ ખરાબી થઈ ત્યારે પ્રભુને દુર્ગંધ આવે માટે ઘર છોડીને ગામ બહાર રહેવા ગયો. પ્રભુ પધાર્યા, ત્યારે પોતાનાં દર્શનનો આનંદ તો ક્યાંય ગયો, પણ પોતાના શરીરની દુર્ગંધ પ્રભુને લાગે માટે પાસે આવવાની ના કહી. ધન્ય છે, આવા નિર્ગુણુ લકતોને, કે જેઓ પોતાના પ્રભુત્વ સુખ વિચારે છે, તેવાની ઈચ્છા પ્રમાણેજ પ્રભુ કાર્ય કરે છે.

* પ્રસંગ-૯૨ *

પ્રભુની પ્રસન્નતાનો કે અપ્રસન્નતાનો આધાર આપણી માન્યતા પર નથી:- એક વાર નાથુશાહે શ્રીગોકુલેશને વસંતની પરેશમણી કરી, અને પોતે નાથુશાહે શ્રીમસ્તક પર તેલ મૂક્યું. તે શ્રીગોકુલેશને ન ગમ્યું, આ અરુચિ બેઈને સર્વ વૈષ્ણવોએ નાથુશાને કહ્યું કે તમે અયોગ્ય ક્યું. શ્રીગોકુલેશને અરુચિમાં તેલ મુકીને અપ્રસન્ન કર્યા. આ વખતે નાથુશાહે પોતાનો દોષ પડ્યો, એમ જાણ્યું, અને રાત્રે સુખશયામાં પોતેશ્રી પોઠયા ત્યારે વિનતી કરી કે જે રાજ, મેં આપને અપ્રસન્ન કીધા, આ સાંભળી શ્રીજીએ કહ્યું કે ક્યારે? ત્યારે નાથુશાહે કહ્યું કે, મેં તેલ આગ્રહ કરીને મૂક્યું, તેથી આપશ્રી અપ્રસન્ન થયા. આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે જે હું અપ્રસન્ન હાઉં તો તું મને કશું કરી શકે ખરો?

વિવેચન-ઘણી વાર આપણી મતી પ્રમાણે આપણે પ્રભુનો વિચાર કરીએ છીએ. પ્રભુની અપ્રસન્નતામાં આપણાથી પ્રભુની સેવાજ ન બની શકે, તેમ દર્શન પણ ન બની શકે. માત્ર કાંઈ કારણસર પોતે શિર ધુણાવ્યું હશે. ત્યારે અન્ય સેવકોએ અપ્રસન્નતા માની લીધી, પ્રભુનો વિચાર આપણા હૃદયની શક્તિ કે યોગ્યતા પ્રમાણે કરીએ. એજ આપણી વિચિ-

ત્રતા છે. પ્રસન્નતાની બાબતમાં પણ એમજ સમજવું. પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તો પણ સ્વેચ્છાથીજ, જીવની કૃતિ કશાજ કામની નથી. જીવ પ્રભુને પ્રસન્ન કરવાની શી કૃતિ કરી શકે? જીવ તો ક્ષણે ક્ષણે અકાર્ય કરે છે, તે પ્રભુ મનમાં લાવે તો તેનો પાર ક્યારે આવે ને જીવની ગતિ થાય ક્યારે?

* પ્રસંગ-૯૩ *

અનન્યતા:- શ્રીમુખે લવાજીની વાત કહી, લવાજી સૌ કાજ કરી આવે. પણ મોહ કરીને કશુંજ ન જણાવે. શ્રીગુસાંઈજીએ એનો ભલામણુ પત્ર કોઈના ઉપર લખ્યો, પણ લવાજીએ એમની સાથેનો વહેવાર લગાર પણ ન જણાવ્યો ખાસ કરીને શ્રીગુસાંઈજીએ પૂછ્યું. ત્યારે ઉત્તર દીધો કે રાજશ્રીનો કહેવાઈને હવે એનો કહેવાઉં?

વિવેચન:- શ્રીગુસાંઈજીએ લવાજીના કાર્ય બાબત કોઈના પર ભલામણુપત્ર લખ્યો. પણ લવાજીએ તે પત્રવાણા સાથે સંબંધજ ન રાખ્યો. શ્રીગુસાંઈજીએ પૂછ્યું, ત્યારે ઉત્તર આપ્યો કે આપ સર્વ સમર્થ છો. ને હું વળી એનો આશરો ક્યાં કરૂં? આ અનન્યતાને ધન્ય છે. પ્રભુના કહેવાયા પછી કોઈ પણ પ્રકારની લાલચે ખીજના બનવું એ અનન્યતા નથી. અનન્યતા તો એકજ ઈશ્વરમાં હોય. પ્રભુ શું કરવા અસમર્થ છે કે આપણે ખીજની આશા કરીએ?

* પ્રસંગ-૯૪ *

સર્વાત્મસાવર્થી પ્રભુનો આનંદ મળે:- સર્વાત્મભાવ એવો મોટો પદાર્થ છે, કે જેને લીધે પ્રભુને છોડીને બીજી કોઈ વસ્તુ અનુસંધાન રહે નહિ. જેમ ઋષિપત્નીને માટે એટલો ઉદમ કર્યો, ગ્વાલ મોકલીને સૌને ખાલાવી અને તેઓ એકલી પ્રભુના કાર્યમાં

રોકાઈ. ગોપીજનોને પણ સર્વાત્મભાવની સિદ્ધિ પછી સ્વાનંદનું દાન કર્યું.

વિવેચન:-સર્વાત્મભાવ એટલે મન, પ્રાણ અને ઇન્દ્રિયો સાથે પ્રભુમાં લીન બની જવું; પ્રભુની લીલા કે પ્રભુ સિવાય બીજું કંઈજ નથી, એવો અનુભવ થવો, તે સર્વાત્મભાવ છે. જ્યાં સુધી મનને ઇશ્વર સિવાય બીજું વસ્તુ છે, એવી પણ ખબર રહે છે, ત્યાં સુધી પ્રભુની પ્રસન્નતા મળી શકતી નથી, આવી સ્થિતિ તેજ વ્યસની દશા છે. યજ્ઞ કરનારા ઋષિઓની પત્નીઓ પોતાના પતિની પણ આજ્ઞાનું ઉદ્દાંધન કરી શ્રીકૃષ્ણની પાસે સામગ્રીઓ લઈને ગઈ. આવું કાર્ય તેમનામાં શ્રીકૃષ્ણ પત્નેના સર્વાત્મભાવી તેમનો પાવર હતો, તેથી કરી શકી. દેહના સંબંધવાળા લૌકિક પતિ કરતાં આત્માના સંબંધવાળા પ્રભુ પતિ સાચા પતિ છે. લૌકિક પતિનું સતીત્વ તે દેહનું સતીત્વ છે, તે સતીત્વ સાચું નથી. કારણ કે દેહ છુટતાં તેનો વિયોગ છે. જ્યારે આત્માનું ઇશ્વરી સતીત્વ યુગોના યુગો સુધી અમર છે, માટે તે સર્વથી આગળ છે. જે પતિ ઇશ્વર પર પ્રીતીવાળો ન હોય, એટલુંજ નહિ, પણ પોતાની સ્ત્રીને સેવામાં વિદ્ધન કરે તેવા પતિથી તે સ્ત્રી સ્વતંત્ર રીતે પણ પ્રભુનું ભજન કરે તો તે દુષિત નથી. વળી જે સ્ત્રી માયાવી સ્વભાવથી પતિને સેવામાં મદદ ન કરે, તો તેવા પતિએ પણ તેવી સ્ત્રીથી ઉદાસીન રહી પોતાના જીવનું કલ્યાણ કરવા પ્રભુની સેવા કરવી. અલૌકિક દૃષ્ટિએ વિવાહિત સ્ત્રી યુરૂપનો સંબંધ માત્ર ભગવત્સેવા માટે છે. નહિ કે એક બીબાનાં લૌકિક કે ક્ષણિક સુખનાં પોષણ માટે છે. પ્રભુ પણ પ્રેમના બળથી પ્રભુ સિવાય બીબાની દરકાર ન કરનાર જીવોની સ્વાનંદના દાનની સવડ પોતેજ કરે છે. એ વસ્તુ પણ આમાં સ્પષ્ટ થાય છે.

* પ્રસંગ-૯૫ *

અન્યથી વાતો શુભ નાખવી:- એક વાર શ્રીમુખે કહ્યું કે પાંચેક વર્ષ પરની વાત છે. અહીં ટીલો હતો, ત્યાં કોઈ કોઈ ગ્વાલ રહેતા હતા. એક વાર અહીં ભારે દુકાળ પડ્યો અને તેથી બધા નાશી ગયા. આ વખતે અહીં એક પ્રાહ્માણુ હતો, તેણે વિચાર્યું કે મારી પાસે અન્ન તો નથી, હું તો જ્યાં જઈશ. તો ત્યાં પણ મરી જઈશ તો આ સ્થળ શા માટે છોડું? એમ કરતા એક દિવસ ઉપવાસ થયો. બીજે દીવસે લીલા સંયુક્ત દર્શન થયાં. ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે તું અહીં કેમ રહ્યો છે? આ સાંભળી તેણે કહ્યું કે મારી પાસે અન્ન તો નથી તો આ સ્થળ શા માટે છોડું? આથી પાતળ આપી અને કહ્યું કે કોઈને કહીશ નહિ. જે કહીશ તો મરી જઈશ. અવધિ દુકાળની પિસ્તાડીસ દિવસની હતી, તે વીતી એટલે બધા લોકો આઠ્યા એટલે તેને પૂછવા લાગ્યા કે તું શાથી જીવતો રહ્યો? આમ પૂછવા છતાં તે તો જવાબજ ન આપે, ન કહેવાતું કારણ એ કે ના કહેવાની આજ્ઞા પ્રભુની હતી, જે કહે તો મરી જાય. આમ છતાં લોક તો બહુ પાછળ પડ્યાં. આથી તે ગોઠ્યો, ચાલો ક્ષીયમુનાજીમાં કહું એટલું કહેતામાં તો પ્રાણ નીકળી ગયા, આ વસ્તુ આવી છે. માટે આપણી વસ્તુ કોઈ બીબાને ન કહીએ.

વિવેચન-અનુભવની વાત કોઈ અન્યને ન કરવાની શ્રીગોકુલેશ આમાં બતાવે છે. કરવાથી તેનો ભ્રમ નાશ પામે છે શાસ્ત્રો પણ કેટલીક બાબતો શુભ રાખવાની કહે છે, તે પ્રમાણે શુભ રાખવી જોઈએ, પણ તે ચોર એટલે અન્ય પાસે શુભ રાખવી જોઈએ. ઘણીવાર અનુભવની વાતો નાસ્તિકોને કે તર્કવાદીઓને

મશ્કરી જેવી લાગે છે. માટે તેવાઓ પાસે તેવી વાત ન જ કરવી જોઈએ. ઉલટી બાધક થાય.

* પ્રસંગ-૯૬ *

પ્રેમ વસ્તુ પ્રાણહર છે:- એકવાર સ્નેહની વાત ચાલી. ત્યારે પોતે બોલ્યા કે, સ્નેહ તે અનિર્વાચનીય વસ્તુ છે. તેની અવસ્થાજ સિન્ન છે, એક કોઈ સ્નેહી જતો હતો. તેની આંખમાંથી આંસુ જતાં હતાં. આને બીજા કોઈએ કહ્યું, કે તું ક્યાં ચાલે છે? ત્યારે એણે સમાધાન ક્યું કે શરીરમાં જળ છે. તે ચાલે છે. હવે થોડું દુર ગયો. એટલે આંખમાંથી લોહી વહેવા લાગ્યું, ત્યારે કહ્યું કે લોહી ચાલે છે. પછી મરવા લાગ્યો, તો કહ્યું કે હવે મરું છું, એટલે બીજે પૂછ્યું કે, આ શું! ત્યારે પેલા સ્નેહીએ કહ્યું કે યોગેશ્વર પ્રાણ રોકીને દેહ છોડતા નથી તો શું થયું? જો એનામાં સ્નેહ હોય તો ખબર પડે, યોગીયોની એવી અવસ્થા પણ આવા વિયોગના તાપમાં નથી. (પ્રાણ ટકાવવા જેટલી) એટલું કહી તે સ્નેહી-જનને પ્રેમમાં પ્રાણ તજ્યાં.

વિવેચન:- પ્રેમીને આશ્રવાસન હોય નહિ, પ્રેમી પ્રેમીના સંયોગ માટે દેહ પણ વહાલી ન કરે, પોતાના દેહને ત્યાગ પણ વિયોગમાં દુઃખથી થાય. સ્નેહ વસ્તુ જ પ્રાણ હર છે. પ્રેમીનો પ્રાણ પ્રેમીને મળવા જવા દેહમાંથી નીકળી જાય, અને જ્યાં હોય ત્યાં મળે ત્યારે જ શાંતિ મળે.

* પ્રસંગ-૯૭ *

પ્રેમ વસ્તુ દુઃખક છે:- શ્રીમુખે કહ્યું લીલાવતીનો ભરથાર પર સ્નેહ હતો, જ્યારે રાજ દ્વારે જતો; ત્યારે લીલાવતી જરૂખા પર ચઢીને દ્રષ્ટિ પસારીને જોતી. પળવાર પણ વિયોગમાં કળ પડતી નહિ તેના ધણીના

મનમાં એ પાંખડ કરે છે. કે સાચું છે, તે તપાસવાનું મન થયું, તે એક દિવસ ખાવા બેઠો હતો અને લીલાવતી પીરસતી હતી. આ વખતે કોઈ સ્ત્રી રડતી હતી. ત્યાં પેલા પુરૂષે કાન ધર્યાં, અને કહ્યું કે, એનો પુરૂષ મરી ગયો છે, તેથી કોઈ કુવડ રડે છે. આ સાંભળી લીલાવતીએ કહ્યું જેનો ભરથાર મરે, તે ક્યાં સુધી જીવી શકે? સાંભળતાં જ પ્રાણ જાય નહિ કે પછી રડવું પડે? આ વાત પરથી તેના ધણીએ લીલાવતીની પરીક્ષા કરી.

વિવેચન-પ્રેમ વસ્તુ પ્રાણહર છે, અહિ લૌકિક દાખલાથી ઉદ્કૃષ્ટ પ્રેમની દશા શ્રીગોકુલેશ સમજાવે છે. પ્રેમીના વિયોગમાં પ્રાણ ટકવો મુશ્કેલ છે. સ્નેહીને આવી વાતો સમજાય. જળવિના માછલી તરતજ તરફડીને પ્રાણ તજે છે, સ્નેહીની સ્નેહીના વિયોગમાં એજ દશા. શ્રીકૃષ્ણ સ્વધામ પદ્યાર્યા ત્યારે વાત જાણતાં જ કુંતાજીની દેહ છુટી આ પ્રેમની પરિસ્થિતિ છે.

* પ્રસંગ-૯૮ *

પ્રેમીનાં વિયોગમાં પ્રાણ છૂટ્યા:- શ્રીમુખે કહ્યું લીલાવતીની પરીક્ષા કરી. કારણ કે તે પાખંડ જાણતો હતો, પણ વાત તો સાવ સાચી હતી, જ્યારે તેનો ધણી બહાર જતો, ત્યારે અરૂખે ચઢીને જોતી, જ્યારે અદશ્ય થતો, ત્યારે મૂર્છામાં પડતી. હવે એકવાર તેના ધણીએ હરણુ મારીને પોતાનું વસ્ત્ર તેના રૂધિરથી પલાળીને ઘેર મોકલ્યું. આ રૂધિરવાણું વસ્ત્ર દેખતા લીલાવતીનાં પ્રાણ છુટી ગયા. ત્યાર પછી લીલાવતી અંધ કયો છે, અંધ કરનારો આ પ્રેમ વસ્તુ શું જાણે કે તે શું કરી જાણે? આણે કેવી અવસ્થામાં દેહ છોડી તે તો ભગવાન જાણે. આવી વાતો નીરસ અવિશ્વાસી શું જાણે?

વિવેચન-આ જાળતમાં ગયા વચનામૃતનું વિવેચન બસ છે. આવો પ્રેમ જો હોય તો તે અલૌકિક બની જતાં પણ વાર નથી લાગતી. આવા પ્રેમી જગતમાં મળવા કઠણ છે, તો અલૌકિક સતીત્વવાળા પ્રેમી તો કોઈ વીરલજ હોય છે. પ્રેમ વસ્તુ ગ્રંથકાર ન જાણી શકે. પ્રેમ વસ્તુ હૃદય વડે અનુભવ ગમ્ય છે. ઉરનાં ઉંડા પ્રેમીઓની દશા કંઈ ઓર હોય છે. તેનું ક્ષણ વિરહની આગ છે, પણ તેમાંજે જીવને કંઈ ઓર સ્વાદ આવે છે, એ આગમાં મહા સ્વાદજ છે. તે પ્રેમી જાણે.

* પ્રસંગ-૯૯ *

પ્રેમ પ્રાણ તળવે છે:- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે, એક બ્રાહ્મણ મહાવનનો હતો, તેનો મિત્ર આગ્રમાં એક વાણીઓ હતો. આના સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે કહ્યું કે એ તો મુઓ, આટલું સાંભળતાં હાય કરતાંજ પ્રાણ નીકળી ગયો.

વિવેચન-પ્રેમ પ્રાણહર છે, આ પ્રેમ ઘણોજ ઉંચો છે. મુઆ પછી પ્રેમીના વિયોગના વિચારે પ્રાણ તળવા એ કોઈ વસ્તુ પરના શ્રેષ્ઠ પ્રેમનું નિશાન છે, આવા પ્રેમીઓ ભુતળ-પર મળવા દુર્લભ છે. આ વડે શ્રીગોકુલેશ પ્રેમની ઉત્કૃષ્ટતા બતાવે છે.

* પ્રસંગ-૧૦૦ *

વહાલાનો વિયોગ અસહ્ય છે:- શ્રીમુખે કહ્યું કે, એક બ્રાહ્મણનો દીકરો હતો, તે ગ્વાલીયર ગયો હતો. ત્યાં તે વેશ્યા સાથે આસકત થયો, વેશ્યા પણ તેનામાં આસકત થઈ. તેથી તે ત્યાંજ રહ્યો, ત્યાર પછી કેટલેક દિવસે તે છોકરાનો બાપ તેને લેવા ગયો. પણ છોકરો આવે નહિ, વેશ્યા આવવા ન હે. આથી તેનો બાપ આગ્રહ કરીને લઈ આવ્યો. આથી વેશ્યા તેને વિદાય કરવા આવી, તે એક

વડના મૂળ પાસે વળગીને ઉભી રહી, અને પેલા છોકરાને જોવા લાગી. છેવટે જ્યારે તે બ્રાહ્મણનો દીકરો દેખાતો બંધ થયો. એટલે વેશ્યાના પ્રાણ નીકળી ગયા. તે સ્થાન અત્યારે પણ વેશ્યાનો વડ કહેવાય છે.

વિવેચન-આ વાત ઉંચા પ્રેમની છે. તે વેશ્યાનો પ્રેમ બ્રાહ્મણ પર ખુબ હતો આવા ઉંચા પ્રેમમાંજ દેહત્યાગ સંભવી શકે છે. આવો સાચો પ્રેમ અમર ઈશ્વરની સાથે હોય તો પ્રભુ તેને સ્વાનંદનું સંયોગાત્મક સુખ આપે છે. ઈશ્વર, ઈશ્વરનો પ્રેમ અને પ્રભુ પ્રત્યેનો પ્રેમ સર્વ અમર અને સ્વરૂપાત્મક છે. માત્ર અહીં શ્રીગોકુલેશ ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમમાં વિયોગ સહન નથી થતો તો અલૌકિક પ્રેમીથી ઈશ્વરનો વિયોગ કેમજ સહન થાય એ બતાવે છે. આવા લૌકિક પ્રેમીઓ અલૌકિક માર્ગમાં પણ જલદી આવી શકે છે.

* પ્રસંગ-૧૦૧ *

ભગવદ્દીપે કેમ આસનું ?:- ભગવદ્દીપે સદા પોતાના હાથમાં પ્રભુ રાખીને ચાલવું. ક્ષણ પણ પ્રભુને ન ચુકવા. કારણ કે ક્યે વખતે દેહ છુટી જાય તેનો ભરોસો નથી.

વિવેચન-ભગવદ્દીપે સદાજ સદા પોતાના હાથમાં પ્રભુ રાખીને ચાલવું, કે જેથી પ્રભુ-માંજ ચિત્ત રહે, તો ગમે તે વખતે દેહ છુટી જાય તો ક્ષિર નહિ. આજ કારણથી આપણા માર્ગમાં ક્રિયામાત્ર સેવાભાવે કરવાનો આદેશ છે. પ્રભુસેવાની ભાવનાથી કાર્યો કરવાથી પ્રભુ ક્ષણ પણ ન વિસરાય.

* પ્રસંગ-૧૦૨ *

સાચો સ્નેહ અપરાધ જોવા છતાં ઘટે નહિ:- એકવાર શ્રીમુખે શ્લોકમાણિએ કહ્યું "આવિર્ભવ દિનેન ચેન ગતિઃ" એનો અર્થ રાજ

કહીએ. આપશ્રી જોલ્યા કે જે સ્નેહ કંઈ હોય છે, તે સહજ જ હોય છે. જે સ્નેહ ભગવદ્વિગ્રહથીજ હોય છે તે અપરાધથી ઘટે નહિ, અને સમાધાનથી વધે નહિ. અમૃત પણ સ્નેહ આગળ તુચ્છ છે. વિવિધ સુખ જેને લીધે દૂર થાય, અને ખબર પણ ન પડે, એવી વાત પ્રેમની છે. પછી કહ્યું કે કોઈને હૃદય ન આપીએ. જેટલી વસ્તુ મેળવીએ, તેનું જતન કરીએ. તો ન ભય. એકવાર થોડુંક હૃદયદાન કરીને પરીક્ષા કરીએ. એટલું જો જીવે શકે, સંઘરી રાખે, તોતો આગળ અધિક આપીએ. માટે નિવેદનીએ વિચારવું કે હું કોણ અને કોનો છું? અને વળી માફ શું કર્તવ્ય છે? જેમાં માફ કલ્યાણ હોય તેજ મારે કરવું. રાત દહાડો ધર્મનો વિચાર કરવો.

વિવેચન સ્નેહ વસ્તુ સ્વાભાવિક છે, પ્રેમી જન્મે ત્યાંથીજ પ્રેમી હોય છે. પ્રેમમાં સાધન કંઈ વધઘટ કરી શકે છે. પણ મૂળમાં પ્રેમ હોય તોજ.

વ્યતિષ્ઠિતિ પદાર્થાનાન્તરઃ કોઽપિ હેલુ
નં સ્વલ્લુ બહિસ્વાધીન્પ્રીતયઃ સશ્રયન્તે ॥

ખહારની ઉપાધિએ પ્રેમમાં કારણભૂત નથી હોતી, પણ કોઈ અંતરનો હેતુજ પ્રીતિનું કારણ હોય છે. પ્રેમ દોષ ન જુએ અરે પ્રેમીના દોષ પણ સાચા પ્રેમીને ગુણ લાગે. આપણે બીજાના દોષો જોઈએ છીએ, તેનું કારણ તેના પર પ્રીતિ નથી હોતી. આપણા આત્મા પર અથવા આપણા છોકરા પર પ્રીતિ હોય છે તેથી તેના દોષો હોય છે તે પણ છુપાવીએ છીએ, અથવા ઢાંકીએ છીએ. આથી જે વિશ્વપ્રેમી કે પ્રભુપ્રેમી કે સર્વાત્મભાવવાળો હોય છે તેને કોઈના દોષ જણાતા નથી. કોઈના કોઈને તે કહે છે તો તે તેના હિતને માટેજ કહે છે. નહિ કે હૃદયમાં કડવાશ લાવીને

કહે છે. વળી પ્રેમીએ હંમેશા ભોળા હોય છે, તે બહુજ વિશ્વાસુ હોય છે, આથી ઘણીવાર કમાયા છે, માટે તેમણે પરીક્ષા કરીને પ્રીતિ કરવી કે દાન કરવું. વળી પોતાનું કર્તવ્ય પણ ક્ષણે ક્ષણે વિચારવું. પોતાના સંબંધનો વિચાર કરી તે સંબંધ હીપે તેવું વર્તન રાખવું, એમ શ્રીગોકુલેશ આ વચનામૃતમાં કહે છે.

* પ્રમંગ-૧૦૩ *

પ્રભુ પણ ભક્તને નિરખતાં દ્રવી જાય છે:- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું. કે શ્રીગુસાંઈજીના વખતમાં બનારસમાં બે સ્ત્રીઓ આવી. શેઠ પુરૂષોત્તમદાસ અને ગોપાળદાસની બેટીઓ. તેમને જોઈને શ્રીગુસાંઈજીની આંખમાં જળ આવ્યું. આ જોઈ એક વૈષ્ણવે પૂછ્યું કે રાજ, એના ઉપર બહુજ કૃપા શાથી છે? આ સાંભળી શ્રીગુસાંઈજીએ કહ્યું, કે તેઓ અહીં રહે છે. એમના પરની કૃપાનું કારણ કહ્યું ન ભય. આ સાંભળી આખી સભા રસે રેલાઈ ગઈ.

વિવેચન:- શ્રીપુરૂષોત્તમદાસની બેટીને નિરખતાં પૂર્વની બધી યાદી આવી. વળી તેમના પર કૃપાનું કારણ પૂર્વજોના સંબંધ છે. ભગવાન ભક્તને દેખે છે, તો તરત પ્રભુનું હૃદય પણ દ્રવી જાય છે, તેમ અહીં બન્યું છે. ખરી રીતે જોતાં કૃપાનું કારણ વાણી દ્વારા નજ વર્ણવાય, માટે શ્રીગુસાંઈજી ચુપ રહે છે. વળી ભક્તને દેખતાં શ્રીગુસાંઈજીને એકદમ લાંબા વખતનો વિયોગ સાલે છે, પ્રભુ ભક્તને લાંબે દિવસે દર્શન દે, તો બેઠની દશા વિહવળ થાય છે. આ વાત પ્રેમની ઉંચી શ્રેણીની છે. પ્રેમીજ સમજ શકે. અલૌકિક સ્નેહીઓને અલૌકિક સ્નેહીના સંબંધમાં ને દર્શનમાં શો આનંદ છે, તે તેવાં સર્વ સ્નેહીનાં હૃદયોજ સમજ શકે.

* પ્રસંગ-૧૦૪ *

લકત ભગવાનનું રમકડું છે:- ધ્યાનદાસે દેહ મુકી ત્યારે પોતે આ વાત ચરણ પ્રક્ષાલન કરતાં સાંભળી, આ વખતે આચમન કરવાનો ગડુઓ ખેદથી પછડાયો, અને શ્રીમુખે ખોલ્યા, કે હવે સારંગી બહુ સરસ કેણુ વગાડશે? આટલું ખોલી ચટાઇએ પધાર્યા ત્યાં ખેત્રીને ધ્યાનદાસની પ્રસંશા કરી, સાંભળી હોય તો આ વસ્તુજ સાંભળી કે જેણે એકજ વિચાર બહુયો, હબરો વિચાર બહુયા નહિ.

વિવેચન-લકત એ ભગવાનનું રમકડું છે, તેથી પ્રભુ પણ જરાતરા વિયોગમાં દીલગીર છે. વળી આ લકત ધ્યાનદાસ એવા હશે, કે જેમણે પ્રભુ સિવાય ખીજે વિચારજ નહિ કર્યો હોય. એક બહુ તે સર્વજ ગણાય. મતલબ કે પ્રભુને બહુ તેજ સર્વજ છે. શ્રીગોકુલેશ પાસે સારંગી બજાવવા સિવાય અન્ય કંઈજ ધ્યાનદાસ સમજ્યા નહોતા તે એટલે સુધી કે એકવાર શ્રીઠાકોરણનાં દર્શન વખતે સારંગી પોતાની પાસે વગાડતા હતા, ત્યારે શ્રીઠાકોરણ પાસે વગાડવા જવાતું કહ્યું; ત્યારે ધ્યાનદાસે કહ્યું કે રાજ શું હું રસ ચોરૂ? (આ પ્રસંગ હાસ્યપ્રસંગના ખીજા ભાગમાં આવશે.) આવા અનન્ય હતા, તેથી સદ્ગત થતાં શ્રીગોકુલેશ દિલગીર થયા

“એક સાધે સળ સાધીયે, સાધે સળ એક બય”

આ વસ્તુ ધ્યાનદાસે પૂરેપૂરી આચારમાં મુકેલી હોવી જોઈએ. સારંગીના સુરથી શ્રીગોકુલેશને પ્રસન્ન કરવા એજ કાર્ય ધ્યાનદાસે આખા જીવનમાં કયું છે, માટે શ્રીગોકુલેશને વિયોગ સાલ્યો.

* પ્રસંગ-૧૦૫ *

પ્રભુ પણ અનન્ય છે: એક વાર ધ્યાનદાસ લાહોરથી આવ્યો, ત્યારે શ્રીગોકુલેશ આગળ કહ્યું; કે રાગ બજાવ્યાં આઠ માસ થયા, ત્યારે શ્રીગોકુલનાથજીએ કહ્યું કે અમને રાગ સુણ્યાં પણ આઠ માસ થયા છે.

વિવેચન-હદ છે આ પ્રસંગને!! પ્રભુજ સેવકની કીર્મત સમજે છે. ધ્યાનદાસ જેવા સ્નેહી ગવૈયાના ગાનથીજ શ્રીગોકુલેશને મહાન આનંદ મળતો હશે, ગાન તો હમેશા જ થતું હોય છે પણ પ્રભુને જેતું રૂચે તેતુંજ રૂચે. રૂપા દ્વારપાળના ખેડોળ જેવા રાગમાં પણ શ્રીનાથજીને ભારે આનંદ!!! સ્નેહીને સ્નેહીનોજ રાગ પ્રિય છે. પ્રભુજ પ્રેમના કદરદાન છે.

* પ્રસંગ-૧૦૬ *

અસીકિક પ્રેમીગો વિયોગમાં પાસેજ છે:- એકવાર ધ્યાનદાસને અસ્વાસ્થ્ય હતું, ડોળીમાં ઘાલીને દર્શન કરાવવા લઈ આવ્યા; ત્યારે કહ્યું કે મહારાજ, આપ બડે મહારાજ છો, તુમ બડા સાહબ છો, ત્યારે શ્રીમુખે શ્રીગોકુલેશ કહ્યું કે ક્યારે? ત્યારે ખોલ્યા કે રઘુનાથદાસે અઠાર ગાઉથી પ્રાર્થના કરી ત્યારે માગ કહ્યું; એટલે રઘુનાથદાસે માગ્યું કે હું આપપ્રાંની નિકટ રહું. તેને તો ત્રણસો કોસ ઉપર આપ-શ્રીએ રાખ્યો હતો, રાજ ડર લાગે છે. શું કરીશું? આ સાંભળી શ્રીમુખે કહ્યું; અરે! ચંદ્રમા અને કુમુદિનીને આળીસ લાખ ગાવતું અંતર છે, છતાં ચંદ્રમાની દ્રષ્ટિ કુમુદિની ઉપર રહે છે. તેથી કુમુદિની ચંદ્રમાને જોઈ પ્રકુલિત રહે છે. આંખને અને કાનને ચાર આંગળું અંતર છે. નિકટ રહેવાથી શું વધારે છે?

વિવેચન-વિયોગ અને દૂર એ એકજ વસ્તુ છે. આમાં પ્રભુ દૂરથી વિયોગમાં પણ ભકત પરજ દષ્ટિ રાખે છે, એ બતાવે છે, પ્રભુની દષ્ટિ ભકત પરજ રહે છે, પછી તે ગમે તેટલે દૂર હોય પ્રેમને અંતરજ નથી. પ્રેમ એ તો સર્વવ્યાપી છે. પ્રેમી સદા પ્રેમીમાંજ વસે છે. આ વચનામૃત અલૌકિક પ્રેમવાળું છે. અલૌકિક પ્રેમીઓ વિયોગમાં ને સંયોગમાં એક બીજામાંજ રમી રહે છે. એટલે દેહત્યાગ અલૌકિક પ્રેમમાં લાગ્યેજ હોઈ શકે. દેહત્યાગ બનતા સુધી સ્થુલ પ્રેમમાં હોય છે, પણ તેવો પ્રેમ પણ ઉંચા પ્રકારનો છે, એ ભુલવા જેવું નથી. અલૌકિકમાં પણ પ્રભુથી ભકતનો વિયોગ સહન નથી થતો, ત્યારે પણ ભકતને વિયોગાગ્નિથી દેહ પ્રભુ તબવે છે; ને સ્વલીલામાં સાક્ષાત લઈ લે છે. આવી વાતો અનુભવગમ્ય છે.

* પ્રસંગ-૧૦૭ *

પુષ્ટિભકતનો સંબંધ પ્રભુ સાથેજ હોય છે:- એકવાર શ્રીમુખે વાત કહી કે એકવાર રાણી દુર્ગાવતી ઉભી હતી; ત્યારે હું તથા શ્રી બાળકૃષ્ણજી પાસે થઈને નીકળ્યા, રાણી દેખીને બારણા પાસે આવીને ઉભી રહી, અને મને હાથ પકડીને પૂછ્યું કે શ્રીગુણાંબલ શું કરે છે? વળી મારો હાથ આનંદથી હલમલાવ્યો. આ વખતે ધ્યાનદાસે શ્રીગોકુલેશને ટોક્યા, કે વાહ આપને હલમલાવે છે? આપ તે વખતે છોટાજ હતા. આ વખતે આપે મુસકાતે શ્રીમુખે કહ્યું કે એમાં શું?

વિવેચન-સ્રી છે, તે તેના પતીની છે એ વાત ખરી છે, પણ તેના આત્માનો સંબંધ પ્રભુ સાથે છે. મતલબ કે સેવાને માટે સ્રીઓ છે, ભલે તેઓ સંસારમાં રહે પણ તેમણે એમ સમજવુંજ જોઈએ કે મારા આત્માનો માલીક તો પ્રભુજ છે. તેમાં તેનો દોષ નથી. પણ પ્રભુ સેવાને અનુકુળ બનાવવા તેણે બનતી તબવીજ

કરવી જોઈએ. દુર્ગાવતી રાણીએ પોતાનું દ્રષ્ટિ-બિંદુ પ્રભુજ રાખ્યું હતું, છતાં ભકિતભાવથી તે રાન્યતું ને ઘરતું પણ સર્વ કામકાજ કરતી. પુરૂષે એમ સમજવુંજ જોઈએ, કે આ સ્રી છે, તે પ્રભુની સેવામાં મદદ માટેજ મળી છે. તે ભલે મારી ગણાતી હોય પણ ખરી રીતે પ્રભુની સેવા માટેજ છે. નાના સરખા બાલ શ્રીગોકુલેશનો શ્રીહસ્ત પકડી રાણી શ્રીગુણાંબલની ખબર પૂછે છે. પ્રેમમાં દુર્ગાવતી રાણી પ્રભુનું પ્રભુત્વ ભુલી જાય છે. પ્રભુને પણ ભકત પ્રભુત્વ ભુલી જઈ પ્રીતિ બતાવે તે બહુ પ્રિય છે. આ વચનામૃત અલૌકિક પ્રેમનું છે. દિવ્ય પ્રેમનું છે. આ વાત ખુબ યાદ રાખવી.

* પ્રસંગ-૧૦૮ *

આર્દ્રતા એ શુદ્ધ હૃદયમાંજ હોય છે:- એકવાર જમનાદાસ જનીએ વિનતી કરી, કે ગુણ સાંભળવાથી આર્દ્રતા થાય છે. અને સ્વરૂપ ફીઠે ન થાય તેવું શું કારણ? આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે જેવું છે તેવું છે. પણ એ આર્દ્રતા વડો પદાર્થ છે, ક્રમે ક્રમે બધું થાય, નિષ્કિંચનતાર્થી આર્દ્રતા જલદી પ્રગટ થાય છે. સેવકને શ્રીપ્રભુજી વિના બીજું કશું નથી, તેમ શ્રીપ્રભુજીને પણ સેવક વિના બીજું કશું નહિ. અનન્યતા એવો મોટો પદાર્થ છે. એક અનન્યતા આગળ બીજા બધા ધર્મ નિકૃષ્ટ (ઉતરતા) છે. અન્તઃકરણની શુદ્ધિ એજ નિષ્કિંચનતા કહેવાય.

વિવેચન-હૃદય દ્રવ્ય એ કંઈ નાની સુની વાત નથી. કેટલાક કહે છે કે પ્રભુની વાત કરતાં આંસુ નીકળી પડે, એ તો હૃદયની નબળાઈ છે, પણ એ કહેવું તદ્દન ભુલ ભરેલું છે. પ્રભુના ગુણ કે લીલાઓ સાંભળી તેવો અનુભવ પોતાને ક્યારે થશે, એવી ઇચ્છાથી અશ્રુ

ખેરવી દેવાં એ કંઈ નાની સુની વાત નથી. કેમળતા. આર્દ્રતા અને દિવ્યતાવાળા હૃદયજ પ્રભુત્વ નામ સાંભળતાં ગળગળી નય છે. નિષ્ક્રિયન એટલે જેના હૃદયમાં પ્રભુ વગર ખીણ કોઈ વાત નથી, તેવા ભકત આર્દ્ર હોય છે. તે વસ્તુ ધીમે ધીમે સ્નેહી ભકતોના સમાગમથી પ્રાપ્ત થાય છે. સ્ત્રીઓના હૃદયમાં આર્દ્ર હોય છે, તેથીજ ભકત તેમને વરેલી છે પ્રભુ પણ તેથીજ સ્ત્રીઓમાં હંમેશા રમે છે, નિઃસાધનતા એજ આર્દ્રતા છે.

* પ્રસંગ-૧૦૯ *

સ્નેહીના ગામ ન હોય:- એકવાર શ્રીગોકુલનાથજી તેલ મધ્યે ખેડા હતા. (તેલ ચોળાવતા હતા) ત્યારે ધ્યાનદાસે કહ્યું કે બલિહારી જઈ સ્નેહની વાત સાંભળવાથી છાતી શીતળ થાય છે. જે સ્નેહતું ગામ હોય તો જેવા જઈએ. પણ શ્રીજી બોલ્યા નહિ. ધ્યાનદાસે આપું ત્રણવાર કહ્યું, ત્યારે બોલ્યા કે તું ખડો મૂર્ખ છે. સિંહોના વાડા કંઈ હોય છે ?

વિવેચન-પ્રેમની વાતથી હૃદય શાંત થાય છે, કારણ કે પ્રેમ પ્રભુત્વ સ્વરૂપ છે. ધ્યાનદાસ કહે છે કે આપું ગામ પ્રેમી હોય તો જેવા જઈએ. ત્યારે શ્રીજી ઇનકાર કરે છે. ને દાખલામાં કહે છે કે સિંહ તો જવલ્લેજ હોય, વાડાઓ સિંહના ન હોય. ઘેટાં બહુ હોય એટલે વાડા હોય. પ્રેમી જવલ્લેજ હોય છે. એ શ્રીગોકુલેશનો કહેવાનો ભાવ છે. પ્રેમરૂપી સિંહ જેના હૃદયમાં પધારે, તેની સર્વ લૌકિક વૈદિક મર્યાદાઓ છિન્નભિન્ન થઈ નય છે. આવા પ્રેમીઓ વિરલાજ હોય. એક પ્રેમીજ જેતું સર્વસ્વ છે, તેની આવી દશા થાય છે. પ્રભુમાં અનહદ પ્રીતિ ધરાવનારની મર્યાદાની સાંકળો તુટી નય છે, તેતું કારણ તેને પોતાના

પ્રેમી પ્રભુ વગર ખીજની ખખરજ નથી હોતી. તેજ છે.

* પ્રસંગ-૧૧૦ *

ભગવદ્રસ સહન કરવો જોઈએ:- ભગવદ્રસ જે સહન કરી શકે તેને આપવો. જે સહન ન કરી શકે તેને આપીએ, તો વિપરીતતા આવે. ત્યાં પૂછ્યું કે રાજ કદાચ કહી જવાય તો, ત્યારે આપે કહ્યું કે સ્વાભાવિક કહી જવાય તો વાંધો નહિ.

વિવેચન-જે જેટલો સહન કરી શકે તેને તેટલોજ ભગવદ્રસ આપવો. પણ જે ભગવદ્રસ પોતેજ પ્રકટ થાય, તો કહેવામાં બાધ નહિ. ભગવદ્રસ પણ સ્વરૂપાત્મક છે. જેને પચે નહિ તેને જોરાક ખવરાવવાથી શો લાભ ? ઉલટો જોરાક નય અને તુકશાન થાય. માટે ન જીરવે તેની પાસે તેવી વાર્તાઓ કહેવી ન જોઈએ. જે વાર્તા આપે પ્રકટ થાય તો કહેવામાં બાધ નહિ.

* પ્રસંગ-૧૧૧ *

પાત્ર વિના ભગવદ્રાર્તા કહેવી નહિ:- એક વાર શ્લોક કહીને ભાવ કહ્યો કે પાત્ર વિના જે ભગવદ્રાર્તા કરીએ, તે જેમ લઘુઆહારીને બહુ પીરસીએ તો વ્યર્થ નય, તેમ હાનિ થાય છે.

વિવેચન-પાત્ર વિના રસ ઠરે નહિ. ભગવદ્રસ જીરવવો એ પણ કઠણ વસ્તુ છે. જેમ થોડું ખાનારને બહુ પીરસીએ તો તેને અળકે પડે, અરુચિ થાય, તેમ યોગ્યતા વગરના જીવની પાસે પણ જીંચી વાત કરીએ, તો અળકે પડે છે. ઉલટું તુકશાન થાય છે, માટે ભગવદ્રાર્તા કરતાં યોગ્યતાનો વિચાર કરી તેવી વાત કરવી.

* પ્રક્રમ-૧૧૨ *

સત્સંગ વગર રહેવું નહિ-શ્રીમુખે કહ્યું કે ભગવદ્દીયે મેળાપ વિના રહેવું નહિ. જો રહે તો આસુરાવેશ થાય, અથવા હાનિ થાય, અથવા વિદ્વંસ આવે વળી કહ્યું કે જો ઉત્તમનો સંગ થાય તો પ્રભુની કૃપા વિના ન થાય અને ઉત્તમના સંગથીજ કૃપા થાય. જેમ બીજીથી કૃષ્ણ અને કૃષ્ણથી બીજા એકની કાનીથી એકને અંગીકાર થાય, ત્યાં આગળ એક રામાનંદની સ્ત્રી શ્રીઆચાર્યજીની સેવક હતી તેણે દષ્ટાંત કયું અંગીકાર=પ્રહસંબંધ.

વિવેચન:-સત્પ્રંગ એ મોટી વસ્તુ છે. સત્સંગ વગર ભગવદ્દીયે રહેવું નહિ, પણ સત્સંગ ભગવત્કૃપા વડેજ પ્રાપ્ત થાય છે વળી ભગવત્કૃપા પણ ભકતની કાની વડેજ થાય છે, તેથી આસાં બતાવ્યું છે ઉત્તમ સંગની કીમત આંકી શકાતી નથી અને ભકતનો સંગ એજ ઉત્તમ સંગ છે ઉત્તમ ભકતનો સત્સંગ એજ પ્રભુની કૃપા શિક્ષા-પત્રમાં પણ વારંવાર આવું કહે છે.

* પ્રક્રમ-૧૧૩ *

ભાગવતજી સર્વ વિદ્યાનો સાર છે.-એક વાર શ્રીમુખે કહ્યું કે ચૌદ વિદ્યા, ૫૮ શાસ્ત્ર, એક શ્રીભાગવતની પાછળ એવી રીતે આવે છે, કે જેમ ગાડીની પાછળ કાંકરા આવે છે.

વિવેચન-સર્વ વિદ્યા અને સર્વ શાસ્ત્ર શ્રીભાગવતજી આગળ કશા હિસાબમ નથી. સર્વ વિદ્યા અને સર્વ શાસ્ત્ર તથા વેદોત્તુ તવ શ્રીભાગ તજી છે. શ્રીભાગવત જેણે બાંધ્યું, તેને પછી કંઈપણ બાંધવાતું બાકી રહેતું નથી.

* પ્રક્રમ ૧૧૪ *

સેવકું જ્ઞાન યોગ્યતા પ્રમાણે પ્રભુજ કરે છે.-એક વાર સેવાની વાત ચાલી, ત્યારે

શ્રીમુખે કહ્યું કે, સેવાની રીતે કંઈ ભિન્ન છે શ્રીપ્રભુ જે આવે, તે સેવા કહેવાય અભિપ્રાય બાણીને એ પ્રમાણે સેવા કરે તો બાણીએ કે તે સેવા આપી. જન્મ લઈને અનન્ય સેવા આગળ બીજું કશુંજ નથી અનન્યતા વિના શ્રીઠાકૌરજી ન મળે. માતા, પિતા સ્ત્રી, ભત્રીંસર્વ દુખરૂપ છે, માટે જ ભગવત્સંબંધ હોય તો તેમનો સંગ કરીએ બીજા સૌનો ત્યાગ કરીએ. વેદરૂપી કલ્પવૃક્ષ પાકીને ગળેલું સ્વાદિષ્ટ સિંહું કૃષ્ણ તે આ ભાગવતજી છે.

વિવેચન સેવા તો પ્રભુ કૃપા કરીને કરાવે, તે સેવા કહેવાય અનન્ય સેવાવસ્તુ મહા કૃષ્ણરૂપ છે એક કૃષ્ણવર વગર બીજાને જો યોગ્યતાવું તે ખરી અનન્યતા ખરા અનન્યને સંસારમ આસક્તિ હોતી નથી, તે તો ભગવદાસક્ત હોય છે જો તેવા સહાન ભકતને ધરમાં આસક્તિ જણાય તો તેનો સંસાર પ્રભુમય હોવો જોઈએ ધર્મીની યોગ્યતા પ્રમાણે તેવા પ્રકારની સેવા પ્રભુ ભક્ત્ય પાસે લે છે, વરણ પ્રમાણે સેવાતું જ્ઞાન હોય છે આ વાત આ પ્રક્રમમાં છે.

* પ્રક્રમ ૧૧૫ *

પુષ્ટિમાર્ગ કૃષ્ણરૂપ છે.- એકવાર ચાર સંપ્રદાયની વાત ચાલી હતી, ત્યાં કલ્યાણ ભટ્ટ બાળીયાએ કહ્યું કે કૃપાનાથ, આ માર્ગ અદ્ભૂત છે. ત્યારે પોત શ્રીમુખે કહ્યું કે, આ માર્ગ નથી. કેવળ કૃષ્ણરૂપ છે, કૃષ્ણનોજ અતુલવ આ માર્ગમાં કરાય છે.

વિવેચન-પુષ્ટિમાર્ગ સાક્ષાત કૃષ્ણરૂપ છે. માર્ગ કૃલાત્મક વસ્તુજ પુષ્ટિમાં છે, એમ શ્રીગોકુલેશ શ્રીમુખે કહે છે. આવા માર્ગમાં પરમ ભાગ્યવાનજ આવી શકે એ સ્પષ્ટ છે.

* પ્રસંગ ૧૧૬ *

પુષ્ટિભક્તો સદા આર્તિમાં રહેવું:- એક વાર શ્રીમુખે કહ્યું જે એત-માર્ગીય ભગવદીય હોમ તેણે નિશ્ચીત [ખાઈ પી પડ્યા રહેવું તે] રહેવું નહિ, જ્ઞાનમાર્ગીનો ઉદ્ધાર તો જગદીશ શુભ્રી ધરિયા પર છે પણ ભક્તિમાર્ગીય કળ માટે તો આર્તિ જોઈએ માટે એત-માર્ગીયે અહનિંશ વિચાર પર રહેવું જે વસ્તુ મિત્તાં તથી આંધી તેનો અવિશ્વાસ કરે જે અવિશ્વાસ કરે તો નષ્ટ થાય. ॥સંજ્યાતમા વિનયતિ॥

વિવેચન-પુષ્ટિમાર્ગ તત્વજ્ઞાનીઓનો માર્ગ છે. વસ્તુમાત્રનું કે ક્રિયામાત્રનું તાત્પર્ય પ્રેમ છે. પ્રેમના અનુભવ માટે એટલે સર્વાત્મલાવની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય તેનો વિચાર શકતો સદાજ સદા કરવાનો છે પ્રભુ પર ભગાર પણ અવિશ્વાસ ન રાખવો. તે ભક્તેશ્ચાપૂરક છે માટે ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાઓમાં વિહરવું કે જે ફળરૂપ છે પ્રભુને મળવાની ખુબ આર્તિ રાખવી કે જેથી વિપ્રયોગ થઈ અનુભવ ચાખી શકાય. હેહરામી કે આત્મરામી ન થવું.

* પ્રસંગ ૧૧૭ *

વાત હંમેશા મનમાં રાખવી:- એકવાર વચન કહ્યું કે વાત જ્યાં સુધી મનમાં છે. ત્યાં સુધી આપણી છે. બહાર નીકળી એટલે પારકી થઈ.

વિવેચન-હૃદયની વાત ગમે ત્યાં નજ કહેવાય. કેટલીક બીન અનુભવીના આગળ ઉંચી વાત કરવાથી તે મશ્કરીમાં ખપે છે અને તેથી તે અનુભવમાંથી મળતો આનંદ કદાચ તિરોભુત પણ થઈ જાય છે, માટે હૃદયનો જ્યાં ત્યાં કદી ખાલી નજ કરવું. કોઈને વેશવા પ્રન રાખવો. કોઈને પોતાનો માનવો નહિ માત્ર પ્રભુનેજ પોતાના માની તેનો

વિશ્વાસ કરવો. પ્રેમ વસ્તુ યુક્ત છે યુક્ત વાત અન્યને કે અનધિકારીને બહુ પડે, તો રખા-ભાસ થાય. પ્રેમ પ્રકટ થાય એજ રસાલાસ.

* પ્રસંગ ૧૧૮ *

ઉત્તમ વસ્તુ સાચવવા દીનતા જોઈએ:- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે એક કોઈ ઉત્તમ વસ્તુ હોય છે તેને સાચવવા દાખડો કરાવીએ છીએ, શા માટે કે જેટલી ઉત્તમ વસ્તુ હીરા માણેક મોતી વગેરે પદાર્થો મૂકવા દાખડો કરાવીએ છીએ તેમ અહીં દીનતા રૂપી જે દાખડો હોય, તો એ વસ્તુ રહે વળી કહ્યું કે મક્તાનાં દૈન્યમેકં સ્યાત્ દીનતા રૂપી દાખડીમાં પ્રેમ રહે છે, વેવેક અને વિચાર વડે વસ્તુ રકે છે

વિવેચન-દીનતા વડેજ ભક્તિમાન મનુષ્ય પરઆય છે દીનતા એ ભક્તિનો વાવટો છે. દીનતા રૂપી પાત્રમાં પ્રભુનો પ્રેમ સચવાય છે. દીનતા એટલે પોતાના પ્રાણવહન વગર બીજા વસ્તુને હૃદયથી દૂર કરવી માત્ર પ્રભુજ સાધન બતાવવું તે નિસઃસાધનતા કે દીનતા. “દીનતાના પાત્રમાં મનમણિ સુકીને ભેટ ભગવંતને ધરજો છરે” આ ભક્તકવિ દયારામભાઈનું વચન છે તેજ અહીં શ્રીગોકુલેશ કહે છે. અહીં દયારામભાઈ પ્રેમને મણિની ઉપમાં આપે છે કારણ કે મણિની પેઠે જ પ્રેમ એ શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે મનમણિ=મનનો પ્રેમ

* પ્રસંગ ૧૧૯ *

અનન્ય પતિવ્રતાપણું:- વળી એક દિવસે કહ્યું કે, જ્યાં સુધી કન્યા કુવારી હોય ત્યાં સુધી ગમે તેના જોળામાં જેલે છે, કોઈકંઈ કહે નહિ, જ્યારે જોબનરાણી થાય ત્યારે કોઈની સાથે જેલે તો ઘણી ખીજે છે. જેમ જોબનની રક્ષા કરવા લાયક છે, તેમ ભક્તિની

પણ રક્ષા કરવા લાયક છે. ન કરે તો પ્રભુજી
ખીજે છે-રિસાય છે, રિસાય

વિવેચન-જ્યાં સુધી આપણે પ્રહસંગ'ધ
નથી કર્યું છે પ્રભુને પતિ તરીકે નથી જાણ્યા,
ત્યાં સુધી આપણે ગમે તે અન્યાશ્રય કરીએ
તો ચાલે, પણ પ્રભુનો સંગ'ધ જાણ્યા પછી
તેવું કરીએ, અને પ્રભુ પ્રત્યેની લલિત ખરાબર
અતન્યતાથી ન જાણીએ, તો પ્રભુ રિસાય
છે લોકિકનો દાખલો આપી આ વસ્તુ શ્રી
ગોકુલેશ સમજાવે છે અન્યાશ્રયથી લલિતમં
રક્ષણ કરવું, એ જ પ્રેમની પરિસીમાં છે ખરી
સતીને જેમ પતિની સેવામાંથી ખીજા સાથે
જોમની નિવૃત્તિ જ મળતી નથી, તેમ ખરા
લકતોને પ્રભુની સેવા ચુકી ખીજામાં ચિત્ત
પરોવવાનો સમય જ નથી આવતો.

* વક્ષ ૩-૬૬૨ *

સાચી પ્રીતિ તોડી તૂટે નહિ:- શ્રીગુણે
કહ્યું કે એક પડાણનો ઝોકરો વૈષ્ણવ થયો.
તેના ખાગે શેરશાહ પાદશાહ પાસે જઈને
પોકાર કર્યો કે, મારો છોકરો વૈષ્ણવ થયો.
પાદશાહે તેને ઓલાવ્યો. તેણે કહ્યું કે મેં
તો પ્રીત કરી શી રીતે છોડું? જેની સાથે
પ્રીતિ કરીએ તેને છોડીએ નહિ ત્યારે
પાદશાહે કહ્યું, લાવોરે તરવાર તરવાર લાવીને
તેના હાથમાં આપી. એટલે કહ્યું કે મેં
તારી સાથે પ્રીતિ કરી હવે તારી ચોક્કી
કરવા સુધ્ધિ. આથી પાદશાહે તેની પ્રીતિ
સાચી જાણી

વિવેચન- "પ્રીત કરી તે કરી જાણીએ
રાખીએ શિર સાટે." આ વસ્તુ આ પ્રસંગમાં
ખતાવી છે. ગમે તે જ્ઞાતિમાં હોય પણ જે
દેવની સાથે સંગ'ધ છે તેની સાથે અલૌકિક
પ્રીતિ તો થાય છે. દેહના સંગ'ધને અને
આત્માના સંગ'ધને કાંઈ શ્રેણીવાર કેટલીક વાર
હોતી નથી. કારણ કે દેહ સંગ'ધ નો લોક

સંગ'ધ છે જ્યારે આત્મા સંગ'ધ તો અલૌ-
કિક સંગ'ધ છે. દેહ સંગ'ધ કોઈ અપરાધના
કારણથી કે ખીજા કારણથી ગમે તેની સાથે
આવે, પણ આત્મા સંગ'ધ તો એ જે દેવનો
અંશ હોય તેની સાથે જ હોય છે આમાં
જુલમ, દખાણ કે શિખ મળથી કંઈ વળે નહિ
સાચા સંગ'ધ અમર છે. શ્રીકૃષ્ણના સંગ'ધ-
વાળા દંવી જીવો સ્વાભાવિક રીતે જ શ્રીકૃષ્ણના
લકત હોય છે, તેમાં કૃત્રિમતા છે નહિ

* વક્ષ ૩-૧૨૧ *

જો નિવેદન કરવું તો પ્રભુને જ કરવું:-
એકવાર શ્રીગુણે કહ્યું કે, કહેવું હોય તો
પ્રભુને જ કહેવું. એમ નહિ તો ચુપ રહીને
દુઃખ સહન કરવું.

વિવેચન- પોતાની પીડા ખીજાને ન
કહેવી. જો કહેવી તો પ્રભુને જ કહેવી. પ્રભુજી
દુઃખલજન છે. ખીજાને કહેવાથી કંઈટો
અન્યાશ્રય થાય. અને જીવ કંઈ દુઃખનો કપાય
કરી શકે નહિ અસહ્ય સમયની આ વાત
શ્રીગોકુલેશ કહે છે ખરી રીતે તો પ્રભુને
કંઈપણ પ્રાર્થના પોતાના સુખને માટે કે
સ્વર્થ માટે તો થાયજ નહિ

* વક્ષ ૩-૧૨૨ *

અસકિત દૂપિત તથી:- એકવાર જક-
ભરતની વાત આવી, ત્યારે પૂછ્યું કે જેણે
સર્વ ત્યાગ્યું તેની હરુણને વિષે આસકિતએજ
આગળ લલિતમંજીતું ક્ષણ આપનાતું છે
જકભરત જ્ઞાનમાર્ગના સંગ'થી કેવળ શુદ્ધ
જ્ઞાની ખની ગયો હતો તેથી ત્રણ અવતારથી
જ્ઞાનનો મોહ દુર કર્યો અને લલિતમં
દાન કર્યું.

વિવેચન-જ્ઞાન અને લલિતમં સહ તારતમ્ય
છે. મક્તિજ્ઞાનાય કલ્પતામ્ આ સૂત્ર પ્રમાણે
મક્તિ જ્ઞાન કરતાં પણ સમર્થ છે; એ લલિત

કેઈ વસ્તુમાં પ્રભુ આસક્તિ કરાવી તે આસક્તિ તેમાંથી દુર કરી કે ફેરવી પોતામાં કરાવે છે. એ વસ્તુ જડમસ્તની બાબતમાં આપણને જણાય છે કેઈ પણ બાબતમાં જે આસક્તિ હોય તે સમય આવે ભુમાં આસક્તિ થાય છે પણ રનેહ વગરને સલેલીએ કદી ભુની ભક્તિ પ્રાપ્ત કરતો નથી પ્રભુ કેઈજી ની કે ભક્તની કેઈ વસ્તુમાં આસક્તિ કરે તો આજી તેને દુષિત માન્યે છીએ પણ આ જડભરતના દાખલાથી તેવી આસક્તિ કદાચ ક્ષણરૂપ પણ હોય જ્ઞાનના ધમંડવાળાએને આ વચનામૃત વિચારવા જેવું છે

* અંગ ૧૨૩ *

તાદશી ભક્ત એટલું શું ? :- એકવાર પંચોલીએ શ્રીગોકુલેશને પૂછ્યું કે રાજ, તાદશી તાદશી કહે છે તે શું છે ? હું તેમાં કંઈ સમજતો નથી આ સાંભળી શ્રીમુખે કહ્યું કે તાદશીને શીંગડા હોય છે, આ સાંભળી પંચોલી બોલ્યા નહિ ત્યારે વળી મુસાદાને કહ્યું કે કશું સમજ્યો ? ત્યારે પંચોલીએ કહ્યું કે રાજ હું શું સમજું ? ત્યારે એક શ્લોક કહી કહ્યું કે તાદશી તેને કહીએ કે, જેને મલત પ્રભુ વિવાય બીજી વાત સ્ફુરેજ નહિ, તે તાદશી

વિવેચન-જેને મલતાં પ્રભુ વિવાય બીજી વાત ભુલી જવાય તેને તાદશી કહેવાય એવું લક્ષણ શ્રીગોકુલેશ તાદશીનું બતાવે છે. રાપર દ્રષ્ટિ પડતાં જ ઈશ્વરની સ્ફુરણા થાય અને સર્વ પ્રપચ ભુલી જઈમનમાં આનંદમાં મગ્ન થાય તે તાદશી ભગવદીય કહેવાય.

* અંગ ૧૨૪ *

યોગ્યતા વગર પ્રભુ દાન કરે નહિ -એક વાર કહ્યું કે જે મહારાજ હોય છે, તેને

અનંત શ્રી હોય છે કેઈબાબક જેવી નાની હોય છે કેઈ જીવતી હોય છે, કેઈ તે જીવતીને દેખીને રસ વૃત્પન્ન થાય છે. બાબક જેવી હોય છે તેનું હિત વિચારે છે પણ તે રસ યોગ્ય હોતી નથી, યોગ્યતા અયોગ્યતા રુચિ પ્રમણે હોય છે. તેમ જ્યાં સુધી યોગ્યતા નહિ ત્યાં સુધી શુડીઆમ મમત્વ રહે છે જ્યારે સ્વરસ થાય ત્યારે શુડીઆને અડે પણ નહિ મતલબ કે યોગ્યતા આપે આપ થાય છે. આમ વિચારતાં જ્યાં સુધી અન્ય સંબંધ અથવા વ્યાસગ છે, ત્યાં સુધી યોગ્યતા થાય નહિ

વિવેચન-ભગવાન સર્વના પતિ છે તે યોગ્યતા પ્રમાણે ભક્તને સુખ આપે છે જે અન્ય સંબંધ અથવા ત્યાગ કરવા યોગ્ય વસ્તુનેા સંગ કરે છે, તેને પ્રભુ સુખ આપતા નથી આવા ભક્તનું હિત પ્રભુ વિચારે છે, પણ સ્વરસનું દાન કરતા નથી. સ્વાનંદથી વંચિત રાખે છે, માટે આશ્રય દહ એક પ્રભુને જ રાખવો

* અંગ ૧૨૫ *

સતીને કન્ય છે -એકવાર ધર્મની વાતમાં ગધારીની વાત નીકળી ત્યારે બહુજ તેનાં વખાણ થયાં ગાંધારીએ પોતે નજરે નજર જોયું તો ધૃતરાષ્ટ્રને આંધળો કીઠો. આ વખતે પોતાની આંખો તેણે બાંધી કીધી, પતિ નથી જોતા તો મારે શા માટે જોવું ? સો પુત્રો જણ્યા. પણ આંખો નજ ઉઘડી; પાટો નજ છોડ્યો એ એના સાહસનું શું કહીએ ?

વિવેચન-પતિના સુખે સુખી અને પતિના દુઃખે દુઃખી થાય એજ સતી છે. આ લૌકિક દાખલા વડે શ્રીગોકુલેશ અલૌકિકતા સમજાવે છે આપણે લહેર કરીએ, ખુબ ઘુંગાર વગેરે ખૌરાં છોકરાં માટે કંઈ એ; ને પ્રભુને માટે કશું નહિ, તો પછી ભુ પ્રસન્ન શી રીતે થાય ?

પ્રભુના સુખમાં સુખ માનીએ, તોજ પ્રભુ
ઉસન્ન થઈ સ્વાનંદનું દાન કરી સતીત્વ સાચુ
કરાવે જેટલો ત્યાગ તે સ્ત્રી પ્રવ્રન્નતા.

* પ્રસંગ-૧૨૬ *

પ્રભુનું પ્રભુના આપ્યા વગર કશુંજ
લેવું નહિ: એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે એક
બીડું શ્રીનાથજીના ભંડારીએ વગર આપ્યે
આધુ, તેથી સર્પયોનિ પ્રાપ્ત થઈ. આ વખતે
તેણે કહ્યું કે જો મહાપ્રસાદ આપે તો છુંદું
ત્યારે શ્રીનાથજીનો પ્રસાદ આપ્યો; પણ તે તણે
આપ્યો નહિ, અને કહ્યું કે નીચેથી લઈ
આવો. આ અમારે ઘેરથી થાળીમાંથી લઈ
ગયો અને લીધો એટલે છુટયો ત્યારે કોઈએ
કહ્યું કે અમે તો ઘણું આપનું આઈએ
છીએ. તો અમારા શી વલે? ત્યારે આપશ્રી
બોલ્યા કે અમે અમારી ઈચ્છાથી આપીએ
છીએ. એટલે કરી ચિન્તા નહિ

વિવેચન-શ્રીનાથજીનું બીડું છાતું માનું
ખાવાથી સર્પયોનિ પ્રાપ્ત થઈ તે સ્ત્રી
લેવાથી છુટી, મતજબ કે પ્રભુની ઈચ્છા વગર
પ્રભુની વસ્તુ લેવાથી દોષ લાગે છે ને તેથી
અધમ યોનિમાં જન્મ થાય છે ને વળી ફરી
કૃપા કરે, ત્યારે છુટાય છે માટે બહુ વિચારી
રીને પ્રભુની વસ્તુ ન જ વાપરવી, પ્રભુએ કૃપા
કરીને આપેલી વસ્તુથી તો તે વસ્તુ દ્વારા
કૃપા રખતાં અલૌકિકતાની પ્રાપ્તિ થાય છે
માટે પ્રભુની સન્નિધાનમાં રહેનારા વૈષ્ણવોએ
બહુ વિચારીને વર્તાવું જોઈએ

* પ્રસંગ-૧૨૭ *

અજ્ઞાન પ્રાણીઓ પણ ભક્તને ઓળખે
છે-એકવાર કહ્યું કે શ્રીગુણજીની ગાય
આવતી હતી, બાડપર એક સર્પ બેઠો હતો,
તે સિંગડાપર અડચો, પણ કરડાય નહિ ગાયે

કહ્યું અલ્યા છોડ, ત્યારે આપે કહ્યું કે તમે
બીજી જગ્યાના સંબંધના છો, એટલે મારાથી
કશું નહિ થાય, એમ ફરી છોડી લીધી આ
કહેવાનો ભાવ એ, કે મોટા સાથેનો
સંબંધ સર્વ જાણે છે.

વિવેચન-પ્રભુની સાથેનો સંબંધ સર્વ
જાણે છે મોટાની સાથે સંબંધ કર્યો પછી
કેઈ કારની લીટી ન રાખવી એવું આ
પ્રસંગમાં શ્રીગોકુલેશ બતાવે છે અજ્ઞાન
પ્રાણીઓ પણ પ્રભુના સંબંધને લીધે કંઈ
કરી શકતા નથી, આથીજ દેવી જીવ સદાજ
નિર્ભય હોય છે. શ્રીકૃષ્ણ શ્રીગીતાજીમ પણ
દેવી જીવનું પ્રથમ લક્ષણ જ અભય આપે
છે તેનું કારણ આજ છે.

* પ્રસંગ-૧૨૮ *

પુશીથી આપે તેજ લેટ કહેવાય:-સિંધજી
ડાસાએ તપેલી આપી ત્યારે રાજી વેરાએ
નિન્તિ ફરી કે રાજ રુડ્ડીયા આગળ મુકી
દંવડત કરે છે. તપેલી આપી છે તે પરથી
શ્રીમુખે કહ્યું કે બે રૂપીયા લઈ લેટ લઈલો,
કશું બીજું સમજતા નથી

વિવેચન-વૈષ્ણવ પુશીથી જે લેટ વગેરે
મુકે ને લેવી એવું આ રસ ગ પરથી સમજાય
છે ઘણીવાર પરિસ્થિતિના માણસો વધારે લેટ
કઠાવવા ચતન કરે છે એ રીત ધારી નર્થ
પ્રભુ જેટલું પે તાનું હશે, તેટલું સ્વામાવિક
રીતેજ અંગીકાર કરી લેશે; એમ સમજવું.
દબાણ કરવાથી ભાવ ખડિત થઈ જાય છે,
માટે કદી પણ દબાણ કરવું નહિ જોઈએ.

* પ્રસંગ-૧૨૯ *

સૌ પોતાને મહાન માને છે:-એકવાર
હાસ્ય પ્રસંગ શ્રીમુખે કહ્યો કે એક અંડાળે
પોતાની સ્ત્રીને પૂછ્યું કે આ કોકો પક્ષને

પદ્મિનિ કહે છે તે શુ ? ત્યારે ચંડાળણીએ કહ્યું કે તમે એ વાત જાણતા નથી ? કેટલાક લોકો તો મનેજ પદ્મિનિ કહે છે કારણ કે હુંજ પદ્મિની છું.

વિવેચન- આ પ્રસંગ બહુજ વિચારણીય છે દરેક જણ સમજે છે કે હું બહુ સમૃદ્ધ છું, તદ્દન મૂર્ખો પણ એમ સમજે છે, કે મારા જેવો ડાહ્યો આ દુનીયામાં કોઈ નથી. જો માણસને પોતાનો દોષ સુઝે તો કામ થઈ જાય પોતાને તો સારી રીતે શુદ્ધ જાણી જે આખા વિશ્વના એપડા ઉકેલવા એસે, તે પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ભૂલે છે. જે ખરા સંત પુરુષો ધાર્મિક કાર્ય કરે છે તે બીજાને માટે નહિ. પણ પોતાના કલ્યાણ માટે કરે છે અને તેનો સ્વાદ બીજા પશુ લે છે પરોપદેશે પાંડિત્ય કરતાં પોતાના જીવને ઉપદેશ કરનાર સાચો સત છે. આવો સંત પોતાને માટે જ્ઞાન મેળવતાં બીજાને પણ ચખાડે છે

* પ્રસંગ-૧૩૦ *

પ્રભુ કૃતિ પ્રમાણે કૃષ્ણ આપે છે:- એકવાર ધોળાના તથા કુહાના વૈષ્ણવ ચાલતા હતા; ત્યારે તેમણે વિનિતિ કીધી, કે રાજ અમારા કૃત્ય સામે જોશો નહિ, ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે કરશો, તો વીસ વખત જોવું પડશે

વિવેચન- જીવ પોતે જોઈને ગમે તેવા કૃત્ય કરે અને પછી પ્રભુને માફ કરવાનું કહે તે શી રીતે અને ? બાવળ વાવીને કેરીની બાશા રાખી શકાય ? પ્રભુ કંઈ એવા લોખા નથી કે કૃત્યને ન જુએ ! અલગત જીવ અજાણતા ભૂલ કરે, પછી ખબર પડત પસ્તાવો કરે. તો પછી સારું સમર્થ પ્રભુ માફ કરે; એમાં નવાઈ નથી 'શૂળીનું સાક કાંટે કાઢે' એવા પ્રભુની મહત્તા છે, પણ આપણને અતરાત્સાના કહેતો હોય છતાં કોઈ પ્રકારના પોતાના સ્વર્ગથી કાર્ય કરીએ, તો તો પછી તેણે કૃષ્ણ જ મળે તેમાં નવાઈ નથી.

* પ્રસંગ-૧૩૧ *

અન્ય સંબંધ એ એર છે:- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે માં મજેદનન્યમાવેન ॥ ત્યારે પંચેળીએ પૂછ્યું કે, રાજ અનન્યતાની કાન મોટી છે, ત્યારે આપશ્રીએ જણાવ્યું કે હા. હા. અન્ય સંબંધ થોડો અથવા બહુ બિગાડ તો કરે છેજ જેમ ચંડાળના બાળકને છોવાઈ ગયો હોય તે અંદરથી અને બહારથી સર્વાંગે છોવાઈ જાય છે તેમ અન્ય સંબંધથી પણ જીવ છોવાઈ જાય છે, પછી પ્રભુ તેને અડે નહિ, જરા પણ સાપ કરડે તો એર ચઢવા વિના રહે નહિ, પણ તેટલી જગા કાપી નાખી, તો વિષ ન ચઢે, તેમ અન્ય સંબંધ વિષ સમાન છે. જો તેવા સ્થાનથી દુર રહીએ તો બચીએ પતિવ્રતાના હજારો બીજા દોષો પતિ માફ કરે. પણ વ્યભિચાર સહ્યો ન જાય.

વિવેચન-અન્ય સંબંધની ગંધ પણ ગળું કટાવે તેટલી પીડા કરે છે આ વસ્તુ શ્રી ગોકુલેશ આ વચનામૃતમાં કહે છે. અન્ય સંબંધ એ વિષ જ જેમ વિષ ખાવાથી જીવનો નાશ થાય છે, તેમ અન્ય સંબંધથી પણ પ્રભુ ત્યાગ કરે એટલે જીવનો નાશ થયોજ કહેવાય માટે બીજા દોષો; પ્રભુ કદાચ માફ કરે, પણ અન્યાશ્રય માફ ન કરે, તેથી પુષ્ટિલકપે એકાશ્રયી જ રહેવું. ગમે તેવા સંકટમાં પણ અન્યાશ્રય ન થઈ જાય તેની સાવચેતી રાખવી

* પ્રસંગ ૧૩૧ *

ભક્ત અને સેવકમાં તારતમ્ય:- એકવાર ગોવર્ધન લટે કહ્યું કે સેવકસ્ય તુ ઘર્મોઢ્યં સ્વામિ સ્વસ્ય કરિષ્યતિ ॥ સેવક સેવકનો ધર્મ કરે તો શ્રીપ્રભુજી પ્રભુનો ધર્મ કરે ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે સેવકનો ધર્મ આજ્ઞાનું પાલન છે ત્યારે સ્વના પદાસે કહ્યું કે મહારાજ,

કદાપિ શ્રીપ્રભુજના સુખ નિમિત્તેલ્લથત મિથ્યા કરે તો ? ત્યારે કહ્યું કે એ તો લકત ધર્મ છે, સેવક ધર્મ નહિ સેવક ધર્મમાં અને લકત ધર્મમાં બહુજ તારતમ્ય છે સેવક પ્રવૃત્ત ધર્મમાં હોય. તે ઉપર અર્જુનનું દ્વંદ્વિત આત્મું કે અહ રજા સર્વ પાપેજયો મોક્ષયિષ્યામ મા શુચ ॥ આ પુષ્ટિ સ્થિત વચન કહ્યું પણ સદેહ આન્યો, કારણ કે મર્યાદા પુષ્ટિમાં અર્જુનનું વરણ છે. સદેહ મર્યાદાને લીધે ઉપન્યો તેમ નહિ તો ઇશ્વર પોતે અહ માશુચ કહે ત્યાં સદેહ શો ? આ વસ્તુ અધિકાર પરત્વે છે, મુખ્ય લકત એકાદશ વચને કરી નિવારણ કર્યો, સેવક તે ધર્મ વિચારે કે મારા અપરાધ ન પડે, લકત તે ધર્મનો વિચાર ન કરે. સેવક છે તે પ્રભુને આધીન છે, અને લકતને આધીન પ્રભુ છે. લકત અને સેવકમાં બહુજ તારતમ્ય છે

વિવેચન-લકતોને આધીન પ્રભુ છે. મતલબ કે પ્રભુ પાસે લકતો પ્રાર્થના કરી કામ કરાવે છે તેથી તેની લક્ષિત સકામ છે. સેવક નિષ્કામ હોવાથી પ્રભુને આધીન રહી પ્રભુ સુખી થાય તેમ કરે છે માટે તે શ્રેષ્ઠ છે.

* પ્રસંગ-૧૩૩ *

લકતે મૃત્યુ સમયે પણ અભય રહેવું - શ્રીગોકુળનાથજીને રઘુનાથદાસે પૂછ્યું કે, મહારાજ, વૈષ્ણવ દેહ છોડતી વખતે પ્રભુનું નામ નથી લઈ શકતો તેનું શું કારણ ? આ સાંભળી શ્રીમુખે કહ્યું કે વૈષ્ણવનું સ્મરણ શ્રીઠાકૌરવ કરે છે, એ વાત રાજાઈ તથા કૃષ્ણદાસ પારેખ ઉપર પૂછી હતી.

વિવેચન- આ પ્રસંગ ઉપરથી જણાય છે કે દેહ ત્યાગતી વખતે વૈષ્ણવથી સેવા સખધી કામ ન થાય તો પણ ફિકર ન કરવી, કારણ કે તે વખતે

પોતાની પાસે દેવાની સાવચેતી પ્રભુ પોતે રાખે છે. ભકતે પોતાની જિન્દગીનું સર્વસ્વ પ્રભુને સ્મરણ કર્યું છે, એટલે કાળરૂપ કુટારો કંઈજ લુંટી શકવાનો નથી. પ્રભુલકતનો આત્મા પ્રભુનો છે, એટલે તેને અન્ય કોણ અડી શકનાર છે કે લકતને કરી પણ ફિકર રાખવી પડે ? નજ રાખવી પડે.

* પ્રસંગ-૧૩૪ *

અશુપાત એ પ્રેમીનો સહજ ધર્મ છે:- એકવાર સ્નેહની કાત ચાલી, ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે એક કોઈનો સ્નેહી પરગામ ચાલ્યો, તે સો ગાઉ ગયો, તે ચાલતાં ચાલતાં જે પ્રેમ આવે જે લ્લન આવે તે ગામથી તે વનથી વારે વારે પાછું વળી જીએ, કારણ કે મનમાં જાણે કે સ્નેહી હવે દેખવાનો નથી, પણ આ દિશાએ છે એમ મનમાં લાવે ને આસું પાડે ને તે દિશાએ જીએ. આસું એ સ્નેહનો સહજ ધર્મ છે, કે રહી રહીને આંગો સુખવે.

વિવેચન-પ્રેમીનું ચિત્ત પ્રેમીને ત્યજતું નથી છેવટે જે દિશાએ પ્રેમી હોય તે દિશામ પણ વારે વાર જોવારાવે છે ને જોતાં જોતાં પ્રેમીની યાદમાં આસું ગરી પડે છે. પ્રેમીના વિયોગમાં આસું ગરવુ એ સહજ સ્વભાવ છે સ્નેહીને પ્રાર્થને વિયોગમાં રૂદનજ હોય છે. સ્નાગર ખુટી જાય પણ સ્નેહીનાં આસું ન ખુટે. સ્નેહીનેજ આની બખર હોય છે.

* પ્રસંગ-૧૩૫ *

શ્રીમહાપ્રભુજી સર્વ પ્રકારની અલૌકિક રીતે દેખરેખ રાખે છે:- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે, અમારો જન્મોત્સવ શ્રીપ્રમોદજી કરે. ત્યારે દાદાજીએ કહ્યું કે, ખીજા બેટા નહિ, અને આજ બેટા છે ?

* પ્રસંગ-૧૩૭ *

વિવેચન-આ પ્રસંગ ઉપરથી જણાય છે કે શ્રીગોકુલનાથજી શ્રીકાકૈરજી તુ યશ સ્વરૂપ છે, તેથી યશ સ્વરૂપ મહાત્મ્ય વધારવાને શ્રી ગુસર્જી શ્રીગોકુલેશને કટયો સવ માનતા હોવા જોઈએ. હૃદયમાં તો સર્વ જાળકો સમાનજ હોય, પણ જેનો જે કાર્યમાં અધિક આધર હોય તેના સંબંધનું તે કાર્ય કરાય છે. વળી શ્રીમહાપ્રભુજીને સર્વ જાળકો સમાન હોવાથી તે જાતમાં પોતે નિત્ય લીલા પ્રવેશ પછી પણ અલૌકિક સ્વરૂપે દર્શન દર્શ પૂકે છે કે સર્વે જેટલા સમાન છે માટે બધાને જન્મોત્સવ માનવો કેમ નહિ? પુષ્ટિમાર્ગ પર દરેક પ્રકારની શ્રીમહાપ્રભુજી અલૌકિક સ્વરૂપે સર્વ દેખરેખ રાખતા હોવા જોઈએ એવું સામાન્ય દ્રષ્ટિએ પણ સમજી શકાય છે. શ્રીમહાપ્રભુજીમાં આસક્ત ભક્તોને આજે પણ દિવ્ય સ્વરૂપે શ્રીમહાપ્રભુજી દર્શન દે છેજ અતુલવગમ્ય આ વાત છે. તકંગમ્ય નથી.

* પ્રસંગ-૧૩૬ *

ભક્તને સ્વર્ગને નર્ક સમાન છે.- એક વાર શ્રીમુખે કહ્યું કે ભગવદીયને સ્વર્ગ અને નર્ક સમાન છે આ સાંભળી પંચોળીએ કહ્યું કે જે સ્વર્ગ અને નર્ક એ સમાન કેમ સંભવે? ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે ભગવદીયને નર્કનો તો સંભવજ નથી, અને સ્વર્ગની ઈચ્છા પણ નથી એક પ્રભુની સર્વે સંબંધ છે.

વિવેચન-ભક્તને સ્વર્ગને નર્ક સમાન છે, કારણ કે ભક્તને સ્વર્ગની ઈચ્છા હોય નહિ એ લે સ્વર્ગની જરૂર નથી, અને નર્ક તો ભગવદીયને મટે હોઈ શકે જ નહિ, એટલે જરૂર વગરની વસ્તુ અને ખરાબ વસ્તુ ખરાબ છે, અમાં શી ન હઈ?

સકામ ભક્તની ઈચ્છા પ્રભુ પૂરે તો નિષ્કામનું તો કહેવું જ શું? :- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે ગર્ગ્યાયે કહ્યું છે કે દેવોને જ્યારે અસૂરો હુખ દે છે, ત્યારે તેઓ પ્રભુને શરણ આપે છે એટલે પ્રભુ રક્ષા કરે છે કામનાએ ઉપાધેક સહ પ્રકટે છે તો તેની રક્ષા કરે છે નિષ્કામ પ્રેમ જેનો હોય તેનું તો કહેવું જ શું?

વિવેચન-ખરેખર ઈચ્છાથી કે કામનાએ પ્રભુનું ભજન કરે, તો સર્વ ઈચ્છા પૂર્ણ કરે છે; તો નિષ્કામી ભક્તની તો સર્વ ઈચ્છા પોતાની મેળે પ્રભુજી વગર પાયાનાએ પૂર્ણ કરે એમાં ત્યાં શી? વળી નિષ્કામ ભક્તને સ્વાતંત્ર્ય પણ દન કરે એમાં શો સંદેહ? માટે નિષ્કામ ભક્તિ સર્વથી ઉત્તમ છે. પુષ્ટિભક્તિ એજ નિષ્કામ ભક્તિ છે. સર્વ પ્રકારની અન્યભક્તિ સગુણ ભક્તિ છે માત્ર પ્રભુનાજ સુખના વિચાર એ નિર્ગુણ ભક્તિ છે કે જેને પ્રભુના સુખના વિચાર વગર ખીલે વિચારજ ન આવે.

* પ્રસંગ-૧૩૮ *

જે જેમાં આસક્ત હોય તેજ તેના પ્રભુ છે એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે એક સેવક શ્રીકાકૈરદ્વારમ શ્રીગુસાંઈજીની પાસે આવ્યો, ત્યારે શ્રીગુસાંઈજીએ કહ્યું કે ઉપર દર્શન થાય છે માટે જ્યારે એ સેવકે કહ્યું કે, એ તો તમારા શ્રીકાકૈરજી છે, એમને અમે શું જાણીએ! ત્યારે આપત્રીએ કહ્યું કે તહાયો હોઈ તો જલદી પ્રસાદ લે

વિવેચન-આ સેવકને શ્રીગુસાંઈજીનો પૂર્વપુરુષોત્તમ સ્વરૂપે અતુલવ છે, તેથી એઓ શ્રી માં આસક્ત છે આથી

શ્રીગુણાંશનાં દર્શન કરત તેને સંયોગનો આનંદ મળ્યો. તેથી અન્ય સારૂપનાં દર્શન કરવાની અભિલાષા રહી નહિ. વૈષ્ણવની આ સ્થિતિ શ્રીગુણાંશજી પ્રાપ્તી ગયા. આથી દર્શન કરવાનો આગ્રહ પણ શ્રીગુણાંશજીએ કર્યો નહિ, ને પ્રસાદ લેવાની આજ્ઞા કરા.

* પ્રસંગ-૧૩૯ *

ભક્તને પ્રભુ એક પ્રભુને ભક્ત અનેક:- શ્રીસુખે કહ્યું કે રાજનગરમાં વિઠ્ઠલદાસે મને દોહરો લખ્યો હતો.

મારે મન તું એકલો; તારે મન સો લાખ પપૈયો પીયુ પીયુ કરે મેઘ ન જાહે દખ, ત્યારે મે પણ તે કહો લખ્યો હતો.

સ્નેહજન કેઈ સમરત આવી ચિત્ત ચટિયાં, ચિત્ત ગયંદા મહાવતાં તે બહુરત ઉતરીય - પત્ર એ જીવ્યે ત્ય સુધી માયામાં રાખ્યો.

વિવેચન-અલૌકિક રસાત્મક પ્રથમને દોહરો છે, ત્યારે તેનો જવાબ પણ તેવોજ જીવ્યે આપ્યો છે, તે પ્રસંગ વાંચતા સ્પષ્ટ જણાશે.

* પ્રસંગ-૧૪૦ *

દેવીજીવો પૂર્વના સંબંધવાળા હોય છે:- અહીંની સામર્થ્ય જે છે, તે લીલોપયોગી છે તે ઉપર દોહો કહ્યો તેનો ભાવ ગાંડ પક્ષી છે, તે વિખુટાં પડે પછી જ્યારે મળે ત્યારે ખમર પડે.

વિવેચન-જે લીલોપયોગનામૃત બહુ રહસ્ય સૂચવે છે. દેવી જીવો લીલામાંથી છુટા પડેલા છે, તેમને જ્યારે જુલુ મળે ત્યારે મૂળના ઓળખાણ જણાઈ આવે છે. જેમ રનેહ સારસ છુટા પડે છે, ત્યારથી તેમને એન પડતું નથી પણ જ્યારે મળે ત્યારેજ શાંતિ પડે છે, તેમ દેવી જીવો છુટા પડે છે, ત્યારથી કોઈ જગાએ એન પડતું નથી જ્યારે પ્રભુનો સંબંધ થાય

ત્યારેજ તેમને શાંતિ વળે છે. આ વસ્તુ અનુભવ ગમ્ય છે વળી લીલાતા સંબંધ જે દેવીજીવો પણ જ્યારે મળે છે ત્યારેજ તેમને શાંતિ થાય છે વળી આવા પૂર્વના સંબંધી દેવીજીવો મળતાંની સાથેજ તેમને પ્રીતિ થાય છે. તેમાં સ્વાર્થ કે એવું કઈજ હોતું નથી માત્ર નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ અને ઈશ્વરી સંબંધ તેમાં કારણભૂત હોય છે. આવા સંબંધો જે સ્ત્રીઓ વચ્ચે, જે પુરુષો વચ્ચે કે પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચે પણ હોય છે પણ ભગવત્સંબંધની દ્રષ્ટિએ સર્વ સમાન છે આ । સંબંધોમાં મલીનતાની ગંધ પણ નથી હોતી. વિકારી દ્રષ્ટિજ આવા સંબંધોમ દોષ લાવે છે જાથે આવા પ્રેમો અલૌકિક હોવાથી તે કદી તૂટતા નથી. અલૌકિક સંબંધ શિરે આભ તૂટતા એન તૂટે, હરિનો મારગ શુરાનો છે.

* પ્રસંગ-૧૪૧ *

દેવીજીવોનો સંબંધ અમર છે:- પ્રેમી સારસોને સાથે રમતાં હોય ને રોઈ ઉડાડે તે તેઓ સાથેજ ઉડે છે.

વિવેચન-દેવી જીવોનો અને પ્રભુનો સંબંધ અમર છે જે કોઈ તેમાં વિદ્ય નાખે તે તે પોતાના પ્રભુને પ્રાથેજ લઈને જાય છે. અલૌકિક એવા રસિક જીવો પણ સંબંધવાળા હોય તે તેઓ જ્યાં વિચરે છે, તેમનો સંબંધ આત્મિક હોવાથી તેડયો તુટતે નથી. આવા સંબંધોમાં સ્વાર્થ કે એવું બીજું કંઈ નથી. તદ્દન નિર્દોષ અને નિર્ગુણ ઈશ્વરી સંબંધજ હોય છે.

* પ્રસંગ-૧૪૨ *

નિઃસંધનતા એટલે શું? :- એકવાર પૂછ્યું કે જે રાજ, નિઃસાધનતા તે શું? ત્યારે આપશ્રીએ જણાવ્યું કે પ્રેમી જુલુ વગર

બીજું કોઈપણ સાધન નથી, એવું જ્ઞાન થાય અને એમ કરતાં પ્રેમી પ્રભુ વગર બીજી વસ્તુની ખબરજ ન રહે તે નિઃસાધનતા.

વિવેચન-રસાવેશ એ નિઃસાધનતાનો ધર્મ છે. પોતાના પ્રિયતમ પ્રભુને રામેરોમે આવેશ થાય; ત્યારે અન્ય ક્ષેત્રે સાધન છૂટી જાય. આજ ખરી નિઃસાધનતા છે. જ્યાં સુધી અન્ય સાધનોમાં જીવની આસક્તિ છે, ત્યાં સુધી પ્રભુમાં આસક્તિ થતી નથી. અનન્ય-શ્રયનું છેલ્લા નું છેલ્લું રૂપ તે નિઃસાધનતા અને નિઃસાધનતાનું ક્ષણ વિચોગ અને વિપ્રયોગનું ક્ષણ પ્રભુનાં દર્શન ને પ્રભુના દર્શનનું ક્ષણ સદેહે અનુભવ. કે લીલાની લહેર. કેટિમાં વિરલાજ આ દશાને પહોંચે. વિરહ એજ નિઃસાધનતા.

* પ્રસંગ-૧૪૩ *

પ્રેમી પ્રેમીના વિયોગમાં પ્રાણ તજે છે - શ્રીમુખે કહ્યું કે એક કોઈ જગપુતને જે સ્ત્રી હતી. ગામમાં પોકાર થયો, તેથી તે રજપુત દોડ્યો અને લોક પહોંચી દોડ્યો. આ રજપુતની સ્ત્રીએ અટારી ચઢીને જોવા લાગી હવે લોકોને આ તા દીઠા, ને પોતાના ધણીને ન દીઠો, આથી જો જાન ધર્મ એક તો તુરતજ ઠળી પડી ને બીજી તેના ધણીના માઠા સમાચાર સાંભળ્યા પછી ઠળી.

વિવેચન=પ્રેમીનો વિયોગ અસહ્ય છે. બરા પ્રેમીનો વિયોગ પ્રાણહર છે. જે સાચા પ્રેમી હોય તો તેઓ રાથેજ રહે છે આ વિચન લક્ષિતમાન જોડાં પણ દેહત્યાગ પછી સારેજ રહે છે, અને પ્રભુના સખ ધનો આનંદ અનુભવે છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં ધણિ-ધણી આણીનો સખ ધ આમ અલૌકિક છે. જેટલો એક બીજા વચ્ચે અલૌકિક પ્રેમ તેટલો જેડને સંદેહ પ્રભુનો અનુભવ

શ્રી ગોકુલેશ હાસ્યામૃત
* પ્રસંગ-૧૪૪ *

પ્રભુનો નિત્યક્ષીલા પ્રવેશ સાંભળતાં કુતાજીએ પ્રાણ છોડ્યા:- શ્રીમુખે કહ્યું કે પાંડવોને આટલું દુઃખ પડ્યું, તે કુતાજીના લીધે પ્રભુએ મટાડ્યું. અર્જુનથી જ્યારે પ્રભુએ લીલા કર્યાના સમાચાર કહેવાયા નહિ, પણ સ્થિતિ પરથી કુતાજી જાણી ગયાં કે દેહ ત્યજી લીધી

વિવેચન- જાંચ પાંડવોમાં માત્ર કુતાજી અનન્ય હતાં. દરેક અન્ય દેવોના ભક્ત હતાં, તેથી મહામહા મંકટ પડ્યાં. એ પ્રભુનોજ આશ્રય હોત, તો કદી એટલું વીતત નહિ કુતાજીનો પ્રભુપર જે પ્રેમ હતો, તેની કોઈને ખરી ખબર હતી નહિ, પોતાના પ્રેમની ખબર પાંડવોને પણ કુતાજીએ પડવા લીધી નથી, કારણ કે તેઓનો અન્ય દેવોમાં મોહ હતો જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ સ્વધામ પધાર્યા ત્યારે અર્જુન યાદવાસ્થળીમાંથી બચેલી યાદવોની સ્ત્રીઓને લઈ પ્રભાસપાટણથી નીકળી હસ્તિનાપુર તરફ ચાલ્યો પણ પ્રભુ સ્વધામ પધાર્યાથી તેની શક્તિઓ નાશ પામી હતી. તે મર્યાદા પણ ભક્ત હતો એટલે તેને લાગી આવે તેમ નરાઈ નથી. રસ્તામાં જત હેડંગા વનમાં જંગલી લોકોએ તેને ખુબ પજવ્યો ને લૂંટી લીધો. જે અર્જુને કુરુક્ષેત્રના યુદ્ધમાં લીળમ અને દ્રોણ જે આ મહારથીઓનો પરાભવ કર્યો હતો, એ અર્જુનને આજે જંગલી ભીલોએ લૂંટી લીધો તેમની શક્તિ પ્રભુના વિરહના વિચારે અદ્રશ્ય થઈ ગઈ, તે જેમ તેમ હસ્તિનાપુર આવ્યો ત્યારે ભાઈઓ દ્રૌપદીને કુતાજી અર્જુનની આબુખાજુ ફરી વળ્યાં જેવું સર્વસ્વ લૂંટાઈ ગયું છે એવો જોખાકળો અર્જુન ચોધાર આંસુએ રડી રહ્યો છે પ્રભુના વિયોગનો ડુમો ભરાઈ ગયો છે જવાબ કેમ દેવાય ? ધરતીકાંટે

એમ અર્જુન રહી રહ્યો છે હસ્તિનાપુર તણાઈ
જાય એટલા આંસુ વહન કરી રહ્યો છે.
કુંતાજી સમજી ગયા કે શ્રીકૃષ્ણના વિયોગ
વગર ખીજુ દુઃખ અર્જુનને આટલું ન હોય!!
નકકી શ્રીકૃષ્ણે લીલા વિસ્તારી. આથી પૂછ્યું
કે શ્રીકૃષ્ણે લીલા તો નથી વિસ્તારી? અર્જુને
હા કહેવા પુરતુ ડોકુ ધુણાવ્યું, મોઢેથી
તો કેમ જાલાય? હા કહેવા ડોકુ ધુણાવતાની
સાથે કુંતાજીના પ્રાણ ચાલ્યા ગયા, માત્ર
ખોળીયું પુતળીની જેમ ઉભું રહ્યું. પાંડવોના
શુરનર ઉડી ગયા, આતું નામ તે પ્રેમ
કુંતાજીએ મોઢે તો સાંભળ્યું જ નથી, માત્ર
અર્જુને ડોકુ ધુણાવ્યું, તે સાથે પ્રાણ પલાયન
કરી ગયા. પ્રાણપતિ પ્રભુનો વિયોગ કેમ સહન
થાય? પ્રભુત્વ નામ સાંભળતાં પ્રભુની લીલાની
ને આનંદની સ્મૃતિ આવતા જીવ ખેત્તાન થઈ
જાય એ સનેહની પરાકાષ્ટા છે એવા વિરહા-
ગ્નિમાં દગ્ધ દેવીઓતું આધાસન પ્રભુ
પોતેજ છે

* પ્રસંગ ૧૪૫ *

ભકતને લાયાતક સમય પણ નજ નડે :-
માલા પ્રસંગનો મામલો ચાલતો હતો, ત્યારે
કોઈએ કહ્યું કે મહારાજ, કઠિન દુખ મહા
વિપરીત આની બન્યો છે ખબર નથી પડતી
કે શું થશે? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે જે
આવી પડે તે સહન કરી લેવું. ત્યારે તેણે
કહ્યું કે જે રાજ ના વાય છે ત્યારે કાંકરા
ઉડે છે ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે કાંકરા ઉડે
પણ પર્વત તહિ ઉડે

વિવેચન-શ્રીગોકુળનાથજી આમાં પોતાની
અડગ વૃત્તિ બતાવે છે. શ્રીગુણકૃષ્ણ કહે છે કે
કાલાહલ્યકઠિનોહપિશ્રીકૃષ્ણમક્ષતાન્નવાધતે॥
ગમે એવો કઠણ સમય આવ્યો હોય પણ
પર્વત જેવો અડગ અને દૃઢ નિશ્ચયી ભગવદ્
ભકતને કંઈ પણ કરી શકતો નથી,

તે શ્રીગોકુલેશ પર્વતનો દાખલો આપીને
સમજાવે છે, કે જ્યાં કાંકરા ને મકાન શુદ્ધ
ઉડી જાય કે પડી જાય પણ પર્વત ન ઉડે
તેમ ભકતને તોફાની કાળમાં પણ કશું થતું
નથી માટે નિશ્ચિતતા શાખવી. પ્રભુ સ્વયં
સમર્થો હિ તાહો નિશ્ચિતતાં ભજેત્ ॥ - મૃગ

* પ્રસંગ-૧૪૬ *

પુષ્ટિમાર્ગતું રક્ષણ કરી નવો જન્મ
આપ્યો - એકવાર દુર્ગાનાસ હર્વશી આવ્યે;
તેણે ભેટ કરી. ત્યારે શ્રીજીએ સુસકાર્ધને કહ્યું
કે આ ભેટમ નવીનતા શી છે? ત્યારે તેણે
કહ્યું કે આપે નવીનતા કરી તો મેં પણ
નવીનતા કરી આ સાંભળી શ્રીજી બોલ્યા કે
અમે શી નવીનતા કરી? આ સુણી તેણે
કહ્યું કે, આ માળા તો તમે પહેરાવી છે
(માળાતું રક્ષણ તમે કયું) આ તેવી હવે તો
અમે તમારે લીધે ભેટ કરીએ છીએ. આ
સાંભળી પોતે સુસકાર્ધને તેના પર બહુ
કૃપા કરી.

વિવેચન-ખરેખર પુષ્ટિમાર્ગમાં પાદશાહી
વખતમાં ચિદ્રપના ત્રાસમાંથી માળાતું રક્ષણ
તો શ્રીગોકુલેશે કયું છે અને તેની ભેટ
કરવાનો પ્રસંગ પણ તેઓશ્રીથીજ કાયમ
રહ્યો છે, માટે માળાતું રક્ષણ કરી જેમ
માળાની નવીનતા કરી, તેમ ત્યાર પછીની
ભેટો તે પણ નવિજ કહેવાય, કારણ કે
જે માળાતું રક્ષણ ન થયું હોત તો
પ્રભુશ્રીની સન્મુખ ભેટ કરવાનો પ્રસંગ પછી
શી રીતે પ્રાપ્ત થાત? કારણ કે વૈષ્ણવ
સૃષ્ટિ નાશ પામત

* પ્રસંગ-૧૪૭ *

પ્રભુ બહુજ ઉત્તમ કરે છે:- એકવાર
કોઈએ પૂછ્યું કે મહારાજ વૈષ્ણવને કંઈ
ઉત્તમ મધ્યમ લવંથા થાય છે, તે શું મગવર્ધ,
દિશ્છા? આ વખતે શ્રીગુણે કહ્યું કે મધ્યમ

શુ ? જે કશુ થાય છે, તે ઉત્તમજ થાય છે. તે ઉપર એક રાજ ધાયલ થયો હતો, તેને વજીરે કહ્યું કે. ભગવદ્દિશ્વાએ જે થાય તે સાઈજ થાય છે

વિવેચન- ખરેખર, પુષ્ટિમાર્ગના તો સંચાલક પ્રભુ છે. તેના ભક્તના પણ સંચાલક ભગવાન છે. સર્વ પ્રભુ કરે છે. એટલે તેમાં ઉત્તમ અને મધ્યમ શુ ? ધ્વજર જે કરે તે ઉત્તમજ કરે, માટે તેમાં કંઈ પણ સંદેહ ન રાખવો ભગવત્કાર્ય સદા ઉત્તમજ હોય પ્રભુજ જે કરે તેમાં આપણે સારા નરસાપણુ જોઈએ, તો પ્રભુજ રિસાય, સર્વાત્મલાવીને બધું ઉત્તમજ લાગે સાઈ લાગે એજ નિશુભદ્રાપિટ.

* પ્રસંગ-૧૪૮ *

સાયું બોલીએ તો દોષ જાય-શ્રીમુખે કહ્યું કે વચન સાચેસાયું કહીએ, તો દોષ જતો રહે છે

વિવેચન-નિવેદન એટલે કંઈપણ છુપાવું નહિ. પ્રપચજ છુપાવે છે, જે નિપ્રપચી હોય તે કશું છુપાવે નહિ. માટે કંઈપણ દોષ થઈ જાય તે છુપાવવો જોઈએ નહિ, વળી જે એકવાર દોષ સર્વ સમક્ષ કબુલ કરે છે, તે ફરી કહી તેવો શુનો નથી કરતો, તેથી તેના પૂર્વેના દોષોનું નિવારણ થાય છે નવીન દોષ થતાં નથી માટે હમેશા સાચુ બોલવું.

* પ્રસંગ-૧૪૯ *

મોટાની વાતો ખરાખર સમજવી જોઈએ:- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે મોટાઓની વાતોનો અભિપ્રાય સમજવો જોઈએ

વિવેચન-મોટાઓની વાતો ન સમજવાથી ઘણીવાર વિપરીત પરિણામ આવે છે; એકવાર એક યોગીને શિષ્યો ધર્મ અર્થ કરતા હતાં.

ત્યારે યોગીએ કહ્યું કે “આગલીકું જાન દે પીછલીકું જાન દે એર ખીચલીકું પકડ લે” હવે ત્યાં આગળ થઈને ત્રણ સ્ત્રીઓ હારખંધ પાણીનું ખેડું ભરીને જતી હતી તેમાંની વચ્ચેની કેઈ રજપૂતાણી હતી તેણે પેલા યોગીના વાક્યનો ઉધો અર્થ કર્યો, તેથી ગુસ્સે થઈ ગઈ તેણે રજપૂતને ઘેર જઈને કહ્યું કે એક યોગીએ મારી મશ્કરી કરી અમે ત્રણ જણીઓ હારખંધ પાણી ભરીને આવતી હતી, તે વખતે મ્મ્યે હું હતી અને યોગીએ કહ્યું કે “અગલીકું જાને દે પીછલીકું જાને દે એર ખીચલીકું પકડ લે” માટે તેઓને પાંસરા કરવા જોઈએ રજપૂતમાઈ શુરાતને ચઢયા, ને તત્કલાં તાણી યોગીને માસ્વા લાગેળે દોડયા ગાળે દેતો દેતો આવતો જોઈ એક શિષ્ય પણ ચમઠો ને કડછો લઈ સાંમે થયો જેવો શિષ્ય પેલા રજપૂતને મારવા દોડયો. કે યોગીએ કહ્યું કે ‘માર માર’ આ માર માર શબ્દ સાંભળતાં શિષ્યે ચમઠો ફેંકી દઈ મારવાતુ મુકી દીધું પેલા રજપૂતે આ માર માર શબ્દો સાંભળ્યાં એટલે વિચારમાં પડયો કે માર માર કહ્યું ત્યારે ઉલટા મારતો બંધ પડયો મટે તેની વાણીમાં ચતુરાઈ હોવી જોઈએ રજપૂત આવીને પગે પડયો અને પુછ્યું કે આને “માર માર” કહ્યું ત્યારે ઉલટો મારતો બંધ પડયો એ શુ ? ત્યારે યોગીએ કહ્યું તેને તારા પર જે કોઈ ચઢયો છે તે માર, એવું મે કહ્યું એટલે તેણે શુનો તારા પરથી ઉતારી નાખી મારવાતું મુકી દીધું. વળી રજપૂતે આગલી વાત પુછી એટલે યોગીએ કહ્યું કે મેં તો શિષ્યોને એમ કહ્યું કે બાળપણની જિન્દગી જવા દે વૃદ્ધાવસ્થા જવા દે અને તે એની વચ્ચેની જિન્દગી જુનાની તેને પકડી લે, એટલે તેને સારો ઉપયોગ કરી લે, આમ મે શિષ્યામણની વાત કહી હતી, આ સાંભળી રજપૂત પગે પડયો.

અને શાંત થઈ ઘેર ગયો, આલુ ઘણીવાર ખને છે, માટે મોટા પુરૂષોની વાણી બહુ વિચાર કરીને સમજવી તે ન સમજીએ તો ઘણીવાર ધાર્યા કરતાં ઉલટું પરિણામ આવે છે

* પ્રસંગ-૧૫૦ *

શ્રીગુસાંઈજીનો વાત્સલ્ય ભાવ-- એકાર શ્રીગુસાંઈજી શ્રીગોવર્ધનની પરિક્રમા કરતાં એક જગાએ ચરણ પ્રક્ષાલન કરતા હતા તે વખતે ધામ બહુ હતો. ને તાપ હતો આથી છાંયો કરનાર રૂપો ગુજરાતી હતો તેણે છત્રી ધરી. શ્રીગોકુલેશ સાથે હતા, તે ઘણા બાળક હતા તેથી શ્રીગુસાંઈજીએ કહ્યું કે આ બાળક ઉપર છાંયા કર એમ કહી નાના બાળકમાર શ્રીગોકુલેશ પર છત્રી ધરાવરાવી

વિવેચન શ્રીગોકુલેશ બાળક હોવાથી બાળકને તાપ વધારે લાગે, માટે વાત્સલ્યભાવ હોવાથી શ્રીગોકુલેશ ઉપર પોને છત્રી ધરાવે છે. આમાં સેવકોની ખામી પણ બતાવે છે. શ્રીગુસાંઈજી અને શ્રીગોકુલેશ સમાન હોવાથી બંને પર છાંયા કરવી જોઈએ. સેવકોએ સર્વ તરફ નજર રાખવી જોઈએ, એ પણ બતાવે છે. વળી પુત્રના સુખમાં પિતાને સુખ છે, તે અહીં સ્પષ્ટ થાય છે. આ પ્રસંગ પરથી એ પણ સમજાય કે શ્રીમહાપ્રભુજી અને શ્રી ગુસાંઈજી પોતાનાં બાળકો પર પોતાના સમાન ગણી પ્રેમ રાખનાર પર પ્રસન્ન થાય છે. ભકતો પણ પ્રભુના બાળક છે. તેથી ભકતોની પ્રસન્નતામ પણ પ્રભુની પ્રસન્નતા છે. માટે પ્રભુના ભકતો પર પણ પ્રીતિ ખૂબ રાખવી જોઈએ આમ સંત પુરૂષો પર પ્રીતિ રાખવાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થાય છે. આ વાત ખણ આથી સ્પષ્ટ થાય છે

* પ્રસંગ-૧૫૧ *

સમાનશીલ વગર રસ ન જામે:-એકવાર સેવાની વાત ચાલી, ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે સેવાયાં વા કથાવાં વા યશ્યાસક્ષિતર્દાદા મન્નેત્ ॥ એનો અર્થ એ કે સેવાને વિષે અને પ્રભુના આ સંસ્મર કાલ નિર્વાહને માટે કથા છે. પરંતુ સેવા તો એકલાથી પણ થાય પણ કથા સમાનશીલ વગર ન થાય. સમાનશીલમાં ને ભગવદ્વાર્તા રસનાથી પ્રકટ થાય છે, એ મહાદુર્લભ છે.

વિવેચન-સમાનશીલમાંજ ભગવદ્વાર્તામાં મળ આવે વળી એવા સમાનશીલનો સંગ પણ ભગવત્કૃપાથીજ મળે. વળી ભગવદીયે કાળ વ્યતીત કરવાનો તે પણ એ રીતે, એક સેવાથી અને બીજું સત્સંગ. સત્સંગ જો સમાનશીલ એટલે સમાન ગુણોવાળાઓનો હોય તો ભગવદ્વાર્તા આપોઆપ પ્રગટ થઈ મહારસ આવે છે. પ્રભુના જુદા જુદા અગતા વા જુદી જુદી લીલાઓના અધિકારીઓને પણ સત્સંગમાં ખરો આનંદ ન આવે એકજ વરણના જીવોને બહુજ આનંદ આવે.

* પ્રસંગ-૧૫૨ *

અમારો માર્ગ નર્યાં શરણ માર્ગ નહિ, પણ સ્નેહ માર્ગ છે:-એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે અમારો માર્ગ શરણ નથી, પણ સ્નેહ માર્ગ છે. સોનું અને સુગંધ સાથે છે.

વિવેચન-નર્યાં શરણ માર્ગ હોય તેમાં શરણાગતને ક્રિયામાં સંકેાય આવે પણ અહીં તો સ્નેહમાર્ગ છે એટલે દરેક કાર્યમાં મહા આનંદ છે દરેક કાર્ય પ્રભુની સેવા ભાવે

રાણી ભગવદ્વાર્તા ભાવે ઉચ્ચારાય ત્યાં પીઠું
આનંદ વગર શું હોય શકે ?

* પ્રસંગ-૧૫૩ *

વૈષ્ણવવૃંદાને ઇચ્છે તેવું પ્રભુ ભખ્મ
કરે:- વૈષ્ણવ રૂપર જરાબ વિચાર રાખે તેને
શ્રીઠાકૌરજી રિખાવી રિખાવીને બાળી નાખે
બાળી બાળીને ભખ્મ કરે.

વિવેચન-જે વૈષ્ણવવૃંદા બુંડુ વિગરે વા
વૈષ્ણવને માટે જોડો વિચાર કરે. તેને પણ
સુખ ન થવા હેતા બાળી બાળીને ભખ્મ કરે
છે. મતલબ કે ભકતને વિરોધી કહી સુખી
નજ થાય પણ નકામો વગર કારણે દુઃખી
થઈ પ્રભુને વેરવી બને છે

* પ્રસંગ-૧૫૪ *

કેઈકમાં કંઈ એક તો મિહાશ હોય
કેઈ:-શ્રીગુણે કહ્યું કે કેઈની વાત મીઠી,
કેઈનો મોહ મીઠો કેઈ સર્વજ મીઠું હોય છે.

વિવેચન-યુષ્ઠિ સૃષ્ટિ લીલા સૃષ્ટિ છે,
લીલામાં વૈચિત્ર્ય પણ હોયજ, લીલા ભેદ
એ વૈચિત્ર્ય હોય છે. કેઈ ભગવદ્દીયની વાણી
મીઠી હોય કે જેથી વાણી વહે આનંદ થાય
છે. કેઈ ભગવદ્દીય સુંદર ગાયક હોય છે તે
તેના કીર્તન સાંભળવામાં મજા આવે છે કેઈ
સેવા રસિક હોય તેની સેવામાં આનંદ આવે
કેઈના કાર્ય, વાણી વર્તન વગેરે સર્વ બહુ
મીઠું ને આનંદદાયક હોય છે ભગવાને જેવું
દાન કયું હોય, તે તેમાં પ્રવીણ હોય.
મીઠાશનો આધાર પ્રભુના વરણ પર છે.

* પ્રસંગ-૧૫૫ *

મત હોય ત્યાં માણસ ગયો કહેવાય:-
એકવાર વાર્તા કહી કે એક ક્ષત્રી હતો, તે
સેવા કરતો હતો, સેવા કરતા કરતા ચિત્ત

ચમારને ત્યાં જોડો શીવવા આપ્યો હતો, તેથી
ત્યાં હતું. આ વખતે કોઈએ આવીને તેની
શ્રીને પુછ્યું કે ક્ષત્રી ક્યાં છે? આ
સાંભળી તેની શ્રીએ કહ્યું કે, ચમારને ઘેર
છે. શ્રી સાચી ભકત હતી તેથી પેલા
ક્ષત્રીનું ચિત્ત ચમારને ત્યાં હતું. તે બાળી
ગઈ પેલો ક્ષત્રી એ માંથી બહાર નીકળ્યો,
ત્યારે કહ્યું કે હું સેવામ હતો, ને તે
ચમારને ઘેર છે એમ કહ્યું? ત્યારે શ્રીએ
કહ્યું કે ચિત્ત ત્યાં હતુ માટે મેં એમ કહ્યું.

વિવેચન-સેવામાં હોઈએ, ત્યારે ખીજે
ચિત્ત ન રાખવું, જો ખીજે ચિત્ત જાય તો
સેવામાં બરકત આવતી નથી. અને પ્રભુ
અપ્રસન્ન થાય છે માટે એકાચ્ચિતે સાવધા-
નતાથી સેવા કરવી જોઈએ. સેવામાં પ્રેમ
નિસગ્નતા ને સાવધાનતા એ ત્રણ વસ્તુ
સમાન જોઈએ.

* પ્રસંગ-૧૫૬ *

વિગ્નતિમાં આનંદ ન આવે :- એકવાર
કહ્યું કે વિગ્નતિમાં ભેદ ઘણા છે. એક ભાવ
વિગ્નતિ ને વળી શુભ વિગ્નતિ આ વિગ્નતિએ
એક ખીજને રસાલાસ કરે, તેથી તેના સાથે
રસ ન ઉપજે.

વિવેચન-ભાવ વિગ્નતિ હોય તો તે
લગાર પણ એક ખીજના બોલજ ન જોઈ
આમ પણ લીલાનોજ ભેદ છે. એકની પ્રીતિ
શ્રીઠાકૌરજીના સુખકમળ પર ને ખીજની
ચરણકમળમાં હોય તો પણ વિગ્નતિ કહેવાય
આવા કારણોથીજ કેઈ સેવા ચતુર, કેઈ
ભગવદ્વાર્તા ચતુર, કેઈ કીર્તન ચતુર, ને કેઈ
દર્શન ચતુર હોય છે. એકજ લીલાના જીવેને
રસાનંદની પ્રાપ્તિ સર્વસંગમાં વા સંગ્રહમાં
થાય, પણ સ્વભાષ વિગ્નતિમાં આનંદ
ન આવે.

* પ્રસંગ-૧૫૭ *

અનુભવની ભિન્નતાને લીધે ભિન્નત્વ હોય છે - વસ્તુ એક પણ અનુભવ ભિન્ન હોય છે, તેથી ભાવ પણ ભિન્ન હોય છે પણ પ્રભુ સર્વરસ લોકતા છે

વિવેચન-સર્વ પુષ્ટિ લકતો એકજ વસ્તુ જેણાએ કારણ કે સર્વ શ્રદ્ધાના સંબંધવાળા હોય છે, છતાં શ્રીઠાકોણના સ્વરૂપને મૂળ આનંદનો અનુભવ ભિન્ન હોવાથી આજે પણ તેઓમાં ભિન્નત્વ માત્રુમ પડે છે, અને તેથી ભાવ પણ ભિન્ન હોય છે જેમ નાનપણમ ખાળકને જેતા પર રૂચિ લગાડીએ તેમાં રૂચિ એટપણે પણ કાયમ રહે છે, તેમ મુળ લીલાની રૂચિ બુઠા બુઠા પુષ્ટિ લકતોને વિધ વિધ હોવાથી આજે પણ વિધવિધતા જણાઈ આવે છે, પણ સર્વ રસના લોકતા પ્રભુજ છે, કારણ કે તે સર્વ રસિક હોઈ સર્વરસલોકતા છે. સેવા કરનારની સેવા, કીર્તન કરનારનાં કીર્તન, સામગ્રી કરનારની સામગ્રી ને લગવદ્ધાર્તા કરનારની લગવદ્ધાર્તા પોતે અગીકાર કરે છે

* પ્રસંગ-૧૫૮ *

સ્નેહ રૂપી વેલીની વિચિત્રતા:—
છે એ વેલી પ્રેમની, સિ એથી ચીમળાય;
થડ કાપે ફળ પાલવે, ફળકાપે જડ જય,
વિવેચન-પ્રેમ વેલી એવી છે કે, જેમ જેમ પ્રેમની વાત સાંભળે, તેમ તેમ વિયોગથી ગળીને ખાખ થાય છે, ને ચીમળાતી જાય છે. પણ વિયોગ રૂપી થડ એ વેલીને છે, તે કાપે એટલે વિયોગ મટે તો સંયોગનું સુખ મળે, તે ફળ પાલવું કહેવાય. ફળ કાપે જડ જય એટલે સંયોગ પછી વિયોગ થાય, તો મહા દારૂણ દુઃખ થાય. સંયોગને

નશ થવો એ ફળ કાપ્યું કહેવાય, તે તે માણુહર છે. માટે ફળ કાપે તો જડ જય.

* પ્રસંગ-૧૫૯ *

સ્નેહ મનુષ્ય સરખો છે:- શ્રીગોકુલેશને રાંધ્યા ગઢવીએ પુછ્યું કે મહારાજ સ્નેહનું સ્વરૂપ કેવું છે ? ત્યારે શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે સ્નેહનું સ્વરૂપ મનુષ્ય સરખું છે. ત્યારે ગઢવીએ કહ્યું કે મનુષ્ય જેવું તે શી રીતે કહેાય ? એટલે શ્રીગોકુલેશ કહ્યું કે મનુષ્યનું સ્વરૂપ પાંચ વસ્તુ વડે છે. વીંચ, હાડ માંસ, રૂધિર અને ત્વચા; આ પચે વસ્તુઓ સ્નેહને પણ છે. તે કઈ છે તેની વિગત પ્રથમ દર્શાવે તે વીંચ, બીજુ મેળાપ રૂપી રૂધિર, ત્રીજું હેત તે માંસ, ચોથું દ્રઢ ધૈર્ય તે હાડ પાંચમું જતન એટલે રક્ષણ તે ત્વચા આવી રીતે સ્નેહનું સ્વરૂપ છે.

વિવેચન-સ્નેહ સ્વરૂપાત્મક છે તેનું સ્વરૂપ શ્રીગોકુલેશ ખતાવે છે. જેમ શરીરમાં વીંચ, હાડમાંસ રૂધિર અને ત્વચા ખરાખર પ્રમાણમાં હોય તો તે રૂપાણુ ખતી હીપી શકે છે. તેમ સ્નેહ પણ દર્શાવે મેળાપ, હેત, દ્રઢ ધૈર્ય અને જતન એટલું હોય તો હીપી શકે છે ખાસ સ્નેહનું સ્વરૂપ એ કે ઉપરનું સર્વ સમાન હોય.

* પ્રસંગ ૧૬૦ *

મહાત્મય રહિત પ્રેમ તેજ ખરે પ્રેમ:-
વૈશાખ સુદિ સાતમને દિવસે ઉત્થાપનમાં પંચોલીએ પૂછ્યું કે જે રાજ, સ્નેહ તે કેમ ઉપજે ? અને સ્નેહનું સાધન શું ? ત્યારે આપશ્રીએ કહ્યું કે ભકતનું સ્વરૂપ તેજ સ્નેહ છે, અને તેનું સાધન તો કંઈજ નહિ. સ્નેહનું સાધન તો માત્ર સ્નેહજ તેનું ફળ પણ સ્નેહજ. ત્યારે પંચેળીએ પૂછ્યું કે

મહારાજ માહાત્મ્ય યુક્ત સ્નેહ તે કેવો અને માહાત્મ્ય સ્હીત સ્નેહ તે કેવો? આ સાંભળી શ્રીગોકુલેશે હું કે માહાત્મ્ય સંયુક્ત તે એટલા માટે કહીએ, કે મહાત્મ્ય યુક્ત સ્નેહ જીને બાધક નથી. મહાત્મ્યે કરીને અપરાધ ન પડે, જીવ મહાત્મ્યે કરીને ખીતો રહે પણ જ્યાં જેટલું માહાત્મ્ય ત્યાં તેટલી સ્નેહની નિર્બંધતા, અને જેટલી સ્નેહની પ્રબળતા તેટલી મહાત્મ્યની નિર્બંધતા માહાત્મ્યની પ્રબળતા એ રસની હાનિ થાય, અને મહાત્મ્યની નિર્બંધતા હોય ત્યાં સ્નેહનો રસ પુષ્ટ થાય ખરી રીતે રસમાગીય ભકતને મહાત્મ્યનો જેટલો અવસર તેટલોજ બાધક છે મહાત્મ્યનો કરીને રસ પુષ્ટ ન થાય. સમાનતાએ રસ ઉપજે લઘુતા, સ્ત્રીર્ધતા યથા, મન એમાં રસ પુષ્ટ ન થાય. માટે માહાત્મ્યનો લેશ (જરાપણ મહાત્મ્ય) એતન્માગીને બાધક છે. અને જે એતન્માગીને વિષે પ્રવૃત્ત નથી થયો સંસારથી બીએ છે. એવાને માહાત્મ્ય પૂર્વક લલિત પણ હલંબ છે.

વિવેચન-ખરેખર, જ્યાં સુધી માહાત્મ્યમાં ચિત્ત રહે ત્યાં સુધી એકવૃત્તિ ન થાય અને એકતા થયા બિના રસ ન ઉપજે રસ તો સમાનતામાંજ પ્રકટે અને જ્યાં મહાત્મ્ય આવ્યું ત્યાં સમાનતા ન થતાં લીલિત રહ્યા કરે, લીલિત એ તો રસમા કે સ્નેહમા મહા બાધક છે ખરા સ્નેહીને ક્યાંયે ડર જા હોય ખરો સ્નેહી તો પોતાના સ્નેહીને સળવાની અભિલાષામાં રહેલા માહાત્મ્યનો વિચાર કરવાની પણ તેને નવરાય નથી આવતી. સંયોગમાં તે પ્રેમીમાં લીન બને છે, ત્યાં માહાત્મ્ય ક્યાં ઉભું રહી શકે? મહાત્મ્ય યુક્ત પ્રેમ એ ખરૂં જોતાં માયાવી પ્રેમ છે. નિર્ગુણ પ્રેમ નહિ. સ્વભાવિક પ્રેમ મહાત્મ્ય બંધેજ નહિ માહાત્મ્ય એટલું મહાત્મ્ય અત્યંત અધારૂં હૃદયમાં નિર્ગુણશુદ્ધ પ્રેમનો

પ્રકાશ ન થાય ત્યાં સુધી જીવ માહાત્મ્યને મોહ છે સિદ્ધિઓ પણ માહાત્મ્ય છે ખરા ભકતને સિદ્ધિ દેખીને કે તેથી કરીને પણ મોહ ન થાય અથવા સિદ્ધિ દુઃખદ લાગે. સિદ્ધ તેને માયા ન લાગે આત્મિક સ્નેહ માહાત્મ્ય ન જીએ.

* પ્રસંગ-૧૬૧ *

દર્શન વગરેમાં પડતા પતિબંધો ન તેનાં કારણ? - એક વાર કલ્યાણ ભટે વિતાંતિ કરી કે કેટલાક ઉત્તમ ભગવદીયો છે. જેમને સદા સર્વદા શ્રીજીના દર્શનમાં જતાં, વાર્તામાં જતાં સેવામાં જતાં એમ સદા પાસેને પાસે રહેવાને મનોરથ થાય છે, અને તેટલા માટે સર્વ લૌકિક વ્યાસંગનો ત્યાગ કરે છે. તેઓ પોતાને સદાજ સદા સંબંધ શ્રીજી સાથે પ્રકટયો રહે એમ પ્રાર્થના કરે છે અને કહે છે કે અમને શ્રીજીનાં દર્શનાદિકે પણ ખંડન ન થાય, તેવા ઉત્તમ ભગવદીયને પણ પ્રભુ અંતરાય પડવા દે છે તે શું? શ્રીજી તો પરમકૃપાળુ છે. સર્વદા છે, સર્વ સમર્થ છે આ વખતે શ્રીગોકુલેશે કહ્યું કે, અંતરાય જે પ્રકારનો છે. એક શ્રીજીનો અને એક ભગવદીયના અપરાધ માટે કેટલાક અંતરાય થાય છે. તેનાં જુદા જુદા લક્ષણ છે. જે અપરાધથી અંતરાય થાય છે, તેમાં અવશ્ય શ્રી પ્રભુજી ઉપર તથા ભગવદીય ઉપર આદર ઓછો થાય છે આવું થાય ત્યારે બહિર્મુખતા આવે ને અહંકાર, લોભ, કામ ક્રોધ, દુર્બુદ્ધિ દુષ્ટતા તથા પાપ વગરેની વૃદ્ધિ થાય, ભગવદ્વાર્તા ન ગમે શ્રીજીના અર્જ ભગવદીયનાં માહાત્મ્યમાં વિપરીત યુદ્ધિ આવે શ્રીજી પાસે જવાની અનિચ્છા થાય, અન્યાશ્રય થાય ભગવદીય પાસે જવાનું ન ગમે, બહિર્મુખ લોકો પાસે સ્નેહ ઉપજે અન્નજળનો સંબંધ પણ બહિર્મુખ લોકો

શ્રી ગોકુલેશ હાસ્યામૃત

જેઠે ધાય અપરાધથી અંતરાય ખરૂં ત્યારે
આવી સ્થિતિ ધાય

હવે કૃપાથી શ્રીજીની અરજીથી અંતરાય
પડે તેમાં અવશ્ય શ્રીજી ઉપર લગવહીયની
લાલસા વધે છે. શ્રીજીની નિકટમાં જે અહ-
કાર થયો હોય તે જતો રહે છે, પોતાના જે
અધમ ગુણ છે તે અને પોતાના અવગુણને
ગણે. તેથી દીનતા વધે, જલદીથી શ્રીજીનાં
દર્શનની ને નિડુંટ રહેવાની ઇચ્છા ઉપજે, વળી
શ્રીજીની વાર્તા અમૃત જેવી મીઠી લાગે,
શ્રીજીના અને લગવહીયના ગુણજ મનમાં
આવે સાધારણ વૈષ્ણવ મળે તો પણ ઘણો
ઘણો રનેહ અને આદર ઉપજે કિત્તમ લગવ-
હીય રહે ત્યાં સર્વથા જાય, તથા જે સાધારણ
પણુ લગવહીય શ્રીજી પાસે હોય તેમના ઉપર
આદર કરે. પોતાના અપરાધ જાણે, ક્યારે
શ્રીસુખ જોવા પામીશ ? હવે તો કદી શ્રીપ્ર-
ભુજીત્વ સ્વપ્ન ન મૂકું, એવા મનોરથ કરે જે
કાર્ય કરવાથી શ્રીજીના ચરણકમળ મૂકીને
આવ્યો હોય. તે કાર્ય ઉપર ઘણો અનાદર
થાય. શ્રીપ્રભુજી વિના સદાજ સંતાપ પામતો
રહે પત્રદારા તથા પોતાના મિત્રો દ્વારા પોતાના
મનોરથની ચિંતી કરતો રહે પોતાના દેહ
ઉપર તથા અન્ય સંમંધ ઉપર અરુચિ ધાય
આત્માના સંબંધી ઉપર તથા શ્રીજી ઉપર
રનેહ ઘણો ઘણો ધાય, ત્યારે શ્રીજી સાથે
જલદીથી એળાપ થાય શ્રીજીની અધિક કૃપાને
અધિક અનુભવ ધાય શ્રીજી પોને કૃપા કરીને
અંતરાય પાડે છે ? તે નિરપરાધી સેવકની
આ ઉપર જણાવેલી વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ માટે
પાડે છે પ્રથમ જેટલાં શ્રીપ્રભુ મિલનમાં સુખ
આપતા હતા તેથી પણ અધિક મિલન સુખ
આપવા માટે આ કૃપાવડે અંતરાય આપે છે
પ્રભુ પરમદયાળુ છે પ્રભુ નિરપરાધી લગવહી
યને અંતરાય થવા દેજ નહિ હવે જે લગવહીય

અપરાધી છે તેના અપરાધ લોગવાવીને પૂણું
થાય પછી પ્રભુજી તેના પર પણ દયા કરે
છે જેમ લૌકિક રાજા ઉમરાવને અપરાધ
માટે દર મોકલે છે, પછી અપરાધ સ્વીકૃતતા
તેના પર દયા કરે છે તેમ કૃપાપાત્ર મગવહીય
અને શ્રીપ્રભુની બાબતમાં સમજવું.

વિવેચન-આ વચનામૃતમાં શ્રીગોકુલેશ
હક કરે છે. પોતે ભકતને પડતા પ્રતિબંધનું
સ્વરૂપ આમાં સમજાવે છે જે પ્રકારના પ્રતિ
બંધોમાં કયા પ્રકારનો પ્રતિબંધ છે તે ભકત
પોતેજ પોતાના વર્તન ઉપરથી પારખી શકે.
એવી સ્પષ્ટતા આ વચનામૃતમાં છે આવા
વચનામૃતોત્તુ તે વારંવાર મનન કરવું જોઈએ,
અને હૃદયમાં તે કાતરી રાખવા જોઈએ

* પ્રસંગ ૧૬૨ *

ગોવર્ધન ધારણ કરવાનું કારણ શું ? :-
એકવાર ભાઈ મોહનસાહેબે લીધે વિનંતી
કરાવી હતી પોતે શ્રીનાથજીદ્વારામાં પૂછ્યું
કે જ્યારે શ્રીઠાકોરજીએ ગોવર્ધન ધારણ
કર્યો, અને ઈંદ્ર સાત દિવસ સુધી મહા વૃષ્ટિ
કરી તે વખતે પર્વતનાં ઉપરનાં પક્ષી, તથા
ઉપરના અનેક જીવ તેમજ અનેક વૃક્ષ,
વળી તરુ આદિ બીજા જે જે દેવીજીવો
વૃષ્ટિથી દુઃખ પામ્યા હશે તેનું શું ? આ
સાંભળી શ્રીગોકુલેશ જોલ્યા, તે જીવો રંચક
પણુ દુઃખ પામ્યા નહોતા, તેમની રક્ષાત્યાજ
થતી હતી વૃષ્ટિ થઈ પણ એક પણ બુંદ
કેઈને પર્વતપર લાગવા દેતા નહોતા અને
એ રીતે રક્ષા કરતાં હતા. આ વખતે વળી
પૂછ્યું કે જો આવી રીતે રક્ષા કરી તો શ્રીગોવર્ધન
ધરણું શું કારણ ? બીજાની પણ રક્ષા એવી
રીતે કરી હોત તો શું ? ત્યાર પછી ત્યાં આરે
કહ્યું કે એ રીતે રક્ષા ન કરી તેનું કારણ
ઈંદ્રનું માન મર્દન કરવા માટે શ્રીગોવર્ધન

જૂન ૨૦૧૩ના ૩૬ નો વંદનાબલો.

શ્રી.શક્તિ - કુળનાથ

વ્યવસ્થા: ગામનાથશ્રી ગોકુલેશ હાસ્યામૃત

ધારણ કરવો હતો જે ગોવર્ધન ન ધારણ કરે તો શું ખબર પડે કે શ્રીપૂર્ણ પુરુષોત્તમનું પ્રાકટય છે? અને તેથી ઇંદ્ર પણ અભિમાનમાં નાશ પામત આથી પોતાના જે ભકતો છે તેઓ જે આગ લૂંચે તો માનવ મર્દન બલદી કરે છે માન મર્દન શા માટે કરે છે, કે તે પોતાના છે માટે છેતરાઈ ન બધ. જે કદાપિ માન મર્દન ન કરે તો અભિમાનમાં તણાઈ બધ. માટે તેના હિતને માટે તેને અભિમાનમાં તણાવા ન દે તરતજ માન હોતારે તો તેનું ભણું થાય.

વિવેચન પ્રભુ બહુ દયળુ છે. તેથી અત્રીકિત રીતે ગોવર્ધન પરના સર્વ પશુ પક્ષી તથા વૃક્ષો વગેરેનું રક્ષણ કર્યું. વળી ગોવર્ધન તોળવાની તસ્દી લીધી, તે ઇંદ્રનું માન હોતારી તેનું ભણું કરના માટેજ. પ્રભુએ ગોવર્ધન પર સુદર્શન ચક્ર સુકીને એક બુંદ પણ પડવા દીધી નહોતી, એમ કહેવાય છે. પ્રભુ રક્ષક તેનો કે જી ભક્ષક ?

* પ્રસંગ ૧૬૩ *

ધ્યાન અને સ્મરણનું તારામય:-એકવાર પંચેળીએ પૂછ્યું કે, જે મહારાજ. ધ્યન અને સ્મરણ તે શું એક એક છે કે બુદ્ધાં બુદ્ધાં છે? આ સાંપળી શ્રીમુખે કહ્યું કે ધ્યાન ગુહું અને સ્મરણ બુદ્ધું, ધ્યાન તો એકે જેવું સ્વરૂપ છે, તેવું ઇન્દ્રિયો વશ રાણી ધ્યાનનાં ઉતારે, અને સ્મરણ તો એ કે શ્રી ઠાકોરજીતાં ચરિત્રને સ્મરે તે સ્મરતાં સ્મરત એજ સ્વરૂપ ધ્યાનમાં આવે.

વિવેચન-ધ્યાનમાં અને સ્મરણમાં ભેદ છે તે અહીં શ્રીગોકુલેશ બતાવે છે. સ્મરણ હૃદયારૂઢ થતાં ધ્યાન થાય પ્રભુના ચરિત્રોનું સ્મરણ વારંવાર થતાં તેનું સ્વરૂપ હૃદયમાં ખડું થાય ત્યારે ઇન્દ્રિયો નિરોધ પામી તેનું ધ્યાન કરે

* પ્રસંગ-૧૬૪ *

વિવેચન

વ્યાસની દશા એજ કૃતકૃત્યતા:-શ્રીમુખે કહ્યું કે વૈષ્ણવની ત્રણ દશા છે એક ક્રોહ દશા બીજી આસક્ત દશા અને તે પછી ત્રીજી વ્યસનદશા જેને વ્યસન દૃશા પ્રાપ્ત થઈ તે કૃતાર્થ થયો, ને આસક્ત વ્યસની દશાનાં ઘણાં ઘણાં દ્રષ્ટાંત આપ્યા.

વિવેચન-પ્રથમ ભકતની દશા ભેદની છે સ્નેહ હૃદયારૂઢ થતાં તે પ્રભુમાં આગ્રહક થાય છે, આ ઉપર થયા પછી એ આસક્ત વ્યસનનું સ્વરૂપ લે છે. વ્યસની દશા એ ભકતની મહામસ્ત દશા છે તે દશાજ દેહાહીત કે ઇન્દ્રિયાતીત કહેવાય આ દશામાં ભકતનું લૌકિક વૈદિક સર્વેશ છુટી જાય, પ્રમાણ માત્ર નાશ પામી પ્રેમમજ પ્રવર્તન થાય છે આ દશામાં ભકતના રોમ રોમમાં પ્રભુરસ વ્યાપી જાય છે તેનો આનંદનો પાર નથી હોતો માને! આનંદરસના સ્તગરસા અપિચ્છિન્ન હોવા ખાય છે.

H 74 * પ્રસંગ ૧૬૫ *

પતિના મૃત્યુની વાત સાંભળતાં દેહ છોડે તે સતી -એકવાર સતીની વાત યાદી ત્યારે ગોવર્ધન ભાણેજ કહ્યું કે જે કોઈ સ્થળ વાં દેશ એવો છે કે, જ્યાં અહેલગણ્ડી પોતાના ભરથાને પ્રથમ સુકી પોતે જાલગ બેસી પાળી વડે પોતાનું શરીર ઠામથી કાપી આપીને ચહેમાં હોમતી જાય? ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે એક સતીની વાત વાત સાંભળો એક રજપુતનું ગામ હતું તેની આરે બાબુ કોઈ રાજાએ ઘેરું લીધી, ત્યારે આ ગામના સર્વ લોક સ્વાર થયા, અને લડાઈ શરૂ થઈ આ વળતે સર્વ રજપુતાણીઓ આવીને તે રજપુત રાજના મહેલની બટારી પર આવી બડી

શ્રી ગોકુલેશ હાસ્યામૃત

ધર્મ અને સમાચારની રાહ જોવા લાગી અને પરસ્પર પૂછવા લાગી કે તારો પુરૂષ પડે તો તું કેવી રીતે સ્ત્રી થઈ જામ પરસ્પર પૂછવા લાગી તેમાં એક રજપુતાણીનો પોતાનો પતિ પર બહુજ રનેહ હતો. તેને કોઈએ પૂછ્યું; કે તારો પુરૂષ પડે તો તું શું કરે? આટલું સાંભળત જ પ્રાણુ નીકળી ગયા હજી પતિ પડ્યો તો નથી, તેમ સમાચાર પણ કુશા આવ્યા નથી વાત કરતાં પ્રાણુ નીકળી જાય તેને સતી કહેવાય

વિવેચન:-પ્રેમ વસ્તુ સ્વાભાવિક છે. સ્વાભાવિક પ્રેમીતું હૃદય અત્યંત કૌસળ થવાથી પ્રાણુ વિયોગથી નજર ટકી શકે. અવચનામૃતથી એમ નથી મસજવાતું કે પતિનો વિયોગ થતાં વાત સાંભળી દેહને શ્માપે આપ પાડી નાખવો. સ્વાભાવિક પડે તે તો અર્ચા પ્રેમની ઉત્કૃષ્ટતા છે શ્રીગોકુલેશના લીલા પ્રવેશમાં આ શ્રીના ઘણા ઘણા ભકતોએ તરતજ દેહ છોડી મીઠી હતી, આ દેહત્યાગી ભકતો અંતરંગ હતા, કે જેઓ શ્રીગોકુલેશની વાણી જો મલગવા ન મળે તો વિવેક થતાં તો વિયોગ તો કેમ સહન કરે? અંતરંગજાવદીયોત્તું જુતળ પર આવાગમન શ્રીગોકુલેશ સાથે હોય, એને દેહોત્સર્ગ પણ સાથેજ હોય તો સ્વાભાવિક રીતે દેહ છુટી જાય, તેવી બાબતોમાં આપણે શું સમજી શકીએ ?

* પ્રસંગ ૧૬૬ *

શ્રીજીની ભેટને ન અડાય :- એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે શ્રીનાથજીના મંદિરમાં પૈસો પડતો હતો, તે મારે પગે અડાયો તે શ્રી ગુસાંઈજીના હેખતાં મે ભંડારીને આપ્યો. આ વખતે શ્રીગુસાંઈજીએ પૂછ્યું કે એ શું હતું ? ત્યારે મેં કહ્યું કે પૈસો હતો તે ભંડારીને આપ્યો ત્યારે શ્રીગુસાંઈજીએ કહ્યું કે તમે તમારો હાથ પોતાનો શા માટે હાવડાવ્યો.

આ સાંભળી કૃષ્ણદાસભાઈએ વિનતી કરી કે રાજ પ્રકાર તો એવો છે. તો ખમે તો રાજહ સંસ્કૃતિ આઈએ છીએ, હમણાં ગોવિંદદાસ દિહી ગયો, તે રાજના વાહને અને રાજના ઘેડ વગેરે સર્વ સાજ વધને ગયો તો રાજ અમારી શી વલે થશે ? આ વખતે શ્રીમુખે કહ્યું કે એક રાજ હતો તેણે પ્રસન્નતાથી પોતાના ખવાસની અગળી કપાવી ન ખી. ત્યારે તે ખવાસે રાજને હાથ ખીજી અગળી ધરી ત્યારે ખીજી પણ કપાવી નાખી. આ વખતે રાજને પ્રસન્ન થઈને તેના પર ઘણી કૃપા કરી આ વાત અનુભવી જાણે. જેટલે અંશે ત્યાગ તેટલે અંશે કૃપા પ્રભુના કામે જતાં જત પ્રભુની થીજ વાપરીએ તેમાં શું ?

વિવેચન-રાજની પ્રસન્નતા માટે ખવાસે આંગળી કપાવી તો ખવાસને પોતાની વસ્તુઓ પણ વાપરવાની રાજ છુટ આપે, એમાં નવાઈ નથી આમ પ્રભુની વસ્તુ પ્રભુ પ્રસન્ન થઈને કોઈ કૃપાપાત્ર ભકતને થોડા વખત માટે કાર્યો પ્રસંગે આપે, તો તેમ કંઈ દોષ નથી માત્ર તે એની હોરી જોઈએ કે ફરી પ્રભુને ઉપયોગી ન હોય, વળી શ્રીગોકુલેશના બાળકો લક્ષ્મીને અડતા નથી, તે પણ બાલા બતાવે છે, અત્યારે પણ ગોસ્વામિ બાળકો ધનને સ્પર્શ નથી કરતાં શ્રીના જીની ભેટ લે છે, તે પણ વચ્ચે વચ્ચે અંતરંગ રાખીને લે છે. શ્રીજીની ભેટને અડાય પણ નહિ. તે અહિં બતાવે છે

* પ્રસંગ ૧૬૭ *

સેવક ધર્મ: એકવાર ઉત્થાપન સમયે બેઠા હતા ત્યારે કોઈ વેળુને કામની ઈસારત કરી, પણ કોઈ સમજ્યું નહિ કોને સેવાની ઈસારત કીધી તે તો કોઈ સમજ્યું નહિ ત્યારે ખીજીવાર ઈસારત કરી પણ કોઈ એ તે કામ ન કર્યું. આ વખતે શ્રીમુખે કહ્યું કે,

એક રાત્રી હતો, તેને બાર હજાર ગુલામ હતા. તે બધા હજુરની સેવા કરતા હતા. એક દિવસ રાત્રી અરખે બેઠો હતો. અહીં અરખામાંથી રુમાલ પડી ગયો તે રુમાલ લેવા કેટલાક ગુલામ બારીએથી કુદી પડ્યા, તેથી કેટલાક મરી ગયા ને કેટલાકના તો હાથ પગ લાગી ગયા. બીજા તે રાત્રી એક વાર ઓરિસ્સામાં જગન્નાથજી ગયો, ત્યાં સમુદ્રને કિનારે જઈને બેઠો હતો. આ બખતે સમુદ્રને જોઈને કહ્યું કે કોઈ આમાં પડેા બાઈ આટલું કહેતા કેટલાક સવાર કુદી પડ્યા કેટલાક નીકળ્યા ને કેટલાક કુખ્યા, સેવક ધર્મ એવો છે.

વિવેચન-સેવકનો ધર્મ એ છે કે, સ્વામીની આજ્ઞાનું તરતજ પાલન કરવું પણ કેટલીકવાર વિનોદમાં મશકરીમાં હાસ્ય વિનોદ ચાલતો હોય ત્યારે આજ્ઞા વિચારીને પાળવી જોઈએ. એવે વખતે કોઈવાર વિપરીત પરિણામ આવે છે શ્રીગુરુદેવે હસતાં કહ્યું કે તમારું નાક કાપી લેવું જોઈએ. આટલું સાંભળતા એક વૈષ્ણવે ગુરુદેવની આજ્ઞાનું પાલન ઝટ કરવું એમ વિચારી પેલા વૈષ્ણવનું નાક ચાપુ વડે કચ લઈને કાપી નાંખ્યું આ પરિણામ આજ્ઞા પાલનનું વિપરીત કહેવાય.

* પ્રસંગ-૧૬૮ *

સુપાત્રને કરેલું દાન બહુ જનને ફળે છે:- શ્રીગોકુલેશ વાળઘરમાં બેઠા છે, ત્યાં રૂપણ કરીને એક પરદેશી વૈષ્ણવ આવી બેઠી, તેના ઉપર પોતાની ઘણી કૃપા હતી, તેને દેખીને પોતે ઘણા પ્રસન્ન થતા, આ વખતે ઇચ્છાએ કરીને શ્રીકંઠમાંથી ઉતારીને માળા આપી, અને ત્યાર પછી થોડી વારે બીજા કોઈ વૈષ્ણવ સ્ત્રી આવી બેઠી, તેને ઘણી પ્રસન્નતાથી રૂપણે પોતાના કંઠમાંની શ્રીગોકુલેશ આપેલ માળા તેના કંઠમાં પહેરાવી. આ

જોઈ અતિશય પ્રસન્ન થઈ મુસકાઈને બોલ્યા. કે જેમાં સુપાત્રને દાન લીધાનું ફળ ! એક માળા આપીને બે જણે લાભ લીધો, એવું કહ્યું.

વિવેચન-શ્રીગુરુદેવ કે શ્રીકાકોરજી કોઈ યોગ્યને દાન કરે, તો તે જીનને પણ ઉપયોગી થઈ છે શ્રીમહાપ્રભુજીએ તથા શ્રીગુસાંઈજીએ પોતાના કૃપાપાત્ર ભકતોને તેવાં દાન કરેલાં જેથી તે કૃપાવા દાન વડે સેંકડો વૈષ્ણવોને એ ભગવદીયોએ પ્રવૃત્તી સન્મુખ કર્યા. શ્રી સૂરઠાસજી જેવા ઉપર કૃપા કરીને શ્રીમહાપ્રભુજીએ લીલાના જ્ઞાન દાન કર્યું તે કીર્તાનરૂપે પ્રકટ થઈ આજે પણ ભગવદીયોને આનંદ આપી કૃતાર્થ કરે છે સુપાત્રનું દાન હજારોને ફળે છે

* પ્રસંગ-૧૬૯ *

અથા અપરાધને કોણ ગણે છે ? :- એક વાર નારાયણદાસે પૂતરીએ અમરાદેને ઘેર પ્રસાદ લીધો. શ્રીગોકુલેશ પૂછ્યું પ્રસાદ કય લીધો ? ત્યારે તેણે ભૂલથી લક્ષ્મીદાસ દોશીના ઘરનું નામ દઈ લીધું આ વખતે બીજા વૈષ્ણવ બીજ્યા કે તમે સહેજમાં શ્રીગોકુલેશ આગળ જુહું બોલ્યા અ: વખતે વડી સાજ્યા ઉપર શ્રીગોકુલેશ બીરાજ્યા હતા તે વખતે નારાયણદાસે વિનંતિ કીધી કે મહારાજ મે પ્રસાદ બીજે લીધો. અને નામ બીજાનું દેવાઈ ગયું. મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. ત્યારે શ્રીગુરુએ કહ્યું કે એના અપરાધને કોણ ગણે છે

વિવેચન-પરદેશી વૈષ્ણવે પ્રસાદ કયાં લીધો, તેની તપાસ કરવાનું ધારણ વૈષ્ણવ પ્રસાદ લીધા વગર ન રહે, તે હતું આ વખતે ભૂલથી બીજાનું નામ દેવાઈ ગયું. આમાં ધરાદા પૂર્વક જુહું બોલવાનો અપરાધ નહોતો એટલે તેના અપરાધની ગણના થાય નહિ

ઈરાદા પૂર્વક જાણી જોઈને કરેલાં અપરાધનું ફળ આસ લોગ લુ' પડે છે

* પ્રસંગ-૨૭૦ *

બહુમુખના આગળ અનુભવની વાત ન કહેવાય - એક વાર્તા ગયીન છે અનંતદાસ કરીને એક ગૌણુવ જાતે સનોડીયો પ્રાણજી હતો, તે મહાવનમાં રહેતો તે નિત્ય ઉત્થાપનનાં દર્શન કરવા આવતો. દર્શન કરે ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રીગુસાંઈજી તથા શ્રીનાથજી એ ત્રણે સ્વરૂપોને એકઠાં રમતાં દેખે, તથા લીલાઓ કરતાં દેખતો વળતા આવીને શ્રીગોકુલેશ આગળ તથા શ્રીગુસાંઈજી આગળ તે વાર્તા કહેતો કે આજ તેજ રાજનું આવુ સમરણુ હીડું. નિત્ય જે જે ધાય તે આવીને કહે આથી શ્રીમહાપ્રભુજીને શ્રી ગુસાંઈજીએ પૂછ્યું કે જાને તમે જોળખો છો, એ કોણ છે? ત્યારે સર્વોપર ગિરાજમાને કહ્યું કે હા હા; જાણુ છું ત્યારે શ્રીગુસાંઈજીએ કહ્યું કે દેખાઈતો તે માણુ દેહી છે, પણ અલૌકિક છે. માત્ર એને આ વળતે એકવાર મનુષ્યદેહ આવી છે, ફરી શ્રીગુસાંઈજી આવ્યા. ત્યારે શ્રીમહા પ્રભુજી પોઠ્યા હતા અને અનંતદાસ ખેડકમાં ખેડો હતો. ત્ય આગળ એક શ્રીપાત બહિમુખ ખેડો હતો, તેના સાથે તે ગૌણુવ આવતો કરવા લાગ્યો અને આ બહિમુખ આગળ પોતાનો અનુભવ કહ્યો એવામાં શ્રીમહા પ્રભુજી જાગ્યા અને આ વાત સાંભળી કે અસાધારણ અનુભવની વાત શ્રીપાત બહિમુખ આગળ કહી, આ વખતે ઘણા ખેદ પામ્યા અને કહ્યું કે; એણે બહુજ ખોટું ક્યું. પોતે શ્રી હીને શ્રીગુસાંઈજી પાસે ગયા અને કહ્યું કે ધારતા હતા; તેજ થયું, અનંતદાસે પોતાનો અનુભવ શ્રીપાતની આગળ કહ્યો આ સાંભળી શ્રીગુસાંઈજીએ અપ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે એને કહો કે

મહાવન જય. ત્યારે શ્રીગોકુલેશ કહ્યું, કે તમારો અ જય છોડવાનું તેનાથી મનશે નહિ. એટલું જ વાર કહ્યું પછી શ્રીગુસાંઈજીએ કહ્યું આપ જાણો મને શું પૂછો છો? જે કીધું તે તે હવે હીધું, એ મહાભક્તને અનુભવ, દુષ્ટ સંગનો ધાર, શ્રીગુસાંઈજીનાં સ્વરૂપનો પ્રકાર શ્રીમહાપ્રભુજીના અનુભવનું તારતમ્ય આ પ્રસંગ વહે સર્વ સમજી લેવું.

વિવેચન-- વચનામૃત સ્પષ્ટ છે ભકતો અને સરમાં સમવદારતા વડે જીવ ટકાવે છે, પણ બહિમુખ સાથે કોઈ ઉડા અનુભવની વાત ન થાય. લેવો અનુભવી સમાનરીલ હોય તેવો બલૌકિક અનુભવ કહેવામા આવે આવે, પણ બહિમુખના આગળ કહેવાથી કહેનારને બાધ થાય, ને જાણુ ખેદ થાય. માટે યોગ્યતા પ્રમાણે લાતચીત કરવી જોઈ એ

* પ્રસંગ-૨૭૧ *

વૈરાગ્યનો સત્યાર્થ:- એકવાર શ્રીઠાકુરુ દ્વારમા શ્રીમહાપ્રભુજી ગિરાજતા હતા. તે વળતે એક ક્ષત્રી આવ્યો. તે વૈરાગી સરખો હતો તેણે આવીને કહ્યું કે જે બલિહારી જાઉં હું વૈરાગી થયો રાજ, ત્યારે શ્રીમુખે કહ્યું કે શું રાજ્ય, ઘર, પુત્ર, ધન, ભાઈ, સગાં, કુટુંબ એ સર્વ છોડીને વૈરાગી થયો? વૈરાગ તો તેજ કે જે ભગવત્સ્વરૂપ અને ભગવત્સેવા એમા અનુરાગ અને ખીજ સર્વ ત્યાગ. અલૌકિક વસ્તુમાં આઠપહોર રંગાઈ રહે. ખીજું કશું જાણુ નહિ, તેનું નામ વૈરાગ, રાજ્ય કે ઘર છોડીએ તે વૈરાગ નહિ.

વિવેચન-કેટલાક ઘર છોડવું એને વૈરાગ કહે છે. પણ તે વૈરાગ નથી. વૈરાગ એટલેતો દુઃકમાં લૌકિકમાંથી પ્રીતિનો નાશ અને પ્રભુ પર દ્રઢ પ્રીતિ થવી ચોવીસે કલાક પ્રભુમાંજ મન રમ્યા કરે તે વૈરાગ-લૌકિકમાં રાગનો અભાવ. અલૌકિકમાં અનહદ ભાવ તે વૈરાગ.

માનવિક, વ્યક્તિક, વિદ્યાથી - વાનતે માં ભવેતે
 ધર્મોદર સંભાળના. નીતિનામી ન કુલંગ શ્રી ગોકુલેશ હાર્યામુલ
 ૮૬

* પ્રસંગ ૧૭૨ *

અન્યાશ્રય એજ જાતાચાર કે ઝેર છે:-
 એકવાર શ્રીમુખે કહ્યું કે, વૈષ્ણવોમાં દોષ તો
 દેખાય છે પણ સાં દોષ ચરખા નથી,
 તારતમ્ય છે ત્યાં સ્પર્તા કહ્યું કે જેમ પાત્ર
 છે, તેમાં અલ્પ દોષ હોય તો માંજ લઈએ
 છીએ, પણ ઘણો દોષ હોય તો જાળી લઈએ,
 વળી દોષ એવો ભારે પણ હોય કે રસ કરીએ
 તોજ શુદ્ધ થાય ત્યાં વળી આ બ કહ્યું કે,
 જેમ અમૃતનો કુલ સર્વો હોય, તેમ અંચક
 મધ મળે તો બધું અમૃત બગડી જાય તેમ
 ઘણી વગર અન્યની પાસે જવું તે અંગ
 અગને વિષે અન્ય સંબંધ કરાવે છે, તિના
 દોષવું શું કહેવું? જીવ પોતાનો દોષ ભગવા
 કૃપા વિના જાણે નહિ, લાજલ દેખે, પણ
 ખબર પડે ત્યારે જાણે, જે કંઈતો હોય તે
 શું જાણે? જીવ એસજ જાણે કે આ શરીર
 રસવું પર છે. આયુષ્ય તો સ્વપ્નની
 પેઠે જવું જાય છે છતાં એમ થતું
 નથી કે હું જન્મ કેમ શુભાવું છું?
 ઉત્તમવર્ણનો કોઈ હોય અને કદી નીચ
 જાતિને ઘેર ખાય તો બગડે તેમ એક
 દિવસનો અનાચાર કે અન્યાશ્રય બહુજ
 બગાડે જેમ કુમારનો આમર ચઢાવ્યો
 હોય તે પરિપક્વ થયો હોય; પણ પાત્રમાં
 કોઈ જગાએ કાણું પડે તો રસ ઠી જાય,
 અને બીજી નકામી વસ્તુઓ કુચા વગેરે રહે
 પણ રસ જતો રહે આમ અન્યાશ્રયરૂપી
 દોષથી વહી જાય. માટે જીવે રાત દિવસ
 સુમ સાવધાન રહેવું સાવધાન કઈ? તો
 કહે ભગવદીયનો સંગ અને તેમાં પણ
 ઉત્તમ ભાવાધીન ભગવદીયનો સત્સંગ તે
 સાવધાની. આમ ભાવ રક્ષણનો ખુબ વિચાર
 કરવા યોગ્ય છે.

વિવેચન- શ્રીગોકુલેશ દોષના પ્રકારો
 ભારે હલકાથી ધાતુવા પાત્રનો દાખલો આપી
 સમજાવે છે, તેમાં મારેમાં ભારે દોષ
 અન્યાશ્રયનો છે તે દર્શાવે છે અશ્રદ્ધાથી
 જીવ અન્યાશ્રય કરવા લલચાય છે, પણ જ્યાં
 નિગ્રહ પ્રેમ હોય ત્યાં અશ્રદ્ધા કેવી?
 પ્રેમવું કળ પ્રેમજ છે.

* પ્રસંગ-૧૭૩ *

કૃપા કૃપામાં પણ ફેર છે:- એક દિવસ
 મહાવનનો જગીરદાર ઉત્થાપને મળવા
 આવ્યો, તે વખતે બેઠકમાં છતાં પોતે નીચે
 ઉતરી ચટાર્થ પર બેઠા, અને બીજા સર્વે
 આપની સામા બેઠા ત્યાં બીજી વાર્તા કરી
 પછી તે જગીરદારે વિનતી કરી જે મહારાજ શ્રી
 આપ આ સેરકોને જેવી રીતે જાણો છો, તેવી
 રીતે મને કરી જાણજો, ત્યારે ચતુર રાજે
 ઉત્તર આવ્યો કે એ ક્યાં અને તમે ક્યાંએ
 રાંક અને તમે રાજ જેવા એવી રીતે તેમણે
 સમાધાન કર્યું ને પોતાનું મહત્વ જણાવ્યું.

વિવેચન- પ્રભુ દીનદયાળ છે, એટલે દીન
 પર દયા અથવા કૃપા રાખે છે જેવી કૃપા
 દીન પર ઢળે, તેવી રાજા પર ન ઢળે રાજા સાથે
 શ્રીગોકુલેશ રાજાને ઘટતો વહેવાર રાખે છે,
 પ્રભુનું સ્પર્શપત્ર એવું છે કે જેની જેવી યોગ્યતા
 તેવું તેની સાથે વર્તન આંતરીક કૃપાપાત્ર પર
 તો કૃપા એવી હોય કે તેની ખબર પણ ન
 પડે પ્રભુ દીનદયાળ કહેવાય છે ધાર્મિક દયાળ
 નથી કહેવાતાં કારણ કે દીન પરજ કૃપા કરે છે.

* પ્રસંગ-૧૭૪ *

વિયોગના દુઃખના પ્રકાર:- એક વખતે
 શ્રીમહાપ્રભુજ નજ લેવરાવી જાડવા માટે હોમ
 ઘરમાં પધારતા હતા તેવાજ વાધા પહેરીને
 ગડુવે પધારવાને હોમ ઘર આગળ ફેરી ઉભા
 રહ્યા ત્યાં વનમાળી શાહના બેટા હરિદાસને

વિદાય કર્યો, અને ઘણું પ્રસન્ન થઈ વરદાન આપી ઘણું જ આધાન કર્યું. તેને ઘણું લાગી આવ્યું કંઈથી ગદગદ થઈ ગયો. ખીજા વૈષ્ણવોને પણ એના વિયોગથી ઘણું દુઃખ થયું. પછી શ્રીજી નહાઈ પરજારી જલ ઘડે પરજારી વેગથી કેશ નિકારે છે અહીં પોતે ઘણું પ્રસન્ન છે ત્યાં વૈષ્ણવો થોડા છે રઘુનાથદાસ તથા ખવાસ તથા સુંદરદાસપણ છે ત્યાં તેમણે પોતાના કલ્યાણ માટે વિનતિ કરી કે સહારાજશ્રી ગોકુળજી ચાલતાં, રાજનાં ચરણારવિંદ છુટતાં જુદા ઘણું દુઃખ પામે છે. રાજ, એહ (ભકતનો) હરિદાસને પ્રકારનો છે, રાજ ઘણું ઉત્તમ ચાલે છે પણ વિયોગથી તે દુઃખ હોયજ પરંતુ ખીજા જેમને પારિચય નથી તેમને પણ દુઃખ થાય છે, તેજુ શું કારણ હશે? તે રાજ કહીએ ત્યારે પોતે ઓલ્યા, ભુઓ લાંબળો, એકને દુઃખ થાય છે, તે સમજીને થાય છે ખીજાને અમારું દુઃખ નથી, પણ તેને કેમજાર જે વા ચાર વસ્તુ પોતાનાં સુખ માટે રાખવાની વાત છે. અને કેવા પ્રકારનું દુઃખ થશે? તેજુ મન તો તેના ઘરકાસમાં બેઠું છે, અને તેને જ વિચાર કરે તેમાંજ તદ્દરૂપ થયો છે, આને સ્વાર્થનું દુઃખ છે. હવે જે ચાલવાથી વિયોગથી, કોઈ ખીજું રહે શાથી? એકને વસ્તુ સ્કુરે છે કે તે કેવી છે કે હમેશા આનંદ કરના લાયક છે, તે વસ્તુ છુટે, તો તેજુ દુઃખ થાય છે આથી તે રહે છે. અન્ય જે રહે છે. તેજુ કારણ એ છે કે શ્રીપ્રભુનું દાનિધ્ય છુટી જાય, કોઈને આવું દુઃખ થાય છે કે મારો એવો દિવસ ક્યારે આવશે કે પ્રભુનો વિયોગ કોઈ દિવસ ન થાય? આ વખતે હસીને દયા કરીને રમવૃષ્ટિ કરી પોતાનું સ્વરૂપ દેખાડયું. પછી ભટજીએ જે રાજ, રાજ જે રાજ કહ્યું પછી શ્રીમુખે બોલ્યા, અરે સાંભળો આ કશું દુઃખ જેવી વાત છે

આવશે

બુઓ જેનો જે સ્વરૂપ સાથે સંબંધ છે, તેજુ સમાધાન કોઈ વાતથી થતું નથી અને તેજુ સમાધાન કોઈ કરી વસ્તુ હોય તો શ્રીભાગવતજી છે પોતે હાથે કરીને દેખાડયું કે, આ બાર સંબંધ છે તે ભગવતસ્વરૂપજી કહેવાય છે, શુ સ્વરૂપના સંબંધવાળાને કોઈ જગાએ સ્વાસ્થ્ય છે? ના તેજુ સ્વાસ્થ્ય તે સ્વરૂપથીજ થાય છે કે જેનો જે સ્વરૂપ સાથે સંબંધ છે, શ્રીભાગવત તો તેજુ કથન માત્ર છે અને શ્રી ભાગવતમાં શુ છે? તો પહેલાં કોઈ દિગ્ગમી લીલા કરી છે, તેની આમ એક વાનગી માત્ર દેખાડી છે આ પ્રમાણે આનંદનું દાન કરી ઘણું પ્રસન્ન થયા. તે વચ્ચે શ્રીઠાકેરજી જાણે અને વળી જેને જણાવે તે જાણે.

કેવળ દિગ્ગમ

વિવેચન આમાં જેની સાથે જે સ્વરૂપને સંબંધ તે સ્વરૂપથીજ તેનેશાંતી અને આનંદ થાય છે આતકને સ્વપ્તિ જળ સિવાયનું બધું બન્ય જળ જેર છે ચકોરને ચંદ્ર વગર અન્યનું સુખ જમતું નથી ચકોરનું જીવન ચંદ્ર છે, તેમ જે ભકતોને જે સ્વરૂપ સાથે સંબંધ તે સ્વરૂપજી તેજુ જીવન છે, વાત અલૌકિક છે, સૂક્ષ્મબુદ્ધિએ સમજી શકાય

સ્વાતિ

સ્વાતિ * પ્રસંગ-૨૭૫ *

અહાસંબંધ લેવુંજ જોઈએ વળી જેમાં આસક્ત તે તેના સંબંધી છે:- એક વૈષ્ણવ કોઈ ખીજા ઘરનો હતો તેની આસક્તિ શ્રીગોકુલેશમ બહુ હતી આથી વિનતી કરી કે હે રાજ આ તો આપના સેવક નથી. આપશ્રી બોલ્યા કે અમારા સેવક ન હોય, તો અમારી પાસે આવે કેમ? વળી પૂછ્યું કે રાજ અહાસંબંધ તો ખીજા ઘરનાં છે? ત્યારે આપશ્રી બોલ્યા કે, પરણાવનાર ગમે તે હોય માટે શુ થયું? વસ્તુ તો જેની હોય તેમાં તેની આસક્તિ થાય. માત્ર અહાસંબંધ જોઈએ

વિવેચન-આ વચનામૃત બહુજ વિચારી જેવું છે. પ્રહસંબંધ ગમે તે ગોરનામી-બાળકે આપે, પણ કૃપા ગમે તે બાળકની થાય છે વળી બીજું એ કે પ્રહસંબંધ હેલુંજ જોઈએ; પ્રહસંબંધ વગર નજ સાલે આ પોતે બતાવે *

* પ્રસંગ-૧૭૧ *

માર્ગ કહ્યો કર્યો અને રાખ્યો:- એકવાર સધ્યાવદન કરી તિબારીમાં આવી બેઠા ત્યાં કલ્યાણ લટ ખંભાળીઆએ વિનતિ કરી કહ્યું કે, બાલ, આ માર્ગ શ્રીમહાપ્રભુએ પ્રકટ કર્યો, અને શ્રીગુરુદર્શિણીએ રાખ્યો આ સાંભળી શ્રીમુખે જોલ્યા કે કહ્યો, કર્યો અને રાખ્યો આ સાંભળી કલ્યાણભટ્ટે કહ્યું રાજ કહ્યો શ્રીઆચાર્યજીએ, કર્યો શ્રીગુરુદર્શિણીએ અને રાખ્યો રાજે (ગોકુલેશ આ સાંભળી આપણીસુખાંધ રહ્યા.

વિવેચન-શ્રીમહાપ્રભુજીએ માર્ગ પોરુષશ્રદ્ધ શ્રીમુખેપ્રીનીજી વગેરે દ્વારા કહ્યો શ્રીગુરુદર્શિણીએ તેની સમજણ પાડીને ખૂબ વિસ્તાર કર્યો અને શ્રીગોકુલેશ માળા વગેરેનું રક્ષણ કરીને તે સામાય ભાગમાં પ્રસંગો કહીને તેનું રક્ષણ કર્યું. શ્રીમહાપ્રભુજીએ માર્ગને પાચે નાખ્યો; તેના પર શ્રીગુરુદર્શિણીએ મજબુત ઈમારત ચણી, અને શ્રીગોકુલનાથજીએ તેના પર પ્રેમરસના વસુગો રંગરૂપે ચીતરીને ત્રીપાળ્યો શ્રીગોકુલેશે માળા પ્રસંગ જેવા વિકટ સમયે રક્ષણ કરીને રાખ્યો.

* પ્રસંગ-૧૭૨ *

પ્રેમમાં મીઠાશ છે:- એક કુંભાર હતો તેના બારણામાં લીમડો હતો, તેના પર એક કોયલ આવીને જોલવા લગી આ વખતે કુંભારણે કહ્યું કે આ કેઈ પક્ષ જોલે છે, તેનો રાગ કેવો સુંદર છે? આ સાંભળી

કુંભારે કહ્યું કે અરે રડ, તને રાગની ડિમ છે કે નથી? મેં તે હજારો પ્રાણીનાં રાગ સાંભળ્યા પણ આપણા ગયેડાના જેવો મીઠો રાગ કોઈપણ પ્રાણીને મને લાગ્યો નહિ

વિવેચન-જેના પર આપણું વહાલપણ હોય તેનું બધું વહાલું અને મીઠું લાગે છે. કુંભારને ગયેડાના સદૃશ રાતદિવસ સાંભળવાની ટેવ પડી હોય છે. તેથી તેને તેના અવાજ સુંદર લાગે છે અમને આપણી પ્રીતિ આખા વિશ્વ પર સમાન હોય તો આપણું જગત પ્રભુરૂપ લાગે ને કોઈના દોષ મનમાં ન આવે. માત્ર પ્રેમદ્રષ્ટિ થવી જોઈએ કુંભારને ગયેડા પર પ્રેમ છે તો તેનો શુભિકટુ ભય કર અવાજ પણ મીઠું મીઠો લાગે છે. જો દ્રષ્ટિ કરે તે જગત માત્ર પ્રભુની લીલા લાગે ને મન રક્ત મગ્ન રહે સ્વાદનો આધાર જેમ મુશ્કિલ હોય છે તેમ મિઠાશનો આધાર પણ પ્રેમપર હોય છે પ્રેમ હોય તો ગળામાં પણ સ્વાદ આવે છે. ને પ્રેમ વગરની પ્રસંશા પણ જેર જેવી લાગે છે માટે પ્રેમ દ્રષ્ટિથી જગતને જોઈએ, તો બધું વહાલું વહાલું લાગે દ્રષ્ટિમાં અમી જોઈએ.

* પ્રસંગ-૧૭૩ *

જેવી ચક્ષુ તેવી નજર જેવું હૃદય તેવી વાણી:- એકવાર આપર્ણએ યાસા કરી કે આ જગત જેવી નજર હશે, તેવું દેખાશે જેવી દ્રષ્ટિ પ્રભુપય હશે; તે સર્વજ જગતને પ્રભુપય દેખાશે, વાત બહુ કઠણ છે, તણ ૧ છતાં આચરવી મહા મુશ્કેલ છે એક સરદાર હતો, તેને લડવાનો રોગ થયો, તેથી તેનું મોઢું વાંકું થઈ ગયું. તે એક વાર હજામ પાસે હજામત કરાવવા ગયો, હજામે હજામત કરત મોઢું જોવા માટે આરસી આપી આરસીમાં જોતા સરદાર સાહેબને પોતાનું મોઢું વાંકું દેખાયું, એટલે સરદાર સાહેબે હજામ રાગે યુદ્ધ આરભ્યું.

હનમને કહે છે કે તારી આરસી ઘણી જ ખરાબ છે, માફ મે ખરાબ આરસીને લીધે વાંકુ એટલે બેડાળદેખાય છે. આ સાંભળી હનમને કહ્યું કે સરદાર સાહેબ, મારી આરસી તો બિચારી કાચની છે અ. પરંતુ મોઢું વાંકુ છે આ સાંભળતા સરદાર સાહેબ ચિડાયા એટલે હનમને કહ્યું કે સરદાર માફ ન માનતા હો, તો ચાર જણને પૂછી નિશ્ચય કરો, વ્યાયા કરાવો. એટલે બે ચાર જણને બોલાવીને પૂછ્યું, તો બધાએ મોઢું જ વાંકુ છે, એમ કહ્યું. આમ છતાં સરદાર સહેબે ન માન્યું ને હનમની સાથે લડાઈ ખરી રાખી.

વિવેચન-આ પ્રસંગ બહુ સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિએ વિચારા જેવો છે જેવી દ્રષ્ટિ હોય તેવું જગત દેખાય જેની આંખમાં કમળો દેખ તે સૌ પીળું દેખે ખરી રીતે જગત પીળું નથી પણ આંખ જ પીળી છે. આમ જે માણસ પોતે દુષિત હોય તે જ્યાં ને યાં સર્વત્ર દોષ જ જુએ છે. પોતાનો દોષ દેખાવો કઠણ છે. પોતાનું મોં વાંકું હોય છતાં દર્પણને દોષ દેખી વૃત્તિ જ માત્ર હોય છે માયાવાદીની જુઠી દ્રષ્ટિ સર્વને જુઠું માને જ્યારે પ્રહારાદી શુદ્ધાદૈત દ્રષ્ટિ સર્વત્ર પ્રભુ જોઈ જગતને લીલામય અવલોકે. જરા વિનોદમાં કહીએ, તો પ્રહારાદી-પ્રહારાદી માયાવાદી-માયાવાદી. હવે બાદી એટલે રોગ-મતલબ કે માયાબાદી એટલે જેને માયાનો રોગ લાગ્યું પડ્યો હોય તેને એટલે કે જ્યાં ને ત્યાં એને માયા અને દોષ દેખાય પ્રહારાદી એટલે જેને પ્રહારનો રોગ લાગ્યું પડ્યો હોય તેને, એટલે જ્યાં ને ત્યાં તે જગતને પ્રભુની લીલા સર્વે રૂપ જોઈ તેની દ્રષ્ટિને લીધે જેને શ્રીકૃષ્ણ શ્રીગીતાજીમાં "સમત્પંથો ગોચર્યતે" કહે છે તેમ પછી

જગતને ઇશ્વરમય અતુલવસ્તુથી તેજા પ્રહારાદીની નજર સર્વત્ર સમાનજ રહે છે. ખાલી જીવો પ્રવાહી કાર્ય, મર્યાદા જીવો મર્યાદિત કાર્ય અને પુષ્ટિ જીવો પુષ્ટિના કાર્ય કર્યા કરશે તેમાં તેવા શુદ્ધ જીવને બોલવાપણું હોતું નથી શુદ્ધાદૈત દ્રષ્ટિનો અતુલ કઈ એવર છે, અને તેની લહેજત પણ એવર છે. સદાજ પ્રભુમય જીવન ગાળવાની ઇચ્છા રાખનારે તો તેની દ્રષ્ટિ રાખ્યેજ છુટકો આપણે મનમાં સત્કાર્ય સમજી આખા જગતના દોષ જોઈ કાઢવા મથન કરીએ તેમાં ઉચ્ચ પ્રભુને નાખુંશ કરીએ છીએ. આવી એ લગવદીય કહે છે કે "મન જાણે સુકૃત કરે પડે કેટિ અપરાધ" જીવ મનમાં જાણે કે હું આ સુકૃત કરે છું પણ પ્રભુ તો તેને અપરાધમાં ગણે, સાટે જીવ પોતાની વૈતદ્રષ્ટિ હોવાથી જીવને જુદો માની તેને શિક્ષા આપે છે પણ જેઓ મહાપુરુષો છે તેઓ તો પોતાના ઉપર લઈનેજ જીવનને શિક્ષા આપે છે પ્રભુને આપણે શ્રીનટવર કહીએ છીએ નટ એટલે નયવવું અને વર એટલે ઘણી જેમ ઘણી કહે એમ તેની ખેરી નાચે એટલે ચાલે તેમજ અહિં સર્વે એ પ્રભુની સ્ત્રી, તેને પ્રભુ રૂપી ઇચ્છામાં આવે તેમ મર્યાવે તેમાં અ સાદો નાચ્યો ને આ ખોટો નાચ્યો, એમ કહેવાનો કોઈને હુકમથી પોને સાંસ નાચવું. એટલે પ્રભુ રાજી થાય વળી આપણે રોજ વાટા પાડી પાડીને ગિરિરાજધરણ્ડી જે, ગિરિરાજધરણ્ડી જે પ્રેલીએ પણ તેનો સ વ તો સમજીએ તકિ જે સમજીએ તો તરતજ દ્રષ્ટિ લીલામય થઈ જાય. શ્રીગિરિરાજજી એ પ્રભુની ડુગડુગી છે અને મુજો બંધવે છે તે મોરલી છે, તથા ગાડુડી કે મહારી જેમ હાથ ઉઠ્યો રાંધી તેની ડુગડુગી બંધવે છે તથા મોઢું મોરલી

વગાડે છે. તેમ પ્રભુ પણ એક મહારી કે ગાર્ડી છે, તે ગિરિરાજી રૂપી ડુગડુગી ધારણ કરી બસી રૂપી મોરલી વગાડી આખા જગતને નચાવે છે. જેમ ગાર્ડી કે મહારિ માંકડાં કે રીંછને નચાવે તેમ નચાવે છે. એટલે કે આણું જગત પ્રભુને મકડાંને પ્રભુ મહારિ કે ગાર્ડી, તે મહારિ જેમ નચાવે તેમ જગતરૂપી માંકડાં નચે-જીવ રૂપી માંકડાં નાચે એમાં જો કોઈ એમ કહે કે આણે સારું કયું: આણે ગોટું કયું. તો તેમાં દોષ પ્રભુ પર છે પ્રભુ કહે છે કે હું ખુશી પ્રમાણે સર્વને શવે તેવી રીતે નચાવું તેમાં તું મોલનાર કોણ? તું તારો નાચ બરાબર સંભાળ સ્વથવા તું નાચે તે પણ પ્રભુ નચાવે છે એમ જાણ. પણ વિકારે તેને ભક્તિમાની લહેર કર પ્રભુ મહારિ કે ગાર્ડી છે માટે ભગવદ્દીયો ગાય છે કે 'કોઈ મને મિલાને રે ગોકુલ ગમનેા ગાર્ડી' આ લીટીના ભાવનો પાર નથી પણ આપણે ખપ પુરતો લઈએ તો ગાર્ડી ગા એટલે ગાવું અને રૂડી એટલે રૂડી રીતે બસી કે મોરલીમાં સુંદર રીતે ગાનાર તે ગાર્ડી આખા જગતને તે મોહ પમાડે ને નચાવે એવું સુંદરગાન પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણતું છે, માટે તે ગાર્ડી છે. વળી ગાર્ડી એટલે મહારિ મહાઅરિ મહા એટલે આભિમાન અને અરિ એટલે શત્રુ કે અભિમાનને તોડનાર જીવ અભિમાનથી કહેશે કે ફલાણું મેં કયું તો પ્રભુ તે વળતે હસે છે ને કહે છે કે મૂર્ખા તું શું કરે, એ તે મારું કામ છે. જો તું કરતો હોઈ તો જે વખતે જીવ નીકળી જાય, ને તારું શખ પડે ત્યારે કરજે, માટે મિથ્યા અભિમાન શું કરવા કરે છે? ત્યારે કોઈ એમ કહે છે કે ફલાણું આમ કયું, ત્યારે પણ પ્રભુ હસે છે, ને કહે છે કે મૂર્ખા તું માયાવાદી છે, બ્રહ્મવાદી થા એટલે કર્તા તો હું છું એવું જણાશે હું મહારિ

છું, સર્વને નચાવું તેમ નાચે છે. માટે તું તો સમભાવ રાખ આથીજ "સમત્વં યોગા ઉચ્યતે" સમરૂઠિ એ યોગ એટલે ભક્તિયોગ કહેવાય છે ત્યારે સર્વ પર સમાન નજર રહે, ત્યારે ભક્તિયોગી થયો જાણવું, દયારામભાઈ આથીજ કહે છે કે:-

દોરી સર્વની એના હાથમ લરાચું ડગલુ બરે, જેવા નંત્ર વગાડે જત્રી તેવા સ્વર નીરે કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે

વળી ભક્તિ પોપણમાં દયારામભાઈ કહે છે કે-

કયું ધાય શ્રીકૃષ્ણતું કોથી ઘટે નહિ લવલેશ; તે જ પ્રમાણે સુખદુઃખ

લાલાલાભનો સશય લેશ;

લેશ રહે નહ તે સમે શુદ્ધિ,

જેવું થવાઈ તેમ ધાય શુદ્ધિ

થનાર હોય તે તો સદજેય થય,

કર્તા નથી શીઠ તું પરતાય

સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ,

કરવા પ્રેમનન ચહાય કૃષ્ણને.

તો અભમાન અજાય નાખ

શીઠ દયા કે શવ તણી

ધૃષ્ટિ તે દીનતા રાખ;

રાખ દીનતા એકજ કરીને,

કરવા કૃપા મન થાશે હરિને.

એતેર લક્ષકોટિએ ના સચું કામ

દીનતાએ જ ધાય હા મ.

સેવો શ્રીકૃષ્ણ કૃપાળ

આવા મહાતુલાવીઓ આપણને ઢોલ

વગાડીને કહે, પણ પેલા લકવાના રોગવાળા

સરદાર સાહેબના જેવા આપણે નહિજ માન-

વાના. જેટલે અંશે આપણે કોઈને કર્તા

માનીએ, તેટલે અંશે આપણે અભિમાની અને

માયાવાદી. પ્રભુને કર્તા જાણીએ એટલે અંશ

દીનતા આવે ને દીનતા આવે એટલે કાર્ય

થઈ ગયું જાણવું આખાખત દયારામભાઈના

શુર તુલ્ય ગણ્યાતા મહાકૃત્તાવી ઠરછારામ
લટલ જેઓ સમર્થ વિદ્વાન હતા, તેમણે રસિક
બોધવચન નામના પોતાના વચનામૃતોમાં
બહુજ સરસ રીતે સમજાવી છે આ મહાકૃ
લાવીના શિક્ષણ, સત્ક્રમે અને કૃપાએ
દયારામભાર્ગવો ભક્તિભાવ પોષાયો છે, ને
ભજનોમાં તે તરવરી રહ્યો છે આ પ્રસંગદું
વિવસ્થુ લાંબુ કયું તેદું કારણએ કે આમાં
આખા ભક્તિમાર્ગની ચાવી છે હાથમાં આવે
તો તિબેરી ખોલી તેમાંથી બધું જવાહીરૂં મળે.
પણ ચાવીજ હાથમાં આવવી કઠણ છે. આમાં
જે કહ્યું છે, તે ઘરદું કહ્યું નથી પુરાગ
પ્રમાણ સાથે છે. ભગવદ્દીયની કિમત તેની
શુદ્ધાદ્દેત નજર પર છે. તેવી નજરને માટેજ
સેવા છે, કે જેથી ઘરની બધી ચીજે આપણને
પ્રભુની લીલાત્મક લાગે મંદિરની બધીચીજે
લીલાત્મક લાગે, પછી વિશાળ દ્રષ્ટિ થતાં
જગત તેવું લાગે રાજ એ ઇશ્વર, રૈયત
પ્રવાહીસૃષ્ટિ, અને જનાનો એ પુષ્ટિસૃષ્ટિ.
રૈયતને પણ રાજ પોતાની માને છે, પણ
નોકરોને સામાન્ય રૈયતથી અધિક ગણે છે
તેમ મર્યાદા સૃષ્ટિ પ્રવાહીથી પ્રભુને વધરે
વહાલી છે. વળી પ્રધાન મોટામાં મોટો નોકર
છતાં તેના કરતાં પણ જનાનો-રાણીઓ-વધારે
વહાલી હોય છે તેમ નોકરો રૂપી મર્યાદા
સૃષ્ટિ કરતાં પુષ્ટિ સૃષ્ટિ-રાણીઓ વધારે પ્રિય
હોય છે એટલે કે પુષ્ટિ સૃષ્ટિ કે જે પ્રભુની જ
સેવા કરે છે, તે પ્રભુને બહુ પ્રિય હોય છે,
રૈયતને અને નોકરોને સર્વને કાયદાને બાધિત
રહીને ચાલવું પડે, પણ રાણીઓને રાજની
મરજ કે સૂખ એજ કાયદો છે આ વાત
બહુ સૂક્ષ્મ વિચારે સમજાય તેવી છે. હવે
આપણે આ પ્રસંગદું વિવેચન સંપૂર્ણ કરીએ
જીવે વારંવાર આ પ્રસંગો વિચાર કે
જેથી નજર નવિત થાય તો સૃષ્ટિ પ્રભુમય
અનુભવાય.

* પ્રસંગ-૧૭૯ *

પ્રેમભાવ વગર પુરુષોત્તમ ન મળે :-
એક વાર વિનવિ કરી કે. રાજ દયામાગર,
એક શંકા છે વૈષ્ણવો સર્વે સેવા કરે છે,
વળી તે પ્રહ્લસંબંધ લઈને સેવા કરે છે
છતાં પ્રભુની પ્રાપ્તિ કેમ નથી થતી ?
પ્રહ્લસંબંધ લઈને સેવા કરે, તો પણ પ્રભુ
ના મળે એ શું ?

દાનવાલી
હાસ્યામૃત

આ સાંભળી આપર્થએ શ્રીમુખે કહ્યું
કે, પ્રહ્લસંબંધ કરે છે, પણ દેખાદેખી કરે
અને સેવાદું પણ એમજ હોય છે. રનેહ
વગરની ક્રિયા ફળ નથી આપતી સાંભળો
એક વેપારી હતો તે શરીરે બહું બડો હતો
પરમ ભકત હોઈ તે શ્રાઠાકોરણની ટહેલ બંતે
કરતો પણ શરીરે બહુ બડો હોવાથી સેવાઓ
તેની કાછડી રહેતી નહી નીચે જેસે તેની સાથે
તરતજ હ મેશા નીકળી જાય. વૃદ્ધ થતાં પેલો
વેપારી લીલામાં પહોંચી ગયો. ત્યાર પછી
તેનો હીકરો પ્રભુની સેવા કરવા લાગ્યો, પણ
હ મેશા સેવામાં પેતાં કાછડી કઠી નાંખતો,
દરરોજ બાણી ભેંધનેજ ખોસેલી કાછડી કાઢે.
એમ સેવા કરતા કરતાં કેઈ સારા ભગવદ્દીય
તેને ઘેર આવ્યા. તેમને જેમ કેઈ ભાવુક
વૈષ્ણવ નિયમિત નિત્ય નિયમ કરે તેમ આ
વૈષ્ણવ રોજ કાછડી કાઢીને સેવામાં જાય તે
જેઈ નધાઈ લાગી આથી પૂછ્યું કે વૈષ્ણવ,
તમે સેવામાં જતા હ મેશા કાછડી કાઢી નાંખો
છો ? આ સાંભળી પેલા વૈષ્ણવે કહ્યું કે
અમારા ઘરની રીત એવી છે, મારા પિતાજીની
પણ સેવામાં કઠી કાછડી નહોતી રહેતી. આ
સાંભળી પેલા આવનાર વૈષ્ણવ તો ચકિત થઈ
ગયા પણ તે બહુ ચતુર હતા, તેથી મનમાં
વિચાર્યું કે નકકી આ વૈષ્ણવના આપદું શરીર
બહું હશે, તેથી કાછડી નહી રહેતી હોય.

આથી પૂછ્યું કે તમારા પિતાનું શરીર બહુજ બહુ હલુકું કે પાતળું ? એલા વેળાએ હલુકું કે મહુજ બહુજ આ સાંભળીને આવેલાં ભગવદ્ગીતાએ હલુકું કે ત્યારે તમારા પિતાની કાંઈકી નહીં શરીરને લીધે નહિ રહેતી હોય, બીજું કંઈકી હલુકું નથી, માટે તેમને હવે સેવામાં કાંઈકી કે હોય નહિ આ વેળાએ જોઈ શકાય બહુજ વગર દેખાદેખી કાંઈકી કાઢતો, તેમ પ્રહારખંધ તેમજ સેવા ગેરની બાબતમાં સમજવું પ્રીત વગર પ્રભુની આપતિ નથી.

વિવેચન-આવી રીતે દેખાદેખી પ્રહારખંધ અને સેવા કરે પણ કારણ આવા પ્રહારખંધના વગર પ્રભુ પ્રાપ્ત નથી થતું સેવા પ્રભુ આર્તિપૂર્વક કરાય તોજ કૃપા આપે સેવામાં હલુકું તદ્દપ થઈ જાય તેજ સેવા અને એવી સેવા જ શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્ત કરાવે દેખાદેખી સાથે જોગ, પડે પડને વાધે રાગ દેખાદેખી અનુકરણ કરે તો પ્રહારખંધ થી હોય તેમ મહેનત જાય અને નુકસાન થાય માટે સત્સંગથી જાન સમજાવે પ્રેમપૂર્વક સેવા કરે તો સેવા કૃપા પ્રાપ્ત નિવડે.

* પ્રસંગ-૧૮૦

સત્સંગ પ્રમાણે આચરણ કરવું:- એકવાર વિનતી કરી કે કૃપાનિધાન એમ આપશ્રીના વચનામૃતો નિત્ય સાંભળીએ છીએ, પણ કૌરવોને કૌરાવ જ રહીએ છીએ. એવું શુ કારણ તે રાજ, કૃપા કરી કહો.

આ સાંભળી શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતાએ કહ્યું કે જીવ નિત્ય સત્સંગ સાંભળે, પણ તે પ્રમાણે આચરણ કરવા પ્રયત્ન ન કરે તેથી કૌરાવને કૌરાવ રહે છે એક વેપારી હતો તે નિત્ય કથા સાંભળવા જાય. લગભગ ચાલીસ વર્ષ થયાં, પણ એક પણ દિવસ કથા છોડી નથી. આમ

રાજ કથા સાંભળવા જતો, પણ એક દિવસ બિમારી થઈ તેથી મરવાડને લીધે કથામાં જવાની શક્તિ ન રહી આથી પોતાના દીકરાને જોલવ્યો અને કહ્યું કે આજ ચાલીસ વર્ષથી મેં કથા છોડી નથી મારો નિયમ આજે તુટે છે, આથી મને બહુ દુઃખ થાય છે, વળી શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ગરો છે તે બાપત બીજું રૂપ છે માટે જો તુ આજે સત્સંગમાં જાય, તો મારો નિયમ ન તુટે નિયમ તુટે તો બહો અધમ થાય, માટે તુ કૃપા કરીને કથામાં જા. દીકરાએ કહ્યું કે બહુ છે પછી દીકરા કથામાં ગયો ત્યાં વાત આવી કે -પ્રાણી માત્ર પર દયા રાખવી, બધા પર પ્રેમ રાખવો. વળી પ્રાણી માત્રને આનંદ કરવા જોઈ શકાય થવું, કૌરવને દુઃખ થાય એવું કવું નહીં વગર આ પ્રાણી જેલા વેપારીનો દીકરો તે મુઠાએ કે હુ તે આમ નથી બતાવે પછી તે કથા પુરી થતાં ઘેર આવ્યો. ને દુકાને ગયો તેની અનાજની નેસ્તીની દુકાન હતી, દુકાન ખોલી અંદર અનાજના ઢગલા પડ્યા હતા. એવામાં બજારમાંથી એક બકરી આવીને અનાજ ખાવા માંડી. આ તો કથામાં સાંભળેલું તેથી રાજ થવા લાગ્યો. ને હસવા લાગ્યો આ પછી બીજી બકરી આવી. વળી ગાય આવીને પણ ખાવા લાગી એમ કરતા આખી દુકાનમાં ધાડ પડે તેમ ગાય, બકરાં પેસી ચટાં કરી ગયા. આજુબાજુના દુકાનદારો તો ખૂબ હસે ને તમાસો વુએ, એવામાં બાપને કૌરવે બજાર કહી, તેથી માંદો મળે દુકાને આવ્યો, તો દુકાનની આ દશા જોઈ આવું જોતાં તે ગભરાઈ ગયો ને કૌરવને ઠપકો દેવા લાગ્યો કે આ શુ કર્યું ? આ સાંભળી એકરે કહ્યું કે હું કથામાં ગયો હતો ત્યાં એવું આવ્યું કે પ્રાણી માત્રને આનંદ કરતાં જોઈ શકાય થવું, કૌરવને દુઃખ ન હેવું

તો આ બિચારાને ખાતા હાકુ તો દુઃખ થાય ને કયાઈ શુ કળ ન રૂળે વેપારીએ કહ્યું કે હું આલીસત્વ કયામાં ગયો, એની કથા સાંભળતો, પણ આતુ કદી મેં ક્યું નહોતું કથા તો સાંભળવાની જ બીજું કંઈ નહિ

વિવેચન-આ પ્રસંગ ઉપરથી જણાય છે

કે રાત દિવસ સત્સંગ કરે, પણ આચરણ ન કરે ત્યાં કંઈ કંઈ પણ લાભ જાથી. સાકર સાકર કર્યે મોઠામાં ગળપણ ન આવે. જળ જળ કર્યે તુષા ન છીપે તેમ સત્સંગ કરે ને વાર્તા સાંભળે પણ વર્તા નહિ. પછી વાર્તા કળથી રીતે આપે? સત્સંગ કરના છતાં તેવું વર્તન પૂર્ણપણે ન અને તો હીનતા રાખે અને તો પણ હીનતા જોઈએ, તો ન અને તો તો પાર વગરની હીનતા જોઈએ. રાત દિવસ સંત પુરુષો પોકારી પોકારીને કહે છે કે બીજાના દોષો ન જોવા, પણ તેવી વૃત્તિ નહિજ થવાની. ઉલટું જે દોષ પોતાનામાં હોય છે, તેજ દોષ તે બીજાનામાં ઢાળે છે હીનતા, તો જ્યારે જીવ પોતાના દોષ જુએ, ત્યારેજ આવે પોતે તો સ્વ કરતાં શ્રેષ્ઠ પોતાને માને, અભિમાનને. એવ સાધા પર લઈને કર્યા કરે પછી હીનતા થયાં અને પ્રેમ પણ કયાં ભક્તિમાનને બીજાને જોવાની નવરાશ નથી, તે તો પોતાનું જ સાંભળશે.

તેરે ભાષે માન લે, ભલો ખુરો સંહાર, નારાયણ તું જેઠકે અપનો ભાન ખુહાર

તારી માન્યતા પ્રમાણે તો તું આ સંહારને ભલો કે ખુરો માની લે છે, પણ હિ નારાયણ !! [આ દોહરો લખનાર પોતાના પર લઈને શખામણ આપે છે) તું જેસીને તારે જ ઘર સાફ કર, મતલબ કે આપણે બીજાના દોષ જોઈ તેના દોષ કઠાવવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ, પણ આપણામાં તો દોષ રૂપી કેટલોય કચરો પડ્યો હોય છે,

તે તો સજતો નથી, ને તેને સાફ કરતા નથી. માટે સાચી વેળાવતા પોતાને નિરખવામાં છે, જે પોતાનું જીવન જુએ અને જાણે, તે સંત અને છે, ભક્તિમાન અને છે, આ વાત સદાજ યાદ કરવી

* પ્રસંગ-૧૮૧ *

જગત કોઈથી જતાયું નથી; એક વાર શ્રીસુખે આજ્ઞા કરી કે ભગવદીયે આગળ પાછળ શું જોલાય છે, તે તરફ લક્ષ્ય રાખ્યા વગરજ પ્રભુનું ભજનજ સદા કર્યા કરવું, કાણ કે જગત કોઈથી જતાયું નથી કાંઈ એ મહાત્મા તીર્થ યાત્રાએ ગયા હતા તે તીર્થો કરતા કરતા કોઈ એ તીર્થ સ્થળો આવી પહોંચ્યાં. અહીં રાત્રે પૂર્વ તરફનું આશીકું કરીને સૂઈ ગયા આ વખતે કોઈ માણસ તેમની પાસે જોડે. તેણે મહાત્માને કહ્યું કે તમે સુવામાં પૂર્વ તરફ માથું ક્યું તે બહુ ખોટું કહેવાય કારણ કે એ તરફ આર ધામે માઠું સુખ્ય ધામ શ્રીદ્વારકા છે. આ સાંભળી મહાત્માએ તરતજ આશીકું પશ્ચિમ તરફ ફેરવ્યું એટલે પગ અને પુઠ પૂર્વ તરફ થયા. આ વખતે વળી બીજો માણસ આ ચો તેણે કહ્યું કે મહાત્માજી, તમે આમ સૂતા તે ઠીક ન ક્યું, કારણ પગ અને પુઠ પૂર્વ તરફ કરી, પણ તે તરફ તો આર તીર્થ ધામનું ધામ શ્રીજગદીશ બિરાજમાન છે, માટે તે તરફ પગ ન રખાય આ સાંભળી તરતજ મહાત્માએ દક્ષિણ તરફ માથું કરી ચરણ અને પુઠ ઉત્તર તરફ કર્યા, એટલે વળી ત્રીજો કોઈ આવ્યો, તેણે કહ્યું કે તે તરફ તો શ્રીગોકુળ વૃંદાવન, પદ્મીનાથ, કેદારનાથ, હરિદ્વર વ્યાસાશ્રમ વગેરે તીર્થ સ્થળો છે તે તરફ પગ કર્યો તે તો બહુજ ખરાબ કહેવાય આ સાંભળી વળી મહાત્માએ તરતજ પોતાનું આશીકું ફેરવ્યું અને ઉત્તર તરફ ક્યું, એટલે પગ અને પુઠ દક્ષિણ તરફ થયા આ જોઈ વળી ચોથો

મણસા આવ્યો, તેણે કહ્યું, કે મહાત્માએ આમ પણ રાખીને સૂતા તે તમે કીક ન કર્યું, કારણ કે ઉત્તર તરફનું ઓશીકું એતો મનુષ્ય ઓશીકું છે વળી દક્ષિણ તરફ પણ અને પુઠ આવ્યા પણ તે તરફ તો શ્રીપંડરી-વૃઠોમા, રામૈશ્વર વિષ્ણુકાચી, શ્રીરંગમ વગેરે તીર્થ સ્થળ આવ્યા છે. માટે તે તરફ પણ ન રખાય. આ સાંભળી મહાત્માએ વિચાર્યું કે હવે સૂણું કેવી રીતે ? તરતજ પોતે ઉઠે મસ્તકે તથા કરે તેમ કહ્યું, એટલે પણ અને પુઠ આકાશ તરફ થયાં. આ જોઈ વળી કોઈ ધંતે ! હું કે મહાત્માએ, તમે ઠીકું અથવા ગોલોક તરફ પુઠ કરી આ તો મહા નિષેધ કાર્ય કહ્યું છે. આ સાંભળતા મહાત્મા ચમકયા, અને ગોઠ્યા, કે કોઈ તરફ પણ અને પુઠ ન થાય તો મારે રાખવી શી રીતે ? તરતજ પોતે મનમાં વિચાર્યું કે બધી દિશાએ મ થી કોઈ તરફ ન રખાય, તો હવે મને શવે તેમ રાખવા ઘો, કારણ કે પણ કોઈ તરફ ન રખાય તો મારે રાખવા શી રીતે ? આમ વિચારી પ્રથમ કહ્યું હતું, તેજ રીતે ઓશીકું રાખી મહાત્મા સુઈ ગયા.

વિવેચન-આ વસંત જગત્તરીયો માટેજ નહિ પણ સામાન્ય માટે પણ વિચારણીય છે. જગતમાં તો હલુમાં પણ દોષ દેખના કોઈ મળી આવે, ત્યાં જીવુ તો જગુજ શું ? સ્ત્રીતાદેવીએ સતીત્વ સ્વીકૃત કર્યું હતું, છતાં એક ધોખી પણ નિદા રનારો ન કર્યો. માટે તેના નિદકોથી કર્યા વગર સ્વકર્તવ્યમાં પરા-પણુ રહેવું, એજ ભગ દીય માટે શ્રેયસ્કર છે, જે મા સ શુદ્ધ નિષ્ઠાથી કાર્ય કરી રહેવો છે, તેણે પોતાની પાછળ શું જોડાય છે, તે જોવાડું નથી, તેના કર્તવ્યનો હેતુ શુદ્ધ હોવો. જોઈએ પ્રણી નર આસણે પણ માયાવી દ્રષ્ટિથી સામાના

હોવો જોઈએ છીએ, તે દ્રષ્ટિ પણ સારી નથી. શુદ્ધ પ્રહાવાદને સર્વત્ર નિરખનાર કોઈની ટીકા કરે નહિ, તેમ ઘસાતુ ન જોવે. તેમ પોતાનું ઘસાતું જોલે તેના તરફ પણ કયા ખતાવે. મારે જગતની સામે જોયા વગર પ્રભુના આશ્રયથી સેવા ભાવે કરતવ્યો કર્યા કરવાં એજ જીવન ધર્મ છે.

* પ્રસંગ ૧૮૨ *

વગર અનુભવે પ્રભુમાં પ્રીતિ કેમ થાય ?:- એક વાર નિતી કરી કે રાજ, આપશ્રી કહો છો કે, પ્રભુ પર પ્રીતિ રાખો, પણ વગર અનુભવે પ્રભુમાં પ્રીતિ કેમ થાય ? આ સાંભળી શ્રીજોકુદેશે શ્રીમુખે કહ્યું કે અનુભવ વગર પ્રીતિ ન થાય એ વાત ખરી છે. સાંભળો એક ગામમાં ત્રણ કઠિયારા ભાઈ-બંધ હતા, ત્રણે લાકડા કાપી લાવી પોતાનો ગુજારો કરતા. ત્રણે લાકડા કાપવા પણ સાથેજ જતા તેમાંનો એક કઠિયારો એક દિવસ ગોરમટી લેવા ગયો ગોરમટી જોઈતાં તેને એક મહોરો ભારેલુ વાસણુ જડ્યું. આ જોઈ તે રાજ થઈ ગયો તેણે લુગડામાં મહોરો લીધી પણ અદર વાસણુ લાંગવાને લીધે માટી કચરો ચોટેલો હતો આથી તેણે મહોરો ધોવાનો વિચાર કર્યો. પાસે એક નદી વહેતી હતી, તે નદીમાં દૂર એક કચરો હતો ત્યાં કોઈ ન દેજે તેમ તેણે ધોવા જાનો વેચાર કર્યો ત્યાં જઈને તેણે લુગડા સાથે મહોરો ધરામ ઝાંખી, પણ એક છેડો ઝાંખાળતી વખતે ખસે હતો, તે ત્યાંથી ખસી ગયો. એટલે બધી મહોરો ધરામ ની રહી. આથી તેજ વખત તે પાગલ [ગાંડો] થઈ ગયો, ને જોલવા લાગ્યો કે, હાય મોય ક્યું પાઈ, હાય મોય ક્યું પાય" કોઈ જમે તે પૂકે તો ઉપર પ્રમાણે જ જોલે [તેનો અર્થ એવો છે કે હાય.

હાય, (ને ખોવાઈ જવું હતું તો) મને શા માટે જડી] એ ત્રણ કઠિયારામ નો આ એક કઠિયારો તે દિવસે તો લાકડાં લેવા ન ગયો, માટે ખીજે કઠિયારો ખખર કાઢવા આવ્યો. પેલાને લાકડાં ન લેવા આવવાનું કારણ પૂછ્યું તો ઉપર પ્રમાણે બોલ્યો. આ સાંભળી પેલા લાઈબ ધે વિચાર્યું કે આનું ચિત્ત ખસી ગયું છે એવે માર ધમકી આપવા માંડી. એટલે ચિત્ત જરા શાંત થતાં મહોરોની હકીકત કહી. આ પ્રમાણે મહોરોની ખો પાની વાત સાંભળતાં તેને મહોરોનો ઠગલો કલ્પનામાં આવ્યો, કે તેનું ચિત્ત પણ ખસી ગયું એટલે તે બોલ્યો કે 'પાઈ તો પાઈ પણ ધોઈ કયું?' મતલબ કે જડી તો જડી પણ ધોઈ શા માટે? બેકે જણે સાથે રાગ માંડ્યો. એક બોલે કે હાય મોય કયું પાઈ હાય મોય કયું પાઈ એટલે ખીજે બોલે કે પાઈ તો પાઈ પણ ધોઈ કયું? આમ બેઉની સ્થિતિ છે ત્ય તો ત્રીજે લાઈબ ધે આવ્યો. તેણે પૂછવા મડ્યું કે તમે લાકડાં લેવા કેમ નથી આવતા? આ સાંભળી પેલા બેએ જવાબ આપ્યો કે હાય મોય કયું પાઈ હાય મોય કયું પાઈ? ખીજે તરતજ કહ્યું કે પાઈ તો પાઈ પણ ધોઈ કયું? આ સાંભળી પેલો લાઈબ ધે નરાઈ પામ્યો કે આ શું? કેઈ પ્રેત વળગ્યું છે કે કંઈ કેઈ એ વિપરીત વિદ્યા અજમાવી છે? ધમકી વગેરેના ઉપયોગથી શાંતિ પડતા મહોરોની હકીકત કહી. આ સાંભળત પેલા ત્રીજા લાઈબ ધેને મહોરોના ઠગલાનો ખ્યાલ આવ્યો. એટલે તેની ડાગળી ખસી ગઈ, એટલે તે બોલવા લાગ્યો કે 'ધોઈ તો ધોઈ પણ ખોઈ કયું?' આ પ્રમાણે ત્રણેયે રાગ મચાવ્યો. એક કહે કે "હોઈ મોય કયું પાઈ, હાય મોય કયું પાઈ" ખીજે કહે, પાઈ તો પાઈ પણ ધોઈ કયું એટલે ત્રીજે કહે 'ધોઈ તો ધોઈ પણ ખોઈ કયું?' આ પ્રમાણે ત્રણેની સ્થિતિ થઈ

ગઈ માટે કેઈવાર પણ બેએડી વસ્તુ પડજ પ્રીતિ થાય છે.

વિવેચન- આ હાસ્ય પ્રસંગ બહુજ સમજવા જેવો છે. પેલા પહેલા કઠિયારો તો મહોરો બેઈ, તેથી તેનું ચિત્ત ખસી ગયું, પણ ખીજા બેએ તે મહોરો ન લેવા છતાં કેમ ચિત્ત ખસ્યા. તે વિચાર સ્વભાવિક રીતે ઉદ્ભવે. તો એને ઉત્તર એટલેજ કે તેમણે મહોર બેઈ છે, તે લેવાને લીધે તેને આ વખતે પણ મહોરોનો ખ્યાલ આવ્યો, તેથી ચિત્ત ખસી ગયું. આમજ જેને પૂર્વે પ્રભુની લીલાઓનો અનુભવ થયો હોય તેને આ જન્મમાં અનુભવ લેનારો કેઈ ખ્યાલ આપે, તો સ સારમાં પ્રવૃત્ત થયેલું ચિત્ત તેમથી નીકળી પ્રભુની લીલામાં ચોંટી જાય. શ્રીમહાપ્રભુજના પ્રાકટ્યનું કારણ આજ છે, શ્રીચલ્લસાષ્ટકમાં શ્રીગુનાઈજી કહે છે કે મહાપ્રભુજને પોતાનો લીલાત્મક અનુભવ પ્રકટ કરવા શ્રીઠાકોરજીએ આજ્ઞા કરી તેથી પે.તે પ્રકટ થયા. પે.તે પોતાનો લીલાનો અનુભવ પ્રકટ કરે, તો તેનો ખ્યાલ પૂર્વેના અનુભવીઓને આવે તે એ રીતે તેઓને લીલાશુદ્ધિ આવતાં પ્રભુમાં તદ્દિલન થઈ જાય તે ઉપરના કઠિયારા જેમ મહોરોમાં તદુપ થયા; તેમ યુષ્ઠિજીવો પણ પ્રભુમાં તદુપ થાય. આ ઉપરથી એટલું અનુમાન થાય, કે જે જીવોએ કેઈવાર પણ લીલાનો અનુભવ લીધો છે, તેનેજ શ્રીમહાપ્રભુજની વાણીમાં પ્રીતિ થાય છે. તેનેજ લીલાની શુદ્ધિ આવે છે. ખીજાઓ કે જેને સંબંધ નથી, તેમને તેનું જ્ઞાન નથી થતું જીવને જ્યાં સુધી પોતાના લીલાત્મક સ્વરૂપનું જ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી તેની સ સારમાંની આસદિત છુટતી નથી આથીજ શ્રીમહાપ્રભુજ કહે છે "તારંશી ભગવત્રીયો સાથે નિવેદનનું સમસ્ક કરવું" તારંશી એટલે જેની લીલાત્મક એટલે લીલામય

દ્રષ્ટિવાળા સંજયી પ્રભુને વિપ્રયે જ પ્રગટે ને
 એ રીતે જીવને પોતાના લક્ષ્યાત્મક રાહપહોંચ
 પણ જ્ઞાન ધ્યાય આરા ભગવદીયોની સ્થિતિ
 પણ લોતોસટ્ટ હોય છે તે જો સદા પ્રભુરક્ષમાં
 લીન રહે છે, તેમને વ્યાવહારિક કાર્યોમાં
 કે વ્યક્તિક કાર્યોમાં પ્રીતિ હોતી નથી; તેમ
 તેમના હૃદય તદ્દન પ્રેમમય હોય છે જગતની
 પચાતોમી ન ષડતી તે જો પોતાની જ પંચાતો
 કરે છે. ભકતની કિમત તેની વ્યવહારિક
 ચતુરતા કે ડોળ પર નથી તેની કિમત તો
 ભકિતમય વર્તન અને હૃદયશીલતા ઉપર છે.

* પ્રસંગ ૧૮૩ *

મર્યાદા ભકિત અને પુષ્ટિભકિતમાં
 તારતમ્ય એક વાર વિનિતિ કરી કે કૃપા
 નિધાન ॥ પુષ્ટિભકિત અને મર્યાદાભકિત
 એમ ભકિતના બે પ્રકાર બતાવે છે, તો તે
 બેમાં શું તારતમ્ય હશે ? તે સાંભળી ધ્યાન
 માગર બોલ્યા, કે પુષ્ટિભકત અને મર્યાદા
 ભકતમાં બહુજ તારતમ્ય છે; એક વાર એક
 પુષ્ટિભકત અને એક મર્યાદાભકત શ્રીકૃષ્ણના
 જના તટ પર અચાનક એકદા યયા સમય
 સવારનો મહોર હતો. અને શીતકાળની
 ઋતુ હતી અને પાસે શ્રીકૃષ્ણના બીરાજતા
 હતા. પાસે થોડે થોડે દૂર એક બીજાની
 સેવાની રીત નીરખાય એમ એકા પવન
 શીતપાદિમ જ વા વાય છે પુષ્ટિભકતે વિચાર
 કર્યો કે સગળાનો સમય પ્રથમ ગયો છે, પરત
 સપાટ જગાને લીધે ઠંડા હુમ જેવા વાસ છે,
 હવે પ્રભુને બિરાજવાની સગવડ શી રીતે
 કરવી ? તે તો તરતજ બે લાંબા સીંધા કાપી
 લાવ્યા અને કિભા વોટી એક વસતી પીછ
 વાઈ કરી એટલે પવન આવતો ત જગાએ
 ચટકાયો પછી અચ સળગાવા લાડી જેવું
 કયું ને તેમાં આગ (અગ્નિ) સળગાવી
 આમ છતાંજ હૃદયમાં હુમ ધાય કે મારા

શ્રીકૃષ્ણને આ પવનમાં સપાટ સ્થાનમાં
 ઠંડી લાગશે પણ હુમની થશે હુમ કો
 આમ મનમાં સુખનો નય છે ને પ્રભુને
 સુખ માટે નોઈતી સગવડ સાધન પ્રમાણે
 કરતો નય છે ભગવન્નામ તો સુખેથી પણ
 ચુકતો નથી પ્રભુને ભગવાને વખત ક્યારનેય
 થઈ ગયો છે. અવેર (મોડું) ધાય છે પ્રભુને
 તકલીફ પડે છે, આમ તેને પ્રભુના સુખની
 ચોંટ લાગી છે. આ પ્રમાણે પ્રભુને યોગ્ય
 સાધન પ્રમાણે વ્યવસ્થા થઈ, એટલે શ્રીકૃષ્ણ
 રજી થટનાઈ કરીને કીર્તન ગાતાં ગાતાં
 જગાડયા, પછી શીતકાળને યોગ્ય ગરમ
 બળાળી રહન વગેરે બધી સેવા પ્રકાર
 કરી લાગ્યો અને સ થે કીર્તન ગા લાગ્યો,
 આ બધો પ્રકાર પેલો મર્યાદા ભકત નોઈ
 રહ્યો હતો. અને તે પણ તેના પ્રભુની સેવા
 કરતો હતો તેણે એકદમ બોલ્યા ચાલ્યા
 વગર કે કરી તોયારી કર્યા વગર માત્ર થટનાઈ
 કરી શ્રીકૃષ્ણને જગાડયા. અને બારૈબાર
 શ્રીકૃષ્ણનાં હાથ ઠંડી છતાં સ્નાન કરાવી
 શ્રીકૃષ્ણને પધરાવ્યા.

જ્યેષ્ઠી શીતકાળની ઋતુ છતાં ચંદન ઘસ્યું
 અને ઉસર સાથે ચંદન ઘસી સખતા ઠંડી છતાં
 શ્રીકૃષ્ણને તેમાં ખૂબ રંગદોળ્યા, ને પછી
 પધરાવ્યા; સ્વરૂપ શ્રીસાળગરામજી હતું ઉપર
 થઈને ઠંડા બપવન સુસવાટ કરતો આવ્યો ન્તય
 છે અને સુદામાં શ્રીસાળગરામજી મિરાજે છે.
 આ બોઈ પેલા પુષ્ટિભકતને જાણે હુમ ઘસ્યું
 કારણ કે શ્રીકૃષ્ણ ઠંડીને લીધે સુખવા કતા
 પુષ્ટિભકત તો ઋતુને યોગ્ય શુપાર વાધા
 વગર વગેરે ધયાં હતા. એટલે શ્રીકૃષ્ણને
 મર્યાદા બિરાજી રહ્યા હતા શ્રીકૃષ્ણને
 આવી રીતે પધરાવી પેલો મર્યાદાભકત રોટી
 પકાવવા પ્રેરો. આ વખતે પુષ્ટિભકત તો શ્રીકૃષ્ણ
 કૃષ્ણને શગરનાં દર્શનનો સમય હતો ને

ત્યાં શુંનારનાં કીર્તન ગવર્ણ રહ્યા હતાં આ કીર્તનની પૂન સંબળી પેલા અર્ચાકાલકતે પુષ્ટિભક્તને કહ્યું કે લેખવશ્ય, જરા તારા શ્રીકાકૌરજના વશ ગાઓ. આ વખતે પુષ્ટિ-ભક્તે તેની સેવાની શ્રીકાકૌરજના સુખથી ભલટી જોટલે દુઃખી થાય, એવી વીતે જોઈ અરકરી કરી કે ભાઈ, તારા શ્રીકાકૌરજ તે કદીમાંના લીંબણા જેવા દેખાય છે । । આ સંબળતાં પેલો અર્ચાકાલકત કાકૌરજને ફરી શ્રીયસુનાજીમાં સ્નાન કરાવવા લઈ ગયો ત્યાં સ્નાન કરાવતાં શ્રીકાકૌરજ હાથમાંથી ખસી ગયા, જોટલે શોધવાની આચાકુટ કરવા લાગ્યો, પણ શ્રીકાકૌરજ ઘણી મહિનત કરવા છતાં હાથમાં ન આવે આથી કહેતો ભય, કે “જે આપ ડુબે સો મોકુ” કેસે તારે, જે આપ ડુબે સો મોકુ” કેસે તારે” : આ વચન વારંવાર જોલે ને શ્રીયસુનાજીમાં શ્રીકાકૌરજને જોળે. જળ છીછરાં હોવાથી થોડી વારે પ્રભુ હાથ લાગ્યા. એવામાં કુતરેં હોડલું આવ્યું તે પેલી અર્ચાકાલકતની તૈયાર કરેલી શેટી લઈને હોડયું, આ જોઈ અર્ચાકા-લકતને ભારે વીલ વ્યાપી ને પાસે કુતરાને આરવાતું કંઈપણ ખીચું સાધન તે વખતે ન હોવાથી ભિક્કમ શ્રીસાળગરામજી કુતરાને ચોટી કાઢયા । કુતરેં શેટલી લઈને નાહું, જોટલે શ્રીકાકૌરજને શોધી લાવી જેમ તેમ સુમેટી પેલો અર્ચાકાલકત ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. જોટલે પુષ્ટિભક્ત અને અર્ચાકાલકતમાં બહુજ તારતમ્ય છે.

વિવેચન-અર્ચાકાલકત આજ શ સગી રૂઠિ સુજળ ઘરેડ પ્રમાણે ચાલી નય છે પણ તેમાં શ્રીકાકૌરજના સુખનો લગાર પણ વિચાર થતો નથી જ્યારે પુષ્ટિભક્તમાં શ્રીકાકૌરજને ઋતુ ઋતુવાર લીલાની ભાવના પ્રમાણે સર્વ પ્રકારની સેવા થાય છે. પ્રભુના સુખ સિવાય ખીજે વિચાર પુષ્ટિભક્તમાં નથી હોતો. જે

ભક્ત પ્રભુના સુખનો વિચાર શખી સેવા કરે, જોજ ખરી લેવક દહેવાય. ઠંડી ઋતુમાં શ્રી કાકૌરજને ચંદન ન સમર્પાય કારણ કે ઠંડી લાગે. જ્યારે અર્ચાકા ભક્તે શિયાળો છતાં ઠંડા જળમાં સ્નાન કરાવી વળી ચંદન ચોપડયું આ જોતાં પુષ્ટિ અને અર્ચાકા ભક્તિ-માં શું તારતમ્ય છે તે સ્પષ્ટ લખાય છે.

* અષ્ટમ ૧૮૪ *

પ્રભુની રચના અને ધાન ચોગ્ય છે:-
જોક વાર શ્રીગોપીકૃતિએ જોક હાથપ્રમંગ દ્રહ્યો કે કાઈ જોક સહાપંડિત હતો, તે બહાર ફરવા ચાલ્યો. જતાં જતાં તેણે જોક મોટું વડદું ઝાડ જોયું તેના પર નાના ટેટા પુખ્તળ આવેલા હતા, અને ઝાડ તેા મોટું કઠાવર હતું. આ જોઈ પેલા પંડિતને વિચાર આવ્યો કે ભગવાનમાં લગાર પણ પુદ્ધિ નથી. બધા ભગવાનને ભરે છે, પણ ચોગ્યતા બહુયા વગર બજે છે, કારણ કે પ્રભુમાં પુદ્ધિ હોત તેા આવા મોટા વડના ઝાડને આવા નાનાં નાનાં ફળ કેમ કરે ? મોટાં મોટાં ફળ જોઈએ, પણ પુદ્ધિ ક્યાંથી લાવે । પછી આગળ ચાલ્યો તેા જેનાંની વાડી ઠીટી ત્યાં તેા મણું મણું બખે સહુનાં ફળાં જોયાં, જોટલે તેા બહુજ ખેડ થયેા ને જાલ્યો કે અરે રે । । આ ભગવાનમાં તેા જોક કોડીની પણ બકકલ નથી. જોને ભગવાન કોણ કહેતું હશે ? સર્વે રાત હહાડા કહે છે કે ભગવાન રે તે ખરું. ભગવાન રે તે ખરું, પણ જોયું. કહેનારા કમબકકલ છે. જે પુદ્ધિમાન હોય તેા પરીક્ષા કરીને બાજે. આ લોચ પર વેલા ફેલાય છે તેના પર તેા મણું બખે સહુનાં ફળ, અને પેલો વડ જોવડો મોટો છતાં તેના પર તેા ઝીણાં ઝીણાં ફળોટી જેવા ફળ । । આગરે તે ફરતો ફરતો જોક બગીચામાં આવ્યો.

ત્યાં એક ક્ષુદ્રાદ્યુ' શોટું' ઝાડ દીકું તેના પર શોટાં મોટાં રાજ આવેલા હતાં તે જોઈ તે બેલ્યો, કે વાહ વાહ !! આ ઝાડ પર તો શોગ્યતા પ્રમાણે પ્રભુએ ગોઠવણ કરી છે અહીં પ્રભુને આશા જેવો કોઈ બુદ્ધિમાન મળ્યો છે. તેથી મોટા ઝાડ પર મોટા ક્ષુદ્રા પ્રભુએ બુદ્ધિમાનની સલાહ પ્રમાણે કર્યા છે આમ વિચારતો વિચારતો તે ક્ષુદ્રાનાં ઝાડ નીચે સૂતો. ઠંડો પવન અને સારી ઘટાઘાટ વૃક્ષની છંયા. એટલે તે જરા ઉંઘી ગયો. ઉંઘ્યો ન ઉંઘ્યો એટલામાં ઉપરથી એક મેટું પાકું ક્ષુદ્રા પડ્યું, એટલે એકદમ પડિત છુટી બુદ્ધિ ઠેકાણે આવી, ને હૃદયગારો નીકળી ગયા કે પ્રભુએ જે કયું છે તે સારું જ કયું છે. જો વડ પર આવા મોટા ટેટા કર્યા હોત તો આશા જેવા સેંકરાના આથા સારી માફક કુટત પ્રભુ હયાળુ છે, તેમણે બધી ગોઠવણ બરાબર જ કરી છે.

વિવેચન-આ પ્રસંગથી આપણને જરા હસવું આ શે, પણ આપણી જ દશા કોવી છે. આપણી દશા કોવી હોવાથી આપણે આપણને (પોતાને) હસવું જોઈએ. જગત યંત્ર છે, પ્રભુ યંત્રી છે. યંત્રમાં જય જેવી જરૂર હોય ત્યાં તે વસ્તુ યંત્રી ગોઠવે છે અને ફેલે છે પણ તે પ્રમાણે જ. પછી આપણને બોલવાનો હક રહેતો નથી. આપણો હક તો એટલોજ કે આ વિશ્વની બરાબર ગોઠવણ કરનારા પ્રભુની સેવા કરવી. એ જગતમાં કીડા કરી રહેલા શ્રીપુષ્પોત્તમને સેવા સિવાય અવધું બીજું કંઈ વ્યવ નથી.

* પ્રસંગ ૧૮૫ *

“અભડાયો અભડાયે ને વરલાયો વરલાયે” એક વાર આપણીએ એક હાર્ય

પ્રસંગ કહ્યો. એક પુરાણીજી હતા, પુરાણીજી હતા તો (ગદાન) પણ તેમણું નાક કપાઈ જવાથી કથામાં ગુંગણું ખોલાવું આવું ગુંગણું ખોલવું સાંભળીને ઘણીવાર શ્રોતાઓ હસતા હતા, આથી પડિતજીને કેમ થતો, પણ મનમાં ને મનમાં મુઝાકને બેસી રહેતા. એક વાર તેમણે વિચાર કર્યો, કે બધા મને મનમાં ને મનમાં હસે છે, માટે મારે તેમને પણ મારા જેવા બનાવવા. આ વિચારે એક દિવસ કથામાં દશ બાર આસન મુકાવ્યાં અને પછી પડિતજી બોલવા લાગ્યા કે, પ્રજ્ઞાજી તમે આ આસન પર બેસો, શિવજી તમે આ આસન પર બેસો, ઈંદ્ર રાજ તમે આ આસન પર બેસો, એમ બોલી બોલીને બધા આસન પર દેવો બેસાડયા હેય તેવો ડાળ પડિતજીએ કર્યો. આ વખતે શ્રોતાઓએ પૂછ્યું કે પુરાણીજી આપ દેવતાઓને દેવો હો અને અમે કેમ નથી દેખતા ? પુરાણીજીએ કહ્યું કે મારી કથામાં બહુ રસ આવે છે, તેથી દેવતાઓ પછ રાજ સાંભળવા આવે છે પણ તમારાં નાક તેમનાં દર્શન કરવામાં વચ્ચે આવે આવે છે, તેથી તમે દર્શન કરી શકતા નથી. આ સાંભળી શ્રોતાઓએ વિચાર્યું કે જો દેવતાઓનાં દર્શન થતાં હોય તો નાકની કંઈ જરૂર નથી. આમ વિચારી બધાઓએ નાક કપાવી નાખવા, પછી બધા બીજે દિવસે સાંભળવા આવ્યા પુરાણીજીએ શાબ્દની પેઠે આસનો પર દેવોને પધરાવ્યા, પણ નાકો કપાવવા છતાં કોઈ શ્રોતાને દેવોનાં દર્શન થયાં નહિં આથી પુરાણીજીને પૂછ્યું કે અમે નાક કપાવ્યાં, પણ દર્શન કેમ નથી થતાં ? આ સાંભળી પુરાણીજીએ કહ્યું, તમારો ભાવ નથી, દેવતાઓ જેનો પ્રેમ દેખે તેને દર્શન દે.

વિવેચન- આ પ્રસંગ ઉપરથી આપણે એટલું સમજવાનું કે પ્રવાહી જીવો ભક્તિ-

માન જીવોને પણ પોતાના જેવા બનાવવા અચલ કરે છે. છતાં સાચા સતો કંઈ ચલાયમાન નથી થતા. ગુજરતીમાં એક કહેવત છે, જે મથાળે ખાપી છે, તેનો એવો અર્થ છે કે વટલાયેા હોય તે ખીજને વટલાવવા મથે ને જે અજડાયેા હોય તે ખીજને અજડાવવા મથે પણ કહેકે પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે વર્તવું. આ પુરાણી જેવાની વાણી પર વિશ્વાસ રાખવાથી નાક કપાયાં છતાં દેવતાં હર્શન ન થયાં માટે તેવાઓની વાણી પર વિશ્વાસ રાખવાથી આપણે મતુષ્ય જન્મ ગુમાવી બેસીએ છીએ. એટલે નાક ગથુંજ કહેવાય. નાક તો તેટલુંજ મહું કે જેણે પ્રભુતું ભજન કરી પોતાનો જન્મારો સફળ કર્યો. આપણા જન્મનો ખરો ઉદ્દેશ પ્રભુતું ભજનજ છે એવું વિચારી જીવનને પ્રભુના ચરણમાં સમર્પી સફળ કરવું એજ ઈ વલ્લભાપ્રીશનો આશય છે.

* પ્રસંગ ૧૮૬ *

સત્સંગ નિમ્કળ નથી જતો :- એકવાર વિનતી કરી કે કૃપાનાથ ॥ આપ રત દિવસ ભગવત્પ્રસંગ રહિવાને પરિશ્રમ લેશો જા, પણ અમે તો કારને કારજ વહીએ છીએ, કશું યાદ નથી રહીતું. આ ક્ષાંભળી કૃપાચાગરે કહ્યું કે એક વેપારી હતો. તે બહુજ ધનવાન હતો. પણ એક પાઈ પણ ખર્ચે નહિ તેમ કરી કથા વાર્તામાં પણ ભય નહિ. ઉમર ઘણી મોટી હતી છાપચંચાંથી લિબેરી તર બનાવી હતી. તેના ગામમાં એક પુરાણી રહિતા હતા, તે રોજ કથા કરતા. એક દિવસ પુરણીજી શેઠને ત્યાં ગયા અને શેઠને કહ્યું, કે શેઠજી, તમે કોઈ દિવસ કથામાં નથી આવતા. કથામાં તો રોજ અમૃત વરસે છે. આ ક્ષાંભળી શેઠે વિચાર્યું કે ચાલો

કથામાં જો અમૃત વરસતું હોય તો એક દિવસ જઈને થોડું અમૃત ખી આવીએ, એટલે જન્મ મરણનો અઘડો મટી ભય પણ વળી વિચારીને પૂછ્યું કે ત્યાં કંઈ લખણી બખણી તો થતી નથી ને ? પુરાણીએ કહ્યું કે, ના ના શેઠજી, ત્યાં તો માત્ર પ્રભુની વાતોજ કહીએ છીએ શેઠ તે દિવસે આજે કથામાં ગયા. પણ વળી વિચાર્યું કે કહાપી લખણી થાય. ચાટે દૂર બેઠા હોઈએ તો ઠીક. એમ વિચારી જરા દૂર એક ભીંતને અઢેલીને બેઠા થોડી વારમાં તો આ શેઠ નિદ્રાને વશ થયા. ઉંઘમાં કેટલીકવાર મોઢું પોણું થઈ ભય છે, તેમ શેઠજી મોઢું જરા પોણું થયું હતું. એવામાં ત્યાં ઘઈને એક કુતરો જતો હતો. કુતરાને હંમેશા પગ ઉંચા કરી લઘુશંકા કરવાની ઠેવ હોય છે. તે પ્રમાણે પગ ઉંચા કરી પેલા વેપારીના મોઢાં કુતરે લઘુશંકા કરી નાસી ગયું. થોડી વારે જગતાં શેઠને ખાઈ ખાઈ લાગ્યું. આથી વિચાર્યું કે કથામાં અમૃત તો વરસ્યું, પણ ખાઈ વરસ્યું. પણ ચાલો, ખાઈ તો ખાઈ, પણ કવે જન્મ મરણનો અઘડો મટી ગયો. થોડી વારે કથા બંધ થઈ બધા શ્રોતા ચાલ્યા ગયા પણ શેઠ ઉઠ્યા નહિ એટલે પુરાણીજીએ જાણ્યું શેઠજીને કથામાં બહુ રસ પડ્યો હોય છે. આમ વિચારી પુરાણીએ પૂછ્યું, કેમ શેઠજી, કથામાં કેવું અમૃત વરસે છે ? શેઠજીએ કહ્યું કે હા પુરાણીજી કથામાં અમૃત તો વરસે છે પણ ખાઈ ખાઈ વરસે છે, તેથી જરા મોં બગડે છે, પણ પુરાણી આ વાતનો ભાવ ન સમજ્યા.

કેટલીક સુઠત પછી શેઠની ઢેહ પડી, શેઠને યમરાજ પાસે લેલા કરવામાં આવ્યા. ત્યાં શેઠજીનાં પાપપુણ્યના લેખાં લેવામાં, તેમાં પાપનો તો પારજ નહોતો, અને પુણ્ય તો એટલુંજ નીકળ્યું. કે શેઠ એક દિવસ

કથામાં ગયા હતા. આથી શેઠને ત્યાં પૂછવામાં આવ્યું કે ત્યારે પુણ્ય પહેલું લોગવનું છે કે પાપ પહેલું લોગવનું છે ? શેઠને તરત શુદ્ધિ આવીને જાલ્યા કે હા હા સરકાર. એક દિવસ કથામાં અમૃત પીધું હતું. પછી વિચારું કે પાપ તો બહુ છે તે પુણ્ય તો જરાક છે. ઘાટે પહેલું પુણ્ય લોગવી લેવા ઘો, પછી પાપ તો લોગવવાનું છે જ. શેઠ જાલ્યા કે, મારે પ્રથમ પુણ્ય લોગવવનું છે એટલે ચમરાજીએ કહ્યું કે તમે આ ગાયનું પૂરુષ પાકો. તે ગાય તમે કહેશો ત્યાં તમને લઈ જશે. પણ પુણ્ય પર ચતાં તમને તેજ સ્વર્ગે છોડી જશે. શેઠે ગાયનું પૂરુષ પાકવું અને કહ્યું કે હિ ગૌઆતા, મને વૈકુંઠમાં લઈ જા. આ સાંભળતા ગાય એકદમ ઊડી ઉડતાં ઉડતાં વૈકુંઠના દરવાજે આવી. ત્યાં પુણ્ય પુરું થયું, એટલે શેઠને ત્યાં છોડી પાછી વળી ગઈ અહીં પ્રભુના ચોકીદાર સેવકોએ દોઢી આવી કહ્યું, કે મારે પાપી, તું અહીં ક્યાંથી આવ્યો ? એકદમ જતો રહે, અહીં પાપીઓ રહી શકતા નથી આ સાંભળી શેઠે કહ્યું કે જરા મને શાંતિ લેવા દે, પછી બંને છું. કોવામાં વિષ્ણુ ભગવાનની સપાટી આવતી હતી આ વખતે શેઠે 'પાહી માં પાહી માં' એટલે આજ રક્ષણ કરી, એમ યુગે પાહી. શ્રીવિષ્ણુ ભગવાને આ સાંભળી તરતજ સપાટી ઉભી રખાવી, એટલે પેલા શેઠ ડોડતાં ડોડતાં ત્યાં ગયા અને વિનંતિ કરી કે સરકાર, એક વાત મારે પૂછવી છે. પ્રભુએ કહ્યું કે પુણ્ય એટલે શેઠે વિનંતિ કરી કે, શ્રીભગવતજી, શ્રીગીતાજી વગેરે જે ભક્તિના પ્રાથે છે તે જરા છે કે જોડા ?

પ્રભુએ કહ્યું કે જોડા શાથી ? એ તો બધા સાચા છે. એટલે શેઠે કહ્યું કે એક દિવસ હું કથામાં ગયો હતો, ત્યાં એવું આવ્યું હતું કે જે જીવ એકવાર પ્રભુનું નામ કે તે કદી નર્કમાં ન પડે પણ વૈકુંઠમાં જાય આ વાત સાચી ? પ્રભુએ કહ્યું કે હા, સાચી વાત છે. એટલે શેઠે કહ્યું કે પ્રભુના એકવાર આક્ષાત દર્શન કરે એ નર્કમાં જાય જરા ? પ્રભુએ કહ્યું કે કદીજ નહિ. એટલે શેઠે કહ્યું કે કૃપાનાથ ! મેં આપના દર્શન કર્યાં, છતાં આ આપના સેવકો મને નર્કમાં ધકેલી ચુકે છે. એટલે પ્રભુએ કહ્યું કે ના. ના, શેઠને વૈકુંઠમાં લઈ જાઓ. આ પ્રસાંગે એક દિવસ ભગવાનની કથામાં જવાથી વૈકુંઠની પ્રાપ્તિ થઈ.

વિવેચન:- આ પ્રસંગ ઉપરથી જણાય છે કે સહેજ પણ લોકોને નિષ્ફળ નથી જતું. શ્રીકૃષ્ણ ગીતાજીમાં પણ કહે છે કે, કલ્યાણ કર્ય કરનારો કોઈપણ જીવ દુર્ગતિ પામતોજ નથી. પ્રભુનું નામ એ અલોકિક દસાયન છે, તેનાથી જીવમાં અલોકિકતાનો પ્રવેશ થાય છેજ, પ્રભુનું એકવાર શીષેલું નામ જાણ્યા એકવાર કાને પડેલું નામ પણ નિષ્ફળ નથી થતું. તે તો સજાજ પ્રભુના નામનો જન્મ કર્યા કરે છે તથા સેવક કરે છે. તે ધીમે ધીમે સર્વ રીતે નવિન તત્ત્વવાળો થતો જાય છે. પ્રભુનું નામ અને પ્રભુનું સ્વરૂપ મહા સમતાઈ વસ્તુઓ છે, તેથી પ્રેમ અને અધ્યાત્મી હૃદયો સા સેવા અને સ્વસ્થ કરવું.